

UNIVERSAL
LIBRARY

OU_202268

UNIVERSAL
LIBRARY

“ಪ್ರತೀಕಾರ”

ಎಂಬ

ವಿದಂಕದ ನಾಟಕ

ಬರೆಹಗಾರ:

ಬಿ. ಭುಜಂಗರಾವ್, ಬಿ. ಎ., ವಿದ್ವಾನ್.

(Lecturer, St. Aloysius' College, Mangalore)

1937

ಪ್ರಕಾಶಕರು:

ಯು. ಆರ್. ಶೆಣೈ ಎಂಡ್ ಸನ್ಸ್

ರಥಬೀದಿ, ಮಂಗಳೂರು, ದ. ಕ.

M. T. A. Sharada Press, Mangalore

ಪ್ರತಿ ಕಾರ

ಪ್ರಸ್ತಾವನೆ

ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಜನರಲ್ಲಿ ಜಾಗೃತಿಯನ್ನುಂಟುಮಾಡಿ ಅವರ ಸ್ವದೇಶಾಭಿಮಾನವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿ ಮಹಮ್ಮದೀಯರ ದಾಸ್ಯದಿಂದ ಅವರನ್ನು ಉದ್ಧರಿಸಿದವನು ಶಿವಾಜಿಮಹಾರಾಜನು. ಅವನು ಸ್ವರಾಜ್ಯ ಸ್ಥಾಪನೆಯ ಮಹಾಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ತನಗೆ ನೆರವಾಗಬೇಕೆಂದು ಪೂನೆಯ ಸುತ್ತಲಿನ ನಾಯಕರಿಗೆ ಬೋಧಿಸಿ ಅವರನ್ನು ತನ್ನ ಕಡೆಗೆ ಒಲಿಸಿ ಕೊಂಡು, ವಿಜಾಪುರದ ಸುಲ್ತಾನನನ್ನೇ ಅಲ್ಲಿ, ಏಕಚೈತ್ರಾಧಿಪತಿಯಾದ ದಿಲ್ಲಿಶ್ವರ ಔರಂಗಜೇಬನನ್ನೇ ಮಂಕುಗೊಳಿಸಿದ ವಿಭೂತಿಪುರುಷನು. ಅವನು ಮೋಸದಿಂದಲೂ ಕುಹಕೋಪಾಯದಿಂದಲೂ ಮಹಮ್ಮದೀಯರನ್ನು ವಂಚಿಸಿ ತನ್ನ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದನೆಂದು ಹೇಳಿ, ಅವನನ್ನು ಹಳಿವವರಿದ್ದಾರೆ. ಹಾಗೆಯೇ, ಅವನು ದೇವಾಂಶಸಂಭೂತನು, ಧರ್ಮೋದ್ಧಾರಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಅವತರಿಸಿದನು, ಅದ್ಭುತ ಕೃತ್ಯಗಳನ್ನೆಸಗಿ ಹಿಂದುಗಳನ್ನು ಎಚ್ಚರಿಸಿದನು ಎಂದು ಹೇಳಿ ಅವನನ್ನು ಹೊಗಳುವವರೂ ಇದ್ದಾರೆ.

ಶಿವಾಜಿ ಪ್ರಾಬಲ್ಯಕ್ಕೆ ಬಂದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ನಾಯಕರಲ್ಲಿ ಮೋರೆವಂಶದ ಚಂದ್ರರಾಯನೆಂಬವನು ಬಹಳ ಸಾಹಸಿಯೂ ಸ್ವಾವಲಂಬಿಯೂ ಆಗಿದ್ದನು. ಅವನು ಶಿವಾಜಿಯನ್ನು ತಿರಸ್ಕರಿಸಿ ಮಹಮ್ಮದೀಯರ ಸಹಾಯಕನಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ, ಅವನನ್ನು ಶಿವಾಜಿ ಮೋಸದಿಂದ ಕೊಲ್ಲಿಸಿ ಅವನ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಸ್ವಾಧೀನಪಡಿಸಿಕೊಂಡನೆಂದು ಕೆಲವು ಚರಿತ್ರಕಾರರ ಮತ. ಚಂದ್ರರಾಯನು ಆಕಸ್ಮಿಕ ಮರಣಕ್ಕೆ ತುತ್ತಾದಾಗ ಅವನ ಅನುಚರರಲ್ಲಿ ಕೆಲವರು ತಮ್ಮ ಉತ್ಕರ್ಷ ಸಾಧನೆಗೆಂದು ಶಿವಾಜಿಯೇ ಅವನನ್ನು ಕೊಲ್ಲಿಸಿದನೆಂಬ ಅಪವಾದವನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸಿದರೆಂದು ಇನ್ನು ಕೆಲವರ ಹೇಳಿಕೆ. ಹೀಗೆ ಚಂದ್ರರಾಯನ ಮರಣದ ವಿಚಾರವಾಗಿ ಭಿನ್ನಾಭಿಪ್ರಾಯಗಳಿದ್ದರೂ ಅವನ

ಮರಣದ ಅನಂತರ ಜಾವಳಿಯ ಪ್ರಾಂತ್ಯವು ಶಿವಾಜಿಯ ವಶವಾಯಿತೆಂಬುದು ನಿರ್ವಿವಾದವಾದುದು.

ಈ ವಿಷಯಗಳೊಡನೆ ಚಂದ್ರರಾಯನ ಮಗಳಾದ ತಾರೆಯ ಪ್ರಣಯಪ್ರಸಂಗವನ್ನು ಸೇರಿಸಿಕೊಂಡು ಈ ನಾಟಕವು ಬರೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ 'ಪ್ರತೀಕಾರ'ವೆಂಬ ಹೆಸರು ಎಷ್ಟರಮಟ್ಟಿಗೆ ಸಾಧುವೆಂಬುದನ್ನು ನಾನರಿಯೆನು.

ನಾಟಕಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಆಯಾ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ಸ್ವಭಾವೋಚಿತವಾದ ಭಾಷೆಯಿರಬೇಡವೇ, ನೀಚಪಾತ್ರಗಳು ಗ್ರಾಮ್ಯಭಾಷೆಯನ್ನಾಡದೆ ಸರಳವಾದ ಭಾಷೆಯನ್ನಾಡುವುದು ದೋಷವಲ್ಲವೇ, ಎಂಬ ಸಂದೇಹವು ಈ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಓದುವಾಗ ಉಂಟಾಗಬಹುದು. ಇದರಲ್ಲಿ ಬರುವ ಪಾತ್ರಗಳ, 'ಉಚ್ಚ, ಮಧ್ಯಮ, ನೀಚ' ಎಂಬ ಸ್ಥಿತಿಗಳಿಗನುಸಾರವಾಗಿ ಅವರ ಜೀವನಧ್ಯೇಯಗಳಲ್ಲಿ, ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳಲ್ಲಿ, ಮಾತುಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿದೆ. ಮಾತನಾಡುವಾಗ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾದ ಸ್ವರಭಾರದಿಂದ, ಸ್ವರದ ಏರಿಳಿತಗಳಿಂದ ಗೊತ್ತಾಗಬಹುದಾದ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಸಂಭಾಷಣೆಯ ಮಾತುಗಳ ಬರೆವಣಿಗೆಯಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಿಕೊಡಲಿಕ್ಕಾಗದು. ಆ ಮಾತುಗಳ ಮರ್ಮವನ್ನು ತಿಳಿದು ಅವನ್ನು ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಓದಿದ ರೆಯೇ ಆ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ಸಾಧ್ಯ. ಆದರೆ, ಅಂತಹ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸಲಿಕ್ಕೆಂದು ಶಬ್ದಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಕೆಡಿಸಿ ಇಲ್ಲದ 'ಇಳಿಯೊತ್ತು'ಗಳನ್ನು ಬರೆವ, 'ಗ್ರಾಮ್ಯ'ಭಾಷೆಯೆಂದು ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಮನಸ್ವಿತೆಯಿಂದ ಪ್ರಯೋಗಿಸಿ ರೂಪಾಂತರಗೊಳಿಸಿ ಬರೆವ, ಪದ್ಧತಿಯೊಂದು ರೂಢವಾಗಿದೆ. ಮುದ್ರಿತವಾದ ಅಂತಹ ಕೆಲವು ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಓದಿನೋಡಿ, ಆ ತೆರದ ಬರೆವಣಿಗೆಯಿಂದ ಸಾಹಿತ್ಯಾಭಿವೃದ್ಧಿಗಾಗಲಿ, ವಿಷಯಗ್ರಹಣಕ್ಕಾಗಲಿ ಪ್ರಯೋಜನವಿಲ್ಲವೆಂದು ನನಗೆ ತೋರಿತು. ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕನ್ನಡದ ಗ್ರಾಮ್ಯರೂಪಗಳು ಈಗ 'ಗ್ರಾಮ್ಯ'ವೆಂದು ಮುದ್ರಿತವಾಗುವ ಭಾಷೆಯಷ್ಟು ವಿಕೃತವಾಗಿಲ್ಲವೆಂದೇ ನನ್ನ ಭಾವನೆ. ಕನ್ನಡವೇ ಮನೆಮಾತಾಗಿರುವವರು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಸ್ವರ, ವರ್ಣ, ಪ್ರತ್ಯಯಗಳನ್ನು ಲೋಪಗೊಳಿಸಿದರೂ

ವ್ಯಾಕರಣಬದ್ಧವಾದ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಆಡುತ್ತಾರೆಂದೂ, ಅವರವರ ಮಾತಿನ ಗತಿಯಿಂದಾಗಿ, ಸ್ವರಭೇದದಿಂದಾಗಿ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಬಹಳ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿದ್ದಂತೆ ನಮಗೆ ಭಾಸವಾಗುತ್ತದೆಂದೂ ನನ್ನ ಎಣಿಕೆ. ಇನ್ನು ಕೆಲವರು ಆಡುವ ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಅನ್ಯಭಾಷೆಗಳ ಸಂಪರ್ಕವಿದೆ. ಹೇಗಿದ್ದರೂ ಗ್ರಾಮ್ಯಭಾಷೆಗೆ ಒಂದು ಪ್ರಮಾಣವಿಲ್ಲ. ಹೀಗಿರುತ್ತಾ ನೀಚಪಾತ್ರಗಳ ಮಾತನ್ನು ಹೇಗಾದರೂ ಬರೆದು ಅದನ್ನು ಗ್ರಾಮ್ಯ ವೆಂದು ಸಾಧಿಸುವ ಹವ್ಯಾಸವೇಕೆ, ಸರಳರೀತಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಬರೆದು ಓದುವವರು ಬೇಕಾದಂತೆ ಓದಿಕೊಳ್ಳಲಿ ಎಂದು ಬಿಡುವುದು ಮೇಲೆಲ್ಲವೇ, ಎಂದು ನನಗೆ ಹೊಳೆಯಿತು. ಆದುದರಿಂದ ಈ ಕ್ರಮವನ್ನು ತುಲನಾತ್ಮಕ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಪರಿಶೀಲಿಸಿ ಇದರ ಗುಣಾವಗುಣಗಳನ್ನು ಸಹೃದಯರಾದ ವಾಚಕರೇ ನಿಶ್ಚಯಿಸಲಿ.

ಇದರ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಯನ್ನು ಆಮೂಲಾಗ್ರವಾಗಿ ಓದಿ, ಅದರಲ್ಲಿದ್ದ ದೋಷಗಳನ್ನು ತೋರಿಸಿ, ಅವನ್ನು ಸರಿಪಡಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯಸಲಹೆಗಳನ್ನಿತ್ತು, ಇದನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸಿ, ಅದಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದ ಅನುಕೂಲತೆಗಳನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿ, 'ಕರಡಚ್ಚು'ಗಳನ್ನು ತಿದ್ದಿ, ಇದರ ಪ್ರಕಟನ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ನೆರವಾದ ನನ್ನ ಸಹಾಧ್ಯಾಪಕರೂ ಮಿತ್ರರೂ ಆದ, ಶ್ರೀಯುತ ವಿದ್ವಾನ್ ಸೇಡಿಯಾಪು ಕೃಷ್ಣಭಟ್ಟರಿಗೆ ನಾನು ಚಿರಮಣಿಯಾಗಿರುವೆನು.

ಇದನ್ನು ಪ್ರಕಾಶಪಡಿಸುವ ಸಕಲ ಭಾರವನ್ನೂ ವಹಿಸಿದ 'ಯು. ಆರ್. ಶೆಣೈ, ಎಂಡ್ ಸನ್ಸ್' ಇದರ ಯಜಮಾನರಾದ ಶ್ರೀಯುತ ಯು. ಆರ್. ಶೆಣೈಯವರಿಗೂ, ಇದನ್ನು ಸಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅಂದವಾಗಿ ಮುದ್ರಿಸಿಕೊಟ್ಟ 'ಶಾರದಾ ಪ್ರೆಸ್ಸಿ'ನವರಿಗೂ ನನ್ನ ಹೃತ್ಪೂರ್ವಕವಾದ ವಂದನೆಗಳು.

ಇತಿ,

ಮಂಗಳೂರು,
ತಾ. 25-12-1937. }

ಬಿ. ಭುಜಂಗರಾವ್.

ಪಾತ್ರಗಳು

ಖಂಡೋಜಿನಾಯಕ: ಚಂದ್ರರಾಯ ಮೋರೆಯ ಸೋದರಳಿಯನು;
ತಾರೆಯನ್ನು ಪ್ರೀತಿಸುವವನು.

ರಘುನಾಥರಾಯ: ಚಂದ್ರರಾಯನ ತಮ್ಮನು.

ನೇತಾಜಿನಾಯಕ: ಶಿವಾಜಿ ಮಹಾರಾಜನ ಸರದಾರರಲ್ಲೊಬ್ಬನು;
ತಾರೆಯ ಮನಸ್ಸನ್ನಪಹರಿಸಿದವನು.

ಸುಗುಣನಾಯಕ: ಶಿವಾಜಿ ಮಹಾರಾಜನ ಆಪ್ತಸ್ನೇಹಿತನು;
ನೇತಾಜಿಯ ಭಾವನಂಟನು.

ಮಾರೋಜಿ: ನೇತಾಜಿನಾಯಕನ ಸ್ವಾಮಿಸ್ವ ಸೇವಕನು.

ಸಾವಳ್ಯ: ಖಂಡೋಜಿಯ ಸೇವಕನು.

ಕೃಷ್ಣಾಜಿಶಾಸ್ತ್ರಿ: ಜಾವಳಿಯ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನು (ಶಿವಾಜಿ ಮಹಾ
ರಾಜನ ಪಕ್ಷವಾತಿ).

ಗೋಪೀನಾಥ ಪಂತ: ಜಾವಳಿಯ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನು (ಚಂದ್ರರಾಯನ
ಪಕ್ಷವಾತಿ).

ತಾರೆ: ಚಂದ್ರರಾಯನ ಮಗಳು.

ಹೈಮವತಿ: ನೇತಾಜಿನಾಯಕನ ಅಕ್ಕ - ಸುಗುಣನಾಯ
ಕನ ಹೆಂಡತಿ.

ಸಖು: ತಾರೆಯ ಸಖಿ (ಮಾರೋಜಿಯ ಹೆಂಡತಿ).

(ಹಳ್ಳಿಯವರು; ಸೇವಕರು; ಸೈನಿಕರು).

ಸ್ಥಳ: ವಿಶಾಲಗಡ (ಜಾವಳಿಯ ಮುಖ್ಯಪಟ್ಟಣ).—

ಜಾವಳಿಯ ಅರಣ್ಯ. — ಪುರಂದರಗಡ.

ಕಾಲ: ಸುಮಾರು ಎಂಟು ತಿಂಗಳು.

ಅಂಕ ೧

ದೃಶ್ಯ ೧

(ವಿಶಾಲಗಡದ ಬೀದಿ. ಕೃಷ್ಣಾಜಿಶಾಸ್ತ್ರಿ ಮತ್ತು
ಗೋಪೀನಾಥ ಪಂತರು ಮಾತನಾಡುತ್ತಾ ಬರುತ್ತಾರೆ.)

ಕೃ:—ಪಂತರೇ! ಎಂತಹ ವಿವರೀತವಿದು? ಸಿಮ್ಮ ಚಂದ್ರರಾಯರು
ಶಿವಾಜಿ ಮಹಾರಾಜರಿಗೂ ಮೋಸಮಾಡಿದರಂತೆ.

ಗೋ:—ಯಾರಿಗೆ?—ಶಿವಾಜಿಗೆ?—ಏನಪ್ಪ ಆ ಮೋಸ?

ಕೃ:—ಮಹಾರಾಜರು ರುದ್ರಮಂಡಲದ ಕೋಟೆಯನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸುವ
ದಿವಸವನ್ನು ಅಲ್ಲಿಯ ಖಾನನಿಗೆ ಮೊದಲೆ ತಿಳಿಸಿದುದು.

ಗೋ:—ಹೋ! ಹೋ! ಇದೆಯೋ ದೊಡ್ಡ ಮೋಸ—

ಕೃ:—ಇದೇನು ಅಲ್ಪಕಾರ್ಯವಲ್ಲ—ಅಲ್ಪರದು.

ಗೋ:—ಬಾಯಿಹಾರಿಸಬೇಡಿ. ಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳೇ—ಆ ಖಾನನು ಬಹಳ
ಮುಂಜಾಗ್ರತೆಯವನು. ಸಿಮ್ಮ ಶಿವಾಜಿಯ ಕಡೆಯವರು
ರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಕಳ್ಳರಂತೆ ಫಕ್ಕನೆ ಮೇಲೆ ಬೀಳುತ್ತಾರೆಂದು ಎಲ್ಲರೂ
ಬಲ್ಲರಲ್ಲವೆ! ಅವನು ತನ್ನ ಸೈನಿಕರನ್ನು ಅನಿರೀಕ್ಷಿತವಾದ
ಕಾಳಗಕ್ಕೂ ಸಿದ್ಧವಿರುವಂತೆ ಅಪ್ಪಣೆಮಾಡಿರಬಹುದು.

ಕೃ:—ಏನು ಮಾತು? ಪ್ರತಿರಾತ್ರಿಯೂ ಎಲ್ಲ ಸೈನಿಕರೂ ಸಿದ್ಧರಿರು
ವುದು ಸಾಧ್ಯವೇ? ಮಹಾರಾಜರ ಪಂಗಡದವರು ಗುಪ್ತಮಾರ್ಗ
ದಿಂದ ಕೋಟೆಯನ್ನು ಸೂಂಪಿಸಿದುದೇ ತಡ; ಬಾಣಗಳೂ
ಗುಂಡುಗಳೂ ಮಾವಳಿಗಳನ್ನು ನೆಲಕ್ಕುರುಳಿಸಿದುವಂತೆ.

ಗೋ:—ಅಥವಾ—ಖಾನನ ಗುಪ್ತಚರರು ಶಿವಾಜಿಯ ಆಶಯವನ್ನು
ತಿಳಿದು ತನ್ನೊಡೆಯನಿಗೆ ತಿಳಿಸಿರಬಹುದು—

ಕೃ:—ತನ್ನಾಲ್ಮೋಚನೆಯನ್ನು ಮಹಾರಾಜರು ತಮ್ಮ ಅಸ್ತಮಿತ್ರರಿಗೆ
ವಿನಾ ಬೇರೆಯಾರಿಗೂ ತಿಳಿಸುವುದಿಲ್ಲವೆಂಬುದನ್ನು ನೀವರಿಯಿರಿ.

ಬೇರೆಯವರ ಮಾತಿರಲಿ. ಪಾಪ! ಸೈನಿಕರಿಗೂ ಹೊತ್ತುಕೆತ್ತುವ
ವರೆಗೆ ಇಂತಹ ಕಡೆಗೆ ದಾಳಿಯಿಡಬೇಕೆಂಬುದು ತಿಳಿವುದಿಲ್ಲ. —
ಆ ಖಾನನ ಗುಪ್ತಚರರಿಗೆ ಮಹಾರಾಜರ ಆಲೋಚನೆ ಗೊತ್ತಾ
ದುದು ಹೇಗೆ ಸ್ವಾಮಿ? ಆಪ್ತಮಿತ್ರನಂತಿದ್ದ ಯಾರೋ ಒಬ್ಬ
ನಿಂದಲೇ ಈ ಗುಟ್ಟುರಟ್ಟುಗಿದೆಯೆಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಲ್ಲವೇ?

ಗೋ:—ಆಗಲಿ! ನಮ್ಮ ರಾಯರ ಮೇಲೆ ಸಂಶಯವೇಕೋ?

ಕೃ:—ಸೆರೆಬಿದ್ದ ಖಾನನೇ ಹೇಳಿದನಂತೆ.

ಗೋ:—ಏನೆಂದು? ಚಂದ್ರರಾಯರು ದ್ರೋಹಿಯೆಂದೇ?

ಕೃ:—ಹಾಂ! ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿಯಲ್ಲ.

ಗೋ:—(ಸಕ್ಕ)-ಇಷ್ಟೆಯೋ?—ಇದು ಭೇದೋಪಾಯ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳೇ-
ಭೇದೋಪಾಯ!

ಕೃ:—ಖಾನನ ಮಾತು ಬೇರೆಯವರಿಂದ ಸಮರ್ಥಿಸಲ್ಪಡದಿದ್ದರೆ ನಿಮ್ಮ
ಮಾತನ್ನೊಪ್ಪುತ್ತಿದ್ದೆ. ಆದರೆ . . .

ಗೋ:—ಅವನು ಬಲೆಯನ್ನೆಷ್ಟು ದೂರ ಬೀಸಿದ್ದಾನೋ? ಯಾರು ಬಲ್ಲ?

ಕೃ:—ಏನು ಸ್ವಾಮಿ! ಚಾತುರ್ಯವೆಲ್ಲ ಖಾನನ ಪಾಲಿಗೆ. ಬೇರೆ
ಲ್ಲರೂ ಹೆಡ್ಡರು, ವಿಚಾರವಿಲ್ಲದವರು, ಅಲ್ಲವೇ?

ಗೋ:—ಸಿಟ್ಟುಗಬೇಡಿ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳೇ! ಶತ್ರುವಕ್ತೃದನನ ಮಾತನ್ನು
ಕೂಡಲೆ ನಂಬಬಾರದೆಂದೆ.

ಕೃ:—ನಿಮಗೆಲ್ಲ ವಿಷಯಗಳು ತಿಳಿದಿಲ್ಲ.

ಗೋ:—ನೀವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಕಣ್ಣಾರೆ ಕಂಡವರಲ್ಲವಷ್ಟೆ!

ಕೃ:—ಕಂಡವರಿಂದ ಕಿವಿಯಾರೆ ಕೇಳಿದ್ದೇನೆ-ಪಂತರೇ! ಕಿವಿಯಾರೆ!

ಗೋ:—ಕಂಡವರಿಂದ ಕೇಳುವವರಿಗೆ ಬರುವ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಇಲಿ
ಹೋಗಿ ಹುಲಿಯಾಗುತ್ತದೆ-ಶಾಸ್ತ್ರಗಳೇ!

(ಮಾರೋಜಿ ಪ್ರವೇಶಿಸುತ್ತಾನೆ.)

ಕೃ:—ಇಲಿಯೋ, ಹುಲಿಯೋ?—ಮೋಸವೋ, ದಗೆಯೋ? ನೀವೇ
ವಿಚಾರಿಸಿ, ನೋಡುವ. ನಮ್ಮ ಮಾರೋಜಿ ಬಂದನು. ಅವನು
ನಿನ್ನೆಯೋ ಏನೊ ಬಂದುದು, ಯುದ್ಧರಂಗದಿಂದ.

(ಮಾರೋಜಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರನ್ನು ನಮಸ್ಕರಿಸುತ್ತಾನೆ.)

ಕೃ:—ಏಳು; ಏಳು; ಮಾರೋಜಿ; ಕ್ಷೇಮವೇ?

ಗೋ:—ದೀರ್ಘಾಯುಷ್ಮಂತನಾಗು. ಸ್ವಾಮಿನಿಷ್ಠನಾಗಿ ಬಾಳಪ್ಪಾ!

ಕೃ:—ಏನು ಮಾರೋಜಿ?—ವಿಶೇಷವೇನು?

ಮಾ:—ಅಯ್ಯೋ! ನಾನೇನು ಬಲ್ಲಿ ಸ್ವಾಮಿ?—ನಾನು ನಿನ್ನ ಬಂದೆನಷ್ಟೆ!

ಗೋ:—ಅಲ್ಲೇನು ವಿಶೇಷವೆಂದೇ ನಮ್ಮ ಪ್ರಶ್ನೆ!

(ಮಾರೋಜಿ ಅಲೋಚಿಸುತ್ತಾನೆ.)

ಕೃ:—ಏನೋ ಎಲ್ಲ ವಿಚಿತ್ರವರ್ತಮಾನಗಳು—ಅವುಗಳ ವಿಷಯ.

ಮಾ:—ಹೂಂ! ವಿಚಿತ್ರವೆ! ಮತ್ತೇನು?—ವಿಚಾರಣೆಯಾಗುವಾಗ ನಾನು ಅಲ್ಲಿ ಇರದಿರುತ್ತಿದ್ದರೆ ಅದನ್ನು ನಾನು ನಂಬುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ.

ಕೃ:—ಹೇಗೆ, ಪಂತರೇ! ಈಗಾದರೂ ನನ್ನನ್ನು ನಂಬಬಹುದಷ್ಟೆ?

ಗೋ:—ಛೇ, ಛೇ! ನಿಮ್ಮನ್ನು ನಂಬುವುದಿಲ್ಲವೆಂದವರಾರು?—ಅದಿರಲಿ—ಏನವು ಮಾರೋಜಿ? ಚಂದ್ರರಾಯರ ಮೇಲೆ ಅಪವಾದವೆ?

ಮಾ:—ರಾಯರ ಕೆಲಸದಿಂದ ಕೋಟಿಯನ್ನು ವಶಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಬಹಳ ಕಷ್ಟವಾಯಿತು, ಸ್ವಾಮಿ!

ಗೋ:—ಏ, ಮೂರ್ಖ! ರಾಯರೇ ಮೋಸಮಾಡಿದರೆಂದು ಹೇಗೆ ಗೊತ್ತೋ?

ಮಾ:—ನಮ್ಮ ಸೇನೆ ಕೋಟಿಯ ಕಡೆಗೆ ಹೋಗುವಾಗ ರಾಯರಿರಲಿಲ್ಲ. ನೇತಾಜಿನಾಯಕರೇ ನಮ್ಮ ಮುಂದಾಳಾಗಿದ್ದರು. ಮಹಾರಾಜರ ಸೈನಿಕರು ಕೋಟಿಯ ಗೋಡೆಯನ್ನೇರುತ್ತಿದ್ದಾಗ ರಾಯರು ಬಂದು ನಾವು ಹಿಂದಿರುಗಬೇಕೆಂದು ಅಪ್ಪಣೆಮಾಡಿದರು. ಆದರೆ . . .

ಗೋ:—ಓಹೋ! ಯುದ್ಧಾರಂಭದಲ್ಲಿಯೇ ಓಡಿಬಂದ ಪರಾಕ್ರಮಿಗಳೋ ನೀವು!

ಮಾ:—ಇಲ್ಲ ಸ್ವಾಮಿ, ಇಲ್ಲ! ಹಿಂದೋಡಲಿಲ್ಲ. ನೇತಾಜಿನಾಯಕರು ನಮ್ಮನ್ನು ಹುರಿದುಂಬಿಸಿದರು.—ಕತ್ತಿಯನ್ನೆತ್ತಿದ ಮೇಲೆ ಹಿಂದೋಡುವ ಮರಾಟೆಗನಿಲ್ಲ, ಸ್ವಾಮಿ!

ಗೋ:—ಹೂ! ಆಮೇಲೆ —

ಮಾ:—ಬಹು ಸುಲಭವಾಗಿ ಕೋಟೆಯನ್ನು ಹಿಡಿಯಬಹುದಿತ್ತು—
ಆದರೆ ಶತ್ರುಗಳ ಸೇನೆ ಸಿದ್ಧವಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಅನೇಕ ಜನರನ್ನು
ಬಲಿಗೊಟ್ಟುನಸುಗಂಪಾಗುವಾಗ ಕೋಟೆ ಹೇಗೂ ವಶವಾಯಿತು.

ಗೋ:—ನಮ್ಮ ರಾಯರದೇನು ತಪ್ಪು? ಅವರು ದಯಾಳು. ತಮ್ಮ
ಸೈನಿಕರನ್ನೇಕೆ ಅನಾವಶ್ಯಕವಾಗಿ ಬಲಿಗೊಡಬೇಕೆಂದು ಸೇನೆ
ಯನ್ನು ಕರೆದಿರಬಹುದು.

ಕೃ:—ಕೇಳಿ, ಸ್ವಾಮಿ! ಮುಂದಿನ ವಿಷಯವನ್ನು ಕೇಳಿ; ಆಮೇಲೆ
ನಿಮ್ಮ ಟೀಕೆ!

ಮಾ:—ಮರುದಿನ, ಮಹಾರಾಜರು ಸೆರೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಖಾನನನ್ನು ಸಭೆಗೆ
ಕರೆಯಿಸಿ ಶಿಕ್ಷಿಸದೆ ಗೌರವಿಸಿದರು. ಅವರ ಉದಾರತೆಗೆ ಬೆರ
ಗಾದ ಖಾನನು “ನಿಮ್ಮ ಆಪ್ತರಲ್ಲಿಯೇ ದ್ರೋಹಿಗಳಿದ್ದಾರೆ-
ಜಾಗ್ರತೆಯಿಂದಿರಿ” ಎಂದುಬಿಟ್ಟನು. ಆದರೆ ದ್ರೋಹಿಯ ಹೆಸ
ರನ್ನು ಹೇಳಲಿಲ್ಲ. ಆಗ ಮಹಾರಾಜರು ಸಿಟ್ಟುಗೊಂಡು ಅವ
ನಾರೆಂದು ಗೊತ್ತಿದ್ದವರು ಅಂಬಾಭವಾಸಿ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿ ಕೂಡಲೆ
ತಿಳಿಸಬೇಕೆಂದರು. ನೇತಾಜಿನಾಯಕರು ತಮಗೆ ತಿಳಿದಿದ್ದದನ್ನು
ಹೇಳಿದರು.

ಗೋ:—ಹೂಂ! ಆಗಲಿ!-ರಾಯರ ವಿಚಾರಣೆಯಾಯಿತೇ?

ಮಾ:—ಏನೋ, ಸ್ವಾಮಿ! ರಾಯರಿಗೆ ಮೊದಲು ಆಡಲಿಕ್ಕೆ ಮಾತೇ
ಬಾರದು. ಆದರೆ ಘನಂತರ ಮಾತ್ರ ಸಿಟ್ಟಿನಿಂದ ನಡುಗುತ್ತಿ
ದ್ದರು.

ಗೋ:—ಅಲ್ಲವೆ ಮತ್ತೆ! ಅಲ್ಲದ ಸಲ್ಲದ ಮಾತನ್ನು ಹೇಳಿದರೆ ಸಿಟ್ಟು
ಗೊಳ್ಳುವುದೇ!

ಕೃ:—ಹಾಗಲ್ಲ, ವಂತರೇ! ಕಂಡುದನ್ನು ಹೇಳಿದರೆ ಕೆಂಡದಂತಹ
ಸಿಟ್ಟು.

ಗೋ:—ಅಬ್ಬ, ಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳೇ! ನಿಮ್ಮ ಕುಕಲ್ಪನೆಯೇ!-ನಮ್ಮ ರಾಯರು
ಏನೂ ಹೇಳಲಿಲ್ಲವೆ, ಮಾರೋಜಿ?

ಮಾ:—ಅವರೇನೋ ಮೊದಲು ಉತ್ತರಕೊಡಲಿಲ್ಲ. ಅನಂತರ, ಬೆಟ್ಟದ ಇಲಿಗೆ ಹೆದರುವ ಸರದಾರನು ತಾನಲ್ಲವೆಂದು ಗ್ರಹರಿಸಿದರು. ವಿಜಾಪುರದ ಸುಲ್ತಾನನ ಆಚ್ಚುಮೆಚ್ಚಿನ ಸರದಾರನಾದ ತಾನು ಇಲಿಯನ್ನು ಬಿಲದೊಳಗೆ ಓಡಿಸುವೆನೆಂದು ಎದೆತಟ್ಟಿದರು. ನಮಸ್ಕಾರವನ್ನೂ ಮಾಡದೆ ಹಿಂದಿರುಗಿದರು. ಅಬ್ಬ! ಆಗಿನ ಅವರ ವೀರಾವೇಶವೇ? ನಾವೆಲ್ಲರೂ ರಾಯರೊಡನೆ ಹೊರಟು ಬಂದೆವು.

ಗೋ:—ಏನು ಗ್ರಹಚಾರವಿದು?—ಶಿವಾಜಿ ರಾಯರನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಬಿಟ್ಟನೆ! ಅಲ್ಲ, ಉರಿವ ಬೆಂಕಿಗೆ ಎಣ್ಣೆಹೊಯ್ದನೋ?

ಮಾ:—ಬೆಂಕಿಯೋ, ಎಣ್ಣೆಯೋ? ಮಹಾರಾಜರ ಸರದಾರರು ಕೆಲ ವರೆದ್ದು ನಮ್ಮ ರಾಯರನ್ನು ಹಿಡಿವುದರಲ್ಲಿದ್ದರು.—ಆದರೆ, ಮಹಾರಾಜರು “ದ್ರೋಹಿಗೆ ತಕ್ಕ ಶಾಸ್ತ್ರಿಯಾಗುವುದು; ಕೃತಘ್ನನು ಹೊರಟುಹೋಗಲಿ” ಎಂದರು.

ಕೃ:—ಹೂ! ಚಂದ್ರರಾಯರ ಸಹಾಯವು ಮಹಾರಾಜರಿಗೆ ತಪ್ಪಿ ದಂತೆಯೇ.—ಅಯ್ಯೋ! ಹೀಗೆ ಭಲದಿಂದ ಅವರು ಸರದಾರರನ್ನು ಭಂಗಿಸಿದರೆ ಅವರ ಮಹಾಕಾರ್ಯವು ಹೇಗಾಗುವುದೋ?

ಗೋ:—ಇವರ ಚಿಂತೆಯೇ ಬೇರೆ-ಪಾಪ! ಏನು ಶಾಸ್ತ್ರಗಳೇ? ಅಂತಹ ಮಹಾಕಾರ್ಯವೇನು? ಕೆಲವು ಕೋಟಿಗಳನ್ನು ವಶ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಸೆರೆಹೊರೆಯವರನ್ನು ವೀಡಿಸುವುದಲ್ಲವೇ?

ಮಾ:—ಎಲ್ಲಿಯ ವೀಡೆ ಸ್ವಾಮಿ? ಅವರ ಜತೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಯುದ್ಧ ಮಾಡುವುದೆಂದರೆ ನಮಗೇನೋ ಅಷ್ಟು ಲವಲವಿಕೆ. ಅವರು ನಮ್ಮನ್ನು ಆದರಿಸುವುದೇನು, ವಿಚಾರಿಸುವುದೇನು, ನಮ್ಮನ್ನು ಹುರಿದುಂಬಿಸುವುದೇನು! ಆಕ್ರಮಿಸಿದ ನಾಡ ಜನರನ್ನು ಉಪಚರಿಸುವುದೇನು!—ಅಲ್ಲ, ಮೊನ್ನೆ ನಮ್ಮ ತಾಸೋಜಿಯ ತಾಯಿಗೆ ಜ್ವರವೆಂಬ ವರ್ತಮಾನವು ಬಂತು ಸ್ವಾಮಿ. ಅದು ಮಹಾರಾಜರ ಕಿವಿಗೆ ಹೇಗೆ ಬಿತ್ತೋ? ಅವರು ತಾಸೋಜಿಯನ್ನು

ಕರೆದು, ವೆಚ್ಚಕ್ಕೆ ಹಣವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಅವನನ್ನು ಊರಿಗೆ ಕಳುಹಿಸಿದರು. ಪುಣ್ಯಾತ್ಮ—

ಗೋ:—ಆ ಪುಣ್ಯಾತ್ಮನನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಬಂದೆಯಲ್ಲ—ಮೂರ್ಖ!

ಮಾ:—ನಮ್ಮ ರಾಯರು ಮೊದಲಿಂದಲೂ ನಮ್ಮನ್ನು ಸಲಹಿದವರು. ಅವರನ್ನು ಬಿಡುವುದೆಂತು?—ಇವರಿಬ್ಬರೂ ಸೇರಿ ಮಹಮ್ಮದೀಯರನ್ನು ಹೊಡೆದೋಡಿಸಬಹುದು. ಆದರೆ ನಮಗೆ ಪುಣ್ಯವಿಲ್ಲ—

ಗೋ:—ಅಯ್ಯೋ, ಪಾಪ!—ನೇತಾಜಿಯೆಲ್ಲಿ?

ಮಾ:—ಅವರು ಅಲ್ಲಿಯೇ ಇದ್ದಾರೆ ಸ್ವಾಮಿ. ಅವರ ನೂರು ಮಂದಿ ಸೈನಿಕರೂ ಅಲ್ಲಿಯೇ.

ಗೋ:—ಹೂಂ! ಹೂಂ! ಅವನು ಶಿವಾಜಿಯ ಪಕ್ಷವನ್ನು ಸೇರಿರಬೇಕು—ದ್ರೋಹ—ಅಲ್ಲವೆ, ಮಾರೋಜಿ?

ಮಾ:—ನಾನೇನು ಬಲ್ಲೆ?—ಆದರೆ, ಅವರು ಇನ್ನು ನಮ್ಮಲ್ಲಿಗೆ ಬರುವಂತಿಲ್ಲ. ಪಾಪ! ಬಂದರೆ ರಾಯರು ಅವರನ್ನು ಶೂಲಕ್ಯೇರಿಸಿ ಯಾರು.—ಇರಲಿ ಸ್ವಾಮಿ—ನನಗೇಕೆ ಈ ವಿಚಾರಗಳು? ನನಗೆ ಅಪ್ಪಣೆಯಾಗಲಿ (ನಮಸ್ಕರಿಸುತ್ತಾನೆ).

ಗೋ:—ಹೂಂ!—ಆಗಲಿ—ಸುಖವಾಗಿರು. ಚಂದ್ರರಾಯರನ್ನು ಮರೆಯಬೇಡ, ಕಂಡೆಯಾ? (ಮಾರೋಜಿ ತಲೆಯಾಡಿಸುತ್ತಾ ಹೋಗುತ್ತಾನೆ). ಒಮ್ಮೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಸುಖದಲ್ಲಿದ್ದೆವು; ಇನ್ನು ಶಿವಾಜಿಯ ಪಡೆಯಿಂಗವನೆಲ್ಲ ಅನಾಹುತಗಳಾಗುತ್ತವೋ!—ಹಾ, ಕಷ್ಟ! ಕಷ್ಟ!—

ಕೃ:—ಎಂತಹ ಕಷ್ಟ, ವಂತರೇ? ನೀವು ಅನಾವಶ್ಯಕವಾಗಿ ಬೆದರುತ್ತೀರಲ್ಲ? ನಮ್ಮ ಸಂಕಷ್ಟಗಳನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವುದಕ್ಕೇ ಮಹಾರಾಜರು ಸ್ವರಾಜ್ಯಸ್ಥಾಪನೆಯ ಮಹಾಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಕೈಹಚ್ಚಿದುದಲ್ಲವೇ?

ಗೋ:—ಓಹೋ, ಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳೇ! ನನಗೆ ಗೊತ್ತು—ನಿಮ್ಮ ಸ್ವರಾಜ್ಯ!—ರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಕಳ್ಳಕಾಕರಂತೆ ಅಲೆದಾಡಿ ಒಂದೆರಡು ಕೋಟಿಗಳನ್ನು ಸ್ವಾರ್ಥಿನಪಡಿಸಿಕೊಂಡು ನಿಮ್ಮ ಶಿವಾಜಿ ದೊಡ್ಡ ಮಹಾ

ರಾಜನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಅಬ್ಬ! ಅವನ ರಾಜ್ಯಸ್ಥಾಪನೆಯೇ! ಇನ್ನು ನಮಗೆ ರಾಮರಾಜ್ಯ!

ಕೃ:—ಉದ್ದೇಶಿಸಿದ ಕೆಲಸವು ಕೈಗೂಡಿದರೆ ನಮಗೆ ರಾಮರಾಜ್ಯವೇ! ಸಂಶಯವೇಕೆ, ಪಂತರೇ?

ಗೋ:—ಓಹೋ! ಬಲ್ಲೆ! ಉಣ್ಣಲಿಕ್ಕೆ ತಿನ್ನಲಿಕ್ಕೆ ಗತಿಯಿಲ್ಲದ ಕೆಲವು ಭಿಕಾರಿಗಳನ್ನೂ ಕಾಕಪೋಕರನ್ನೂ ಒಟ್ಟುಗೂಡಿಸಿ ನಿಮ್ಮ ಶಿವಾಜಿ ಮಹಮ್ಮದೀಯರನ್ನು ಓಡಿಸುತ್ತಾನೆ; ಅಲ್ಲವೆ? ಚಂದ್ರರಾಯ ರಂತಹ ರಾಜರಿಗೆ ತಕ್ಕ ಶಾಸ್ತ್ರಿಯನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾನೆ! ಮತ್ತೇನು?

ಕೃ:—ಮಹಾರಾಜರನ್ನು ನೀವು ಹೀಗೆ ತಿರಸ್ಕರಿಸುವುದೇಕೋ?

ಗೋ:—ಅಬ್ಬ! ನಾನು ತಿರಸ್ಕರಿಸಿದುದೆಲ್ಲಿ?

ಕೃ:—ಎಲ್ಲಿ?—“ಶಿವಾಜಿ, ಶಿವಾಜಿ” ಎಂದು ನಾಲ್ಕು ಜನರಿರಲ್ಲಿ ಮಾತಾಡಿದರೆ ಹೇಗೆ ಸ್ವಾಮಿ? ಪಂತರೇ!

ಗೋ:—ಮತ್ತೆ? ಅವನನ್ನೇನು ಮಹಾರಾಜನೆನ್ನಬೇಕೋ?—ನಾನು ಬ್ರಾಹ್ಮಣನು; ನಾಲ್ಕು ವೇದಗಳನ್ನೇದಿದವನು; ಎರಡಂತೂ ಮುಖಪಾಠವಾಗಿವೆ. ನಾನೂ ಅವನನ್ನು ಬಹುವಚನದಲ್ಲಿ ಕರೆಯಬೇಕೇ?

ಕೃ:—ನಮ್ಮ ಗೌರವವನ್ನು ಕಾಪಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾದರೆ!

ಗೋ:—ಏನು? ಬ್ರಾಹ್ಮಣನೂ ಶೂದ್ರನನ್ನು ಗೌರವಿಸುವ ಕಾಲವು ಬಂತೇ! ರಾಮ, ರಾಮ! ಕಲಿಕಾಲ!

ಕೃ:—ಬ್ರಾಹ್ಮಣೋದ್ಧಾರವೇ ಮಹಾರಾಜರ ಗುರಿಯಲ್ಲವೇ!

ಗೋ:—ಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳೇ! ನಿಮ್ಮ ಮಾತುಕೇಳಿ ನನಗೆಲ್ಲೆಲ್ಲದ ಸಿಟ್ಟು ಬರುತ್ತದೆ. ಆಗಲಿ-ಉದ್ಧಾರಮಾಡಲಿ. ಸ್ವರಾಜ್ಯವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿ ಸಿಂಹಾಸನವನ್ನೇರಲಿ. ಆಗ ಸಭಾಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಅವನನ್ನು ವೇದೋಕ್ತವಾಗಿ ಆಶೀರ್ವದಿಸುತ್ತೇನೆಂತೆ!

ಕೃ:—ಆದರೂ, ಈಗ ನಿಂದಿಸದಿರಬಹುದಷ್ಟೆ?

ಗೋ:—(ಹೋಗುತ್ತಾ) ಏನು ಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳೇ! ನಾನೆಲ್ಲಿ ಅವನನ್ನು ನಿಂದಿಸಿದೆ? ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ನನ್ನಂತಹ ಬ್ರಾಹ್ಮಣೋತ್ತಮನಿಂದ

ಬಹುವಚನವನ್ನಪೇಕ್ಷಿಸಿದರೆ ಆ ಬಹುವಚನವೇ ಅವನಿಗೆ ಶಾಪ
ವಾದೀತು!—ಶಾಪ! ಗೊತ್ತೇ? (ನಿಲ್ಲುತ್ತಾನೆ).

ಕೃ:—ಓಹೋ! ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು ನಿಗ್ರಹಾನುಗ್ರಹಶಕ್ತರಲ್ಲವೇ?

ಗೋ:—ಹಾಂ! ಹಾಗೇಗು-ನೀವು ಇನ್ನೂ ಎಳೆಹರೆಯದವರು.

ಶಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಓದದೆಯೇ ಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳಾದವರು. ನಿಮ್ಮಂತಹವ
ರಿಂದಲೇ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ್ಯವು ಕೆಟ್ಟಿತು. — ಹೂಂ! ಬ್ರಾಹ್ಮಣರ ಪ್ರಭಾ
ವವೇನು ಬಲ್ಲಿರಾ? (ಹೋಗುತ್ತಾ; ಹಿಂದಿರುಗಿ)—ನಿಮ್ಮ ಶಿವಾಜಿ
ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿವಿಶ್ವಾಸದಿಂದಿರಲಿ, ಜೋಕೆ! (ಹೋಗುತ್ತಾನೆ).

ಕೃ:—(ಸ್ವಗತ)-ಬ್ರಾಹ್ಮಣರ ಒಣದಂಭಾಚಾರವೇ ಸಮಾಜವನ್ನು ಈ
ದುಸ್ಥಿತಿಗೆ ಇಳಿಸಿತು. ವಿದ್ಯಾವಂತರೂ, ಬುದ್ಧಿವಂತರೂ, ಸಕಲ
ವಿಷಯಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ಸಮರ್ಥರೂ ಆದ ಇವರೇ ಹೀಗೆ
ಹೇಳುವುದೆಂದರೆ!—ಕಷ್ಟ! ಇಂತಹ ಜನರೇ ಸ್ವರಾಜ್ಯಸ್ಥಾಪನೆಗೆ
ತೊಡಕು. ಹಳಿನಾಡಿನ ಜನರಾದರೂ ಮಹಾರಾಜರ ಮಹಾ
ಕಾರ್ಯದ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ತಿಳಿಯುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ,—ಸ್ವಾರ್ಥ
ದಿಂದ ಸಂಕುಚಿತವಾದ ಇವರ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಎಲ್ಲವೂ
ವಿವರೀತವಾಗಿ ತೋರುತ್ತದೆ.—ಅರಸಿನಕುತ್ಸದವನಿಗೆ ಲೋಕವೇ
ಹಳಿದಿಯಂತೆ. ಪಾಪ!—ಹೇಗೂ ಪ್ರಸಂಗವು ಕಂಠನವಾಗುತ್ತಿದೆ.

ದೃಶ್ಯ ೨

(ವಿಶಾಲಗಡದ ಅರಮನೆ ಖಂಡೋಜಿಯ ಮಹಲು. ಅವನು ಅಲೋಚಿಸುತ್ತಾ
ಕುಳಿತಿದ್ದವನು ಫಕ್ಕನೆ ಎದ್ದು ನಿಂತು.)

ಖಂಡೋಜಿ:—(ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ನಕ್ಕು)—(ಅಕ್ಕಗತ) ಪಾಪ! ನೇತಾಜಿ!
ಮುಂದಾಲೋಚನೆಯಿಲ್ಲದೆ ಕೆಲಸಮಾಡಿದರೆ ಇದೇ ಗತಿ! ಇನ್ನು
ನಿನ್ನನ್ನು ಈ ಕೋಟೆಯೊಳಗೆ ಬಿಡುವವರಾರು? ನನ್ನ ತಾರೆ
ಯನ್ನು ನೀನು ನೋಡುವುದಾದರೂ ಹೇಗೆ? —

ತಾರೇ! ಚಿಕ್ಕಂದಿನಿಂದಲೂ ಜತೆಯಲ್ಲಿ ಬಳಿದವರು ನಾವು-
ಗಂಡಹೆಂಡಿರಾಗಿ ನಾವೆಷ್ಟು ಆಟಗಳನ್ನು ಆಡಿದ್ದೆ? ನಿನ್ನನ್ನು ಮೆಚ್ಚಿಸು-
ವುದಕ್ಕೆಂದು ನಿನಗೆ ಪ್ರಿಯವಾದ ಎಷ್ಟು ಕೆಲಸಗಳನ್ನು ನಾನು
ಮಾಡಿದ್ದೆ? ನಮ್ಮ ಕೊಳದಲ್ಲಿ ಬಿರಿದು ಮಗಮಗಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಕಮಲವನ್ನು
ನೋಡಿ ನೀನು ಮನಸೋತು ನಿಂದಿರಲು, ನೀರಿಗಿಳಿದು ಈಜಾಡಿ ಹೂ
ತಂದು ನಿನಗೆ ಕೊಟ್ಟವರಾರು? ಮರದ ಮೇಲೆ ಗೂಡಿನಲ್ಲಿದ್ದ ಗಿಳಿಮರಿ
ಯನ್ನು ಬಯಸಿದರೆ ನಿನ್ನಾಳುಗಳು “ಮರವು ಜಾರುತ್ತಲಿದೆ, ಮೇಲೇರಿ
ಲಾರೆವು” ಎಂದಾಗ ಮರದ ತುತ್ತತುದಿಗೇರಿ ತಂದು ನಿನಗೆರ್ಪಿಸಿ-
ಲಿಲ್ಲವೆ ನಾನು? ನೀನನ್ನ ಮನದ ಬಯಕೆಯನ್ನರಿತು ಸಲಿ-
ಸುವ ಗೆಳೆಯನೆಂದ ಆ ಮಾತೆಲ್ಲಿ? ಇಂತಹ ಸುಖವೆ ಯಾವಾಗಲೂ
ಇರಬಹುದೋ ಎಂದು ನಾನೊಮ್ಮೆ ಕೇಳಿದಾಗ “ನಮ್ಮಿಬ್ಬರ ಜೀವಾವಧಿ
ಇಂತಹ ಸುಖವನ್ನೇ ಕರುಣಿಸುವಂತೆ ಪ್ರತಿದಿವಸವೂ ದೇವರನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿ-
ಸುವ” ಎಂದೆಯಲ್ಲ!—ಶಸ್ತ್ರವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿದಿವಸವೂ ಗರ-
ಡಿಗೆ ಬಂದು ನನ್ನ ಜತೆಯಲ್ಲಿ ಶಸ್ತ್ರಾಭ್ಯಾಸವನ್ನು ಮಾಡಿದೆಯಲ್ಲವೆ?
ವಿರೋಚಿತವಾದ ಆ ವಿಧ್ಯೆ ನಿನಗೇಕೆ, ಎಂದೊಮ್ಮೆ ಕೇಳಿದಾಗ ವೀರಪತಿ-
ಯನ್ನು ಬಯಸುವ ಸತಿಗೆ ಆ ವಿಧ್ಯೆ ಅವಶ್ಯವೆಂದೆಯಷ್ಟೆ? ಆದರೆ, ಈಗ—

ಏನು? ತಾರುಣ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಾಲಿಡುವಾಗ ನಿನಗೆ ಇನ್ನೊಬ್ಬ ಗೆಳೆ-
ಯನು ಬೇಕೇ?—ಛೇ! ಆ ನೇತಾಜಿಯ ವಂಶವೇನು, ಸಂಪತ್ತೇನು?
ಚಂದ್ರರಾಯರ ಏಕಮಾತ್ರ ಪುತ್ರಿ ಅವನಂತಹ ಕುಲವಿಹೀನನನ್ನು
ವರಿಸುವುದೆಂದರೇನು?—ರಾಯರಾದರೂ ಸೋದರಳಿಯನಾದ ನನ್ನನ್ನೆ
ಮನೆಯಳಿಯನನ್ನಾಗಿ ಸ್ವೀಕರಿಸಿದರೆ ನೀನು ವಿರೋಧಿಸುವುದೇಕೆ
ತಾರೇ? ಅಯ್ಯೋ! ನನ್ನ ಪ್ರೇಮಾದರಗಳಿಗೆ ನಿನ್ನ ತಿರಸ್ಕಾರವೆ!—

ಊಹೂ! ಇನ್ನು ನಿನ್ನ ನೇತಾಜಿಯಲ್ಲಿ? ಸ್ವಾಮಿದ್ರೋಹಿಯಾದ
ಆ ದುಷ್ಟನಲ್ಲಿ? ಸ್ಥಾನಮಾನಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸಿ ಉದ್ಧರಿಸಿದ ತನ್ನ
ಸ್ವಾಮಿಯನ್ನೇ ಅಪಮಾನಗೊಳಿಸಿದ ದ್ರೋಹಿ! ಉಂಡಮನೆಗೆರಡನ್ನು
ಬಗೆವಾತನೆ ನೀನು! ನಿನ್ನ ಸ್ವಾಮಿಯ ಮಗಳನ್ನು ಅಪಹರಿಸಲು ಸಂಕ-
ಲ್ಪಿಸಿದುದು ವಿಚಿತ್ರವಲ್ಲ! . . .

ದಾರಿಯಲ್ಲಿದ್ದ ಕಂಟಕವನ್ನು ಹೇಗೆ ತೆಗೆವುದೆಂದು ವಿಚಾರಿಸುತ್ತಿದ್ದೆ. ಈಗ ತಾನಾಗಿಯೇ ದೂರವಾಯಿತಲ್ಲವೇ ಅದು? ಇದನ್ನೆ ಶುಭಸೂಚನೆಯೆನ್ನುವುದು. ನಾನು ಕಾರ್ಯತತ್ಪರನಾಗಬೇಕೆಂಬುದರ ಚಿಹ್ನೆಯೇ? ನೇತಾಜಿ ದೂರವಾದಷ್ಟು ನನಗೆ ಪ್ರಯೋಜನವಲ್ಲವೇ?

ಇರಲಿ; ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ತಾರೆಗೆ ತಿಳಿಸಿ ಅವಳ ಮನಸ್ಸನ್ನು ತಿರುಗಿಸಬೇಕು—ಈಗ ಆಕೆ ಹೂಡೋಟದಲ್ಲಿರಬಹುದು. ಇದುವೆ ಒಳ್ಳೆಯ ಸಮಯ—ವೀರಪತಿಯನ್ನು ಬಯಸಿದವಳಲ್ಲವೇ! ಸೇನಾ ನಾಯಕನ ಉಡುಪನ್ನೇ ಧರಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋಗುತ್ತೇನೆ. —

ಅವಳನ್ನು ನೋಡಲಿಕ್ಕೆ ಹೋಗುವುದೆಂದರೆ—(ನಕ್ಕು)—ಮನ್ಮಥನಿಗಿರುವುದು ಕುಸುಮಶರಗಳಂತೆ. ಆದರೆ, ಅಬ್ಬ! ದುರ್ಭೇದ್ಯನಾದ ನನ್ನ ಕಠಿಣಹೃದಯವನ್ನು ಅವು ಹೇಗೆ ಪ್ರವೇಶಿಸುತ್ತವೋ? (ಹೋಗುವನು).

ದೃಶ್ಯ ೩

(ವಿಶಾಲಗಡದ ಆರಮನೆ. ಅಂತಃಪುರದ ಹಿಂದಿರುವ ಹೂಡೋಟ.

ತಾರೆ ಒಂದು ಹಾಸುಗಲ್ಲಿನ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತಿದ್ದಾಳೆ.)

ತಾರೆ:—(ಆತ್ಮಗತ) ಏನು ತಾಪವಿದು? ನನ್ನ ಮನಸ್ಸಿಗಿಂದು ಸಮಾಧಾನವಿಲ್ಲ. ತಂದೆಯವರೇನೋ ಬಹಳ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿದ್ದಾರೆ.— ಎಷ್ಟಾದರೂ ಅಪಮಾನವಲ್ಲವೆ? ಅಯ್ಯೋ! ಇಡೀ ಜೀವಳಿಯಲ್ಲಿ ದೊರೆಯಂತೆ ಮೆರೆಯುತ್ತಿದ್ದ ನನ್ನ ತಂದೆಯನ್ನು ದ್ರೋಹಿಯೆಂದು ತಿರಸ್ಕರಿಸಿದರೇ? —

ನನ್ನ ನಾಯಕರು ಅಪರಾಧವನ್ನು ಹೊರಿಸಿದವರಂತೆ. ಸುಳ್ಳು ಹೇಳಿ ತಮ್ಮ ಉತ್ಕರ್ಷವನ್ನು ಸಾಧಿಸುವ ದುರ್ಬುದ್ಧಿ ನೇತಾಜಿನಾಯಕರದೇ?—ಛೇ! ಸರಳತೆಯೇ ಆ ಕಣ್ಣುಗಳಿಂದ ಹೊರಹೊಮ್ಮುತ್ತದೆ. ನಿಷ್ಕಳಂಕನಾದ ಹೃದಯವು ಆ ಮುಖದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸುತ್ತದೆ. —

ನಿಜವಾದ ವಿಚಾರವನ್ನಾದರೂ ತಿಳಿದ ಬಗೆಯೇತು? ತಂದೆಯವರನ್ನೆ ಪ್ರಶ್ನಿಸುವ ಧೈರ್ಯವೆನಗಿಲ್ಲ!-(ಒಂದು ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಖಂಡೋಜಿನಾಯಕನು ಪ್ರವೇಶಿಸುತ್ತಾನೆ).-ನನ್ನ ಸಖಿಯನ್ನು ಕಳುಹಿಸಿ ಒಂದು ಜಾವವಾಯಿತೋ ಏನೋ? ಅವಳಿನ್ನೂ ಬರಲಿಲ್ಲ! ಪಾಪ! ನನ್ನ ಹೃತ್ತಾವವು ಅವಳಿಗೇನು ತಿಳಿವುದು? ಅವಳ ಗಂಡನು ರಣರಂಗದಿಂದ ನಿನ್ನೆಯೇ ಹಿಂದಿರುಗಿದವನಲ್ಲವೇ! ಅವನೊಡನೆ ಸುಖಸಲ್ಲಾಪದಲ್ಲಿರಬಹುದು.-ಹೂಂ-ಅವಳಾದರೂ ಸುಖವನ್ನನುಭವಿಸಲಿ -

(ಪ್ರಕಾಶ)-ಸಖೀ! ನೀನು ಬೇಗಬರಬೇಕೆಂದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ, ಬರುವಾಗ ಮಾತ್ರ-(ಖಂಡೋಜಿ ಇದಿರು ಬಂದು)

ಖಂ:-ಏನನ್ನು ತರಬೇಕು? ವೀಣೆಯನ್ನೇ? ಅಥವಾ ನಿನ್ನ ಮುದ್ದು ಗಿಳಿಯನ್ನೇ?

ತಾ:- (ಚಕಿತಳಾಗಿ) (ಆತ್ಮಕ) ಇವನಲ್ಲಿಂದ ಬಂದನವ್ವ! ಇರಲಿ -

(ಪ್ರಕಾಶ) ವೀಣೆಯನ್ನೂ ಅಲ್ಲ; ಗಿಳಿಯನ್ನೂ ಅಲ್ಲ.

ಖಂ:- (ಸಕ್ಕು) ಮತ್ತಾರನ್ನು? ನನ್ನನ್ನೇ?

ತಾ:- ನಿನ್ನನ್ನು ಕರೆತರುವುದೇಕೋ? ನೀನಾಗಿಯೇ ಬರುತ್ತೀಯವ್ವ!

ಖಂ:- ನಾನಾಗಿ ಬರುವುದಕ್ಕೂ ನೀನು ಆಮಂತ್ರಿಸಿದಾಗ ನಾನು ಬರುವುದಕ್ಕೂ ಬಹಳ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿದೆ- ಬಹಳ ವ್ಯತ್ಯಾಸ!

ತಾ:- ಅವಶ್ಯವಿದ್ದಾಗ ಕರೆಯಿಸುವೆನು.

ಖಂ:- ಈಗ ಅವಶ್ಯವಿಲ್ಲವೇ?

ತಾ:- ಊಹು-ಇಲ್ಲ.

ಖಂ:- ಹಾಗಾದರೆ, ಒಬ್ಬಳೇ ಇರಲಪೇಕ್ಷೆಯೇ?

ತಾ:- ನಿಜ.

ಖಂ:- ನೀನೇನೂ ಗುಣಗುಟ್ಟುತ್ತಿದ್ದೆಯಲ್ಲ!

ತಾ:- ಇರಬಹುದು.

ಖಂ:- ಅದೇನು ಮಂತ್ರವೋ?

ತಾ:- ಅನಪೇಕ್ಷಿತರನ್ನು ದೂರವೋಡಿಸುವ ಮಂತ್ರ.

ಖಂ:- ಅಬ್ಬ! ಮಂತ್ರದ ಪ್ರಭಾವವೇ!-ಅವನು ದೂರಹೋದಂತೆಯೇ!

ತಾ:—ಯಾರು?

ಖಂ:—ತನಗೆಟಕದ ಹಣ್ಣಿಗೆ ಕೈನೀಡಿದವನು.

ತಾ:—ನೀನು ಒಗಟನ್ನು ಹೇಳುವಂತಿದೆ.

ಖಂ:—ಆಗಲಿ; ನೀನದನ್ನು ಬಿಚ್ಚಲು ಬಲ್ಲೆಯಷ್ಟೆ.

ತಾ:—ನಿನ್ನಷ್ಟು ಓದಿದವಳಲ್ಲ ನಾನು.

ಖಂ:—ಅದೇಕೋ?—ಸಾವಿಬ್ಬರೂ ಜತೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಓದಿದವರು.

ತಾ:—ಆದರೂ ನಿನ್ನಲ್ಲಿರುವ ಪಾಂಡಿತ್ಯವು ನನ್ನಲ್ಲಿಲ್ಲ.

ಖಂ:—ಹಾಗಾದರೆ ಅಧ್ಯಯನವನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸಬೇಕಾಯಿತು.

ತಾ:—ಪಾಂಡಿತ್ಯ ಬೇಕಾದರಲ್ಲವೆ?

ಖಂ:—ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ನನ್ನ ಒಗಟಿನ ಗತಿ?

ತಾ:—ನೀನೇ ಸರಳರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿಬಿಡುವುದು.

ಖಂ:—ಆಗಲಿ; ನೇತಾಜಿ, ದೂರ—ಬಹುದೂರ ಹೋದನೆಂದೆ.

ತಾ:—ನೇತಾಜಿಗೂ ಒಗಟಿಗೂ ಏನು ಸಂಬಂಧ?

ಖಂ:—ನೇತಾಜಿಗೂ ನಿನಗೂ ಇರುವ ಸಂಬಂಧವೇ!

ತಾ:—ನೀನೇನೋ ಹರಟುವಂತಿದೆ.

ಖಂ:—ಇಲ್ಲ. ನನ್ನ ಮಾತು ಸತ್ಯವೆ.

ತಾ:—ಯಾವ ಮಾತು?

ಖಂ:—ನೇತಾಜಿ ಬಹುದೂರ ಹೋದನೆಂದುದು.

ತಾ:—(ಸ್ವಗತ)ವನವೇ ಸೈರಿಸು. ಕೇಳಿಬಿಡುತ್ತೇನೆ.

(ಪ್ರಕಾಶ) ಎಲ್ಲಿಗೆ ಹೋದುದೋ?

ಖಂ:—ಹಿಂದಿರುಗಿ ಬಾರದಷ್ಟುದೂರ; ಪುಂಡ ಶಿವಾಜಿಯೊಡನೆ.

ತಾ:—ಓಹೋ! ಆಗಲಿ—ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿಯೇ!

ಖಂ:—ಆದರೆ, ನಮ್ಮ ಜಾವಳಿಯ ಪ್ರಾಂತ್ಯದಿಂದ ಬಹಿಷ್ಕರಿಸಲ್ಪಟ್ಟು.

ತಾ:—ಅದೇಕೋ ಬಹಿಷ್ಕಾರ?

ಖಂ:—ನನ್ನ ಮಾವನ—ನಿನ್ನ ತಂದೆಯ ಮೇಲೆ ಅಪವಾಧವನ್ನು

ಹೊರಿಸಿದ ಮೂರ್ಖನೂ ಜಾವಳಿಯನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸುವನೇ?

ತಾ:—ನಡೆದ ವಿಷಯವನ್ನು ಹೇಳಿದರೆ ದ್ರೋಹವಲ್ಲವಷ್ಟೆ!

ಖಂ:—ಸಂಶಯವು ಹೆಚ್ಚುವಂತೆ ಉಪ್ಪುಕಾರ ಹಚ್ಚಿದರೆ?

ತಾ:—ಪರಿಣಾಮವನ್ನು ತಿಳಿಯದೆ ಹಾಗೆ ಆಡಿದಬಹುದು.

ಖಂ:—ತಾರೇ! ಸ್ವಾರ್ಥಪರನ ಹೃದಯದ ಗಭೀರತೆಯನ್ನು ನೀನು ಅರಿತಿಲ್ಲ. ತನ್ನ ಉನ್ನತಿಕೆಗೋಸ್ಕರ ನಿನ್ನ ತಂದೆಯನ್ನು ಬಲಿ ಗೊಟ್ಟಿನು, ಅವನು.

ತಾ:—ನಿಜವೇ? ಇದರಿಂದ ಅವರಿಗೇನು ಪ್ರಯೋಜನ?

ಖಂ:—ಸಾವಿರ ಸೈನಿಕರ ಮೇಲಣ ಅಧಿಕಾರ—“ಸರದಾರ”ನೆಂಬ ಬಿರುದು.

ತಾ:—ನನ್ನ ತಂದೆಯ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿಯೂ ಇವನ್ನು ಅವರು ಪಡೆಯುತ್ತಿದ್ದರು.

ಖಂ:—ಆದರೆ ನಿನ್ನನ್ನು ಪಡೆವುದು ಸಾಧ್ಯವಿರಲಿಲ್ಲ.

ತಾ:—(ಶರಸ್ಕಾರದಿಂದ ನಕ್ಕು) ಏನುಮಾತು? ನನ್ನ ತಂದೆಯನ್ನು ಮೋಸ ಗೊಳಿಸಿ ನನ್ನನ್ನು ಪಡೆವುದು ಸುಲಭವೆನ್ನುವೆಯಾ?

ಖಂ:—ಮಾವಯ್ಯನವರು ಇಲ್ಲಿಲ್ಲದಾಗ ತನ್ನ ಸೈನಿಕರೊಂದಿಗೆ ಬಂದು ನಿನ್ನನ್ನು ಬಲಾತ್ಕಾರದಿಂದ ಎತ್ತಿಕೊಂಡುಹೋದರೆ ಸರಿ.

ತಾ:—ಛೇ! ನನ್ನನ್ನಲ್ಲ; ನನ್ನ ಕಳೇವರವನ್ನು.

ಖಂ:—ಇದು ಬರಿಯ ಬಾಯಿಮಾತು, ತಾರೇ!

ತಾ:—ಏಕೆ? ಬಲಾತ್ಕಾರದಿಂದ ಎಳೆದುಕೊಂಡುಹೋಗಲಿಕ್ಕೆ ನಾನೇನು ಪಶುವೇ? ಇಗೋ! ಇದೇನು? (ಕಣ್ಣುಗಳನ್ನು ತೆಗೆದು) ಶಸ್ತ್ರವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ನಾವು ಜತೆಯಲ್ಲಿ ಕಲಿತವರಷ್ಟೆ!

ಖಂ:—ಆದರೆ, ಏ, ತಾರೇ! ಪ್ರೇಮದ ಮುಂದೆ ಈ ಕಠಾರಿಯ ಆಟವು ನಡೆವುದಿಲ್ಲ!

ತಾ:—ಪವಿತ್ರವಾದ ಪ್ರೇಮದಿರಲ್ಲಿ ಬಲಾತ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಸ್ಥಾನವಿಲ್ಲ.

ಖಂ:—ಇದು ನಿಜವಷ್ಟೆ?

ತಾ:—ನಿಜವೇ!

ಖಂ:—ಹಾಗಾದರೆ, ನೇತಾಜಿಯ ಆಲೋಚನೆಯನ್ನು ಬಿಡು.

ತಾ:—ಬಿಟ್ಟು —

ಖಂ:—ನಿನ್ನಲ್ಲಿ ಅನುರಕ್ತನಾದವನನ್ನು ವರಿಸು.

ತಾ:—ಓಹೋ! ಇದಕ್ಕೋಸ್ಕರವೇ ಈ ದೀರ್ಘಪ್ರಸ್ತಾವನೆಯೇ?

ಖಂ:—ನಿನ್ನ ಕರ್ತವ್ಯವನ್ನು ತಿಳಿಸುವುದಕ್ಕಿಷ್ಟು ಮಾತುಗಳು.

ತಾ:—ಅಬ್ಬ! ಈ ಕರ್ತವ್ಯವೇನೋ?

ಖಂ:—ತಂದೆಯನ್ನು ಅಪಮಾನಗೊಳಿಸಿದ ದ್ರೋಹಿಯನ್ನು ದ್ವೇಷಿಸುವುದು. ನಿನ್ನ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಮೊಳೆತಿರುವ ಪ್ರೇಮಾಂಕುರವನ್ನು ಮುರಿವುದು. ಮೊದಲೆ ಬಿತ್ತಿದ ಬೀಜಕ್ಕೆ ನೀರೆರೆವುದು. ನಿನ್ನಲ್ಲಿ ಅನುರಕ್ತನಾದ ನನ್ನನ್ನು ವರಿಸುವುದು. ನಿನ್ನ ತಂದೆಯವರ ಅಪೇಕ್ಷೆಯನ್ನು ಪೂರೈಸುವುದು.

ತಾ:—ಓಹೋ! ಓಹೋ! ಇವೆಲ್ಲವೂ ಒಮ್ಮೆಯೇ ಸಾಧ್ಯವಲ್ಲವಷ್ಟೆ?

ಖಂ:—ಆ ಪ್ರೇಮಾಂಕುರಕ್ಕೆ ನೀರೆರೆಯದಿದ್ದರೆ ಸರಿ. ಬೇರೆಲ್ಲವೂ ಬೇಗನೆ ನೆರವೇರುವುವು.

ತಾ:—ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ತಾನಾಗಿ ಮೊಳೆತುದನ್ನು ಮುರಿವುದಷ್ಟು ಸುಲಭವಲ್ಲ.

ಖಂ:—ನಿಜ! ನಿಜ! ಬೆಳೆಯನ್ನು ಹಾಳುಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಬರುವ ಕಳೆಯ ಸ್ವಭಾವವೇ ಹಾಗೆ!

ತಾ:—ಹೂಂ! ಆಗಲಿ.

ಖಂ:—ಆದರೆ ಕಳೆಯನ್ನು ಕೀಳಲೇಬೇಕು-ಸಾಧಿಸಬೇಕು.

ತಾ:—ಆಗಲಿ;—

ಖಂ:—ಏ ನಂಬುಗೆಯನ್ನಿತ್ತರೆ ನಾನೇ ಧನ್ಯನು.

ತಾ:—(ಕಣ್ಣುಕೆರಳಿಸಿ) ನಂಬುಗೆಯೇ? ಏನೆಂದು?

ಖಂ:—(ಅತ್ಯಂತ) ಹೂ. ಸಿಟ್ಟುಬಂದಂತಿದೆ. (ಸಖು ಪ್ರವೇಶಿಸುತ್ತಾಳೆ).

(ಪ್ರಕಾಶ)—ಓಹೋ! ನಿನ್ನ ಸಖಿ ಈ ಕಡೆ ಬರುತ್ತಿರುವಳು. ನಿನ್ನ ಏಕಾಂತಕ್ಕೆ ಇನ್ನೂ ವಿಘ್ನವೇ?—ಆಗಲಿ, ದ್ರೋಹಿಗಳನ್ನು ಪುರಸ್ಕರಿಸುವುದು ಮರಾಠ ತರುಣಿಯರ ಸ್ವಭಾವವಲ್ಲ—ನೆನಪಿರಲಿ—(ಹೋಗುತ್ತಾನೆ).

ತಾ:—(ಅವನನ್ನೇ ನೋಡುತ್ತಾ ಇದ್ದು, ಅಮೇಲೆ)

ಏನೇ, ಸಖಾ? ಎಷ್ಟು ಹೊತ್ತವು ನಿನಗೆ?—ಏನು? ದೊಡ್ಡ ಯಾತ್ರೆ, ಮಾಡಿ ಬಂದೆಯಾ?

ಸ:—ಅಮ್ಮಾ! ಕ್ಷಮಿಸಿರಿ. ನೀವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಕೇಳಿಬರಬೇಕೆಂದಿರಿ. ತಡವಾಯಿತು.

ತಾ:—ಅವರೆಲ್ಲಿದ್ದಾರಂತೆ?

ಸ:—ಮಹಾರಾಜರ ಜತೆಯಲ್ಲಿ.

ತಾ:—ಇಲ್ಲಿಗೆ ಯಾವಾಗ ಬರಬಹುದಂತೆ?

ಸ:—ಹೇಗೆ ಹೇಳುವುದಮ್ಮ!

ತಾ:—ಕೇಳಲಿಲ್ಲವೆ, ನಿನ್ನ ಗಂಡನನ್ನು?

ಸ:—ಅಮ್ಮಾ! ನೇತಾಜಿನಾಯಕರು ದೊಡ್ಡಮನುಷ್ಯರಾದರಂತೆ.

ತಾ:—ಅದೇನೆ?

ಸ:—ಸಾವಿರ ಸೈನಿಕರ ನಾಯಕರು—ಸರದಾರರು.

ತಾ:—(ಆತ್ಮಗತ)—ಏನು ಖಂಡೋಜಿ ಹೇಳಿದುದು ನಿಜವೇ?

(ಪ್ರಕಾಶ)—ಸಖಾ! ಅದೇಕಂತೆ, ಒಮ್ಮೆಯೇ ಆ ದೊಡ್ಡ ಪದವಿ?

ಸ:—ಅವರೆ ಕೋಟಿಯಗೋಡೆಯನ್ನೇರಿ ಮಹಾರಾಜರ ಪತಾಕೆಯ ನ್ನೂರಿದವರಂತೆ.

ತಾ:—ಓಹೋ! ಅದಕ್ಕೆ ಪುರಸ್ಕಾರವೋ ಸರದಾರಿಕೆ?

ಸ:—ಹೌದಮ್ಮ, ಹೌದು—ಎಲ್ಲರೂ ಸೇರಿದ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಮಹಾರಾಜರು ನೇತಾಜಿನಾಯಕರನ್ನು ಹೊಗಳಿ ಅವರಿಗೆ ಖಡ್ಗವನ್ನು ಉಚಿತವಾಗಿ ಕೊಟ್ಟರಂತೆ; “ಸರದಾರ” ಎಂದು ಕರೆದರಂತೆ.

ತಾ:—ಅಲ್ಲವೆ, ಮತ್ತೆ? ಕೋಟಿಯನ್ನೇರಲಿಕ್ಕೆಷ್ಟು ಧೈರ್ಯವಿರಬೇಕು!

ಸ:—ಏನೋ, ನಮ್ಮ ನಾಯಕರಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಮೊನ್ನೆ ಅವಜಯವೇ ಖಂಡಿತವೆನ್ನತ್ತಾರೆ, ‘ಅವರು’.

ತಾ:—ನಿಜವೆ? ಸಖಾ!

ಸ:—ನಿಮ್ಮ ತಂದೆಯವರು ಸೇನೆಯನ್ನು ಹಿಂದೆಕರೆದರಂತೆ; ಆದರೆ ನಾಯಕರು ಒಂದೇ ಸವನೆ ಮುಂದೊತ್ತಿದರಂತೆ.

ತಾ:—ಹೌದು, ಅವರ ಸ್ವಭಾವವೇ ಹಾಗಲ್ಲವೆ ಸಖಾ? ಅವರ ವೀರ
ತ್ವವು ಮುಖದಲ್ಲಿ ತುಳುಕಾಡುತ್ತದೆ. ಅದೇ, ಆ ಕೇಜಸ್ಸು. —

ಅದರಲ್ಲಿ; ತಂದೆಯವರು ಸೇನೆಯನ್ನು ಹಿಂದೆಕರೆದುದೇಕೋ?

ಸ:—ಏಕೋ, ಏನೋ? ನಮಗೆ ಹೇಗೆ ಗೊತ್ತು?

ತಾ:—ಆಗಲಿ, ಮಾರೋಜಿಯೇನೆನ್ನುತ್ತಾನೆ?

ಸ:—ನಾನು ಕೇಳಿದುದಕ್ಕೆ, ಹೆಂಗುಸಿಗೆ ನಿನಗೇಕೆ ಆ ವಿಚಾರವೆಂದು
ಗದರಿಸಿದರಮ್ಮ!

ತಾ:—ನಿಜ; ನಮಗೇಕೆ?—ಅಪವಾದದ ವಿಷಯ.

ಸ:—ಊಹುಂ! ಅದನ್ನು ಬಾಯ್ಬಿಡುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ, ನಾಯಕರು
ಸುಳ್ಳು ಹೇಳಲಿಲ್ಲವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ.

ತಾ:—ಅದು ನನಗೂ ಗೊತ್ತು. ನಾನು ಮೊದಲೆ ಹೇಳಲಿಲ್ಲವೆ ನಿನಗೆ?—
ಹಾಗಾದರೆ, ತಂದೆಯವರು ಶತ್ರುಪಕ್ಷವನ್ನು ಸೇರಿದರೆಂಬುದು
ನಿಜ.

ಸ:—ನಮಗೇಕಮ್ಮ ಆ ವಿಚಾರ? ನೇತಾಜಿಯವರು ಸುಖದಲ್ಲಿದ್ದರೆ
ಸರಿ.

ತಾ:—ಆಹಾ! ಹಾ! ಎಂತಹ ಜಾಣೆ ನೀನು?

ಸ:—ಅದೇಕಮ್ಮ!

ತಾ:—ತಂದೆಯ ಕೀರ್ತಿ ಅಪಕೀರ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ನನಗೆ ಪಾಲಿಲ್ಲವೇ?

ಸ:—ಚಂದ್ರರಾಯರೆಂದರೆ ನಮ್ಮ ನಾಡಿನವರೆ ಹೆದರಿ ನಡುಗುತ್ತಾರೆ.

ತಾ:—ಹೆದರುವುದೆ?—ಹೂಂ!—ಹೆದರುವುದಲ್ಲ; ಗೌರವಿಸುತ್ತಾರೋ?

ಸ:—ಭಯವೋ, ಗೌರವವೋ, ನನಗೆ ತಿಳಿಯದಮ್ಮ!

ತಾ:—ನಾಯಕರ ವಿಚಾರವನ್ನು ಇನ್ನು ತಿಳಿವುದು ಹೇಗೋ ಏನೋ?

ಸ:—ಅವರೆ ಬಂದಾರಮ್ಮ!

ತಾ:—ಇನ್ನು ನನ್ನ ನೆನಪೆಲ್ಲಿ, ಅವರಿಗೆ?

ಸ:—ಆಗಲಿ; ಸುಖದಲ್ಲಿದ್ದಾರಲ್ಲವೆ? ಅದನ್ನೆ ಮತ್ತೂ ಮತ್ತೂ ಆಲೋ
ಚಿಸಬಾರದಮ್ಮ.

ತಾ:—ಆದರೆ ನನ್ನ ಚಿತ್ತವು ಅವರನ್ನರಸಿ ಓಡುತ್ತದಲ್ಲವೆ?

ಸ:—ಅದನ್ನು ಅಂಕೆಯಲ್ಲಿಡಬೇಕು.

ತಾ:—ನನಗೆ ಹೇಳುವವಳು ನೀನು. ಮಾರೋಜಿ ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಹೋದರೆ ಎಷ್ಟು ಚಡಪಡಿಸುತ್ತೀಯೆ ನೀನು! ದಿವಸಕ್ಕೆಷ್ಟು ಸಲ ಅವನ ವಿಷಯವನ್ನೆತ್ತುತ್ತೀ?

ಸ:—ನಾವೆಷ್ಟೋ ಕಾಲ ಸುಖದಿಂದ ಜತೆಯಲ್ಲಿದ್ದವರಲ್ಲವೆ? ಅವರನ್ನು ನಾನು ಮರೆವುದೆಂತು?

ತಾ:—ಆಹಾ! ನಾನೂ ಅಂತಹ ಸುಖವನ್ನೆ ಬಯಸುವುದು. — ನಾನೂ ನನ್ನ ನಾಯಕರನ್ನು ಮರೆಯಲಾರೆ, ತಿಳಿಯಿತೇ?

ಸ:—ಬೇಡವ್ವು; ಮರೆಯಬೇಡಿರಿ-ಯಾವಾಗಲೂ ಅದನ್ನೆ ಚಿಂತಿಸುತ್ತಿದ್ದರೆ ಪ್ರಯೋಜನವೇನು?

ತಾ:—ಹೂಂ! ಆಗಲಿ!

ಸ:—ಅಮ್ಮಾ! ಮುಚ್ಚಂಜಿಯಾಗುತ್ತಾ ಬಂತು. ಅರಮನೆಗೆ ಹೋಗುವ!

ತಾ:—ಸಖ! ನನಗೆ ಕೆಲವು ಹೂಗಳನ್ನು ಕೊಯ್ದುಕೊಡು.

ಸ:—ಇನ್ನು ಹೂವೇಕೆ? ಅವನ್ನು ನೇಯುವುದಾವಾಗ, ಮುಡಿಯುವುದಾವಾಗ?

ತಾ:—ಮುಡಿವುದಕ್ಕಲ್ಲ ಸಖ!

ಸ:—ಮತ್ತೆ—?

ತಾ:—ಅರ್ಪಿಸಲಿಕ್ಕೆ —

ಸ:—ಯಾರಿಗೆ?

ತಾ:—ನಿನಗೇಕೆ? ಎಷ್ಟು ಅಧಿಕಪ್ರಸಂಗ? (ಸಿಟ್ಟುಗೊಂಡಂತೆ ಮುಖವನ್ನು ತಿರುಗಿಸುತ್ತಾಳೆ. ಸಖ ಹೂಕೊಯ್ಯಲಿಕ್ಕೆ ಹೋಗುತ್ತಾಳೆ).

(ಸ್ವಗತ)-ಅಯ್ಯೋ! ಇನ್ನು ನಾಯಕರ ವಿಚಾರವನ್ನು ತಿಳಿವುದೆಂತು? ಅವರ ಸಮಾಗಮವಾಗುವ ಬಗೆ ಹೇಗೆ? ಹೇ, ದೇವ! ಅವರಲ್ಲಿದ್ದರೂ ಅವರ ಪೌರುಷಕ್ಕೆ ಕಳಂಕವನ್ನುಂಟುಮಾಡಬೇಡ. ಅವರಿಗೆ ಆಯುರಾರೋಗ್ಯಗಳನ್ನು ಕರುಣಿಸು. ಅವರ ಕೀರ್ತಿಪ್ರಭೆಯೇ ನನ್ನ ಜೀವಜ್ಯೋತಿ.—ನಮ್ಮ ವಿನಾಹಕ್ಕೆ ತಂದೆಯವರು ಇನ್ನು

ಸಮ್ಮತಿಸುವರೆ?—ಛೇ! ಅಸಂಭವ! ಇನ್ನು ವಿವಾಹವೆಲ್ಲಿ?—ಇರಲಿ; ಬಂದುದನ್ನು ಅನುಭವಿಸಬೇಕಷ್ಟೆ! (ಹೂಕೊಯ್ಯುವಳು)—(ಸಖು ಹೂ ಕೊಯ್ದು ತರುವಳು.)

ತಾ: —ಓಹೋ! ಎಷ್ಟು ಬೇಗ ಬಂದೆ?—ಸಿಟ್ಟಾಗಬೇಡ ಸಖು. ಇವ ನ್ನೊಂದು ಮಾಲೆಕಟ್ಟಿಕೊಡಬೇಕು.

ಸ:—ಹೂಂ!

ತಾ: —ಏನು? ಇನ್ನೂ ಸಿಟ್ಟೇ? ಬೇಗ ಕೊಡಬೇಕು, ಕಂಡೆಯಾ!

ಸ:—ಹೂಂ!

ತಾ:—(ಸಖುಪಕ್ಕ ಹೋಗಿ) ಏನೇ, ಸಖು? (ಅವಳ ಕೈಬಿಡಿದು)—ಬಂದು ಮಾತು ಹೇಳಿದರೆ ಹೀಗೂ ಸಿಟ್ಟಾಗೊಳ್ಳುವುದೇ?

ಸ:—ಅಮ್ಮಾ! ನನಗೆ ಸಿಟ್ಟಿಲ್ಲ.—ಮಾಲೆಕಟ್ಟುತ್ತೇನೆ.

ತಾ:—ಸಖು! ನೋಡು, ಈ ದೊಡ್ಡ ಗುಲಾಬಿಯನ್ನು ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿಟ್ಟು ಕಟ್ಟಬೇಕು. ಒಳಗೆ ಹೋದ ಕೂಡಲೆ; ಬೇಗ!

ಸ:—ಅದೀತು, ಅಮ್ಮ! (ಸ್ವಗತ) ಪ್ರೇಮವೆಂದರೆ, ಇದೀಗ.

(ಇಬ್ಬರೂ ನಗುತ್ತಾ ಹೋಗುತ್ತಾರೆ).

ದೃಶ್ಯ ೪

(ಪುರಂದರಗಡದಲ್ಲಿ ಸುಗುಣನಾಯಕನ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕೊಠಡಿ.

ನೇತಾಣಿ ನೀಲವಾದ ಅಕಾಶವನ್ನು ಕಿಟಕಿಯಿಂದ ನೋಡುತ್ತಾ

ವಿಚಾರಮಗ್ನನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಹೈಮವತಿ ಪ್ರವೇಶಿಸುತ್ತಾಳೆ.)

ಹೈ:—ನೇತಾ! ಏನಿದು? ನಿನ್ನನೈಷ್ಟು ಹುಡುಕುವುದು? ಎಷ್ಟು ಕರೆ ವುದು?

ನೇ: —ನಾನು ಈ ಕೋಣೆಯಿಂದ ಹೊರಗೆ ಹೋಗಲೆ ಇಲ್ಲವಲ್ಲ!

ಹೈ:—ಸರಿ, ಸರಿ! ಕೋಣೆಯಲ್ಲಿದ್ದರೆ ನನ್ನ ಮಾತು ಕೇಳುವುದಿಲ್ಲವ ಲ್ಲವೇ? ಈ ಗೋಡೆಗಳಿಗೆ ಸದ್ಭಡಗಿಸುವ ಶಕ್ತಿಯಿದೆಯೋ ಏನೋ?

ನೇ:—ಅಕ್ಕಾ! ಏಕೆ ಸಿಟ್ಟುಗೊಳ್ಳುತ್ತೀ?

ಹೈ:—ಸಿಟ್ಟಿಲ್ಲ ನೇತಾ!—ಅನ್ನಬಡಿಸಿ ಹೊತ್ತಾಯಿತು. ತಣ್ಣಗಾಯಿತೋ ಏನೋ! ಬೇಗ ಊಟಮಾಡಬಾರದೆ?

ನೇ:—ನನಗೆ ಹಸಿವಿಲ್ಲ, ಅಕ್ಕಾ! ನೀವು ಊಟಮಾಡಬಹುದು.

ಹೈ:—ಏನು? ಗಾಳಿ ತಿಂದು ಬದುಕುತ್ತೀಯೋ? ಬಹುಶಃ ಈ ಕೋಣೆಯ ಗಾಳಿಯಲ್ಲಿ ಅದ್ಭುತಶಕ್ತಿಯಿದೆ. ಕೋಣೆಯಲ್ಲಿರುವವರಿಗೆ ಸದ್ಭಕ್ತಿ ಕೇಳುವುದಿಲ್ಲ; ಹಸಿವಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ನೇ:—ಮಧ್ಯಾಹ್ನದಲ್ಲಿ ಊಟಮಾಡಲಿವೇ, ನಾನು!

ಹೈ:—ಓಹೋ! ಯಥೇಷ್ಟವಾಯಿತು. ನೀನು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದಂದಿನಿಂದ ಒಂದು ಮುಷ್ಟಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಉಣ್ಣುವುದಿಲ್ಲ. ಆ ಅನ್ನ ನನ್ನ ಬೆಕ್ಕಿಗೂ ಸಾಲದು.

ನೇ:—ಹಸಿವಿಲ್ಲದೆ ಹೇಗೆ ಊಟಮಾಡಲಿ, ಅಕ್ಕಾ!

ಹೈ:—ಅದಕ್ಕೇ ಕೇಳಿದೆ—ಬೇರೇನು ತಿಂದಿದ್ದೀಯೆಂದು?

ನೇ:—ಏನೂ ತಿನ್ನಲಿಲ್ಲವಕ್ಕಾ—ಏನೋ, ನನಗೆ ಸ್ವಲ್ಪ ದೇಹಾಲಸ್ಯ, ಅಷ್ಟೆ.

ಹೈ:—ಆಲಸ್ಯಕ್ಕೆ ಕಾರಣವೋ?

ನೇ:—ಆಯಾಸದಿಂದಾಗಿರಬಹುದು.

ಹೈ:—ಅಬ್ಬ! ನಿನ್ನಂತಹ ಹುಡುಗರಿಗೂ ಆಯಾಸ! “ಅವರು” ಎಲ್ಲಿ ಯಾದರೂ ಯುದ್ಧಮಾಡಿ ಹಿಂದಿರುಗಿದರೆ ಕಲ್ಲು, ಕಲ್ಲು ತಿಂದು ಜೀರ್ಣಿಸುವರು.—ನಿನಗೆ ಹಸಿವೆಯೇ ಇಲ್ಲ. ಪಾಪ!

ನೇ:—ಅಕ್ಕಾ! ನಿನ್ನ ಒತ್ತಾಯಕ್ಕೆಂದು ಉಂಡರೆ ಜ್ವರವುಂಟಾಗಬಹುದು.

ಹೈ:—ಬೇಡವ್ವಾ, ಬೇಡ!—(ಬಾಗಿಲಿನ ವರೆಗೆ ಹೋಗಿ, ಫಕ್ಕನೆ ಹಿಂದಿರುಗಿ)—ಓಹೋ! ನಿನ್ನ ಆಲಸ್ಯದ ಕಾರಣವನ್ನು ತಿಳಿದೆ.

ನೇ:—ಏನದು?

ಹೈ:—ಊಹು! ನನ್ನಿಂದ ಮರೆಮಾಜಲಾರೆ, ನೇತಾ!

ನೇ:—ಆಗಲಿ, ಹೇಳಬಹುದಲ್ಲ!

ಹೈ:—ವಿಶಾಲಗಡದ ಪೋರಿಯ ಆಲೋಚನೆ ಹಿಡಿದಿದೆ-ಮತ್ತೆ!

ನೇ:—(ಮುಖವನ್ನು ತಗ್ಗಿಸಿ) ಅದಕ್ಕೆ ಮದ್ದು.

ಹೈ:—ಅವಳನ್ನು ಕರೆತರುವುದು.

ನೇ:—ಹೇಗೆ?

ಹೈ:—ಬಲಾತ್ಕಾರದಿಂದ; ಮತ್ತೇನು?

ನೇ:—ಬಹು ಸುಲಭವಾಯಿತು. —

ಹೈ:—ನೀನು ಬರಿಯುತ್ತಿದ್ದೆಯಲ್ಲ! “ಅವಳು ನನ್ನನ್ನು ಬಹಳ ಪ್ರೀತಿ
ಸುತ್ತಾಳೆ—ಬಹಳ”ವೆಂದು.

ನೇ:—ಪ್ರೀತಿಸುವುದು ನಿಜ!

ಹೈ:—ಹಾಗಾದರೆ ಕರೆತಂದು ಲಗ್ನವಾಗುವುದೇ; ಮತ್ತೇನು?

ನೇ:—ಹೂಂ—ಅದೀಗ ಕಷ್ಟ. ತನ್ನ ತಂದೆಯನ್ನು ಅವಮಾನಿಸಿದವ
ನನ್ನು ಅವಳು ವರಿಸುವಳೇ ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆ?

ಹೈ:—ಹಾಗಾದರೆ ನಿನ್ನನ್ನವಳು ಪ್ರೀತಿಸುವುದಿಲ್ಲ.

ನೇ:—ಪ್ರೀತಿಸಿದರೂ ವರಿಸುವಳೋ ಎಂಬುದರಲ್ಲಿ ಸಂದೇಹ.

ಹೈ:—ಇದೇನೋ ವಿಚಿತ್ರ; ಹೊಸತೆರದ ಪ್ರೀತಿ.

ನೇ:—ಹಾಗಲ್ಲ ಅಕ್ಕಾ! ಅವಳ ಮನಸ್ಸಿನ ಈಗಣ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ತಿಳಿ
ವುದು ಕಷ್ಟ.

ಹೈ:—ಏನೋ? ನಾವು, ಹೆಂಗುಸರು, ಪ್ರೀತಿಸುವುದೆಂದರೆ ಮನಃಪೂರ್ತಿ
ಯಾಗಿ. ನಮ್ಮ ಪ್ರೀತಿ ಸ್ಥಿತಿಗತಿಗಳನ್ನನುಸರಿಸುವುದಿಲ್ಲ.

ನೇ:—ಸಿಟ್ಟುಗೊಳ್ಳಬೇಡ, ಅಕ್ಕಾ! ಅವಳ ತಂದೆಯ ಕುತಂತ್ರವನ್ನು
ಹೊರಗೆಡಹಿದುದು; ಒಮ್ಮಿಂದೊಮ್ಮೆ ಅವಳ ತಂದೆಯನ್ನು ತಿರ
ಸ್ಕರಿಸಿ ಮಹಾರಾಜರ ಆಶ್ರಯವನ್ನು ಸೇರಿದುದು; ಇವು ಅವಳ
ಮನಸ್ಸನ್ನು ಬದಲಾಯಿಸಲೂ ಬಹುದು. ಅಲ್ಲದೆ, ಖಂಡೋಜಿ
ನಾಯಕನು ಅವಳ ಬಾಲ್ಯಸ್ನೇಹಿತನು ಮತ್ತು ಸಂಬಂಧಿ.
ನನ್ನನ್ನು ಅನಾವಶ್ಯಕವಾಗಿ ದೂಷಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಅವನು ಹಿಂಜರಿವ
ವನಲ್ಲ. — ಈಗ ಅವಳ ಮನಸ್ಸು ಹೇಗಿದೆಯೋ?

ಹೈ:—ನಿಜ, ನಿಜ! ಅದನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕಾಯಿತು.

ನೇ:—ಹೇಗೆಂದು ನಾನೂ ವಿಚಾರಿಸುತ್ತಿದ್ದೆ?

ಹೈ:—ಅದೇ ಹಸಿವಿಲ್ಲ!—ಆಗಲಿ, ನಾನೊಂದುಪಾಯವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತೇನೆ.

ನೇ:—ಏನದು?

ಹೈ:—ನಮ್ಮ ಕೃಷ್ಣಾಜಿಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳು ಜಾವಳಿಯವರು. ಅವರ ಅಣ್ಣ ತಮ್ಮಂದಿರು ಅಲ್ಲಿದ್ದಾರೆ. ಅವರ ಹೆಂಡತಿಯ ತವರೂರು ಅದೇ. ನಿನ್ನ ತಾರೆಗೆ ನೀನೊಂದು ಪತ್ರವನ್ನು ಬರೆ. ಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳು ಅದನ್ನು ಅವಳಿಗೆ ಕೊಡುವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತೇನೆ.

ನೇ:—ಅವರದನ್ನು ಚಂದ್ರರಾಯರಿಗೆ ಕೊಟ್ಟರೆ!

ಹೈ:—ಛೇ! ಆ ಸಂಶಯವೇಕೆ? ಅವರು ಮಹಾರಾಜರ ಪಕ್ಷದವರು. ಜಾವಳಿಯ ಜನರನ್ನು ಮಹಾರಾಜರ ಪಕ್ಷಕ್ಕೆ ಒಲಿಸಿದವರು ಅವರೇ. ಅದೂ ಅಲ್ಲದೆ ಅವರು ನಮ್ಮ ಕುಲಪುರೋಹಿತರು.

ನೇ:—ಅವರು ಹೋಗಲು ಒಪ್ಪಬೇಕಷ್ಟೆ!

ಹೈ:—ನಿನಗೇಕೆ ಆ ವಿಚಾರವು? ನೀನು ಪತ್ರವನ್ನು ಇಂದೇ ರಾತ್ರಿ ಬರೆ. ನಾಳೆ ಮುಂಜಾನೆ ಅವರನ್ನು ಕಳುಹಿಸುತ್ತೇನೆ, ನೋಡು.

ನೇ:—ಉತ್ತರವೇನಾದರೂ ಇದ್ದರೆ ತರುವಂತೆ ಹೇಳಿಬಿಡು, ಅಕ್ಕ!

ಹೈ:—ಆಯಿತಪ್ಪ!

ನೇ:—ಭಾವಯ್ಯನವರ ಅನುಮತಿಬೇಡವೆ ಇದಕ್ಕೆ!

ಹೈ:—ಅಯ್ಯೋ! ಪಾಪ! ನಿನ್ನ ಅವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಕೇಳಿದರೆ ಹೀಗೆ ಮಾಡಲಾಗದೆನ್ನುವವರಾರು! ಇರಲಿ, ಈಗ ಸ್ವಲ್ಪ ಹಾಲಲ್ಲಿ ಊಟಮಾಡು. ಆಮೇಲೆ ಪತ್ರವನ್ನು ಬರೆ.

ನೇ:—ಹೂಂ—ನಿಜ! ಬಡಿಸಿಟ್ಟ ಅನ್ನವನ್ನು ಬಿಡಬಾರದಂತೆ.

(ಇಬ್ಬರೂ ಹೋಗುತ್ತಾರೆ.)

ದೃಶ್ಯ ೫

(ವಿಶಾಲಗಡದ ಅರಮನೆ. ರಘುನಾಥರಾಯನ ಮಹಲು.
ಒಂಡೋಜಿಯೂ ರಘುನಾಥರಾಯನೂ ಕುಳಿತಿದ್ದಾರೆ.)

ಖಂ:—ಮಾವ! ನಾನಿನ್ನೇನು ಹೇಳಲಿ? ನಮ್ಮ ರಾಜ್ಯವೂ ಗೌರವವೂ
ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ನಾಶವಾಗುವ ಕಾಲವೊದಗಿತು.

ರ:—ತಡೆವುದು ಹೇಗೆ?

ಖಂ:—ನಾನು ಹೇಳಿದೆನಲ್ಲ. ದೊಡ್ಡಮಾವಯ್ಯನವರಿಗೆ ಇನ್ನೂ
ಮಹಮ್ಮದೀಯರಲ್ಲಿ ತುಂಬಾ ವಿಶ್ವಾಸ. ವಿಜಾಪುರದ ಸುಲ್ತಾನ
ನನಿಗೆ ವಿಧೇಯನಾಗಿದ್ದರೆ ತಾನು ಈ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ರಾಜನಾ
ಗಿಯೇ ಇರಬಹುದೆಂದು ಅವರ ಕಲ್ಪನೆ.

ರ:—ಮತ್ತೇನು? ಸುಲ್ತಾನನನ್ನು ಇದಿರಿಸುವುದು ನಮಗೆ ಸಾಧ್ಯವೋ?

ಖಂ:—ಸಾಧ್ಯತಾಸಾಧ್ಯತೆಯ ವಿಷಯ ಬೇರೆ!—ಕಾಲಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ನಡೆ
ವುದು ಕಾರ್ಯಜಾಣರ ಲಕ್ಷಣ.

ರ:—ಸ್ವರಾಜ್ಯವೆಂದು, ವಿಜಾಪುರದವರನ್ನು ಧೈಷಿಸಿ, ಇದ್ದುದನ್ನೂ
ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳುವುದೆ?

ಖಂ:—ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳುವುದಲ್ಲ, ಮಾವ! ಉಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು.
ಮಹಮ್ಮದೀಯರನ್ನು ಇನ್ನೂ ಆಶ್ರಯಿಸಿದರೆ ನಮ್ಮವರನ್ನು ಎಡ
ವಿದಂತಾಗುವುದು. ಹೇಗೂ ಶಿವಾಜಿ ದಿನೇದಿನೇ ಪ್ರಬಲನಾಗುತ್ತಿ
ದ್ದಾನೆ. ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ನಾಯಕರೆಲ್ಲರೂ ಅವನ ಪಕ್ಷವನ್ನು
ವಹಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ರ:—ಹೂಂ!—ಅದರಿಂದ ನಮಗೇನು ಪ್ರಯೋಜನ?

ಖಂ:—ಪ್ರಯೋಜನವಿಲ್ಲ; ತುಂಬ ನಷ್ಟ ಮತ್ತು ಹಾನಿ.

ರ:—ನಾವೇನುಮಾಡಬೇಕೆನ್ನುವುದು, ನೀನು?

ಖಂ:—ಕಾಲಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು; ಅದಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ ವರ್ತಿ
ಸಬೇಕು.

ರ:—ಏನೋ? ನಿನ್ನ ಮಾತಿನ ಅರ್ಥವಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

.ಖಂ:—ಮಾವಾ! ಮೋರೆಯವರ ವಂಶಕ್ಕಿದ್ದ ಗೌರವವೇನು? ಈ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ನಾಯಕರಿಗೆ ಈ ವಂಶದ ಮೇಲಿದ್ದ ಅಭಿಮಾನವೇನು? ಈ ಮೊದಲು ನಮಗೆ ಸಹಾಯಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ನೆರೆಹೊರೆಯ ನಾಯಕರು ಎಷ್ಟು ಉತ್ಸುಕತೆಯಿಂದ ಬರಲಿಲ್ಲ?

ರ:—(ನಕ್ಕು)—ಅದು ಅಂದಿನ ಮಾತಾಯಿತು.

ಖಂ:—ಇಂದಿನ ವಿಪರೀತಸ್ಥಿತಿಗೆ ಕಾರಣವೇನು?

ರ:—ಏನೋ? ಸಾಸರಿಯೆ. ಯುದ್ಧೋತ್ಸಾಹವು ನಾಯಕರಲ್ಲಿ ಕವಮೆಯಾಗಿರಬಹುದು.

ಖಂ:—(ಹಿರಿಸೋಟದಿಂದ) ಏನು ಮಾವ? ನನ್ನಲ್ಲಿಯೂ ಮುಚ್ಚುಮರೆಯೇ?

ರ:—ಏನೋ? ಅಣ್ಣನ ಮುಂಗೋಪವೂ ಕುತಂತ್ರವೂ ಸ್ವಲ್ಪ ಕಾರಣವಾಗಿರಬಹುದು.

ಖಂ:—(ನಕ್ಕು)—ಅಬ್ಬ! ಸ್ವಲ್ಪವೇಕೆ? ಸಂಪೂರ್ಣ. — ಈ ನಾಡಿನಲ್ಲಿರುವ ಅವ್ಯವಸ್ಥೆಯಿಂದಾಗಿ ಜನತೆಯ ಬಡತನವೂ ದಾರಿದ್ರ್ಯವೂ ಸೆಚ್ಚುತ್ತಿವೆ. ಬಾದಶಹನು ತೆರಿಗೆಯನ್ನು ಕೂಡಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ದಕ್ಕನು. ಮಾವಯ್ಯನವರು ಜನರನ್ನು ವೀಡಿಸುವ, ಕರವತ್ತಿ ಅವನಿಗೆ ಕೊಡುವ, ಸರದಾರರು—ಹೀಗೆ, ಬಲಾತ್ಕಾರದಿಂದ ತೆಗೆದುಕೊಂಡ ಕಂದಾಯಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಫಲವಾಗಿ ಜನರಿಗೆ ಸಿಕ್ಕುವುದೇನು? ಮಾವ?

ರ:—ಏನೂ ಇಲ್ಲ.

ಖಂ:—ಹಾಗಾದರೆ, ಜನರು ಬಾದಶಹನನ್ನು ದ್ವೇಷಿಸುವುದು ಸಹಜವಲ್ಲವೇ? ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಜನರ ಮುಂದಾಳಾಗಿ ನಿಂತು ನಾಡಲ್ಲಿ ಸುಭಿಕ್ಷೆಯನ್ನುಂಟುಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದರೆ ಮಾವಯ್ಯನವರೇ ರಾಜನಾಗಿ ಮೆರೆಯಬಹುದು.

ರ:—ಅದರೆ, ಸ್ವಾಮಿಸತ್ಯ ಸರದಾರರಿಲ್ಲವೇ ಬಾದಶಹನಲ್ಲಿ?

ಖಂ:—ಓಹೋ! ಯಥೇಷ್ಟ!—ಆದರೆ, ಸ್ವಪ್ರತಿಷ್ಠೆಗೋಸ್ಕರವಲ್ಲವೇ ಸ್ವಾಮಿಸತ್ಯ?—ಅಂತಹವರು ಬಹು ಸುಲಭದಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ವಕ್ಷವನ್ನು ಸೇರುನಂತೆ ಮಾಡಬಹುದು.

ರ:—ಸೇರದಿದ್ದರೆ, “ಇದ್ದುದೂ ಹೋಯಿತು ಮದ್ದಿನ ಗುಣದಿಂದ”
ಎಂಬಂತೆ ನಮ್ಮ ಗತಿಯಾಗುವುದಿಲ್ಲವೇ?

ಖ:—ನಾವು ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಕೈಯಿಕ್ಕದಿದ್ದರೆ ಶಿವಾಜಿ ಯಶಸ್ವಿಯಾಗುತ್ತಾನೆ. ಇದು ಸಿಸ್ಸಂವೇಹ.

ರ:—ಅವನೇನೋ ಮಹಾತ್ಮ. —ಜನರನ್ನು ಅಕರ್ಷಿಸುವ ರಕ್ತಿ ಅವನಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ.

ಖ:—ಅಯ್ಯೋ. ಭ್ರಾಂತಿ!—ಸಿವುಗೂ ಈ ಭ್ರಾಂತಿಯೇ, ಮಾವ? ಜನರ ಸುಖಸಂಕಷ್ಟಗಳನ್ನು ವಿಚಾರಿಸಿ ಅವರ ಕಷ್ಟಸರಿಹಾರ ಕೈಂದು ಕೆಲಸಮಾಡಿದರೆ ಅವರು ಉತ್ಸಾಹಗೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ, ಸಹಾಯಮಾಡುತ್ತಾರೆ; ಅಣ್ಣ! ಶಿವಾಜಿಯ ಮಹಾತ್ಮ್ಯವು ಜನರ ತಾಳಕ್ಕೆ ಸರಿಯಾಗಿ ಕುಣಿವುದರಲ್ಲಿದೆ.

ರ:—ಆಗಲಿ; ಅದಕ್ಕೂ ಯೋಗ್ಯತೆ ಬೇಕಲ್ಲ!

ಖ:—ಬೇಕಾದುದು ಜಾತುರ್ಯ, ವಾಗ್ವಾಳ, —ಸ್ವಲ್ಪ ಮುಂಜಾ ಗ್ರತೆ.

ರ:—ಇವು ಸಿನ್ನಲ್ಲಿಲ್ಲವೋ?

ಖ:—ನನ್ನಲ್ಲಿಯೇ ಏಕೆ? ಸಿನ್ನಲ್ಲಿಯೂ ಇವೆ. ಆದರೆ ನಾವು ಇವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಲಿಲ್ಲ. ಚಂದ್ರಮಾವಯ್ಯನವರಿಗೆಷ್ಟು ಹೇಳಿದರೂ ಅವರ ಮನಸ್ಸು ಈ ಕಡೆಗೆ ತಿರುಗುವುದಿಲ್ಲ.

ರ:—ಅವನು ಬರಿ ಮೂರ್ಖನಲ್ಲವೇ?—ಅವನ ಹಟಮಾರಿತನ!

ಖ:—(ಆತ್ಮಗತ) ನನ್ನ ಮಂತ್ರದ ಪ್ರಭಾವ-ಹೂಂ—

(ಪುಕಾರ) ಅವರ ವರ್ತನೆಯಿಂದ ಹಾಗೆಯೇ ಹೇಳಬೇಕಷ್ಟೆ! ಅಲ್ಲದೆ, ಪಾಪ! ಅವರಿಂದ ಇನ್ನುಮುಂದೆ ಯಾವ ಕಾರ್ಯವೂ ಸಾಗುವಂತಿಲ್ಲ.

ರ:—ಕಾರಣವೇನು?

ಖ:—ಅವರಿಗಾದ ಅಪಮಾನದಿಂದಾಗಿ!—ಎಷ್ಟಾದರೂ ಕೃತಘ್ನತೆ ಅಕ್ಷಮ್ಯವಲ್ಲವೇ?—ಛೇ, ಅವರಲ್ಲಿ ಇನ್ನು ವಿಶ್ವಾಸವನ್ನಿಡುವವರಾರು?

ರ:— ಹಾಗಾದರೆ?

ಖ:— ಈ ವಿಷಯವನ್ನೆ ನಾನು ಚರ್ಚಿಸುವುದು. — ಈಗ ನಾವು ಸೆಲ ಸಕ್ಕೆ ಕೈಹಚ್ಚಲೇಬೇಕು. ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಸರ್ವನಾಶ.

ರ:— ಆಗಲಿ, ನಿನ್ನ ಸೂಚನೆಯೇನು?

ಖ:— ಈ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ನೀವು ವಹಿಸಬೇಕು; ನಾಯಕ ರಿಗೆಲ್ಲ ರಾಯಸವನ್ನು ಕಳುಹಿಸಬೇಕು; ಅವರನ್ನು ನಮ್ಮ ಕಡೆಗೆ ಒಲಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

ರ:— ಇದ್ದಾನಲ್ಲ ಇನ್ನೂ, ನನ್ನ ಅಣ್ಣ. ಅವನನ್ನು ಮೂಲೆಗೊತ್ತಿ ನಾನು ರಾಜನಾದರೆ ಜನರೇನೆನ್ನುತ್ತಾರೋ?

ಖ:— (ಆತ್ಮಗತ)- ಸ್ವಲ್ಪ ಸಂಕೋಚ, ಅಲ್ಲವೇ? —

(ಪ್ರಕಾಶ)-(ಸಗುತ್ತಾ) ಮಾವಯ್ಯನವರು ಬೇಟೆಗೆ ಹೋಗಿದ್ದಾರಷ್ಟೆ. ಜಾವಳಿಯ ಅರಣ್ಯನುಧ್ಯದಲ್ಲಿರಬಹುದು. ಅವರೆಂದು ಹಿಂದಿರುಗುವರೋ, ಯಾರು ಬಲ್ಲ?

ರ:— (ಸಗುತ್ತಾ) ಏನು? ಬೇಟೆಗೆ ಹೋದವನು ಅಲ್ಲಿಂದಲೆ ಕೈಲಾಸಕ್ಕೂ?

ಖ:— ಅಲ್ಲ! ಕಾಡಲ್ಲಿ ದುಷ್ಟಮೃಗಗಳೇನು? ವಿಷಜಂತುಗಳೇನು? ಬೇಟೆಯಲ್ಲಿರುವ ಅಪಾಯಗಳೆಷ್ಟು?

ರ:— ಅಪಾಯಸಂಭವಿಸಬಹುದೆಂದು ನಾವು ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಆರಂಭಿಸುವುದೇ?

ಖ:— ಅಪಾಯವೊದಗುವಂತೆಯೇ ಕಾರ್ಯಾರಂಭವು!

ರ:— (ಚಕಿತನಾಗಿ) ಹಾ! ಹಾ! ಏನೆಂದೆ?

ಖ:— (ಆತ್ಮಗತ) ಹೇಳಬಾರದಿತ್ತು. ಸ್ವಲ್ಪ ಅವಸರವಾಯಿತು.

(ಪ್ರಕಾಶ) ನಮಗೆ ಅಪಾಯವೊದಗದಂತೆಯೇ ಕಾರ್ಯಾರಂಭವಾಗಬೇಕೆಂದೆ.

ರ:— ಅದೀಗ; ಹೇಗೆಂದು ನನಗೇನೂ ಹೊಳೆವುದಿಲ್ಲ?— ಅಣ್ಣನಿರುವಾಗ ನಾನು ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಹೇಗೆ ಸ್ವೀಕರಿಸಲಿ?

ಖ:— ಓಹೋ! ನಿಮಗಿಷ್ಟೆಯೋ ಗೊತ್ತು! ದೊಡ್ಡಮಾವಯ್ಯನವರು ಕಾದಿಗೆ ಹೋದುದೇಕೆ?

ರ:— ತಪಸ್ಸುಗಲ್ಲ-ಬೇಟಗೆಂದು!

ಖ:— ಬೇಟೆಯೆಂದು ನೆವಮಾತ್ರ. ಅವರಿಗೆ ಕಾಡಿನಲ್ಲಿಯೇ ಕುಳಿ ಕೊಳ್ಳುವ ಆಲೋಚನೆ.

ರ:— ಖಂಡ್ಯಾ! ನಿಜವೇ ಇದು! ನೀನು ಹೇಗೆ ತಿಳಿದೆ ಈ ಗುಟ್ಟನ್ನು?

ಖ:— ಇದರಲ್ಲಿ ಗುಟ್ಟೇನು? ಪಾಪ! ಅವರು ಇನ್ನು ಈ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ, ಹೇಗೆ ಮುಖತೋರಿಸುವುದು?

ರ:— ಪಾಪ, ಅಲ್ಲವೇ?—ಕೃತಘ್ನತೆಗೆ ತಕ್ಕ ಪಾಂಚಜನ್ಯ. ಅನುಭವಿ ಸಬೇಕು.

ಖ:— ನಿಜ! ಮಾಡುವುದೇನು?—ಏನೇ ಇರಲಿ. ಅವರನ್ನು ಅಲ್ಲಿಯೇ ಸ್ವಸ್ಥವಾಗಿರಿಸುವವನು ನಾನು. (ಎಡೆತಟ್ಟಿಕೊಂಡು) ನೀವು ಸಿಂಹಾಸನವೇರುವಾಗ ಅವರಿಂದ ಯಾವ ತೊಡಕೂ ಇಲ್ಲದಂತೆ ನಾನು ಮಾಡುವೆನು.

ರ:— ಖಂಡ್ಯಾ! ನಾಯಕರೆಲ್ಲ ನನ್ನ ಪಕ್ಷವನ್ನು ವಹಿಸಬಹುದೋ?

ಖ:— ವಂಶಪರಂಪರಾಗತವಾದ ಅಭಿಮಾನದಿಂದ ನಾವು ವರ್ತಿಸಿದರೆ! ಯೋಗ್ಯತಾನುಸಾರವಾಗಿ ಅವರನ್ನು ನಾವು ಮನ್ನಿಸಿದರೆ!

ರ:— ಶಿವಾಜಿಯನ್ನೂ ಕುಗ್ಗಿಸಬಹುದೆಂದೇ ನಿನ್ನ ನಂಬುಗೆ?

ಖ:— ಮೋರೆವಂಶದವರು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಾಭಿಮಾನದಿಂದ ಸ್ವರಾಜ್ಯಸ್ಥಾಪನೆಗೆಂದು ಬದ್ಧಕಂಕಣರಾಗಿದ್ದಾರೊಂದು ತಿಳಿದರೆ ಆ ಪುಂಡ ಶಿವಾಜಿಯ ಬೆನ್ನುಹಿಡಿದವರಾರು? ನಾಯಕರೆಲ್ಲ ನಮ್ಮನ್ನು ಸೇರುವುದರಲ್ಲಿ ಸಂದೇಹವೇ ಇಲ್ಲ.

ರ:— ಆದರೆ . . . (ಆಶ್ಚರ್ಯಪಟ್ಟಾನೆ.)

ಖ:— ಸಂಕೋಚವೇನು? ಹೇಳಬಾರದೆ!

ರ:— ಅಣ್ಣನ ಅನಂತರ ರಾಜ್ಯಾಧಿಕಾರವು ತಾರೆಗಲ್ಲವೆ?

ಖ:— ಅಯ್ಯೋ! ಅವಳ ಪಕ್ಷವನ್ನು ಹಿಡಿದವರಾರು? ಮಾವ!

ರ:— ಹೂಂ—ಇಂದಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ನಾಳೆಯಾದರೂ ಇರಲಿ ಹೇಗೂ ಅವಳು ನಿನ್ನನ್ನೆ ವರಿಸುವಳಷ್ಟೆ.

ಖ:— ಯಾರು ವರಿಸುವುದೋ, ಯಾರನ್ನೋ? ವಿವಾಹದ ಮಾತಿರಲಿ.

ರ:—ಛೇ! ಛೇ! ಅದಾಗದು. ತಾರೆ ಸಿನ್ನನ್ನೆ ವರಿಸಬೇಕೆಂದು
ಅಣ್ಣನ ಅಪೇಕ್ಷೆಯಿದ್ದು. ಹಾಗಾಗಲೇಬೇಕು.

ಖ:—ಸಿಮ್ಮ ಅನುಗ್ರಹವಿದ್ದರೆ!

ರ:—ಸಂಪೂರ್ಣವಿದೆ. ಹೆದರಬೇಡ. — ಅಲ್ಲ; ಖಂಡ್ಯಾ! ನಾನು
ರಾಜನಾದರೂ ಸೀನೇ ನನ್ನ ಮುಖ್ಯಮಂತ್ರಿಯಾಗಬೇಕು.
ರಾಜನು ಹೇಗೂ ಮಂತ್ರಿಯ ಕೈಬೊಂಬೆಯಷ್ಟೆ! ನನ್ನ ಅನಂತರ
ರಾಜ್ಯವು ಸಹಜವಾಗಿಯೂ ನನಗೆಯೇ ಲಭಿಸುವುದು. ನನಗೆ
ಇನ್ನಾರಿದ್ದಾರೆ?

ಖ:—(ಆತ್ಮಗತ)—ಇದ್ದಾಳೆ. ವೆಂಕುವಿದ್ದಾಳೆ—ಆದರೆ—ನೀವೆಷ್ಟುಕಾಲ
ರಾಜರು!

(ಪ್ರಕಾಶ) ಅಲ್ಲದೆ, ಮಾವ! ಮೋರೆವಂಶದವರು ಈ ಸಿಂಹಾಸನ
ವನ್ನೇರದಿದ್ದರೆ ಜನರು ಜಾವಳಿಯ ದೊರೆಯನ್ನು ಮುಸ್ಸಿಸುವರೆಂದು
ನನಗೆ ಭರವಸೆಯಿಲ್ಲ.

ರ:—ಅಲ್ಲವೇ ಮತ್ತೆ! ನಮ್ಮ ಕುಲವೆಂದರೇನು? ಈ ಮೊದಲು ಎಷ್ಟು
ವೀರರಾಗಿ ಹೋದರು ಈ ವಂಶದಲ್ಲಿ? ಯಾವಾಗಲೂ ನಮ್ಮ
ವಂಶಜರು ದೊರೆಗಳಂತೆಯೇ ಇದ್ದು ಸ್ವಾಭಿಮಾನವನ್ನು ಕಾದು
ಕೊಂಡವರು.

ಖ:—(ಆತ್ಮಗತ) ಈ ವಂಶದಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನು ಕೃತಘ್ನನು; ನೀನು ಸ್ವಾ
ರ್ಥಾಂಧನು.

(ಪ್ರಕಾಶ) ಅದುದರಿಂದಲೇ ಈ ವಂಶದ ಗೌರವವನ್ನು ಕುಂದುಸಬಾ
ರದೆಂದು ನನ್ನ ಅರಿಕೆ.

ರ:—ಓಹೋ!—ಅರಿಕೆ—ಬುದ್ಧಿವಾದವನ್ನೆಬಾರದೆ?

ಖ:—ಛೇ, ಛೇ! ಮಂತ್ರಿ ರಾಜನಿಗೆ ಅರಿಕೆಮಾಡುವುದು.

ರ:—ಈಗಲೇ ರಾಜಮಂತ್ರಿಗಳೋ?

ಖ:—ಮತ್ತೇನು? ನನ್ನ ಪಾಲಿಗೆ ನೀವೇ ರಾಜರು. ಅನುಗ್ರಹಿಸಿದರೆ
ಸಿಮ್ಮ ಕಿಂಕರನಾಗಿರಬೇಕೆಂದು ಬಯಕೆ.

ರ:—ಕಿಂಕರನಲ್ಲ ಖಂಡ್ಯಾ! ನನ್ನ ಮಂತ್ರಿ; ಮುಖ್ಯ ಮಂತ್ರಿ.

ಖಂ:— ಅನುಗೃಹೀತನಾದೆನು.

ರ:— ಆಗಲಿ; ರಾಜನಾಗಲಿಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ಹಂಚಿಕೆಗಳನ್ನು ನೀನೇ ಹೂಡು.
ಮಂತ್ರಿಯಲ್ಲವೇ ನೀನು?

ಖಂ:— ಅಪ್ಪಣೆ, (ಸ್ವಲ್ಪ ಮುಂದೆಹೋಗಿ ಫಕ್ಕನೆ ಹಿಂದಿರುಗಿ)—ಆದುದಾಗಲಿ
ಎಂದು ನೀವು ಸುಮ್ಮನಿರುವುದು ತರವಲ್ಲ. ನೀವೂ ವಿಚಾರಿಸ
ಬೇಕು.

ರ:— ರಾಜನ ಕೆಲಸ ಮಂತ್ರಿಯ ಸೂಚನೆಯಂತೆ ನಡೆವುದು.

ಖಂ:— ಅಪ್ಪಣೆಯಾಗಲಿ, ನನಗೆ (ಎಂದು ಹೋಗುತ್ತಾನೆ-ರಘುನಾಥರಾಯನು
ಅಂತಃಪುರಕ್ಕೆ ಹೋಗುತ್ತಾನೆ.)

ಖಂ:— (ಹೋಗುತ್ತಾ, ಆತ್ಮಗತ) ಅಬ್ಬ! ವಂಶದ ದುರಭಿಮಾನವೆ!
ಎಂತಹ ಸದ್ವಂಶದವರಲ್ಲಿಯೂ ಮರ್ಗುಣಗಳಿಗೆ ಕಡಮೆಯಿಲ್ಲ--
ದುರಾಶೆಗಳು ಯಥೇಷ್ಟ—ಆದರೂ ಅವರು ಶ್ರೇಷ್ಠರು. ಇದನ್ನೆ
ಸಮಾಜವೆನ್ನುವುದು. —

ಇಷ್ಟು ಸುಲಭದಲ್ಲಿ ಈ ಪ್ರಾಣ ನನ್ನ ಬಲೆಯಲ್ಲಿ ಬೀಳುತ್ತ
ನೆಂದು ನಾನೆಣಿಸಿರಲಿಲ್ಲ. (ನಗುತ್ತಾ) ಈಗ ಇದರ ಸಹಾಯವು
ನನಗೆ ಅಗತ್ಯ. ನಾಯಕರಲ್ಲಾಗಲಿ ತಾರೆಯಲ್ಲಾಗಲಿ ಸಂಕಯ
ಕೈಡೆಯಾಗಬಾರದಲ್ಲ!—ತಾರೆಯಿಲ್ಲದ ಸಿಂಹಾಸನವೇಕೆ? ಹೇಗಾ
ದರೂ ಅವಳನ್ನು ಒಲಿಸಬೇಕು; ವರಿಸಬೇಕು. ಆಮೇಲೆ—ಹೂಂ—
ಈ ಮಾವನನ್ನು ಹೊರತಳ್ಳುವುದು ಅರೆಗಳಿಗೆಯ ಕೆಲಸ. —
ಸಾವಳ್ಯನಿಗೂ ಮೊಣಕೈಗೆ ಬೆಲ್ಲಹಚ್ಚಿದ್ದೇನೆ. ಅವನ ತಂಗಿಯ
ದ್ವಾಳಲ್ಲ—ಆ ವೆಂಕು. ಅವಳ ಬೋಧೆ ನನ್ನ ಮಾವನಿಗೆ ಅವಶ್ಯ.
ಅವಳು ತಕ್ಕ ಉಪದೇಶವನ್ನು ಕೊಡುವಂತೆ ಸಾವಳ್ಯನು ಮಾಡು
ವನು . . .

(ನಕ್ಕು) ಜನರ ಬುದ್ಧಿ ದೌರ್ಬಲ್ಯದ ಮರ್ಮವನ್ನರಿತು ಅವರವರ
ದುರಾಶಾಪೂರ್ತಿಗೆಂದು ಅವರನ್ನು ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಹಚ್ಚಿ ಸ್ವಕಾರ್ಯವನ್ನು
ಸಾಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದರಲ್ಲಿ ಈ ಖಂಡೋಜಿಗೆ ಸಮಾನರಾರು?

ಅಂಕ ೨

ದೃಶ್ಯ ೧

(ವಿಶಾಲಗಡ—ಮಾರೋಜಿಯ ಮನೆಯ ಚಾವಡಿ.

ಸಖು ನೂಲು ತೆಗೆಯುತ್ತಾ ಇದ್ದಾಳೆ.)

ಸಖು:—(ಆತ್ಮಗತ)—(ನೂಲು ತೆಗೆವುದನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಿ) ನಮ್ಮ ತಾರಮ್ಮನ ಸ್ಥಿತಿ ವಿಚಿತ್ರ. ಕೆಲವು ದಿವಸಗಳಿಂದ ಉಣ್ಣುವುದು, ತಿನ್ನುವುದು, ನಿದ್ರಿಸುವುದು, ಎಲ್ಲ ಅಷ್ಟಷ್ಟೆ. ಎಂತಹ ವಿಕಾರವಪ್ಪ ಇದು? ಕೇಳಿದರೆ ಏನೇನೋ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ . . . (ಎದ್ದು ನಿಂತು)

ಅಲ್ಲ, ಮದುವೆಯಾಗಿಲ್ಲ. ನಾಲ್ಕು ದಿವಸ ಜತೆಯಲ್ಲಿದ್ದು ಸಂಸಾರ ಮಾಡಿಲ್ಲ. ಹೋಗಲಿ, ಒಂದೆರಡು ಗಳಿಗೆ ವಿರಾಮವಾಗಿ ಕುಳಿತು ಮಾತನಾಡಿದುದೂ ಇಲ್ಲ. ಹೀಗಿದ್ದರೂ ಪ್ರೇಮವಂತೆ; ಪವಿತ್ರ ಪ್ರಣಯವಂತೆ. ಕಳೆದ ವಿಜಯದಶಮಿಯ ದಿನದ ಆಟಗಳಲ್ಲಿ ನೇತಾಜಿನಾಯಕರ ಪರಾಕ್ರಮವನ್ನು ನೋಡಿದುದೇ ತಡ; ಸರಿ ಆರಂಭವಾಯಿತು; ನಾಯಕರ ಆಲೋಚನೆ. ಈಗಂತೂ “ಅವರು” ದೂರಹೋಗಿದ್ದಾರೆ;—ಏನು ಮಾಡುವುದೆಂದು ನಾನರಿಯೆ!—

ಈಗ ಮಾತನಾಡಿದರೆ ನೇತಾಜಿಯವರ ಕಥೆಹೇಳಬೇಕು, ಅಷ್ಟೆ; ಬೇರೆ ವಿಷಯವನ್ನೆತ್ತಿದರೆ ಬರುವುದು ಸಿಟ್ಟು.—ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಅವರ ಚಿತ್ರವನ್ನು ನೋಡುತ್ತ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಅದನ್ನು ನೋಡಿದಷ್ಟೂ, ತೃಪ್ತಿಯಿಲ್ಲ. ಅಯ್ಯೋ, ಕಷ್ಟ!

ಮಾರೋಜಿ:—(ಪ್ರವೇಶಿಸಿ) ಏ, ಸಖು! ಏ! ಎಲ್ಲಿದ್ದಿ? ಬೇಗ ಬಾ!

ಸ:—ಇಲ್ಲಿಯೇ ಇದ್ದೇನೆಲ್ಲವೆ?—ಅಬ್ಬ! ನಿಮ್ಮ ಕಣ್ಣೆ!

ಮಾ:—ಏ! ನೀನು ಹೊರಟುಹೋದಿಯೋ ಎಂದು ಓಡಿಬಂದೆ.

ಸ:—ನಿಮಗೆ ತಿಳಿಸದೆ ನಾನು ಹೋದುದಾವಾಗಲೋ?

ಮಾ:—ಅಲ್ಲ, ನಾನು ಬರುವಾಗ ತಡವಾಯಿತಲ್ಲವೆ? ಅರಮನೆಗೆ ನೀನು ಕಾಲಕ್ಕೆ ಸರಿಯಾಗಿ ಹೋಗಬೇಕಲ್ಲ! ಏನುಮಾಡುವುದು? ಪರಸೇವೆಯೇ ಕಷ್ಟ. —

ಸಖಾ! ಅದಿರಲಿ; ನಿನ್ನಿಂದೊಂದು ದೊಡ್ಡ ಕೆಲಸವಾಗಬೇಕು.

ಸ:—ಓಹೋ! ಸ್ನೇಹಿತರಿದ್ದಾರೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಆಗಲಿ, ಎಷ್ಟು ಜನರಿಗೆ ಅಡುಗೆಯಾಗಬೇಕು? ಹೂಂ!—ನಾನು ಬೇಗ ತಾರಮ್ಮನ ಹತ್ತಿರ ಹೇಳಿಬರುತ್ತೇನೆ. ಈ ಹೊತ್ತು ವೆಂಕುವೇ ಅವರ ಬಳಿಯಲ್ಲಿರಲಿ. ಬೇಕಾದರೆ, ಸಂಜೆ, ಒಂದು ಗಳಿಗೆ ಹೆರಳು ಹಾಕಲಿಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ಹೋಗುತ್ತೇನೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಹೇಳಿಬಿಡುತ್ತೇನೆ.

ಮಾ:—ಅಬ್ಬಬ್ಬ!—ಏ, ಪುಣ್ಯಕ್ಕೆ ನೀನು ಓಡಿಹೋಗಲಿಲ್ಲ ಅರಮನೆಗೆ!

ಸ:—ನಿಮಗೆ ಯಾವಾಗಲೂ ಹಾಸ್ಯವೆ?

ಮಾ:—ಅಲ್ಲ ಸಖಾ! ನಿಜವಾಗಿಯೂ ನಿನ್ನಿಂದಲೇ ಆಗಬೇಕು ಈ ದೊಡ್ಡ ಕೆಲಸ.

ಸ:—ಮಾಡುತ್ತೇನೆಂದರೆ!

ಮಾ:—ಎಂತಹದನ್ನು?

ಸ:—ಅಡುಗೆಯನ್ನು.

ಮಾ:—ನಿನಗೆ ಒಂದೇ ವಿಚಾರ. ಅಡುಗೆಮಾಡುವುದು. ಹೆಂಗು ಸರ ಸ್ವಭಾವ!

ಸ:—ಬಂತು ಹೆಂಗುಸರ ಜಾತಿಯೇ ಕೆಟ್ಟ ಹೆಸರು. —ಆಯಿತು, ನಿಮ್ಮ ಜತೆಯಲ್ಲಿ ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತೇನೆ; ಕೋಟೆಯ ಮೇಲೆ ನಾನೇ ಪತಾಕೆಯನ್ನೇರಿಸುತ್ತೇನೆ.

ಮಾ:—(ನಗುತ್ತಾ)—ಓಹೋ, ಹೋ! ಹಾಗೆಂದರೇನೇ?

ಸ:—ಮೊನ್ನೆ ನೇತಾಜಿನಾಯಕರು ಹಾಗೆಮಾಡಿದರು ಎಂದಿರಲ್ಲ. ಅದು ದೊಡ್ಡ ಕೆಲಸವಂತೆ, ಅಮ್ಮ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ನಾನೂ ಹಾಗೆ ಮಾಡಿದರೆ —

ಮಾ:—ಸರಿ! ನಿನಗೂ ಒಂದು ಸರದಾರಿಕೆ ಸಿಕ್ಕುತ್ತದೆ.

ಸ:—ಹೂಂ! ಇರಲಿ! ಅಧಿಕಾರವೆಲ್ಲ ನಿನಗೇ!

ಮಾ:—ಮತ್ತೆ, ನಿನಗೆ?

ಸ:—ನನಗೆ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಸಿಕ್ಕಿದರೆ ಸಾಕು.

ಮಾ:—(ನಕ್ಕು) ಏನೇ, ಇದು? ಎಂತಹ ಹುಚ್ಚು! ಕೋಟೆಯ ಗೋಡೆ
ಯನ್ನೇರುವುದು ಅಷ್ಟು ಸುಲಭವಲ್ಲವೇ?

ಸ:—ದೊಡ್ಡ ಕೆಲಸವೆನ್ನುವುದೂ ನೀನೇ. ಈಗ . . .

ಮಾ:—ಅಲ್ಲ, ಸಖ! ನೋಡು, ಈ ಪತ್ರವನ್ನು ನೋಡು. ಇದು
ತಾರಮ್ಮನಿಗೆ.

ಸ:—ಮೊದಲೆ ಹೇಳಬಾರದಿತ್ತು. ಇಲ್ಲಿ ಕೂಡಿ-ಹೂಂ-ಕೂಡಿಯೆಂದರೆ!

ಮಾ:—ಏ! ಮಾತ್ರ ಚೋಕೆ. ಇದು ಬೇರೆಯವರ ಕೈಸೇರಬಾರದು.

ಸ:—ನಾನೆಂದರೆ ಅಷ್ಟು ತಿಳಿಯದವಳು. (ಮುಖವನ್ನು ತಿರುಗಿಸುತ್ತಾಳೆ).

ಮಾ:—ಏ! ಸಿಟ್ಟಾಗಬೇಡ! ಜಾಗ್ರತೆಯಲ್ಲಿರಬೇಕೆಂದು ಹಾಗೆ
ಹೇಳಿದೆ.

ಸ:—ಆಯಿತಪ್ಪ! ಇಲ್ಲಿ ನಿಮ್ಮಿದಿನಲ್ಲಿ ಸೆರಗಿನಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳುತ್ತೇನೆ.
ಅಲ್ಲಿ ಅಮ್ಮನಿದಿನಲ್ಲಿ ಬಿಚ್ಚಿಕೊಡುತ್ತೇನೆ.

ಮಾ:—ಇದರ ವಿಚಾರವೇ ಬೇರೆಯವರಿಗೆ ತಿಳಿಯಬಾರದು.

ಸ:—ಸೆರಗನ್ನು ಹೀಗೆ ನೆರಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿಸಿಡುತ್ತೇನೆ. ಆಯಿತಪ್ಪ!

ಮಾ:—ಛೇ! ಹಾಗಲ್ಲ ಸಖ!

ಸ:—ಮತ್ತೆ ಹೇಗೆ?

ಮಾ:—ಏ! ಈ ಪತ್ರವೆಲ್ಲಿಂದ, ಗೊತ್ತೋ?

ಸ:—(ಆಲೋಚಿಸಿ) ನಿಮ್ಮಿಂದ.

ಮಾ:—ನಾನು ತಾರಮ್ಮನಿಗೆ ಪತ್ರಬರೆವುದೇಕೆ ಮರುಳೆ?

ಸ:—ಅಲ್ಲ; ಖಂಡೋಜಿನಾಯಕರ ಪತ್ರ.

ಮಾ:—ಓಹೋ, ಹೋ! ಅವರು ಪತ್ರವನ್ನು ಬರೆದು ನಿನ್ನ ಮೂಲಕ
ಕಳುಹಿಸಬೇಕು, ಅಲ್ಲವೆ? ಅವರೆ ನಿನ್ನ ತಾರಮ್ಮನನ್ನು ನೋಡಿ
ಮಾತಾಡಿಸಿದರೆ ಏನಾದೀತೋ?

ಸ:—(ಆಲೋಚಿಸಿ) ಮತ್ತಾರದಪ್ಪ, ಈ ಪತ್ರ?

ಮಾ:— ಉಹಿಸು, ನೋಡುವ.

ಸ:— ನೇತಾಜಿರಾಯರದೊ?

ಮಾ:—ಹಾ! ಅದೀಗ—

ಸ:— ಅಮ್ಮನಿಗೆಷ್ಟು ಸಂತೋಷವಾದೀತು, ಇದನ್ನು ನೋಡಿದರೆ!

ಮಾ:—ಅವರ ಸಂತೋಷದಿಂದ ಗುಟ್ಟು ರಟ್ಟುಗಬಾರದು, ತಿಳಿಯಿತೆ.

ಕೃಷ್ಣಾಜಿಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳು ಬಂದಂದಿನಿಂದ ಖಂಡೋಜಿನಾಯಕರಿಗೆ
ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಸಂದೇಹ, . . .

ಸ:— ಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳೊ ಕಾಗದವನ್ನು ತಂದವರು?—ಪುಣ್ಯಾತ್ಮ.

ಮಾ:—ಅದಾಯಿತಲ್ಲ. ನಮ್ಮ ರಾಯರ ಕಿವಿಗೆ ಇದು ಬಿದ್ದರೆ,
ನಮ್ಮ ಗತಿ?

ಸ:— ಬಹಳ ಗುಟ್ಟಿನಲ್ಲಿಯೇ ಕೊಡುತ್ತೇನೆ. ಅಂಜಬೇಡಿ.

ಮಾ:— ಅದಕ್ಕೆಯೇ ಎಚ್ಚರಿಸಿದುದು ನಿನ್ನನ್ನು. ಓದಿದ ಕೂಡಲೆ
ಇದನ್ನು ಬೂದಿಮಾಡಲಿ; ಹೇಳು, ನಿನ್ನ ತಾರಮ್ಮನ ಹತ್ತಿರ.
ಉತ್ತರವಿದ್ದರೆ ಬರೆದುಕೊಡಬೇಕೆಂದು ಹೇಳು—ಈ ಹೊತ್ತೆ
ಕೊಡಲಿ. ಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳು ನಾಳೆಯ ಹೋಗುತ್ತಾರೆ.

ಸ:— ಹೂಂ! ಸಂಜೆಗೆಯೇ ತರುತ್ತೇನೆ ಉತ್ತರವನ್ನು. (ಹೋಗು
ತ್ತಾಳೆ.)

ಮಾ:—ಏ! ಜೋಕೆ! ತಡಮಾಡಬೇಡ, ಕಂಡೆಯಾ!

ಸ:—ಹೂ! ಅಂಜಬೇಡಿ, ಎಂದರೆ!

ದೃಶ್ಯ ೨

(ವಿಶಾಲಗಡ; ಅರಮನೆ; ಖಂಡೋಜಿಯ ಮಹಲು.)

ಖಂಡೋಜಿ:—(ಆತ್ಮಗತ) ಆ ಮೂದಿಗೂಬೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಪೌರುಷವಾ
ದರೂ ಇದೆ. ಇದು ಶುದ್ಧ ಮಂಕು. ಆದರೆ ಇದಕ್ಕೂ ರಾಜ್ಯ
ಲೋಭ. ಇದೇ ವಂಶದ ಗೌರವವನ್ನಳಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಪ್ರಯತ್ನಿಸುವ

ಹೇಡಿ. ವೆಂಕುವಿನೊಡನೆ ಸರಸಸಲ್ಲಾಪವಾಡಿದಂತಲ್ಲ ರಾಜ್ಯ ಕಾರ್ಯಭಾರ!—

ಅಲ್ಲ, ನನ್ನ ಸಣ್ಣ ಮಾವಯ್ಯನವರಿಗೆ—ನಮ್ಮ ರಘುನಾಥರಾಯ ರಿಗೆ—ಊರಮೇಲೆ ಊರುಬಿದ್ದರೂ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲ. ಪಾಪ! ಅಣ್ಣನು ತನ್ನ ಕುತಂತ್ರಗಳಿಂದಾಗಿ ಹಾಳಾದನು ಎಂದು ಅವರ ಭಾವನೆ. ರಾಜ್ಯ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ತಂತ್ರಕ್ಕೆಷ್ಟು ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯವಿದೆಯೆಂದು ಅವರಿಗೇನು ಗೊತ್ತು?—(ನಗುತ್ತಾ) ನನ್ನ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದುದು ಇಂತಹವರೇ! ಸ್ವಲ್ಪ ಆಶೆಯನ್ನು ತೋರಿಸಿದುದು ಮಾತ್ರ, ಬಾಯಲ್ಲಿ ನೀರಿಳಿಯುತ್ತ ದಂತೆ.—ಹೂಂ—ಇವರ ಕಿಂಕರನಾಗಿ ನಾನು ಬಾಳುವುದೇ? ಛೇ! (ಸಾವಳ್ಯನು ಪ್ರವೇಶಿಸುತ್ತಾನೆ).

ಓಹೋ! ಸಾವಳ್ಯ!—ಹೀಗೆ ಬಾ. ಏನು ವಿಶೇಷ?

ಸಾ:—ವಿಶೇಷವೆಂದರೆ, ನೇತಾಜಿ ತಾರೆಗೊಂದು ಕಾಗದವನ್ನು ಕಳುಹಿಸಿದ್ದು—

ಖಂ:—ಹಾ! ಅದನ್ನು ತಂದವರಾರು?

ಸಾ:—ಇದ್ದಾನಲ್ಲ ನಮ್ಮ ಶಾಸ್ತ್ರಿ! ನಾನು ಮೊದಲೆ ಹೇಳಿದ್ದೆ. ಅವನು ದೊಡ್ಡ ಮಾಟಗಾರ; ಅವನನ್ನು ನಮ್ಮ ನಾಡಿಂದ ಹೊರಗಿರಿಸಬೇಕೆಂದು.—

ಖಂ:—ನಿಜ, ನಿಜ! ಆದರೆ ಮಾಡುವುದೇನು? ಮಾವಯ್ಯನವರಿಗೆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರೆಂದರೆ ಬಹಳ ಅಭಿಮಾನ. ಅವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯಕ್ಕೆ ವಿರೋಧವಾಗಿ ನಡೆವುದು ಹೇಗೆ?

ಸಾ:—ಇದೇ ಅದರ ಪ್ರತಿಫಲ.

ಖಂ:—ನೇತಾಜಿಯ ಪತ್ರವೇನೆಂದು?

ಸಾ:—ಊಹು!—ಅದನ್ನು ನಾನರಿಯೆ. ಆ ಸಖಾ ಇದ್ದಾಳಲ್ಲ. ಅವಳೇ ಕಾಗದವನ್ನು ತಾರೆಗೆ ಕೊಟ್ಟವಳು.

ಖಂ:—ಆ ಪತ್ರವನ್ನು ನಾನು ನೋಡಬೇಕು, ಸಾವಳ್ಯ!

ಸಾ:—ಸಾಧ್ಯವಿದ್ದರೆ ನಾನು ತರುತ್ತಿದ್ದೆ. ಆದರೆ, . . .

ಖಂ:—ವೆಂಕುವನ್ನು ಹೇಗೂ ಒತ್ತಾಯಿಸು, ಸಾವಳ್ಳೆ! ತಾರೆಯಿಲ್ಲದಿ
ರುವಾಗ ಮೆಲ್ಲಗೆ ಎತ್ತಿಹಾಕಲಿ ಅದನ್ನು.

ಸಾ:—ಅದನ್ನು ಹರಿದುಹಾಕಿ ಬೂದಿನಾಡಿಯಾಯಿತು.

ಖಂ:—ಅಬ್ಬ! ಮುಂಜಾಗ್ರತೆಯೇ!—ಅದನ್ನು ಓದುತ್ತಿದ್ದರೆ ಅವನ
ಉದ್ದೇಶವನ್ನು ತಿಳಿಯಬಹುದಿತ್ತು.

ಸಾ:—ಓಹೋ, ಅದನ್ನು ಇನ್ನೂ ತಿಳಿಯಬಹುದು.

ಖಂ:—ಹೇಗೆ?—ಅವಳೇನೂ ಬಾಯ್ಬಿಡುವಂತಿಲ್ಲ.

ಸಾ:—ಬಾಯ್ಬಿಡದಿದ್ದರೂ ಕೈಬಿಡುತ್ತಾಳೆ. ಅವಳು ಬರೆದುದನ್ನು
ನೋಡಿದರಾಯಿತು.

ಖಂ:—ಏನು? ನೇತಾಜಿಗೆ ಉತ್ತರವನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾಳೆಯೇ? ಎಲ್ಲಿದೆ
ಆ ಪತ್ರ?

ಸಾ:—ಇಂದು ಸಾಯಂಕಾಲ ಸಖುವಿನ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಕೊಡಬೇಕಷ್ಟೆ.
ಅದನ್ನು . . .

ಖಂ:—ಓಹೋ! (ಆಲೋಚಿಸಿ) ಸರಿ!

ಸಾ:—ಇನ್ನೂ ಒಂದು ವಿಶೇಷ.

ಖಂ:—ಏನದು?

ಸಾ:—ನಮ್ಮ ಚಿಕ್ಕರಾಯರಿಗೆ ಪಿತ್ತ ತಲೆಗೆರಿದೆ.

ಖಂ:—ಅದನ್ನು ಉದ್ರೇಕಿಸಿದವನು ನಾನೇ. ಸ್ವಲ್ಪ ಸಮಯ ಈ
ವಿಕಾರವುಳಿಯಲಿ; ನಮಗೆ ತುಂಬ ಪ್ರಯೋಜನವಿದೆ.

ಸಾ:—ಓಹೋ! ಇನ್ನು ಇದು ಬಹುಕಾಲವುಳುವುದು.—ವೆಂಕು ಹೇಳು
ತ್ತಾಳೆ; ಈಗ ರಾಜ್ಯ, ಸಿಂಹಾಸನ, ಪ್ರಜೆಗಳು ಇವುಗಳ ವಿಚಾರವೇ ಅಂತೆ.

ಖಂ:—ಆಕಾಂಕ್ಷೆಯಿದ್ದವನೇ ನಿಜವಾದ ಮಾನವನು. ಅದಿಲ್ಲದ
ವನು ಪಶುಪ್ರಾಯನು.

ಸಾ:—ಆಶೆಯೇನೋ ಬಲವಾಗಿದೆ, ಪಾಪ! ಆದರೆ, ವಿಚಾರವೂ
ಚಾತುರ್ಯವೂ ಇಲ್ಲ. ಇದನ್ನು ಜಂತುವೆನ್ನಬೇಕು.

ಖಂ:—(ನಗುತ್ತಾ) ಸಾವಳ್ಳ! ನಿನ್ನಿಂದ ಇನ್ನೊಂದು ಮಹಾಕಾರ್ಯವಾ
ಗಬೇಕು.

ಸಾ:—ಅಪ್ಪಣೆಯಾಗಲಿ.

ಖಂ:—ಸಕಾಲದಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸುತ್ತೇನೆ.

ಸಾ:—ಸರಿ, ಸರಿ! ಅಪ್ಪಣೆಯಾದ ಕೂಡಲೆ, ‘ಪೆಟ್ಟೊಂದು ತುಂಡೆರಡು.’

ಖಂ:—ಇದ್ದರೆ, ನಿನ್ನಂತಹ ಮಿತ್ರರಿರಬೇಕು; ಶಹಭಾಸ್!

ಸಾ:—ಅಯ್ಯೋ! ನಾನೂ ಮಿತ್ರನೇ? ನಾನು ಪಾದಸೇವಕನು.

ಖಂ:—ಛೇ! ಛೇ! ತೋರಿಕೆಗೆ ನೀನು ನನ್ನ ಭೃತ್ಯನು; ಅಂತರಂಗ
ದಲ್ಲಿ ನನ್ನ ಆಪ್ತಮಿತ್ರನು.

ಸಾ:—ಇದು ನಿಜವಷ್ಟೆ?

ಖಂ:—ನಾನು ಕೆಲಸಮಾಡುವುದು ಹಾಗೆಯೇ ಅಲ್ಲವೆ? ನನ್ನ ಅಂತ
ರಂಗವನ್ನೆ ನಿನಗೆ ತಿಳಿಸಲಿಲ್ಲವೇ?

ಸಾ:—ನಿಜ! ಆದರೆ ನನ್ನ ಬಯಕೆಯ ನೆನಪಿರಲಿ.

ಖಂ:—ಸಾವಳ್ಳ! ಅದನ್ನು ನಾನು ಮರೆವುದೆಂತು? ನನ್ನ ಕಾರ್ಯವು
ಕೈಗೂಡಿತೆಂದರೆ ನಿನ್ನ ಅಪೇಕ್ಷೆ ನೆರವೇರಿದಂತೆಯೇ! ಧೈರ್ಯ
ದಿಂದಿರು.

ಸಾ:—(ಆತ್ಮಗತ) ಹೊಣೆಗಾರಿಕೆಯಿಲ್ಲದ ಅಧಿಕಾರವೇ ಮೇಲು.
ಇವನೇ ರಾಜನಾಗಲಿ. ಇವನನ್ನು ನಾನು ಕುಣಿಸುತ್ತೇನೆ.

(ಪ್ರಕಾಶ) ನನಗೆ ಅಪ್ಪಣೆಯಾಗಲಿ. (ನಮಸ್ಕರಿಸಿ ಹೋಗುತ್ತಾನೆ.)

ಖಂ:—ಇನ್ನೇನಾದರೂ ವಿಶೇಷವಿದ್ದರೆ?—ಮರೆಯಬೇಡ. — ಅವಶ್ಯವಿ
ದ್ದಾಗ ಹೇಳಿಕಳುಹಿಸುತ್ತೇನೆ.

ದೃಶ್ಯ ೩

(ವಿಶಾಲಗಡ. ಅಂತಃಪುರದ ಹಿಂಬದಿಯ ತೋಟ.)

ಖಂಡೋಜಿ ಪ್ರವೇಶಿಸಿ, ಆತ್ಮಿತ್ವ ನೋಡಿ, ತಿರುಗಾಡುತ್ತಾ, ಆತ್ಮಗತ.)

ಖಂ:- ಏನು? ಈ ಮೊದಲೆ ಹೋಗಿರಬಹುದೆ? ಬಂದು ಅರ್ಥಗಳಿಗೆ ಯಾದರೂ ಅವಳ ಸುಳಿವೇ ಇಲ್ಲವಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಸುಮ್ಮನಿರುವುದು ನನ್ನ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಒಗ್ಗುವುದಿಲ್ಲ. ಅಪೇಕ್ಷಿತ ವಸ್ತುವನ್ನು ನಿರೀಕ್ಷಿಸುತ್ತಿರುವುದೆಂದರೆ ಮುಳ್ಳಮೇಲೆ ನಿಂತಂತೆ. -

ತಾರೆಯನ್ನು ಕೇಳಬಹುದಿತ್ತು ಪತ್ರದ ವಿಷಯವಾಗಿ-(ನಕ್ಕು) ಇದನ್ನೆ ಭ್ರಾಂತಿಯೆನ್ನುವುದು. ಅವಳಿದಿರಲ್ಲಿ ನನ್ನ ಬುದ್ಧಿಯೇ ಬರಡಾಗುತ್ತದೆ. ಅವಳ ಮುಖವನ್ನು ನೋಡಿ ಮಾತನಾಡಲಿಕ್ಕೂ ನನ್ನಿಂದಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಒಮ್ಮಿಂದೊಮ್ಮೆ ಅವಳನ್ನು ಉದ್ರೇಕಗೊಳಿಸಿದರೆ ಎಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯಹಾನಿಯಾಗುತ್ತದೋ ಎಂಬ ಅಂಜಿಕೆ. - ಆದರೆ, ಪತ್ರದ ವಿಚಾರವನ್ನು ತಿಳಿಯದೆ ಉಪಾಯವಿಲ್ಲ. ಸಮುವನ್ನು ನಿರ್ಬಂಧಿಸಿದರೆ ತಾರೆಗೆ ಸಂಶಯವುಂಟಾಗುವುದು. ಏನುಮಾಡಲಿ? -

(ಆಲೋಚಿಸಿ)-ಹೂಂ-ಅವಳಿಂದ ಪತ್ರವನ್ನು ಬಲಾತ್ಕಾರದಿಂದಾದರೂ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಲೇ ಬೇಕು. ಅವರಿಬ್ಬರ ಉದ್ದೇಶವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ; ಪಂಜರದಲ್ಲಿದ್ದ ಪಕ್ಷಿ ಹಾರಿಹೋದರೆ! ಆಮೇಲೆ ಅದನ್ನು ಹಿಡಿವುದು ಕನಸಿನಲ್ಲಿ! (ಸದ್ದಾಗುವುದು) ಹಾ! ಯಾರೋ ಬರುವಂತಿದೆ! - ಇನ್ನಾರು? ಅವಳೇ! (ಸಖು ಪ್ರವೇಶಿಸುತ್ತಾಳೆ)-ಅಬ್ಬ! ಅವಳ ವೇಗವೇನು? ಆನಂದವಲ್ಲವೇ? ಒಡತಿಗೆ ಮಹೋಪಕಾರವನ್ನು ಮಾಡುವವಳು-(ಅಡ್ಡ ತಡೆದು)-ಏನಿದು? ಬಹಳ ಅವಸರ?

ಸ:- (ಆತ್ಮಗತ) ಅಯ್ಯೋ! ಹಾ! ಇವರೆಲ್ಲಿಂದ ಬಂದರು? ಸಿಕ್ಕಿಬಿದ್ದೆ ನಲ್ಲ!

ಖಂ:- ಏನು? ಮಾತಿಲ್ಲ-ಅವಸರವೇನೆಂದೆ?

ಸ:- ನನ್ನ ಮನೆಗೆಲಸವು ಇನ್ನಾಗಬೇಕಷ್ಟೆ. ಏನುಮಾಡುವುದು? ಹೊಟ್ಟೆಯ ಪಾಡು.

ಖಂ:—ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಸನ್ನದ್ಧಳಾದ ವೀರನಾರಿಯಂತೆ ಈ ಉಡುಪೇನು?

ಸ:— ನಮ್ಮ ತಾರಮ್ಮನ ಜಿಂಕೆಯ ಮರಿ-ಅಬ್ಬಾ! ನನ್ನನ್ನು ತೋಟವೆಲ್ಲ
ಓಡಿಸಿತು. ಅದನ್ನು ಹಿಡಿದು ಕಟ್ಟಿಹಾಕಿ ಹಾಗೆಯೇ ಬಂದುಬಿಟ್ಟೆ.

ಖಂ:—ಅಪ್ಪೆಯೋ? ಅಲ್ಲ, ಸೆರಗಿನ ತುದಿಯಲ್ಲಿ ಏನಾದರೂ ಕಟ್ಟಿ
ಕೊಂಡಿದ್ದೀಯೋ ಎಂದು ಕೇಳಿದೆ?

ಸ:—ಸೆರಗಿನಲ್ಲಿನು ಕಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಸ್ವಾಮಿ?

ಖಂ:—ಏನಾದರೂ ಆಭರಣವನ್ನು. ಎಲ್ಲಿ, ನೋಡುವ.

ಸ:—ಅಯ್ಯಯ್ಯೋ! ನಾನು ಎಂದಾಚರೂ ಕದ್ದಿದ್ದೇನೋ ಸ್ವಾಮಿ!
ಇದೆಂತಹ ಪ್ರಶ್ನೆ? (ಆಳುವಳು.)

ಖಂ:—ಹಾಗಾದರೆ ಸೆರಗಿನ ತುದಿಯನ್ನು ತೋರಿಸಬಹುದಲ್ಲ!

ಸ:—ನಾವು ಬಡವರೆಂದು ಹೀಗೂ ಹೇಳುವುದೇ?

ಖಂ:—ಕಾರಣಾಂತರದಿಂದ ನಾನು ನಿರ್ಬಂಧಿಸಬೇಕಾಗಿದೆ. ಎಲ್ಲಿ?
ಬೇಗ ಸೆರಗಿನ ತುದಿಯನ್ನು ತೋರಿಸು!

ಸ:—ಅಯ್ಯೋ! ನನ್ನ ಗ್ರಹಚಾರವೇ! (ಸೆರಗಿನ ತುದಿಯನ್ನು ತೋರಿಸಿ)
ಎಂದೂ ಇಲ್ಲದ ಸಂಶಯ! (ಹೋಗುತ್ತಾಳೆ.)

ಖಂ:—ತಡೆ! ನಿಲ್ಲು! ಅಗೋ, ಆ ಗಂಟಿನಲ್ಲಿನಿದೆ?

ಸ:—ಎಲ್ಲಿ ಸ್ವಾಮಿ? ಗಂಟು, ಗಂಟೆಲ್ಲಿದೆ?

ಖಂ:—ಅಗೋ, ಸೆರಗಿನ ತುದಿಯಲ್ಲಿ. (ಅವಳನ್ನು ತಡೆಯುತ್ತಾನೆ.)

ಸ:—(ಆತ್ಮಗತ) ಅಯ್ಯೋ! ಇನ್ನೇನು ಗತಿ?

(ಪ್ರಕಾಶ) ಓಹೋ! ಇದೋ? ಏನೋ ನಿನ್ನ 'ಅವರು' ಸೆರಗಿನ
ತುದಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಗಂಟುಹಾಕಿಟ್ಟರು;-ಅವರು ಹೇಳಿದ ವಿಷಯವನ್ನು
ಮರೆಯಬಾರದೆಂದು. (ಲಜ್ಜೆಯನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿ) ಅದನ್ನು ಬಿಚ್ಚಲಿಕ್ಕೆ
ಮರೆತೆ. (ಆಳುತ್ತಾಳೆ.)

ಖಂ:—ಅಬ್ಬ! ಎಷ್ಟು ಸುಳ್ಳು ಹೇಳುತ್ತೀ? ಅದರಲ್ಲಿರುವುದು ಕಾಗದ
ವಲ್ಲವೇ? ಕಾಗದವನ್ನು ಮಾಡಿ ಕಟ್ಟಿದಂತಿದೆ!

ಸ:—(ಪುನಃ ಲಜ್ಜೆಯನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿ, ಅದನ್ನು ಹಿಡಿದು) ನಿಜ! ಏನೋ ಕಾಗದ
ವನ್ನು ಕಟ್ಟಿದ್ದಾರೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ; ದೊಡ್ಡ ಗಂಟಾಗಲಿ ಎಂದು!

ಖಂ:—ಆಗಲಿ; ಆ ಕಾಗದವನ್ನೆ ನಾನು ನೋಡಬೇಕು.

ಸ:—ಇದೆಂತಹ ಮಾತು ಸ್ವಾಮಿ! ಏನೋ ಒಂದು ಕಾಗದ, ಅವರು ಕಟ್ಟಿದ್ದಾರೆಂದರೆ!—

ಖಂ:—ಸದ್ದಿಲ್ಲದೆ ಅದನ್ನು ತೋರಿಸಿದರೆ ಸರಿ. ಇಲ್ಲವಾದರೆ—

ಸ:—ಬೆದರಿಸುವುದೇ? ಬಡ ಹೆಂಗುಸೆಂದು ನನ್ನನ್ನು ಅಡ್ಡ ತಡೆವುದೇ? (ಓಡಲಿಕ್ಕೆ ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತಾಳೆ.)

ಖಂ:—ಓಹೋ! ದ್ರೋಹಿಗಳು ಮನೆಯ ಹೊರಗೆಯೇ ಅಲ್ಲ; ಒಳಗೂ ಇದ್ದಾರೆಂದಾಯಿತು. ಹೂಂ! ಇಲ್ಲಿ ಕೊಡು (ಅವಳಿಗೆ ಹಿಡಿದುಕೊಳ್ಳು.)

ಸ:—ಅಯ್ಯೋ! ಅಯ್ಯೋ! ನನ್ನನ್ನು ಬಿಡಿರಿ; ಅದನ್ನು ಬಿಚ್ಚಿ ಕೊಡುತ್ತೇನೆ. (ಕಾಗದವನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಾಳೆ.)

ಖಂ:—(ಓಡುತ್ತಾ) ಸಖಾ! ನನಗೀ ಪತ್ರವು ಬೇಡ. ಅದರ ವಿಷಯಗಳು ಬೇಕಾದುವು.

ಸ:—ಅಯ್ಯೋ! ಅಮ್ಮನವರ ಮನವೆಷ್ಟು ಬೇಯುವುದು ಇದನ್ನು ಕೇಳಿದರೆ!

ಖಂ:—ಇದನ್ನು ತಾರೆಗೆ ಹೇಳುವುದೇ ಬೇಡ.—ತೆಗೆದುಕೋ ನಿನ್ನ ಪತ್ರವನ್ನು (ಅವಳು ಹಿಂಜರಿತಳು.)

ನಿನಗೆ ಅಥವಾ ತಾರೆಗೆ ತ್ರಾಸಕೊಡುವುದಕ್ಕಲ್ಲ ನಾನು ಪತ್ರವನ್ನೋದಿದುದು. ಏನಾದರೂ ಕುತಂತ್ರಗಳು ನಡೆಯುತ್ತವೋ ಎಂದು ತಿಳಿಯಲಿಕ್ಕೆ!

ಸ:—ಅಮ್ಮನವರು ಕುತಂತ್ರನಡೆಯಿಸುವುದಲ್ಲವೇ?

ಖಂ:—ಛೇ! ಹೊರಟುಹೋಗು. ರಾಜ್ಯಕಾರ್ಯಗಳು ನಿನಗೇನು ತಿಳಿವುವು? (ಎಂದು ಕಾಗದವನ್ನು ಅವಳ ಮೈಮೇಲೆ ಬಿಸಾಡುತ್ತಾನೆ. ಅದನ್ನು ಹೆಕ್ಕಿ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಸಖಾ ಹೋಗುತ್ತಾಳೆ.)

(ಆತ್ಮಗತ) — ಅಚಲವಾದುದಂತೆ ಅವನ ಪ್ರೇಮ! ಅವನು ಮಾಡಿದುದು ಸ್ವಾಮಿದ್ರೋಹವಲ್ಲ; ಕರ್ತವ್ಯವಾಲನೆ. ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಹಿತದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಸ್ವಾರ್ಥವನ್ನು ಬದಿಗೊತ್ತಿದುದು.—ಶಿವಾಜಿ ವಿಭೂತಿ

ಪುರುಷನು; ಮಹಾತ್ಮನು! ಅವನಿಗೆ ಸಹಾಯಮಾಡುವುದು ಸಾಮಾನ್ಯರ ಕರ್ತವ್ಯ. ಅಬ್ಬ! ಏನು ತತ್ತಬೋಧೆ! ಅವನು ಹೇಳಬೇಕು, ಇವಳು ಸಂಬಬೇಕು. — ಹಗನ ವಿಚಾರಗಳನ್ನೆತ್ತಿ ಅವಳನ್ನು ಮಂಕುಗೊಳಿಸಿದೆಯಲ್ಲ! ಏ ನೇತಾಜಿ!—ನಿನ್ನ ದ್ರೋಹಗಳನ್ನಡಗಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಇದಿರಿಟ್ಟ ತತ್ವಗಳೆಂದು, ವಾಪ, ಅವಳಿಗೆ ಹೇಗೆ ತಿಳಿಯಬೇಕು? ಅನುರಾಗದಿಂದ ಹುಚ್ಚಾದ ತಲೆಯಲ್ಲವೆ ಅವಳದು!—ಹೇ ಮೂರ್ಖ! ನಿನ್ನ ಮಾತುಗಳು ಯಾವಾಗಲೂ ಅವಳ ಕಿವಿಗೆ ಕೇಳುತ್ತಿವೆಯಂತೆ! ವಾಪ!—ನಿನ್ನನ್ನಿಲ್ಲಿ ಅಮಂತ್ರಿಸಿದ್ದಾಳಷ್ಟೆ! ಬಾ! ನಿನಗೆ ಯೋಗ್ಯ ಪುರಸ್ಕಾರವು ಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಬಾ! ಸಿಂಹದ ಗವಿಯನ್ನು ಒಂದು ಕ್ಷುದ್ರ ಜಂತು ಪ್ರವೇಶಿಸುವಂತೆ ನೀನೂ ವಿಶಾಲಗಡವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸು. ಬಾ!—ಇಲ್ಲಿ ಮೃತ್ಯುವನ್ನೆ ವರಿಸುವೆ!

ದೃಶ್ಯ ೪

(ವಿಶಾಲಗಡದ ಆರಮನೆ; ಅಂತಃಪುರ; ತಾರೆಯ ಮಹಲು.

ತಾರೆ ವಿಚಾರಮಗ್ನಳಾಗಿ ಕುಳಿತಿದ್ದಾಳೆ. ಖಂಡೋಜಿ ಪ್ರವೇಶಿಸುತ್ತಾನೆ.

ಅವಳು ನೋಡಿಯೂ ನೋಡದಂತೆ ಸುಮ್ಮನಿರುತ್ತಾಳೆ.)

ಖಂ:—ಏನು ತಾರೆ? ಬಹಳ ವಿಚಾರ?

ತಾ:—(ಅವನ ಕಡೆಗೆ ಕಣ್ಣು ಹೊರಳಿಸಿ ಸುಮ್ಮನಿರುವಳು.)

ಖಂ:—ವಿಚಾರವೇ ಅಲ್ಲ; ಸಿಟ್ಟು ಇದೆಯೆಂದಾಯಿತು.

ತಾ:—ನನ್ನ ಸಿಟ್ಟು ನನಗೆಯೇ ಕೇಡು.

ಖಂ:—ಹಾಗೇನು ಬಂದುದು?

ತಾ:—ನನ್ನ ಮನೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಬೇರೆಯವರು ಅಧಿಕಾರ ನಡೆಯಿಸುವುದಾದರೆ!

ಖಂ:—ಅವರಿಗೆ ತಕ್ಕ ಶಿಕ್ಷೆಯನ್ನು ವಿಧಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಈ ಖಂಡೋಜಿಯಿಲ್ಲವೇ? ಮಾವಯ್ಯನವರ ಅಪ್ಪಣೆಯಂತೆ ಇಲ್ಲಿಯ ಕಾರ್ಯಭಾರವನ್ನು ನಾನೇ ಈಗ ನಡೆಯಿಸಬೇಕಷ್ಟೆ!

ತಾ:— ಬೇಲಿಯೇ ಹೊಲವನ್ನು ಮೇವುದಿದ್ದರೆ?

ಖಂ:— ನನ್ನಲ್ಲಿಯೂ ನಿನಗೆ ವಿಶ್ವಾಸವಿಲ್ಲವೇ?

ತಾ:— ಯಾರಲ್ಲಿ?

ಖಂ:— ನನ್ನಲ್ಲಿ.

ತಾ:— (ಕಣ್ಣು ಕೆರಳಿಸಿ ಅವನನ್ನೇ ನೋಡುತ್ತಾಳೆ.)

ಖಂ:— ಈ ಹೊತ್ತು ಹೊಸದೇ; ಆಗಲಿ. ಅಂತಹ ವಿಶ್ವಾಸಘಾತದ ಕೆಲಸವನ್ನೇನು ಮಾಡಿದೆನು?

ತಾ:— ನಿನಗೆ ನಾಚುಗೆಯಿಲ್ಲವೇ?

ಖಂ:— ಇದೊಂದು ಗಹನವಾದ ಪ್ರಶ್ನೆ.

ತಾ:— ವಕ್ರವಾದ ನಡತೆಯವರಿಗೆ ಗಹನವಾದುದೇ!

ಖಂ:— ಆಗಲಿ, ನಾನು ಮಾಡಿದ ಅಂತಹ ಕೆಲಸದ ಅರಿವೇ ನನಗಿಲ್ಲ!

ತಾ:— ಬೇರೆಯವರಿಗಿದ್ದ ಪತ್ರವನ್ನು ಬಲಾತ್ಕಾರದಿಂದ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಓದುವುದು ಮಾರ್ಯಾದೆವಂತರ ಕ್ರಮವಲ್ಲ.

ಖಂ:— ಓಹೋ! ಇದಕ್ಕೆಯೇ ಈ ಸಿಟ್ಟು?

ತಾ:— ಅಲ್ಪನ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಇದು ಅಲ್ಪವಾದ ಕೆಲಸವೇ!

ಖಂ:— ಮುಂದಾಲೋಚನೆಯುಳ್ಳವನು ಮಾಡಬೇಕಾದ ಕೆಲಸವಾದುದರಿಂದ.—

ತಾ:— ಇರಬಹುದು. ದೂರಾಲೋಚನೆಯೂ ದುರಾಲೋಚನೆಯೂ ಜತೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಇರಬಹುದು.

ಖಂ:— ಏಕೆ ತಾರೆ! ಆ ಪತ್ರವನ್ನು ಹಿಂದೆ ಕೊಡಲಿಲ್ಲವೆ? ದುರಾಲೋಚನೆಯೆನ್ನಬೇಡ.

ತಾ:— ಹಿಂದೆ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದು ಬಹಳ ಉಪಕಾರವಾಯಿತು. ಇನ್ನೇನು?

ಖಂ:— ಆ ವಿಚಾರವನ್ನೇ ತಿಳಿಸಲಿಕ್ಕೆಂದು ನಾನು ಬಂದುದು.

ತಾ:— ಅದು ನನಗೆ ಮೊದಲೆ ತಿಳಿದಿದೆ.

ಖಂ:— ನಾನು ಪತ್ರವನ್ನೋದಿದುದೇಕೆಂದು?

ತಾ:— ಮುಂದಾಲೋಚನೆಯಿಂದ. — ತಿಳಿಯಿತು.

ಖಂ:—ನಿನ್ನ ತಂದೆಗೂ ನಮ್ಮ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೂ ಎಂತಹ ವಿವತ್ತು ಸಮಾಪಿಸಿ
ರುವುದೆಂದು ತಿಳಿದರೆ ನೀನು ಹೀಗೆ ಮಾತನಾಡಲಾರೆ.

ತಾ:—ನಿನ್ನಂತಹ ವಕ್ರಗಾಮಿಗಳಿರುವುದೇ ದೊಡ್ಡ ವಿವತ್ತು.

ಖಂ:—ಶಿವಾಜಿ ನೇತಾಜಿಗಳಂತಹ ಸ್ವಾರ್ಥಪರರಿರುವುದೇ ವಿವತ್ತು.

ತಾ:—ಛೇ! ಮೂರ್ಖ! ತೊಲಗತ್ತ.

ಖಂ:—ಹೇಳಬೇಕಾದುದನ್ನು, ನೀನು ಅಗತ್ಯವಾಗಿ ಕೇಳಬೇಕಾದುದನ್ನು, ಹೇಳಿ ಹೊರಡುತ್ತೇನೆ. ಮಾವಯ್ಯನವರು ಬೇಟೆಗೆ ಹೋಗುವಾಗ-ನಾನು ಬಹಳ ಜಾಗ್ರತೆಯಿಂದಿರಬೇಕು, ಶಿವಾಜಿಯ ಕುತಂತ್ರವನ್ನು ತಿಳಿಯುತ್ತಿರಬೇಕು ಎಂದ ನೆನಪಿದೆಯೇ?

ತಾ:—(ಮೌನ.)

ಖಂ:—ಅವರು ಬಹಳ ದೂರದಲ್ಲಿದ್ದಾರೆಂದು ಶಿವಾಜಿಯ ಕಡೆಯವರು ನಮ್ಮ ಜಾವಳಿಯಲ್ಲಿ ತಿರುಗುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಕೃಷ್ಣಾಜಿಯೆಂಬ ಆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನೇ ಶಿವಾಜಿಯ ಗೂಢಚರರಲ್ಲೊಬ್ಬನು.

ತಾ:—ಇರಲಿ.

ಖಂ:—ಪತ್ರವನ್ನು ಅವನು ತಂದುದರಿಂದ ನನಗೇನೋ ಸಂದೇಹವಾಯಿತು.

ತಾ:—ನೇತಾಜಿನಾಯಕರ ಪತ್ರವೆಂದಲ್ಲವೇ?

ಖಂ:—ಅದು ಬರಿಯ ಪ್ರಣಯಪತ್ರವಲ್ಲವೆಂದು.

ತಾ:—ಈಗ ಸಂಶಯನಿವಾರಣೆಯಾಯಿತಷ್ಟೆ.

ಖಂ:—ಸಂದೇಹವು ಮತ್ತಷ್ಟು ಬಲಗೊಂಡಿತು.

ತಾ:—ಅಬ್ಬ!

ಖಂ:—ನಿನ್ನ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಮಣ್ಣಿರಚಿ ನಿನ್ನನ್ನೆತ್ತಿಕೊಂಡು ಹೋಗುವುದು ಮಾತ್ರವಲ್ಲ, ನಮ್ಮ ಸಂಸ್ಥಾನವನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸುವ ಆಲೋಚನೆಯೂ ಇದೆಯೆಂದು.

ತಾ:—ಓಹೋ? ಇಷ್ಟೆಲ್ಲ ಪತ್ರದಿಂದ ತಿಳಿಯಿತಲ್ಲವೆ?

ಖಂ:—ನೀನು ಸರಳತೆಯಿಂದ ಪತ್ರವನ್ನೋದಿದರೆ ಅದರ ಮರ್ಮವನ್ನರಿಯಲಾರೆ.

ತಾ:—ಅಯ್ಯೋ! ನಿನ್ನ ವಕ್ರತೆ ನನ್ನಲ್ಲಿ ಹೇಗುಂಟಾಗುವುದು?

ಖಂ:—ಆದರೆ, ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ವಕ್ರತೆಗೆ ಕಡಮೆಯಿಲ್ಲ.

ತಾ:—ಸತ್ಯವೇ ನಿನಗೆ ವಕ್ರವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತದೆ.

ಖಂ:—ನಿನಗೆ ವಕ್ರತೆಯೇ ಸತ್ಯವೆಂದು ಕಂಡಂತೆ.

ತಾ:—ಅನಾವಶ್ಯಕವಾಗಿ ಮಾತು ಬೆಳೆಯಿಸಿ ನನ್ನ ಮನೋವೇದನೆ ಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಬೇಡ. ಏನಾದರೂ ಕೆಲಸವಿದ್ದರೆ ಹೇಳಿ ಹೊರಟುಹೋಗು.

ಖಂ:—ನೇತಾಜಿಯ ಮಾತನ್ನು ಕೂಡಲೆ ನಂಬಬಾರದೆಂದು ನಾನು ಹೇಳುವುದು.

ತಾ:—ಆಯಿತಲ್ಲ! ಇನ್ನು ದಯೆಮಾಡಬಹುದು!

ಖಂ:—ಶಿವಾಜಿಯ ಕಡೆಯವರು ನಮ್ಮ ಪ್ರಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಕ್ರಾಂತಿಯ ನ್ನುಂಟುಮಾಡುವುದರಲ್ಲಿದ್ದಾರೆ. ಅದು ಅಸಾಧ್ಯವಾದರೆ ನಮ್ಮ ಕೋಟೆಯನ್ನು ಮುತ್ತಲೂ ಬಹುದು. ಆದುದರಿಂದ ನೀನು ಜಾಗ್ರತೆಯಿಂದಿರಬೇಕು.

ತಾ:—ಇವು ನಿಜವಾದರೆ ನಿನ್ನ ಮಾವನಿಗೆ ಈ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸ ಬೇಕು. ನನಗಲ್ಲ.

ಖಂ:—ತಿಳಿಸದೆ ಬಂದಿಲ್ಲ. ಇಂದು ಮುಂಜಾನೆ ಸಾವಳೆನನ್ನು ಕಳುಹಿಸಿಕೊಟ್ಟಿದ್ದೇನೆ.

ತಾ:—ಆಯಿತಲ್ಲ. ಸೇನಾನಾಯಕನೇ ನೀನು. ನಮ್ಮ ಸಂಸ್ಥಾನದ ರಕ್ಷಣೆಗೆ ಬೇಕಾದ ಸಿದ್ಧತೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ಮುಂಜಾಗ್ರತೆಯಿಂದಿ ರಬೇಕಾದುದು ನೀನು.

ಖಂ:—ಏನು ತಾರೆ? ನಾನು ಕಾರ್ಯತತ್ಪರನಾಗಿರದಿದ್ದರೆ ಇವೆಲ್ಲ ತಿಳಿದುದು ಹೇಗೆ?—ಗುತ್ತಾಚರರು ಇನ್ನೊಂದು ವರ್ತಮಾನವನ್ನು ಈಗ ತಂದಿದ್ದಾರೆ.

ತಾ:—ಏನದು?

ಖಂ:—ಶಿವಾಜಿಯ ಹೇಳಿಕೆಯಂತೆ ನೇತಾಜಿಯೇ ಈ ಕಡೆ ಹೊರಟಿ ದ್ದಾನೆಂದು.

ತಾ:—ಓಹೋ! (ಆತ್ಮಗತ)-ಹೀಗೂ ಇರಬಹುದೇ?

ಖಂ:—ಅವನನ್ನು ನೀನು ಆಮಂತ್ರಿಸಿದುದು ಅವನ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಮತ್ತಷ್ಟು ಅನುಕೂಲ.

ತಾ:—ಅವರೊಬ್ಬರೆ ಬಂದರೆ ಕೋಟಿಯನ್ನು ಬಗಲಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಹೋಗಲಾರರಪ್ಪೆ?

ಖಂ:—ಅದೇನು ತಾರೆ? ನೇತಾಜಿಯ ವಿಷಯವನ್ನೆತ್ತಿದೊಡನೆ ನೀನು ಹೀಗೆ ಸಿಟ್ಟುಗೊಳ್ಳುವುದೇಕೆ?

ತಾ:—ಪಾಪ! ಕಾರಣವು ತಿಳಿದಿಲ್ಲ!

ಖಂ:—ನೀನು ಅವನನ್ನು ಪ್ರೀತಿಸುತ್ತೀಯೆಂದು ಬಲ್ಲೆನು. ನಾನು ನಿನ್ನನ್ನು ಪ್ರೀತಿಸುತ್ತೇನೆಂಬುದೂ ನಿಜ.—ಓಹೋ! ದ್ವೇಷದಿಂದ ನಾನು ನೇತಾಜಿಯನ್ನು ದೂರುತ್ತೇನೆಂದು ನಿನ್ನ ಭಾವನೆಯೇ? ನಾನು ಅಂತಹ ಮೂರ್ಖನಲ್ಲ. ಪ್ರೇಮಬಂಧನವಿಲ್ಲದ ವಿವಾಹಬಂಧನದಿಂದೇನು ಪ್ರಯೋಜನ? ಒಲಿಸಿದರೆ ನಿನ್ನ ಹೃದಯವನ್ನು; ಇಲ್ಲವಾದರೆ-ನೀನು ಒಲಿದವನನ್ನು ವರಿಸಬಹುದು. ತಾರೇ! ನಾನು ನಿನ್ನನ್ನು ಎಂದಾದರೂ ಬಲಾತ್ಕರಿಸುವೆನೇ? ಚಿಕ್ಕಂದಿನಿಂದ ಜತೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಬೆಳೆದವರಾದರೂ ಆಟಪಾಟಗಳಲ್ಲಿ ಒಡನಾಡಿದವರಾದರೂ ನನ್ನ ಹೃದಯವನ್ನು ನೀನಿನ್ನೂ ತಿಳಿಯಲಿಲ್ಲವೇ?-ಅಯ್ಯೋ, ತಾರೆ! ನಿನ್ನನ್ನು ಮೋಸಗೊಳಿಸುವ ರೆಂಬ ಭೀತಿಯಿಂದ ನನಗೆ ತಿಳಿದ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತೇನೆ. ಸ್ವಾರ್ಥಿಗಳಿಂದ, ಕಾರ್ಯಜಾಣರಿಂದ ನಿನಗೆ ಕೆಡುಕಾಗದಿರಲೆಂದೇ ನನ್ನ ಹಾರೈಕೆ. ನೀನು ನನ್ನ ತಂಗಿಯಲ್ಲವೇ?

ತಾ:—(ಘೃಣೆ ಎದ್ದು, ನಮಸ್ಕರಿಸಿ) ಅಣ್ಣಾ! ನನ್ನನ್ನು ಕ್ಷಮಿಸು! ನೀನು ತಂಗಿಯೆಂದಾಗ ನನ್ನ ಹೃದಯವು ಉಕ್ಕೇರುತ್ತದೆ; ಕಿವಿಗಾನಂದವಾಗುತ್ತದೆ. ನಿನ್ನ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ನಾನು ಅಪರಾಧಿನಿಯಲ್ಲವೇ, ಅಣ್ಣಾ! ಆದರೆ, ಆದರೆ, ನಾನೇನು ಮಾಡಲಿ?

ಖಂ:—ಛೇ, ಛೇ! ಅಪರಾಧವೆಲ್ಲಿ?-ನಿನ್ನ ಅಂತರಂಗವನ್ನು ತಿಳಿದು ರಿಂದಲೇ ನಿನ್ನ ವಿಡಂಬನೆಗಳನ್ನಾದರೂ ಸಹಿಸಿ ನಿನಗೆ

ನಿಜಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ವಿವರಿಸುವುದು. ಹೇಳಿದನೆಲ್ಲ, - ನಾನೂ ನಿನ್ನನ್ನು ಪ್ರೀತಿಸುತ್ತೇನೆ; ನನ್ನ ಪ್ರೇಮವು ಪವಿತ್ರವಾದುದು; ಅದು ಮೋಹವಿಕಾರವಲ್ಲ; ಆ ಪ್ರೇಮವು ನಿನ್ನ ರೂಪವನ್ನು, ನಿನ್ನ ತಾರುಣ್ಯವನ್ನು, ಒನವು ಒಯ್ಯಾರಗಳನ್ನು, ನಿನ್ನ ಪದವಿಯನ್ನು ನೋಡಿ ಉದ್ರೇಕಗೊಂಡುದಲ್ಲ. ಯಾವಾಗಲೂ ಮೊಳೆತ ಪ್ರೇಮಾಂಕುರವು ಒಡನಾಟವೆಂಬ ತೇವದಿಂದ ಹುಲುಸಾಗಿ ಬೆಳೆದು ವಿಕಾಸಗೊಂಡಿದೆ. ಅದು ಬಾಡದು, ಮುರಿದುಹೋಗಲಾರದು. ಅದು ಇನ್ನೂ ಬೆಳೆಯಲಿ ಎಂದು ನನ್ನ ಬಯಕೆ.

ತಾ:—ಎಂತಹ ದಿವ್ಯಪ್ರೇಮ, ಅಣ್ಣಾ! ನಿನ್ನ ಆಂತರ್ಯವನ್ನು ತಿಳಿಯದೆ ನಾನು ನಿನ್ನನ್ನು ಮಾತುಗಳಿಂದ ನೋಯಿಸಿರಬಹುದು; ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ತಿರಸ್ಕರಿಸಿರಬಹುದು; ನಿನ್ನ ಒಡನಾಟವನ್ನು ಉಪೇಕ್ಷಿಸಿರಬಹುದು. ನನ್ನನ್ನು ಕ್ಷಮಿಸು!—ನಿನ್ನಲ್ಲಂಟಾದ ಆ ಪ್ರೇಮನಾದವು ನನ್ನ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿನಿಧನಾದವನ್ನು ಉಂಟು ಮಾಡಿದೆ. ಅದು ಪ್ರತಿದಿವಸವೂ ಹೆಚ್ಚುಬೇಕೆಂದೇ ನನ್ನ ಆಸೆ. ಆದರೆ, ಈಗ, ಅಣ್ಣಾ! ನಿನ್ನ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಸುಸ್ವರವಿಲ್ಲ, ಗರ್ಜನೆಯಿದೆ; ಅದು ನನ್ನನ್ನು ತಳಮಳಗೊಳಿಸುತ್ತಿದೆ. ಪುನಃ ಸುಸ್ವರವುಂಟಾದರೆ ನನಗೆಷ್ಟು ಆನಂದವಾದೀತು?

ಖಂ:—ಇದು ಬರಿಯ ಭ್ರಾಂತಿ; ಮನಸ್ಸಿನ ವಿಕಾರ.

ತಾ:—ಅಣ್ಣಾ! ನನ್ನ ಹೃದಯದ ತಾಪವನ್ನು ನೀನರಿಯೆ. ನನ್ನ ವರ್ತನೆಯಿಂದ ನಿನಗೆಷ್ಟು ವೇದನೆಯಾಗುತ್ತದೆಯೆಂದು ತಿಳಿದೂ ತಿಳಿದೂ ನನ್ನ ಪ್ರಣಯತಂತಿಯ ಅಲುಗಾಟವನ್ನು ನಾನು ನಿಲ್ಲಿಸಲಾರೆನು. ನನ್ನ ಚಿತ್ತವೇ ನೇತಾಜಿನಾಯಕರಲ್ಲಿ ನೆಲೆನಿಂತಿದೆ. ಅದನ್ನು ಹಿಂದಿರುಗಿಸುವ ಸ್ಥೈರ್ಯವೆನಗಿಲ್ಲ. ಎಷ್ಟೋ ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದೆ. ಆದರೆ, ಚಿತ್ತವೃತ್ತಿಯೇ ವಿಚಿತ್ರವಾದುದು.

ಖಂ:—ಆದುದರಿಂದಲೇ ನಿನ್ನಲ್ಲಿ ವಿವೇಕೋದಯವಾಗಲಿ ಎನ್ನುವುದು. ನೇತಾಜಿ ಬಲವಾಗಿ ಮೊಟಕಾದ ಆ ಪ್ರಣಯತಂತಿ ನಿನ್ನ ಅಂಕೆಯಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಕಡಿದುಹೋಗಬಹುದು. ವಿಚಾರಿಸು.

ಮನಸ್ಸಿನ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯನ್ನನುಸರಿಸಿ ಪ್ರೀತಿ ರೂಪಾಂತರಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ.

ತಾ:—ನಿಜ! ನಿಜ! ನನ್ನ ಅನುಭವವೂ ಹಾಗೆಯೇ! ವ್ಯಕ್ತಿವಿವರ್ಯಾ ಸದಿಂದ ಪ್ರೇಮದ ವಿವಿಧತೆಯುಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ತಂದೆತಾಯ್ಯಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರೀತಿ, ಭ್ರಾತೃಭಗಿನಿಯರಲ್ಲಿರುವ ಸಲುಗೆ, ಮಕ್ಕಳಲ್ಲಿರುವ ವಾತ್ಸಲ್ಯ, ಬಂಧುಬಳಗದವರಲ್ಲಿರುವ ಮಮತೆ, ಗುರು ಹಿರಿಯರಲ್ಲಿರುವ ಭಕ್ತಿ, ಸ್ನೇಹಿತರಲ್ಲಿರುವ ಸ್ನೇಹ, ಸ್ವಜನರಲ್ಲಿರುವ ವಿಶ್ವಾಸ, ಸೇವಕರಲ್ಲಿರುವ ಕಾರುಣ್ಯ, ಅನಾಥರಲ್ಲಿರುವ ದಯೆ, ಇವೆಲ್ಲವೂ ಪ್ರೇಮದ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ರೂಪಗಳಲ್ಲವೇ? ಹಾಗೆಯೇ ಜೀವಾವಧಿ ತನ್ನವನಾಗಿರಬೇಕೆಂಬ ಪುರುಷನ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿಯೂ ಸ್ತ್ರೀಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಸಹಜವಾದ ಪ್ರಣಯವುಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಇದೊಂದು ಹೊಸ ತೆರದ ಪ್ರೀತಿ, ಒಂದು ಹೊಸ ಭಾವನೆ, ಹೊಸ ಅನುಭವ. ನಿನ್ನ ವಿಷಯವಾಗಿ ನನ್ನಲ್ಲಿ ಅಂತಹ ಭಾವನೆಯುಂಟಾಗಲಿಲ್ಲ. ಅಣ್ಣಾ! ನನ್ನನ್ನು ಕ್ಷಮಿಸು!

ಖಂ:—ತಾರೇ! ಪುನಃ ಅದನ್ನೇಕೆ ಹೇಳುತ್ತೀ? ನಾನಿಂದು ಪ್ರಣಯ ಭಿಕ್ಷೆಗಾಗಿ ಬಂದಿಲ್ಲ. ನಿನ್ನನ್ನು ಎಚ್ಚರಿಸುವುದಕ್ಕೇಂದು ನಾನು ಬಂದುದು. ನನ್ನ ಕೆಲಸವಾಯಿತು. ಆದರೆ ನೀನೊಂದು ನಂಬುಗೆಯನ್ನಿತ್ತರೆ ಆನಂದದಿಂದ ಹೊರಟುಹೋಗುತ್ತೇನೆ.

ತಾ:—ತಂಗಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಿಕ್ಕೂ ಸಂಕೋಚವೇ?

ಖಂ:—ನಿನ್ನ ಸಖಾ, ಅವಳ ಗಂಡ ಮಾರೋಜಿ ಕೂಡ ಶತ್ರುಪಕ್ಷವನ್ನು ಸೇರಿದ್ದಾರೆಂದು ನನ್ನ ಊಹೆ. ಅವರನ್ನು ನೀನು ಒಮ್ಮಿಂದೊಮ್ಮೆ ನಂಬಿ ದುಡುಕಬಾರದು.

ತಾ:—ಛೇ! ಅವರು ನನ್ನನ್ನು ಮೋಸಗೊಳಿಸುವುದಾದರೂ ಹೇಗೆ?

ಖಂ:—ಏನಾದರೂ ಸುಳ್ಳು ವರ್ತಮಾನವನ್ನು ಹೇಳಿ, ಅಥವಾ ನೇತಾಜಿಯಿಂದಲೇ ಪತ್ರವನ್ನು ತಂದು ನೀನು ಕೂಡಲೆ ಅವನನ್ನು ಸೇರಬೇಕೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಅವರ ಮಾತಿಗೆ ಮರುಳಾಗ

ಬಾರದು; ನೀನು ಕೂಡಲೆ ಹೊರಟುಹೋಗಬಾರದು. ಹೋಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಭರವಸೆಯನ್ನಿತ್ತರೆ ನಾನೇ ಧನ್ಯನು.

ತಾ:—ಅಣ್ಣಾ! ಏನಿದು? ಶಾಸ್ತ್ರೋಕ್ತರೀತ್ಯಾ ವಿವಾಹವಾಗದೆ ಇರುವ ಪುರುಷನು ಪ್ರೀತಿಸಾತ್ರನಾದರೂ ಅನ್ಯನೇ ಅಲ್ಲವೆ? ತಾರೆ ಪರ ಪುರುಷನೊಡನೆ ಪರಾರಿಯಾಗುವಳೆಂದೇ ನಿನ್ನ ಶಂಕೆ?

ಖಂ:—ಸರಿ! ನನ್ನ ಭಾರವಿಳಿಯಿತು. ಮಾವಯ್ಯನವರು ಹಿಂದಿರುಗಿ ಬರುವವರೆಗೆ ನಿನ್ನ ರಕ್ಷಣೆ ನನ್ನ ಪಾಲಿನದಲ್ಲವೇ? ಇನ್ನು ಶಿವಾಜಿ ದೊಡ್ಡ ಸೇನೆಯನ್ನೆ ತಂದು ಕೋಟೆಯನ್ನು ಮುತ್ತಲಿ. ಈ ಖಂಡೋಜಿ ಹೆದರುವವನಲ್ಲ.—ನನ್ನ ಖಡ್ಗ ಇದಿರು ನಿಲ್ಲುವ ವೀರನಾವನು?

ತಾ:—ಅಣ್ಣಾ! ನಾನೂ ನಿನ್ನ ಜತೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಇರುತ್ತೇನೆ. ಶಸ್ತ್ರವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ನಾವು ಸಹಪಾಠಿಗಳು; ಶತ್ರುಸಂಹಾರದಲ್ಲಿ ಸಹಭಾಗಿಗಳಾಗುವ!

ಖಂ:—ನನ್ನ ಆನಂದಕ್ಕೆ ಪಾರವಿಲ್ಲ. ನೀನು ಇಷ್ಟು ಸರಸವಾಗಿ ಮಾತನಾಡಿ ಎಷ್ಟೋ ದಿವಸಗಳಾದುವು, ತಾರೆ! ಆಗಲಿ—ಇನ್ನೂ ಎಷ್ಟೋ ಮಹಾಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಮಾಡಲಿಕ್ಕಿದೆ. ನಾನು ಹೋಗುತ್ತೇನೆ.

ತಾ:—ಆದರೆ, ಅಣ್ಣಾ! (ಆಲೋಚಿಸುತ್ತಾಳೆ.)

ಖಂ:—ಏನದು? ಹೇಳಬಾರದೆ?

ತಾ:—ಅಲ್ಲ! (ಉಜ್ಜಯಿಂದ) ನನ್ನ ಆಮಂತ್ರಣದಂತೆ ಅವರೊಬ್ಬರೆ ಬಂದರೆ ಅವರಿಗೆ ಹಾನಿಯಾಗಬಾರದು.

ಖಂ:—ಛೇ! ಛೇ! ಆ ಭಯವೆಲ್ಲಿ? (ಹೋಗುತ್ತಾನೆ.)

ತಾ:—(ಆತ್ಮಗತ)—ನಿಜ! ನೇತಾಜಿನಾಯಕರ ವೀರತ್ವವನ್ನು ನೋಡಿ ನಾನು ಮುಗ್ಧಿಯಾದುದಲ್ಲವೇ? ಅವರ ಶೀಲಸ್ವಭಾವಗಳನ್ನೇನು ಬಲ್ಲೆನು? ನನ್ನನ್ನು ವರಿಸಿ ಈ ರಾಜ್ಯದ ಒಡೆಯನಾಗಬಹುದೆಂಬ ಆಶೆ—ದುರಾಶೆ—ಇದೆಯೋ ಏನೋ?—“ಕರ್ತವ್ಯದಿದರಲ್ಲಿ ಸ್ವಾರ್ಥಕ್ಕೆ ಸ್ಥಾನವಿಲ್ಲ” ಅಲ್ಲವೇ! ಹಾಗೆಯೇ “ಮಹತ್ಯಾಕಾಂಕ್ಷೆ

ಯಿದಿರಲ್ಲಿ ಪ್ರಣಯಕ್ಕೆ ಸ್ಥಾನವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ”!— ಛೇ? ಎಂತಹ ಕುಕಲ್ಪನೆಗಳು! ಆ ಹಸನ್ಮುಖವುಳ್ಳ ಪ್ರೇಮಲ ಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ಸ್ಮರಿಸಿದಾಗ ಮನಸ್ಸಿನ ಕಳವಳವು ಸಮಾಧಾನ ಹೊಂದುತ್ತದೆ.— ಇರಲಿ—ದುಡುಕಬಾರದು.—ಹೂಂ—ಅವರಿಗೇನಾದರೂ ಅಪಾಯವೊದಗದಂತೆ ಎಚ್ಚರದಿಂದಿರಲಿಕ್ಕೆ ಮಾರೋಜಿಗೆ ಮುಂಜಾಗ್ರತೆಯನ್ನು ಹೇಳಬೇಕು.

ದೃಶ್ಯ ೫

(ವಿಶಾಲಗಡ—ಸಾವಳಿನ ಮನೆ.)

ಸಾ:—(ಆತ್ಮಗತ)—ಆಗಲಿ; ತಾರೆಯೂ ನಮ್ಮ ನಾಯಕರೂ ಒಂದಾದ ರಿಂದಾಯಿತು. ಏನಾದರೂ, ಮೊದಲು ನಮ್ಮ ರಘುನಾಥರಾಯರಿಗೆ ಪಟ್ಟವಲ್ಲವೇ? ಎಂದರೆ ನಮ್ಮ ವೆಂಕುವಿಗೆ ಅಧಿಕಾರ;—ಮತ್ತೇನು? ಆಗ, ಖಂಡೋಜಿ ನಾನು ಹೇಳಿದಂತೆಯೇ ಕುಣಿಯಬೇಕು.—ಅವನೇನೋ ಒಳ್ಳೆಯವನೆ! ಆಶೆಯೆಂಬುದು ಸಹಜ—ದುರಾಶೆಯೆನ್ನುವುದೇಕೆ? ಹಾಗೆ ಯಾವುದನ್ನು ಅಪೇಕ್ಷಿಸಿದರೂ ಅದನ್ನು ದುರಾಶೆಯೆನ್ನಬಹುದು. ನನಗಿಲ್ಲವೆ ಆಶೆ—ದೊಡ್ಡ ಜಮೀನುದಾರನಾಗಬೇಕೆಂಬ ಆಶೆ.—(ನಕ್ಕು.)

ಖಂಡೋಜಿಗೆ ತಾರೆಯಲ್ಲಿ ಆಶೆ. ಅವಳಂತಹ ರೂಪವತಿಯನ್ನು ವರಿಸಬೇಕೆಂಬುದು ವಿಚಿತ್ರವಲ್ಲ. ಪಾಪ! ಪ್ರಣಯವೆಂದರೆ ಹಾಗೆಯೇ ಇರಬೇಕು. ನನಗದರ ಅನುಭವವಿಲ್ಲ. ಆದರೆ, ನೋಡಬಾರದೇ ನಮ್ಮ ರಘುನಾಥರಾಯರನ್ನು!—ಸರಿ, ಖಂಡೋಜಿಗೆ ಸಹಾಯಮಾಡಬೇಕು. ಅವನು ಮದುವೆಯಾಗಲಿ ತಾರೆಯನ್ನು, ನನಗೇನು ನಷ್ಟ?—ಅದರೆ ನನಗೆ ಅಡ್ಡಕಾಲಿಟ್ಟರೆ ಮಾತ್ರ ಅವನಿಗೆ ಕೇಡು.—ಛೇ, ಹಾಗೇಕೆ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ, ಅವನು? ನನಗೊಂದು ಜಮೀನು ಕೊಟ್ಟರೆ ಅವನಿಗೇನು ನಷ್ಟ? ಅವನಿಗೆ ಕ್ರಮೇಣ ರಾಜ್ಯವೇ ಸಿಕ್ಕುವುದಿಲ್ಲವೇ?

ಇನ್ನೇನು ವಿಶೇಷ ಕೆಲಸವೋ? ಈ ಅವರ ರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿ ಕಳುಹಿಸಬೇಕಾದರೆ ಏನೋ ಇರಬೇಕು. ದೂರ ಪ್ರಯಾಣ ಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಸಿದ್ಧನಾಗಿಯೇ ಬರಬೇಕೆಂದು ಅವ್ಯಸೆಯಂತೆ! ನನಗೆ ಈ ಗೂಢವಿಚಾರಗಳೆಲ್ಲ ತಿಳಿವುದಿಲ್ಲ.—ಹೂಂ!—ನನಗೇನು? ಹೇಳಿದುದನ್ನು ಮಾಡಿದರಾಯಿತು. (ಹೋಗುತ್ತಾನೆ.)

ದೃಶ್ಯ ೬

(ವಿಶಾಲಗಡ—ಅರಮನೆ—ಖಂಡೋಜಿಯ ಮಹಲು.
ಖಂಡೋಜಿ ಹಾಸಿಗೆಯಿಂದಿದ್ದು ಅತ್ತಿತ್ತ ತಿರುಗಾಡುತ್ತಾ ಆತ್ಮಗತ.)

ಖಂ: ಅಬ್ಬ! ಹೇಗೆ ಮಲಗಿದರೂ ನಿದ್ರೆ ಬರಲೊಲ್ಲದು. ವಿಚಾರ ತರಂಗಗಳೆದ್ದು ಮನಸ್ಸನ್ನು ತಳಮಳಿಸುತ್ತಿವೆ. ಏನು? ನಿದ್ರೆಯಿಲ್ಲದೆ ನನ್ನ ಬುದ್ಧಿ ವಿಕಾರಗೊಂಡಿದೆಯೇ? (ತಲೆಯನ್ನು ಎರಡು ಕೈಗಳಿಂದಲೂ ಹಿಡಿದು) ಸುಖನಿದ್ರೆಯಿಂದ ಈ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಮರೆಯಬಹುದಿತ್ತು. ಆದರೆ, ನಿದ್ರೆಯಿಲ್ಲ.—

ಮನೋವೇಗಕ್ಕೆ ಎಣೆಯಾದುದಿಲ್ಲ. ಅರೆಗಳಿಗೆಯಲ್ಲಿ ನನ್ನ ಚಿತ್ತವೆಷ್ಟು ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಲೆದಾಡಿತು; ಎಷ್ಟು ಮಹಾಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಸಾಧಿಸಿತು; ನನ್ನ ಉತ್ಕರ್ಷಕ್ಕೆ ಎಷ್ಟು ಹಿತಸೂಚನೆಗಳನ್ನು ಮುಂದಿಟ್ಟಿತು! ಎಷ್ಟು ಸುಲಭದಲ್ಲಿ ಶತ್ರುಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಧ್ವಂಸಮಾಡಿ ನನ್ನನ್ನು ಸಿಂಹಾಸನವೇರಿಸಿತು, ತಾರೆಯನ್ನು ವಾಮಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕುಳ್ಳಿರಿಸಿತು! ಇದೇನು ಕನಸೇ?

(ಹೊರಗೆ ನೋಡಿ) ಸುತ್ತುಮುತ್ತಲೂ ಭೀಕರವಾದ ಕತ್ತಲೆ ಆವರಿಸಿ ಕೊಂಡಿದೆ; ನನ್ನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಯೂ ಕತ್ತಲೆಯೇ! ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ತೇಲಾಡುವ ಕಾರ್ಮೋಡಗಳಂತೆ ನನ್ನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಯೂ ಸುಳಿದಾಡುವ ಭೀಕರ ಕೃತ್ಯಗಳ ವಿಚಾರಗಳು. ಅಲ್ಲಿ ಮಿನುಗುವ ಎರಡು ಜ್ಯೋತಿಗಳಂತೆ ನನ್ನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಯೂ ಎರಡು ಹಂಚಿಕೆಗಳು.

ಆಲೋಚನೆಯೇಕೆ? ಹೀಗೆಯೇ ಮಾಡಬೇಕು. ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ನನ್ನ ಆಶಾಪೂರ್ತಿಯಾಗುವುದೆಂತು?—ಸಾವಳ್ಯನನ್ನು ನಂಬಬಹುದೇ? ಗುಟ್ಟು ಬಯಲಾದರೆ?—(ಆಲೋಚಿಸಿ) ಪಾಪ! ಅವನು ಹೇಳಿದಂತೆ ಮಾಡುವವನು. ಅವನಲ್ಲಿ ವಿಚಾರವಿಲ್ಲ.—ಅಲ್ಲದೆ ಗತ್ಯಂತರವಿಲ್ಲ. (ಸದ್ದಾಗುವುದು) ಹಾ! ಸಾವಳ್ಯನೇ ಇರಬೇಕು. ಸಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬಂದನು. ಕಾರ್ಯವು ನೆರವೇರುವುದೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಇದೇ ಶುಭಚಿಹ್ನೆ. (ಬಾಗಿಲು ತೆರೆದು)—ಹಾಗೀಗ! ಸ್ವಾಮಿನಿಷ್ಠ ಸೇವಕನೆಂದರೆ ನೀನೇ! ಏನು? ಪ್ರಯಾಣಕ್ಕೆ ಸಿದ್ಧನಾಗಿದ್ದೀಯಾಷ್ಟೆ!

ಸಾ:—ಅಪ್ಪಣೆಯಂತೆ ಬಂದಿದ್ದೇನೆ.

ಖಂ:—ಸರಿ! ಈಗಲೆ ಹೊರಡು. ಮುಂಜಾವವಾಗುತ್ತ ಬಂತು.

ನೀನು ಹೋದ ವಿಚಾರವು ಯಾರಿಗೂ ತಿಳಿಯಬಾರದು.

ಸಾ:—ಅಪ್ಪಣೆ.

ಖಂ:—ಕಾರ್ಯವೇನೋ ಗಹನವಾದುದು; ನನ್ನ ಆಪ್ತನಾದುದರಿಂದ ನಿನ್ನನ್ನು ನಿಯಮಿಸುತ್ತೇನೆ.

ಸಾ:—ಸರಿ! ಮಿತ್ರನನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸಿದಂತಾಗುವುದು.

ಖಂ:—(ಹತ್ತಿರ ಕರೆದು ಗುಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ) ಏನು? ಬೆರಗಾದೆಯಲ್ಲ! ನಿನ್ನಿಂದ ಈ ಮಹಾಕಾರ್ಯವು ಸಾಧ್ಯವಾಗದೇ?

ಸಾ:—ಹಾಗಲ್ಲ! ಇದೇನೋ ಭಯಂಕರವಾದ ಕೃತ್ಯವಲ್ಲವೇ?

ಖಂ:—ಆದುದರಿಂದ ಸುಮ್ಮನಿರುವುದೇ?

ಸಾ:—ವಿಪತ್ತಿದೆಯಲ್ಲ ಎಂದು ಸ್ವಲ್ಪ ಸಂದೇಹ.

ಖಂ:—ಛೇ! ವಿಪತ್ತೆಲ್ಲಿ? ಸ್ವಲ್ಪ ಜಾಗ್ರತೆಯಿಂದಿದ್ದರೆ ಕೆಲಸವು ಸುಲಭ ಸಾಧ್ಯವೇ!

ಸಾ:—ಆಗಲಿ—ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತೇನೆ.

ಖಂ:—ಕೃತಕಾರ್ಯನಾಗಿ ಬಾ.—ಇಗೋ! ನನ್ನ ಪಾರಿತೋಷಕ. (ತನ್ನ ಹಾರವನ್ನು ತೆಗೆದು ಅವನ ಕೊರಳಲ್ಲಿ ಹಾಕುತ್ತಾನೆ.)

ಸಾ:—ಹಾ! ಇದೇಕೆ? ನಿಮ್ಮ ಸೇವಕನಲ್ಲವೇ ನಾನು?

ಖಂ:—ಇಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ; ಸಾವಳ್ಯ! ಕೆಲಸವನ್ನು ತೀರಿಸು; ಆಮೇಲೆ . . .

ಸಾ:—ಕೆಲಸವಾದಂತೆಯೇ; ಭಯವನ್ನು ಬದಿಗೊತ್ತಿಯಾಯಿತು.

ಖಂ:—ಸರಿ! ಮೂರೇ ದಿವಸಗಳು. ಈ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಕೆಲಸವನ್ನು ಸಾಧಿಸಿ ನೀನು ಹಿಂದಿರುಗಬೇಕು. ಜೋಕೆ! (ಸಾವಳ್ಯನು ನಮಸ್ಕರಿಸಿ ಹೋಗುತ್ತಾನೆ.)

ಖಂ:—(ಆತ್ಮಗತ) ಉಹೂ! ಇವನಲ್ಲಿ ವಿಚಾರವುಂಟಾಯಿತೇ? ಇರಲಿ; ದೋಷವೇನು? ಕೆಲಸವನ್ನು ಸಾಧಿಸಿದರೆ ಸರಿ. ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ನನಗೇನು ಬಾಧೆ? ಇನ್ನೊಂದು ದಾರಿಯನ್ನು ಹಿಡಿದರೆ ಸರಿ. ಇದ್ದಾರಲ್ಲ, ಮೂರ್ಖಶಿಖಾಮಣಿ, ನನ್ನ ಮಾವಯ್ಯನವರು. ಅವರನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸಿದರೆ ಎಂತಹ ಕೆಲಸವನ್ನೂ ಮಾಡುವರು. ಹೇಗೂ ಹಿಡಿದ ಕೆಲಸವನ್ನು ಕೊನೆಗಾಣಿಸಲೇ ಬೇಕು.

ದೃಶ್ಯ ೭

(ವಿಶಾಲಗಡ; ಅರಮನೆ; ಅಂತಃಪುರದ ಹಿಂದಿನ ತೋಟ.
ನೇತಾಜಿ ಹಿಂಭಾಗದ ಬಾಗಿಲಿನಿಂದ ಪ್ರವೇಶಿಸಿ.)

ನೇತಾಜಿ:—(ಆತ್ಮಗತ) ನಾನು ಎಂತಹ ಅಚಾತುರ್ಯದ ಕೆಲಸವನ್ನು ಮಾಡಿದೆನು? ಚಂದ್ರರಾಯರಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಖಂಡೋಜಿಯಿಲ್ಲವೇ? ಪತ್ರದ ವಿಚಾರವನ್ನಂತೂ ಮಾರೋಜಿಯಿಂದ ಕೇಳಿದಂದಿನಿಂದ ನನ್ನ ಮನಸ್ಸೇ ಚಂಚಲವಾಗಿದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ತಾರೆಯೇ ಮಾರೋಜಿಯನ್ನು ಎಚ್ಚರಿಸಿದ್ದಾಳಂತೆ! ನಾನು ಈ ಪ್ರಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿರುವುದೇ ವಿಪತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣವು—

ಖೇರನು ಪ್ರಣಯಪಾಶದಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿ ಕರ್ತವ್ಯವನ್ನು ಮರೆತು ಹೀಗೂ ವರ್ತಿಸುವುದೇ? ಮಹಾರಾಜರಿಗೂ ತಿಳಿಸದೆ ನನ್ನ ಕುದುರೆಯನ್ನೇರಿ ಹೊರಟುಬಂದೆನಲ್ಲ! ನನ್ನಲ್ಲಿಯೂ ದ್ರೋಹಾಚರಣೆಯನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿದರೆ? ಯುದ್ಧಕಾಲವಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಮಹಾರಾಜರೇ ಒಮ್ಮೆಯೇ ನನ್ನನ್ನು ಕರೆ

.ಕಳುಹಿಸಿದರೆ! ನಾನಿಲ್ಲವೆಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿದು ರಾಜರು ಸಿಟ್ಟುಗೊಂಡರೆ!
ಎಂತಹ ಅವಿವೇಕಿ, ನಾನು?

ತಾರೆಯನ್ನು ನೋಡಿ ಮಾತನಾಡಿ ಇಲ್ಲಿಂದಲೇ ಪುರಂದರಕ್ಕೆ
ಹೊರಟುಹೋಗಬೇಕು. ಏನು? ಇನ್ನು ಐವತ್ತು ಮೈಲುಗಳನ್ನು ನನ್ನ
'ಕಂಕು' ಒಂದು ಜಾವದೊಳಗೆ ಓಡುವುದಿಲ್ಲವೇ?

ತಾರೆಯಲ್ಲಿ ಮಾತನಾಡುವುದಾದರೂ ಏನನ್ನು? ನಾನು ಮಾಡಿದ
ಕೆಲಸಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಅವಳು ನನ್ನನ್ನು ಜರೆದರೆ! ಅವಳ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ನಾನು
ಮಾಡಿದುದು ಮಹಾಪರಾಧವಲ್ಲವೇ? (ಒಂದು ಗುಲಾಬಿಯ ಹೂವನ್ನು
ಕೊಯ್ಯುತ್ತಿರುವಾಗ)

ತಾರೆ:—(ಪ್ರವೇಶಿಸಿ; ಆತ್ಮಗತ) ಹೇಳಿದ ಸಮಯವು ಮೀರಿಹೋಯಿತು.—
ಹೋ! ಅಲ್ಲಿ ಯಾರೋ ಬಂದಂತಿದೆ! ಮನವೇ ಸೈರಿಸು!- ಎಷ್ಟೋ
ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಕೇಳಬೇಕೆಂದಿದ್ದೆ. ಎಲ್ಲವೂ ಮರೆತು ಹೋದುವು.
ಏನೆಂದು ಮಾತನಾಡಲಿ? ಬೇರಾರೂ ಅಲ್ಲವಷ್ಟೆ ಅದು! ಛೇ! ಆ ಕಣ್ಣು
ಗಳು ಕತ್ತಲಲ್ಲಾದರೂ ಹೇಗೆ ಪ್ರಕಾಶಿಸುತ್ತಿವೆ? ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ತೋರ,
ಆ ವಿಶಾಲವಾದ ಹಣೆ, ಆ ಮೈಕಟ್ಟು-ಇನ್ನಾರಲ್ಲಿರುವುವು? ನೆಳ
ಲಿಂದಲೂ ನಾನು ಅವರನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಲ್ಲೆನು. ಹೇಗೆ ಮಾತನ್ನು
ಆರಂಭಿಸಲಿ?—ಹೂಂ!—

(ಪ್ರಕಾಶ) ಈ ಹೊತ್ತೆ ಚೆಂದವಾಗಿ ಅರಳಿದ್ದ ಗುಲಾಬಿ—ಈ ಗಿಡ
ದಲ್ಲಿಯೇ ಇತ್ತು. ಈಗಲ್ಲಿ?

ನೀ:—ಗುಲಾಬಿಯೇ? ಅದು ಕಂಟಕ ಮಧ್ಯದಿಂದ ಪಾರಾಗಿದೆ.

ತಾ:—ಕಂಟಕ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿಯೇ ವಿಕಾಸಗೊಳ್ಳುವುದು ಅದರ ಸ್ವಭಾವ
ವಷ್ಟೆ!

ನೀ:—ಆಮೇಲಾದರೂ ಅದರ ಮಧ್ಯದಿಂದ ಪಾರಾಗಲಿಯೆಂದು
ಪ್ರಕೃತಿ ದೇವಿಯ ಬಯಕೆ.

ತಾ:—ಅದರ ಕೋಮಲತೆಯನ್ನು ತಿಳಿಯದವರ ಕೈಗಲ್ಲವೇ?

ನೀ:—ಅದರ ಕೋಮಲತೆಗೆ ತಕ್ಕ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿಡುವವನ ಕೈಗೆ.

ತಾ:—ಹಾಗಾದರೆ, ಅದು ಯೋಗ್ಯಸ್ಥಾನವನ್ನು ಸೇರಿದೆಯೇ?

ನೇ:—ಓಹೋ! ಈಗಲೇ ಸೇರುತ್ತದೆ.—ತಾರೆ! ಇದನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸು.

ತಾ:—ನಾನೇ? ನೀವು ಕೊಯ್ದ ಹೂವನ್ನು ನಾನೇಕೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಲಿ?

ನೇ:—ಅದಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ಸ್ಥಾನವು ನಿನ್ನ ಮುಡಿಯೇ? (ಎಂದು ಮುಡಿಸುವನು.)

ತಾ:—(ಲಜ್ಜೆಯಿಂದ ತಲೆವಾಗಿ) ನಿಮಗೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ನಾನೇನನ್ನು ಕೊಡಲಿ?

ನೇ:—ನಿನ್ನನ್ನೆ; ಮತ್ತೇನು? (ತಾರೆ ಲಜ್ಜೆಯಿಂದ ನಮಸ್ಕರಿಸುವಳು. ನೇತಾಜಿ ಅವಳ ಕೈಹಿಡಿದಬ್ಬಿಸಿ)

ನೇ:—ತಾರೆ! ನಾನಂತಹ ಅಪರಾಧಿಯೆಂಬುದನ್ನು ಬಲ್ಲೆಯಷ್ಟೆ!
ಇನ್ನೂ ನೀನು ನನ್ನನ್ನು ಪ್ರೀತಿಸುತ್ತೀಯಾ?

ತಾ:—ನನ್ನ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಮನೆಮಾಡಿದ ಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ತೆಗೆದೊಗೆ
ಯಲು ಸಾಧ್ಯವೇ?

ನೇ:—ವಿಚಾರಿಸು! ಈ ಪ್ರೇಮದ ಪರಿಣಾಮವೇನೆಂದು ಬಲ್ಲೆಯಾ?

ತಾ:—ಓಹೋ! ಇದರ ಪರಿಣಾಮವು ಮನಶ್ಯಾಂತಿ.

ನೇ:—ತಾರೆ! ಈ ಶಾಂತಿ ಎಷ್ಟು ಕಾಲ? ಮನಃಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಬಯ
ಸಿದ ವಸ್ತು ನಮಗೆ ಸಿಕ್ಕದಿದ್ದರೆ ಅದರಿಂದಾಗುವುದು ವ್ಯಸನ;
ಅಸಹನೀಯವಾದ ದುಃಖ.

ತಾ:—ಅದೇನು? ಅಷ್ಟು ಬೇಗನೆ-ನೀವು-ನನ್ನನ್ನು ಮರೆತಿರಾ? ದೃಷ್ಟಿ
ಯಿಂದ ದೂರವಾದುದು ಹೃದಯದಿಂದಲೂ ದೂರವಾಯಿತೇ?

ನೇ:—ನಿನ್ನನ್ನು ಹೇಗೆ ಮರೆಯಲಿ ತಾರೆ?

ತಾ:—ಹಾಗಾದರೆ ನನ್ನ ಬಯಕೆಯಂತಾಗುವುದು.

ನೇ:—ಯಾವಾಗ? ನಮ್ಮ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ರಾಗದ್ವೇಷಗಳ ದೊಡ್ಡ ಗೋ
ಡೆಯೇ ಮೇಲೇರುತ್ತಿದೆಯಷ್ಟೆ?

ತಾ:—ಪ್ರಣಯವು ಅದನ್ನು ಕೊರೆದುಹೋಗಲು ಸಮರ್ಥವಾದುದು!

ನೇ:—ಆದರೆ, ವಿಯೋಗವು ಎಷ್ಟುಕಾಲ ಸಹನೀಯವಾಗಬಹುದು?

ತಾ:—ಸಮಾಗಮವಾಗುವ ವರೆಗೆ.

ನೇ:—ಆ ಸ್ಥಿರತೆಯಿದೆಯೇ?

ತಾ:—ಇಲ್ಲದೇನು? ನನ್ನ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ನೆಲಸಿರುವ ಈ ದಿವ್ಯಮೂರ್ತಿ
ಯನ್ನು ನನ್ನ ಜ್ಞಾನಚಕ್ಷುಗಳಿಂದ ನೋಡಿ ಆನಂದಗೊಳ್ಳುವೆನು.

ನೇ:—ತಾರೆ! ತಂದೆಯಲ್ಲಿರಬೇಕಾದ ಭಕ್ತಿವಿಶ್ವಾಸ, ಬಂಧುವಿನಲ್ಲಿರಬೇಕಾದ ಮಮತೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಬದಿಗೊತ್ತಿ ನಿನ್ನ ಪ್ರಣಯವನ್ನು ಬೆಳೆಯಿಸುವ ಕಾಲವು ಬಂದಿರುವುದು. ಮಿಂಚಿನಂತೆ ಏನೋ ಒಮ್ಮೆ ಹೊಳೆದುದನ್ನೆ ದಿವ್ಯಜ್ಯೋತಿಯೆಂದೆಣಿಸಿ ಮೋಸ ಹೋಗಬೇಡ. ನಿನ್ನ ಅಂತರಾತ್ಮವನ್ನು ವಿಚಾರಿಸಿಕೋ? ನನ್ನನ್ನು ಮರೆತುಬಿಟ್ಟು ಬೇರೆಯವರನ್ನು ವರಿಸಿ ಸುಖದಲ್ಲಿರಬಹುದು.

ತಾ:—ಈ ನಿಷ್ಕರಮಾತುಗಳೇ ನಿಮ್ಮ ಬಾಯಿಂದ?

ನೇ:—ಹಾಗಲ್ಲ, ತಾರೆ! ನಿನ್ನ ಪ್ರೇಮವು ನಿಶ್ಚಲವಾದರೆ ನಾನು ಕೃತಾರ್ಥನಾಗುವೆನು. ಆದರೆ ನನ್ನ ಹಿತದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ, ನಿನಗೆ ದುಃಖವುಂಟಾಗಬಾರದೆಂದೇ ಈ ಮಾತುಗಳನ್ನಾಡಿದೆನು. ಈ ಮೊದಲೆ ನಾವು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ದೋಣಿಗಳನ್ನೇರಿಯಾಯಿತು. ಇನ್ನು ಸೆಳೆತದಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿಬಿದ್ದು ಅವು ಯಾವಾವ ಕಡೆಗೆ ಹೋಗುವುವೆಂದು ತಿಳಿಯಲಾರೆವು; ಅವು ಜತೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಇರುವುದಂತೂ ಅಸಾಧ್ಯ. ಯಾವುದಾದರೂ ಒಂದು ಅಥವಾ ಎರಡೂ ಮುಳುಗಬಹುದು.

ತಾ:—ಏಕೋ? ಎರಡು ದೋಣಿಗಳೂ ಜತೆಯಲ್ಲಿರಲಿಕ್ಕೆ ಸಾಧ್ಯವಿದೆ. ನನ್ನ ತಂದೆಯವರ ಸ್ವಭಾವವನ್ನು ನೀವು ಚೆನ್ನಾಗಿ ತಿಳಿದಿಲ್ಲ. ಅವರೂ ಸ್ವದೇಶಾಭಿಮಾನಿಗಳು; ಅದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಆತ್ಮಾಭಿಮಾನಿಗಳು. ಪ್ರಜೆಗಳ ಈಗಣ ದುಃಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ತಿಳಿಸಿ ಸ್ವರಾಜ್ಯಸ್ಥಾಪನೆಯ ಮಹೋದ್ದೇಶವನ್ನು ಅವರಿಗೆ ಮಂಡಿಟ್ಟುಮಾಡಿದರೆ ಅವರು ಇನ್ನೂ ಮಹಾರಾಜರ ಪಕ್ಷವನ್ನೇ ವಹಿಸಬಹುದು.

ನೇ:—(ನಕ್ಕು) ದುಷ್ಟರ ಹೃದಯದ ಆಳವನ್ನು ನೀನು ತಿಳಿದಿಲ್ಲ.

ತಾ:—ಅದೇಕೋ? ನಡೆವವರು ಎಡವುವುದು ಸಹಜವಲ್ಲವೇ?

ನೇ:—ಇದು ಎಡವಿದ್ದಲ್ಲ; ಒದೆದದ್ದು—ಅವರವರ ಕರ್ಮಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ಫಲವನ್ನು ಅವರವರು ಅನುಭವಿಸುವರು.

ತಾ:—ಇದು,—ಬೇರೆಯವರಿಗೆ ಬೋಧಿಸುವ ತತ್ವ!

ನೇ:— ಅಲ್ಲ; ಆಚರಣೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಇದೆ.

ತಾ:—ಹಾಗಾದರೆ, ನಿಮ್ಮ ಮಹಾರಾಜರು ನನ್ನ ತಂದೆಗೆ “ತಕ್ಕ ಶಾಸ್ತಿ” ಮಾಡುತ್ತೇನೆಂದುದೇಕೋ?

ನೇ:—“ಸತ್ಯಕ್ಕೆ ಚ್ಯುತಿಯಿಲ್ಲ”ವೆಂಬ ದೃಢ ವಿಶ್ವಾಸವವರದು. ವಿಶ್ವಾಸ ಘಾತಕಿಗಳಾದ ಚಂದ್ರರಾಯರನ್ನು ಅವರು ಶಿಕ್ಷಿಸಲಿಲ್ಲ; ತಿರಸ್ಕರಿಸಿದರು.

ತಾ:—ಏನೇ ಇರಲಿ. ತಂದೆಯವರ ಮನಸ್ಸು ರಾಜರ ಕಡೆಗೆ ಒಲಿವಂತೆ ನಾನು ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತೇನೆ.

ನೇ:—ಅದು ನಿಷ್ಫಲವಾದರೆ—

ತಾ:—ಅದರೂ . . .

ನೇ:—ಏನು ತಡೆ? ಹೇಳಿಬಿಡು.

ತಾ:—ನನ್ನ ಮನಸ್ಸು ಚಂಚಲವಾಗದು.

ನೇ:—ತಾರೆ! ಹಾಗಾದರೆ ನಾನೇ ಧನ್ಯನು. ಇಗೋ! ಆ ಚಂದ್ರ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿ ನಾನು ನಿನ್ನನ್ನು ವರಿಸಿದೆನು. (ತನ್ನ ಕೊರಳಲ್ಲಿದ್ದ ಹಾರವನ್ನು ಅವಳ ಕೊರಳಲ್ಲಿ ಹಾಕುತ್ತಾನೆ.)

ತಾ:—(ಚಕಿತಳಾಗಿ ನಿಲ್ಲುತ್ತಾಳೆ.)

ನೇ:—ಇದೇನು ತಾರೆ? ಸಂದೇಹವೇನು? . . .

ತಾ:—ಏನೋ? ನನ್ನ ಭ್ರಮೆ . . .

ನೇ:—ಆಗಲಿ; ನಾನು ಕೇಳಬಾರದ ವಿಷಯವೆ ಅದು?

ತಾ:—ಏನಿಲ್ಲ? ಸ್ತ್ರೀ ಸಹಜವಾದ ಶುಭಾಶುಭದ ಆಲೋಚನೆ.

ನೇ:—ಅಶುಭವೆಲ್ಲಿಯದು? ಹೇಳಿಬಿಡು.

ತಾ:—ನಾನೇಕೆ ನಿಮ್ಮ ಮನಸ್ಸನ್ನು ನೋಯಿಸಲಿ?

ನೇ:—ನೀನು ಹೇಳದಿದ್ದರೆ ನನಗೆ ಮನೋವೇದನೆಯಿಲ್ಲವೇ? ಹೇ ತಾರೆ! ಇನ್ನುಮುಂದೆ ನಾವು ಸುಖದುಃಖಗಳಲ್ಲಿ ಸಹಭಾಗಿಗಳಲ್ಲವೇ?

ತಾ:—ಏನೋ? ನೀವು ವೃದ್ಧಿಕ್ಷಯವನ್ನು ಹೊಂದುವ ಚಂದ್ರನನ್ನೇ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿಟ್ಟಿರೇಂದು!

ನೇ:—ಈಗ ಇಲ್ಲಿಲ್ಲದಿರುವ ಅಗ್ನಿ ಅಥವಾ ಸೂರ್ಯರಿಗಿಂತ ನಮ್ಮ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಾಣಿಸುವ, ನಮಗೀಗ ಆನಂದವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವ

ಚಂದ್ರನೇ ಮೇಲೆಂದು ಹಾಗೆ ಹೇಳಿದನು. ಅಲ್ಲದೆ ಕ್ಷಯಿಸಿದ
ಚಂದ್ರನಾದರೂ ವೃದ್ಧಿಗೊಳ್ಳುತ್ತಾನಲ್ಲವೇ?

ತಾ:—ಆದರೆ,—ನಮ್ಮ ಪ್ರೇಮದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ವೃದ್ಧಿಕ್ಷಯಗಳಾಗ
ಬಾರದು.

ನೇ:—ತಾರೇ! ಹೃದಯವನ್ನು ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಎರಕಹೊಯ್ದು ಉಂಟಾದ
ನಮ್ಮ ಪ್ರಣಯವು ಚಂದ್ರಗೋಲದಂತೆಯೇ ಸದಾ ಏಕರೀತಿಯ
ಲ್ಲಿಯೇ ಇರುವುದು. ಸ್ಥಾನಕಾಲಮಾನದಿಂದ ಆ ಗೋಲದಲ್ಲಿ
ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾದಂತೆ ಕಂಡರೂ ಅದು ನಿಜವಲ್ಲ.

ತಾ:—ಸರಿ! ಸರಿ!

ನೇ:—ಇನ್ನೊಂದು ವಿಚಾರ—ನನ್ನ ಜತೆಯಲ್ಲಿ ಬರಲಪೇಕ್ಷೆಯೇ
ನಿನಗೆ?

ತಾ:—ನನ್ನ ಹೃದಯವನ್ನೇನೋ ಅರ್ಪಿಸಿದ್ದೇನೆ ನಿನಗೆ. ಆದರೆ.—

ನೇ:—ತಿಳಿಯಿತು. ನಾನು ಒತ್ತಾಯಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಹಾಗಾದರೆ ನನಗೆ
ಅನುಮತಿಯನ್ನು ಕೊಡು. ನಾನು ಹೋಗುತ್ತೇನೆ.

ತಾ:—ಈ ರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ! ಎಲ್ಲಿಗೆ?

ನೇ:—ನಾನು ಈಗಲೇ ಪುರಂದರಗಡಕ್ಕೆ ಹೋಗಬೇಕು.

ತಾ:—ಅಷ್ಟು ಅವಸರದ ಕಾರ್ಯವೇನೋ?

ನೇ:—ನಿನ್ನ ಅಪೇಕ್ಷೆಯಂತೆ, ಬರಬಾರದ ಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಬಂದಿದ್ದೇನಷ್ಟೆ—
ಆದುದರಿಂದ . . .

ತಾ:—ಹಾಗೆಂದರೆ?

ನೇ:—ಶತ್ರುಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಏಕಾಕಿಯಾಗಿ ತಿರುಗುವುದು ಧರ್ಮ
ವಲ್ಲ.

ತಾ:—ಶತ್ರುಗಳೆಲ್ಲಿ?—ನಾನೂ ನಿಮ್ಮ ಶತ್ರುವೇ?

ನೇ:—ನೀನಲ್ಲ—ಆದರೆ ಬೇರೆಯವರು—ನನ್ನನ್ನು ದ್ವೇಷಿಸುವವರೂ
ಇಲ್ಲಿದ್ದಾರಲ್ಲವೆ, ತಾರೆ?

ತಾ:—ಓಹೋ! ಈಗ ನನ್ನ ಅಧಿಕಾರವು ಇಲ್ಲಿ. ನಿಮಗೇನೂ
ಭಯವಿಲ್ಲ.

ನೀ:—ಭಯವೆಲ್ಲಿಯದು? ನಾನೂ ಬರಿಗೈಯಲ್ಲಿ ಬಂದಿಲ್ಲ. (ಏಡ್ನ ವನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತಾನೆ.) ಆದರೆ, ತಿಳಿದೂ ತಿಳಿದೂ ಅವಾಯಕ್ಕೆ ತಲೆಯೊಡ್ಡುವುದೇ?—ಅದೂ ಅನಾವಶ್ಯಕವಾಗಿ?

ತಾ:—(ಲಜ್ಜೆಯಿಂದ) ಹಾಗೆಮಾಡುವುದು ವೀರರ ಲಕ್ಷಣವಲ್ಲವೇ?

ನೀ:—ಆದರೆ, ವಿನೇಕಿಗಳೆಲ್ಲ!

ತಾ:—ಹಾಗೆಂದರೆ, ವೀರತ್ವವೂ ವಿನೇಕವೂ ಏಕತ್ರವಿರಲಾರವು!

ನೀ:—ವಿನೇಕವಿಲ್ಲದವನು ಎಂದೂ ವೀರನೆನ್ನಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾರನು.

ತಾ:—(ಮುಗುಳುಸಗಿಯಿಂದ) ಹಾಗಾದರೆ, ನೀವು ಬಂದುದೇಕೆ?

ನೀ:—ನಿನ್ನ ಬಯಕೆಯನ್ನು ಪೂರೈಸುವುದಕ್ಕೋಸ್ಕರ; ವಿಷಮಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಯನ್ನು ನಿನಗೆ ತಿಳಿಸುವುದಕ್ಕೋಸ್ಕರ.

ತಾ:—(ಆಲೋಚಿಸುತ್ತ) (ಬೆರಳಲ್ಲಿದ್ದ ಉಂಗುರವನ್ನು ತೆಗೆದು ನೋಡುತ್ತ) ನಿಮ್ಮ ಉಪಕಾರಕ್ಕೆ ಪ್ರತ್ಯುಪಕಾರವನ್ನೇನು ಮಾಡಲಿ? ನನ್ನನ್ನೇ ಈ ಮೊದಲು ನಿಮಗೆ ಸಮರ್ಪಿಸಿಯಾಗಿದೆ. ಈ ಉಂಗುರವು—ನನ್ನ ತಾಯಿ ನನಗೆ ಕೊಟ್ಟುದು. ಇದನ್ನು ಈಗ ಅರ್ಪಿಸುತ್ತೇನೆ. ಈ ದಾಸಿಯ ಸ್ಮರಣೆಯಾಗುವಂತೆ ಇದು ಸದಾ ತಮ್ಮ ಬೆರಳಲ್ಲಿಯೇ ಇರಲಿ ಎಂದು ನನ್ನ ಪ್ರಾರ್ಥನೆ. (ಎಂದು ಬೆರಳಲ್ಲಿಡುವಳು.)

ನೀ:—ತಾರೇ! ನನ್ನಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣವಾಯುವಿನ ಸಂಚಾರವಿರುವವರಿಗೆ ಇದು ನನ್ನ ಕೈಬಿಟ್ಟುಹೋಗದು. ನಿನ್ನ ದಿವ್ಯಮೂರ್ತಿ ನನ್ನ ಹೃದಯದಿಂದ ಮಾಸಿಹೋಗದು, ಪ್ರಿಯೇ! ನಂಬಿರು.

ತಾ:—ಕೃತಾರ್ಥಳಾದೆನು. ಇನ್ನು . . . (ಅಳುವಳು.)

ನೀ:—(ಅವಳ ಕೈಹಿಡಿದು) ಪ್ರಿಯೇ! ದೈವೇಚ್ಛೆಯಿಲ್ಲದೆ ಯಾವ ಕೆಲಸವೂ ಸಾಗದು. ಅಂಬಾಭವಾನಿಯ ಕೃಪೆಯಿಂದ ನಮ್ಮ ಸಮಾಗಮವು ಬೇಗನೆ ಆಗುವುದು. ಹೆದರಬೇಡ.

ತಾ:—ಹಾಗಾಗಲಿ ಎಂದು ನಾನು ದೇವಿಯನ್ನು ಸದಾ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುವೆನು.

ನೀ:—ತಾರೇ! ಇನ್ನೊಂದು ಮಾತು.

ತಾ:—ಏನಪ್ಪಣೆ?

ನೇ:—ನನ್ನ ವಿಷಯವಾಗಿ ಏನಾದರೂ ಅಪವಾದವನ್ನು ಕೇಳಿದರೆ
ಅದನ್ನು ವಿಚಾರಿಸದೆ ಫಕ್ಕನೆ ನಂಬಬೇಡ, ಕಂಡೆಯಾ!

ತಾ.—ಹೀಗೂ ಒಂದು ಸಂಶಯವೇ?

ನೇ:—ಅಲ್ಲ; ಮುಂಜಾಗ್ರತೆಯಾಗಿ ಹೇಳಿದೆನಷ್ಟೆ! ದ್ವೇಷಾಸೂಯೆಗ
ಳಿಂದ ಎಂತಹ ವಿಪತ್ತುಗಳೊದಗುತ್ತವೆಂದು ಕಲ್ಪಿಸಲಸಾಧ್ಯ.

ತಾ:—ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ನೀವು ನಿಶ್ಚಿಂತೆಯಿಂದಿರಬಹುದು. (ಹಿಂದಕ್ಕೆ
ನೋಡುತ್ತಾ ನೇತಾಜಿ ಹೋಗುತ್ತಾನೆ. ತಾರೆ ಅಲ್ಲಿಯೇ ಕುಳಿತುಬಿಡುತ್ತಾಳೆ.)

ಅಂಕ ೨

ದೃಶ್ಯ ೧

(ವಿಶಾಲಗಡ—ಗೋಪೀನಾಥಪಂತನ ಮನೆಯ ಚಾವಡಿ.

ಗೋಪೀನಾಥಪಂತನು ಕುಳಿತುಕೊಂಡು ಹಳೆಯ ಗ್ರಂಥದ ಪುಟಗಳನ್ನು ತಿರುವುತ್ತಿದ್ದಾನೆ.

ಕೃಷ್ಣಾಜಿಶಾಸ್ತ್ರಿ ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ನಮಸ್ಕರಿಸುತ್ತಾನೆ.)

ಗೋ:—ಓಹೋ! ಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳು! ಎಲ್ಲಿಂದ ಅವತಾರವಾಯಿತು? ಹೀಗೆ
ಬನ್ನಿ. ಇಲ್ಲಿಯೇ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳಿ. (ಅಸನವನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಾನೆ.
ಅವನು ಕುಳಿತು)

ಕೃ:—ಅವತಾರವೇ! ಒಳ್ಳೆಯ ಪದಪ್ರಯೋಗ.

ಗೋ:—ಯಾವಾಗ “ಇಲ್ಲಿಗೆ” ಸಹಾರಿಯಾಯಿತು ಎಂದು ಕೇಳಿದೆ?

ಕೃ:—ಈಗ, ಈಗ ಬಂದೆನಷ್ಟೆ.

ಗೋ:—ಅಯ್ಯೋ! ಗ್ರಹಚಾರವೇ! ಇಲ್ಲಿಗೆ ಈಗ ಬಂದುದೆಂದು
ನನಗೇನು ತೋರುವುದಿಲ್ಲವೇ? ಕಣ್ಣಿಲ್ಲವೆಂದು ನಿಮ್ಮ ಭಾವ
ನೆಯೇ?

ಕೃ:—ಛೇ! ಇಲ್ಲಿಗೆ ಎಂದರೆ, ನಮ್ಮ ಪಟ್ಟಣಕ್ಕೆ, ಅಲ್ಲವೇ?

ಗೋ:—ಅದಕ್ಕೂ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವಾಗಬೇಕು, ನಿಮಗೆ.

ಕೃ:—ನಾನು ನಿನ್ನ ಬಂದೆನಷ್ಟೆ.

ಗೋ:—ಈ ಕಡೆ ಏನು ದೃಷ್ಟಿಬಿತ್ತೋ?

ಕೃ:—ಇಲ್ಲಿಗೆ ನಮ್ಮಾಕೆ ಬಂದು ಬಹಳ ದಿವಸಗಳಾದುವು. ಆಕೆಯನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡುಹೋಗುವ ಎಂದು ಬಂದೆನು.

ಗೋ:—ಅಲ್ಲ! ನಮಗೆ ಸ್ವರಾಜ್ಯವನ್ನು ತಂದಿರೋ ಎಂದು ಸಂದೇಹಗೊಂಡೆನು!

ಕೃ:—ಅದೇನು? ಅಂಗಡಿಯಲ್ಲಿ ಮಾರಾಟಕ್ಕಿರುವ ವಸ್ತುವೇ ಹಾಗೆ ತರಲಿಕ್ಕೆ?

ಗೋ:—ನಿಮ್ಮ ಶಿವಾಜಿಯ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಇದೆಯಲ್ಲ, ಸ್ವರಾಜ್ಯ.

ಕೃ:—ಛೇ, ಛೇ! ಅದಿರುವುದು ಜನರ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ.

ಗೋ:—ಹೃದಯದಲ್ಲಿಯೇ? ಅಬ್ಬ! ಹಾಗಾದರೆ ನಿಮ್ಮ ಶಿವಾಜಿ ಸ್ಥಾಪಿಸುವುದೇನನ್ನೋ?

ಕೃ:—ಜನರಲ್ಲಿರುವ ಆತ್ಮಾಭಿಮಾನ, ಸ್ವಜನಾಭಿಮಾನ, ಸ್ವದೇಶಪ್ರೇಮಗಳನ್ನು ಜಾಗೃತಿಗೊಳಿಸಿ, ಜನರಲ್ಲಿ ಐಕ್ಯವನ್ನುಂಟುಮಾಡಿ, ದುಷ್ಟರನ್ನು ನಿಗ್ರಹಿಸಿ, ಸಜ್ಜನರ ಪರಿಪಾಲನೆಗೆ ಹಿತಕಾರಿಯಾದ ಸರಕಾರವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸುವುದು. ಇದನ್ನೇ ಸ್ವರಾಜ್ಯವೆನ್ನುವುದು.

ಗೋ:—ಅಲ್ಲ-ಪುರಾತನದ ರಾಜಮನೆತನಗಳನ್ನು ಮಣ್ಣುಗೂಡಿಸಿ ಅವುಗಳ ಹಾಳುಕೊಂಪೆಯಮೇಲೆ ನಿಮ್ಮ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸುವುದು.

ಕೃ:—ಅಯ್ಯೋ! ಸ್ವಾಮಿ! ನಿಮ್ಮಂತಹವರೂ ಹೀಗೆ ಹೇಳುವುದೇ?

ಗೋ:—ನಮ್ಮಲ್ಲಿ, ಇದ್ದುದನ್ನು ಅಡಗಿಸುವ ಸ್ವಭಾವವಿಲ್ಲ, ಶಾಸ್ತ್ರಗಳೇ! ಏನುಮಾಡುವುದು?

ಕೃ:—ಅದರಂತೆಯೇ, ಇಲ್ಲದುದನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಂಡು ಹೇಳುವ ಸ್ವಭಾವವೂ ಇರಬಾರದು.

ಗೋ:—ಇಲ್ಲದುದನ್ನು ನಾನೇನು ಹೇಳಿದೆ?

ಕೃ:—ರಾಜಮನೆತನಗಳನ್ನೆ ನಾಶಗೊಳಿಸುವುದು ಮಹಾರಾಜರ ಉದ್ದೇಶವೆಂದಿರಲ್ಲ!—ಎಂತಹ ಅಪವಾದವಿದು?

ಗೋ:—ಇದೊಂದು ಅಪವಾದವಲ್ಲವೇ?—ನಮ್ಮ ರಾಜಮನೆತನವನ್ನು, ಉತ್ತಮವಾದ ಮೋರೆವಂಶವನ್ನು, ನಾಶಗೊಳಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಮಾಡುತ್ತಿರುವ ಪ್ರಯತ್ನಕ್ಕೆ ನೆನ್ನಬೇಕು, ಮಹಾಸ್ವಾಮಿ?

ಕೃ:—ಅಯ್ಯೋ! ಖಂಡೋಜಿನಾಯಕರು ಏನೇನೋ ಪ್ರಚಾರಗೊಳಿಸುತ್ತಾರೆಂದು, ಅವರ ಮಾತನ್ನು ನೀವೂ ನಂಬುವುದೇ?

ಗೋ:—ನಿಮ್ಮಂತಹ ಮೊದ್ಲು ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ನಾನು ನೋಡಿಲ್ಲ. ಎರಡಕ್ಕೆ ಎರಡು ಕೂಡಿದರೆ ನಾಲ್ಕಾಗುತ್ತದೆಂಬುದನ್ನು ನಂಬಲಿಕ್ಕೂ ನಿಮಗೆ ಸಂದೇಹ.

ಕೃ:—ಅರಮನೆಗೆ ಬೆಂಕಿಕೊಡುವಂತಹ ಹೀನಕಾರ್ಯವನ್ನು ಮಾಡುವನೆ ನೇತಾಜಿ? ರಾಮ, ರಾಮ!

ಗೋ:—ಏಕೆ? ಅವನು ಗುಟ್ಟೆಂದು ತಿಳಿದಿರಬಹುದು. ಆದರೆ ಅವನನ್ನು ಆ ರಾತ್ರಿ ನೋಡಿದವರೆಷ್ಟು ಮಂದಿ, ಬಲ್ಲಿರಾ?

ಕೃ:—ಅವನು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದಿದ್ದನೆಂದು ಅವನ ಮೇಲೆ ಅವರಾಧ ಹೊರಿಸುವುದೇ?—ಅವನಾವ ಕೆಲಸದಲ್ಲಿ ಬಂದಿದ್ದನೋ?

ಗೋ:—ಓಹೋ! ಆ ಕೆಲಸವೂ ಗೊತ್ತಾಗಿದೆ. ನಮ್ಮ ತಾರೆಗೆ ಮಂಕುಬೂದಿಯನ್ನೆರಚಿ ಹೊತ್ತುಕೊಂಡುಹೋಗುವುದಕ್ಕೆ ಬಂದವನು ಅವನು. ನಮ್ಮ ನಾಯಕರು ಅವರ ಮಾತನ್ನೆಲ್ಲ ಮರೆಯಲಿದ್ದು ಕೇಳಿದರಂತೆ.

ಕೃ:—ಓಹೋ! ಖಂಡೋಜಿರಾಯರು ಆ ಕೆಲಸದಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಥರೇ!

ಗೋ:—ಜೋಕೆ ಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳೇ! ನನ್ನ ಸಿಟ್ಟೆಬ್ಬಿಸಬೇಡಿ. ನಿಮ್ಮ ನೇತಾಜಿ ಬಹಳ ಸಂಭಾವಿತನಲ್ಲವೆ? ರಾಯರಿಲ್ಲದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮಕುಲದ ಸ್ತ್ರೀರತ್ನವನ್ನು ಎತ್ತಿಹಾಕಲಿಕ್ಕೆ ಬಂದವನು!

ಕೃ:—ಹೇಗೂ-ಅವನು ಬಂದ ಕೆಲಸವು ಬೇರೆಯಷ್ಟೆ!

ಗೋ:—ಆ ಕೆಲಸವಾಗಲಿಲ್ಲ; ಕೊಟ್ಟ ಬೆಂಕಿ. ಅವನು ಸಿಕ್ಕಲಿಲ್ಲವಲ್ಲ?—ಅಂತಹದೊಂದು ದೊಡ್ಡ ಬೆಂಕಿಯಲ್ಲಿ ಅವನನ್ನು ಕೈ

ಕಾಲು ಕಟ್ಟಿಹಾಕಿ ದೂಡಬೇಕಿತ್ತು. ಆಗ ನಮ್ಮ ನಾಡಜನರಿಗೆ ಸಮಾಧಾನವಾಗುತ್ತಿತ್ತು.

ಕೃ:—ಅಬ್ಬ! ನಿಮ್ಮ ಜನರು ಕಟುಕರಾಗಿರಬೇಕು.

ಗೋ:—ನಾವು ಕಟುಕರು, ದೇಶದ್ರೋಹಿಗಳು, ಸ್ವಾರ್ಥಪರರು. ನೀವು ಪುನೀತರು. ಆದರೆ ನಮ್ಮ ನಾಡಿಗೆ ನೀವು ಕಾಲಿಟ್ಟ ಕೂಡಲೆ ನಮಗೆ ಒದಗುವುದು ವಿಪತ್ತು.

ಕೃ:—ಪಂತರೇ! ನಮಗೇಕೆ ರಾಜಕೀಯ ವಿಚಾರಗಳು?

ಗೋ:—ಈ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಹೊರಗೆ ಎಲ್ಲಿಯಾದರೂ ಎತ್ತಿದರೆಂದರೆ ನಿಮಗೆ ಸೆರೆಮನೆ. ರಾಯರನ್ನು ಕೊಂದುದಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ಪ್ರತೀಕಾರವಾಗಬೇಕೆಂದು ಜನರು ಬಾಯ್ಬಿಡುತ್ತಿರುವರು.

ಕೃ:—ಅಯ್ಯೋ! ರಾಯರಿಗೂ ದುರ್ಮರಣವೇ?

ಗೋ:—ಹಾ! ಹಾ! ಏನು ಕಣ್ಣೀರು ಬಂತೋ?

ಕೃ:—ಏಕೆ? ಯಾರೂ ಕಣ್ಣೀರು ಸುರಿಯಬೇಕು ಇದನ್ನು ಕೇಳಿದರೆ.

ಗೋ:—ನೀವೂ?

ಕೃ:—ಅದೇನು? ನನಗೆ ಕರುಣೆಯಿಲ್ಲವೇ?

ಗೋ:—ಅಲ್ಲ; ಕೊಲ್ಲಿಸಿದವರಿಗೂ ವ್ಯಸನವುಂಟಾಗುತ್ತದೋ ಎಂದು!

ಕೃ:—ಆಗಲಿ; ಕೊಲೆಗಾರನ ಪತ್ತೆಯಾಗುವುದು. ಆಗ ನಿಮಗೂ ಸಮಾಧಾನವಾಗುವುದು. ನಮಗೇಕೆ ಆ ವಿಚಾರಗಳು? ನಾನು ಬಂದ ಕೆಲಸವೇ ಬೇರೆ.

ಗೋ:—ಇನ್ನಾರನ್ನು ಬಲಿಗೊಡುವುದೆಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸಲಿಕ್ಕೆ.

ಕೃ:—ಅಲ್ಲ; ನಿಮ್ಮ ಮಗನಿಗೆ ವಿವಾಹ . . .

ಗೋ:—ನನ್ನ ಮಗನ ಕಡೆಗೆ ದೃಷ್ಟಿಹರಿಯಿತೋ ನಿಮ್ಮದು? ನಮ್ಮ ಮನೆತನವು ರಾಜನಿಷ್ಠೆಗೆ ಹೆಸರುಗೊಂಡು. ನನ್ನ ಮಗನ ಕೈಯಿಂದ ರಾಜದ್ರೋಹವಾಗದಿರಲಿ; ಶಾಸ್ತ್ರಗಳೇ, ನಿಮಗೊಂದು ನಮಸ್ಕಾರ.

ಕೃ:—ಛೇ! ಇನ್ನೂ ಅದೇ ವಿಷಯ. ನಿಮ್ಮ ಮಗನ ಮದುವೆಯ ವಿಚಾರ.

ಗೋಲೆ:—ಮದುವೆಯೇ? ಯಾರಿಗೆ?—ನನ್ನ ಹುಡುಗನಿಗೆಯೇ?

ಕೃ:—ಬೇಗನೆ ವಿವಾಹಮಾಡಿಸಬೇಕೆಂದಿದ್ದೀರಂತೆ.

ಗೋಲೆ:—ಅದು ಹೇಗೂ ಆಗಬೇಕಲ್ಲ. ಆದರೆ, ಸರಿಯಾದ ಹುಡುಗ
ಎಲ್ಲಿದೆ? ಬ್ರಹ್ಮನೆಲ್ಲಿ ಬರೆದಿದ್ದಾನೋ!

ಕೃ:—ನಮ್ಮ ನ್ಯಾಯಶಾಸ್ತ್ರಗಳ ಮಗಳು ಬಹಳ ರೂಪವತಿ, ವಿದ್ಯಾ
ವತಿ, ಉತ್ತಮಕುಲದವಳು.

ಗೋಲೆ:—ಯಾರು? ಯಾರದು?

ಕೃ:—ನ್ಯಾಯಶಾಸ್ತ್ರಗಳು. ನನ್ನಾಕೆಯ ಅಕ್ಕನ ಗಂಡ.

ಗೋಲೆ:—(ಆಲೋಚಿಸಿ) ಅವರೆಲ್ಲಿಯವರೋ?

ಕೃ:—ಪುರಂದರಗಡದವರು.

ಗೋಲೆ:—ಸ್ವಾಮಿ, ಶಾಸ್ತ್ರಗಳೇ! ಪುರಂದರಗಡವೆಂದರೆ ನನಗೆ ನಡುಕ
ವುಂಟಾಗುತ್ತದೆ.

ಕೃ:—ಹೆಣ್ಣುತರಲಿಕ್ಕೇನು, ಪಂತರೇ! ಹುಡುಗಿ ಇಲ್ಲಿಯೇ ಹುಟ್ಟಿದವಳು.

ಗೋಲೆ:—ಆದರೆ, ಬಳೆದುದು ಅಲ್ಲಿಯಷ್ಟೆ! ಬರುವಾಗ ಸ್ವರಾಜ್ಯವನ್ನೂ
ತಂದರೆ.

ಕೃ:—ಇನ್ನೂ ಸ್ವರಾಜ್ಯ! ಸ್ವರಾಜ್ಯವನ್ನು ತಂದರೆ ನಿಮಗೆ ಅನುಕೂಲ
ವಲ್ಲವೇ?

ಗೋಲೆ:—ಬೇಡವು! ನನಗೆ ಹುಡುಗಿಯೂ ಬೇಡ; ಸ್ವರಾಜ್ಯವೂ ಬೇಡ.

ಕೃ:—ಪಂತರೇ! ರಾಜಕೀಯ ವಿಚಾರಕ್ಕೂ ನಂಟತನಕ್ಕೂ ಗಂಟು
ಹಾಕಬೇಡಿ.

ಗೋಲೆ:—ನನಗಾ ನ್ಯಾಯಶಾಸ್ತ್ರಗಳ ರಗಳೆ ಬೇಡ.

ಕೃ:—ಅಂತಹ ಸಂಬಂಧವು ಇನ್ನೊಂದಿಲ್ಲ.

ಗೋಲೆ:—ಇದಕ್ಕೆ ಬಂದವರೋ ನೀವು? ನೀವು ಹೊರಟು ವಿದ್ಯಾಭಿಮಾನ
ಯಲ್ಲಿ! ದಯೆಯಿರಲಿ ಸ್ವಾಮಿ! ನಮಗೆ ನಿಮ್ಮ ಸಂಬಂಧವು
ಬೇಡ.

ಕೃ:—ವಿಚಾರಿಸಿರಿ. ಅವರು ಹುಡುಗಿಗೆ ಬಹಳ ಚಿನ್ನಾಭರಣವನ್ನು
ಕೊಡುತ್ತಾರೆ.

ಗೋ:—ಬಂಗಾರದ ಕವಚದಲ್ಲಿಯೇ ಹುಡುಗಿಯನ್ನು ಮುಚ್ಚುವುದಿ
ದ್ದರೂ ನನಗೆ ಪುರಂದರದ ಸಂವರ್ಕವು ಬೇಡ. ಆಯಿತಷ್ಟೆ!

ಕೃ:—ಮದುವೆಯನ್ನು ಇಲ್ಲಿಯೇ ಮಾಡಬಹುದು.

ಗೋ:—ಏನು? ನಾನಾರು ಬಲ್ಲಿರಾ? ರಾಜಪುರೋಹಿತನಲ್ಲವೇ
ನಾನು?

ಕೃ:—ನ್ಯಾಯಶಾಸ್ತ್ರಗಳು ಮಹಾರಾಜರ ಪುರೋಹಿತರು. ಅದುದ
ರಿಂದಲೇ ಅತ್ಯುತ್ತಮ ಸಂಬಂಧವೆಂದುದು.

ಗೋ:—ಅಯ್ಯೋ! ನಿಮ್ಮ ಹರಟೆಯೇ,—ನನ್ನ ಶಿಷ್ಯೋತ್ತಮನನ್ನು
ಅಪಮೃತ್ಯುವಿಗೆ ಒಳಗಾಗಿಸಿದವನ ಆಶ್ರಿತರ ಸಂಬಂಧವೇ ನನಗೆ?
ಅಂತಹವರಲ್ಲಿ ನಂಟತನವೇ? ಶಾಂತಂ ಪಾಪಂ!

ಕೃ:—ಕೊಂದವರು ಯಾರೋ? (ನಕ್ಕು) ನೀವು ನ್ಯಾಯಶಾಸ್ತ್ರಗಳಲ್ಲಿ
ಕೋಪಿಸುವುದೇಕೋ?

ಗೋ:—ಬೇಡ, ಬೇಡವೆಂದರೆ ನಿಮ್ಮ ಒತ್ತಾಯವೋ? (ಸಿಟ್ಟಿನಿಂದ ತನ್ನ
ಹಳೆಯ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಬಿಡುತ್ತಾನೆ.)

ಕೃ:—ಸಿಟ್ಟುಗಬೇಡಿ, ಸ್ವಾಮಿ! ಒತ್ತಾಯವೆಲ್ಲಿಂದ?—ಒಳ್ಳೆಯ ಸಂಬಂಧ
ವೆಂದು ನನಗೇನೋ ತೋರಿತು; ಸೂಚಿಸಿದೆ.

ಗೋ:—ಹೂಂ!—ಇನ್ನು ಆ ಮಾತೆತ್ತಿದರೆ . . .

ಕೃ:—ಇಲ್ಲವ್ವ! ನೀವು ಹೇಳಿದಂತೆಯೇ—ನಾನು ಹೊರಟ ಮುಹೂ
ರ್ತವು ಒಳ್ಳೆಯದಲ್ಲ. (ಎದ್ದು ನಿಂತು)—ಆಗಲಿ, ಇನ್ನೊಮ್ಮೆ
ಮಾತನಾಡುವ. (ನಮಸ್ಕರಿಸಿ) ನನಗೀಗ ಅಪ್ಪಣೆಯಾಗಲಿ.

ಗೋ:—ಹೂಂ!—ನಮಸ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿ ನಮಸ್ಕಾರ. (ಕೃಷ್ಣಾಜಿಶಾಸ್ತ್ರಿ
ಹೋಗುತ್ತಾನೆ.)

ಗೋ:—(ಚಿದಂದ್ವ ತನ್ನ ಗ್ರಂಥದ ಹಾಳೆಗಳನ್ನು ಹೆಕ್ಕಿ ಸರಿಪಡಿಸುತ್ತಾ, ಅತ್ಮಗತ)
ಕಳ್ಳ! ಶುದ್ಧ ಕಳ್ಳ!—ನನ್ನ ಮಗನಿಗೆ ತಕ್ಕ ವಧುವನ್ನು ಹುಡುಕಿ
ತಂದವನು. ನಾನು ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಅವನ ಸ್ವರಾಜ್ಯದ ಕಂತೆ
ಯನ್ನು ಬಿಚ್ಚಲಿಲ್ಲ. ಇಲ್ಲವಾದರೆ—? ಹೇಗಾದರೂ ಇಲ್ಲಿಯ ವಿಶೇಷ
ವರ್ತಮಾನಗಳನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕಷ್ಟೆ!—ಅದಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಬಂದವನು,

ಕಳ್ಳ! ನಾನು ರಾಜಪುರೋಹಿತನಲ್ಲವೇ? ನನ್ನ ಅರಿವಿಲ್ಲದೆ ಅರಮನೆ ಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕಡ್ಡಿಯೂ ಅಲ್ಲಾಡುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಗೊತ್ತು ಅವನಿಗೆ. ಅದಕ್ಕೆ ನನ್ನ ಭೇಟಿಮಾಡುವುದು ಅವನು. ಆದರೆ, (ನಕ್ಕು) ನಾನೆಂತಹ ವನು?

ದೃಶ್ಯ ೨

(ವಿಶಾಲಗಡ; ಅರಮನೆ; ರಘುನಾಥರಾಯನ ಮಹಲು.
ರಘುನಾಥರಾಯನೂ ಖಂಡೋಜಿಯೂ ಕುಳಿತಿದ್ದಾರೆ.)

ಖಂ:—ಮಾವ! ಆದುದು ಆಗಿಹೋಯಿತು. ಇನ್ನು ಚಿಂತಿಸಿ ಫಲ ವಿಲ್ಲ. ಇಂತಹ ಭೀಕರಕೃತ್ಯವನ್ನು ಶಿವಾಜಿ ಮಾಡಿಸಬಹುದೆಂದು ಯಾರು ತಿಳಿದಿದ್ದರು? ಇನ್ನುಮುಂದೆ ನಾವು ಬಹಳ ಜಾಗ್ರತೆಯಿಂದಿರಬೇಕು.

ರ:—ಏನು ಜಾಗ್ರತೆಯೋ, ಏನೋ?

ಖಂ:—ಇದೊಂದು ಸುಸಂದರ್ಭವೇ ನಮ್ಮ ಕಾರ್ಯಸಾಧನೆಗೆ ಬಹಳ ಅನುಕೂಲವಾಯಿತು. ನಮ್ಮ ಕಡೆಗೆ ಯಾರನ್ನೆಲ್ಲ ಒಲಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದೆಂಬುದನ್ನು ಬೇಗನೆ ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ರ:—ಖಂಡ್ಯಾ! ಅಣ್ಣನ ಮರಣದಿಂದಾಗಿ ನನ್ನ ಬುದ್ಧಿಯೇ ಬರಡಾಗಿದೆ. ನನ್ನ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಶಾಂತಿಯಿಲ್ಲ.

ಖಂ:—ಉದ್ದೇಶಿಸಿದ ಕೆಲಸವನ್ನು ನೆರವೇರಿಸದೆ ಶಾಂತಿಯೆಲ್ಲಿಂದ?—ನನ್ನ ಬುದ್ಧಿಶಕ್ತಿ ಪ್ರಯೋಗದಿಂದ ತೀಕ್ಷ್ಣವಾಗುತ್ತದೆ. ಶಿವಾಜಿಯ ಮೋರೆಗೆ ಎಷ್ಟು ಸುಲಭದಲ್ಲಿ ಮಸಿಬಳಿದೆ. ನನ್ನ ಈ ಕತೆ ಜನರ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಎಂತಹ ಪರಿಣಾಮವನ್ನುಂಟುಮಾಡಿದೆ!

ರ:—ಹೂಂ!—ಖಂಡ್ಯಾ! ನಿನ್ನ ಬುದ್ಧಿಶಕ್ತಿ ಅಪಾರವಾದುದು. ಕುತಂತ್ರಗಳನ್ನು ಸಾಧಿಸಲಿಕ್ಕೂ ಸ್ಥೈರ್ಯವಿರಬೇಕಲ್ಲವೇ? ಆ ಗುಣವಿದ್ದರೆ ನನಗೇ ಗತಿಯೇ? ಇಂದಿನ ವರೆಗೆ ನಿನ್ನಾಲೋಚನೆಯಂತೆ

ನಡೆದವನು ನಾನು. ಇನ್ನು ಮುಂದೇನಾಗಬೇಕೆಂಬುದನ್ನು ನೀನೇ ಹೇಳು.

ಖಂ:—ನೆರೆಹೊರೆಯ ನಾಯಕರಿಗೆ ಆಮಂತ್ರಣವನ್ನು ಕಳುಹಿಸಬೇಕು. ಮೋರೆವಂಶಕ್ಕಾದ ಅಪಮಾನದ ಮತ್ತು ದ್ರೋಹದ ಸೇಡನ್ನು ತೀರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಿಕ್ಕೆ ಅವರೆಲ್ಲರೂ ನಮಗೆ ಸಹಾಯಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಕೇಳಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

ರ:—ಸರಿ! ಆಮೇಲೆ?

ಖಂ:—ದೊಡ್ಡ ಸೇನೆಯನ್ನು ಕೂಡಿಸಬೇಕು. ಪುರಂದರಗಡವನ್ನು ಸ್ವಾಧೀನಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಶಿವಾಜಿಯನ್ನು ನಿರ್ನಾಮಗೊಳಿಸಬೇಕು.

ರ:—ಇದು ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯವೋ, ಏನೋ?—ಶಿವಾಜಿಯೆಂದರೆ ನನಗೆ ಭಯವಾಗುತ್ತದೆ.

ಖಂ:—ಮಾವಾ! ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಗುಣಿಸುತ್ತ ಲೆಕ್ಕಿಸುತ್ತ ಕುಳಿತರೆ ಕೆಲಸವೆಲ್ಲಿ ಸಾಧ್ಯವು? ನೀರಿಗೆ ಧುಮುಕಿಯಾಯಿತು. ದಡವನ್ನು ಸೇರುವ ಪ್ರಯತ್ನವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕಲ್ಲವೇ?

ರ:—ಆಗಲಿ, ತಾರೆಯ ಅಭಿಪ್ರಾಯವೇನು? ಅವಳು ನಮ್ಮ ಸೂಚನೆಯನ್ನು ಮನ್ನಿಸುವಳೋ?

ಖಂ:—ತಂದೆಯ ಮರಣಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ಪ್ರತೀಕಾರವನ್ನು ಮಾಡುವುದರಲ್ಲಿ ಅವಳು ಬದ್ಧಕಂಕಣಳು.

ರ:—ಆದರೆ, ಖಂಡ್ಯಾ! ಶಿವಾಜಿಯನ್ನೂ ಅವನ ಸೇನೆಯನ್ನೂ ರಣರಂಗದಲ್ಲಿ ಇದಿರಿಸಿ ಯಶಸ್ವಿಗಳಾಗುವುದು ಅಸಾಧ್ಯವೆಂದೇ ನನ್ನ ಚಿಂತೆ.

ಖಂ:—ಆರಾರು ನಮಗೆ ಸಹಾಯಮಾಡಲು ಮುಂದೊತ್ತುವರು, ನಮ್ಮ ಪ್ರಜೆಗಳ ಮನಸ್ಸು ಅವ ಕಡೆಗೆ ಒಲಿವುದು, ಎಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಯಲಿಕ್ಕೆ ಇದು ಸುಲಭೋಪಾಯ. ಶಿವಾಜಿಯನ್ನು ದಂಡೋಪಾಯದಿಂದ ಬಗ್ಗಿಸಲಾಗದಿದ್ದರೆ ಭೇದೋಪಾಯದಿಂದ ಪ್ರಯತ್ನಿಸಬೇಕು.

ರ:—ಖಂಡ್ಯಾ! ಅದನ್ನೆ ಮೊದಲು ಸಾಧಿಸಬಹುದಲ್ಲ?

ಖಂ: - ಮಾವಾ! ನಮ್ಮ ಸ್ನೇಹಿತರ ಮತ್ತು ಜನರ ಮನಸ್ಸನ್ನು ತಿಳಿವ ಸುಸಂದರ್ಭವು ಕೈತಪ್ಪಿಹೋಗುತ್ತದಲ್ಲವೇ?

ರ:—ಆಗಲಿ, ಖಂಡೋಜಿ! ನೀನೆಂದಂತೆಯೇ ಆಗಲಿ! ಆದರೆ, ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಯಾದರೂ (ಹಿರನೋಟದಿಂದ ಖಂಡೋಜಿಯನ್ನು ದೃಷ್ಟಿಸಿ) ತಾರಿಯ ಅಭಿವ್ರಾಯದಂತೆ ನಾವು ನಡೆಯಬೇಕು. ಕಾರಣಾಂತರದಿಂದ ಅವಳಿಗೆ ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಸಂಶಯವುಂಟಾಗಬಹುದು.

ಖಂ: ಉಹೂ. (ಆತ್ಮಗತ)-ನಿನಗೂ ಸಂದೇಹವೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ! (ಪ್ರಕಾಶ) ಛೇ! ಅದಕ್ಕೆ ಆಸ್ಪದವಿಲ್ಲದಂತೆಯೇ ನಾವು ವರ್ತಿಸಬೇಕು. ಮಾವ! ವಿಷಯಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ವಿಶದೀಕರಿಸುತ್ತೇನೆ.—ಹೇಗೂ ಅವಳನ್ನು ನಮ್ಮ ಮಾರ್ಗಕ್ಕೆ ತಿರುಗಿಸುವ ಭಾರವು ನನ್ನ ಮೇಲೆ.

ರ:—(ನಕ್ಕು)-ಸಹಜವಲ್ಲವೇ! ಹೆಂಡತಿ ಗಂಡನ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳುವುದಿಲ್ಲವೆ?

ಖಂ:—ಎಲ್ಲಿಯ ಗಂಡಹೆಂಡಿರು ಮಾವ! ಅವಳಿಗೆ ನೇತಾಜಿಯ ಭ್ರಾಂತಿಯೇ ಹಿಡಿದಿದೆ. ಕೂತಲ್ಲಿ ನಿಂತಲ್ಲಿ ನೇತಾಜಿ!

ರ:—ಇನ್ನೂ ನೇತಾಜಿಯಲ್ಲಿ ಅವಳಿಗೆ ವಿಶ್ವಾಸವೇ?

ಖಂ:—ಮೊನ್ನೆಯಿಂದೇನೋ ನ್ವಲ್ಪ ಬದಲಾವಣೆಯಿದೆ ಅವಳ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ. ಆದರೆ ಪರಿಣಾಮವನ್ನು ಊಹಿಸುವುದು ಹೇಗೆ?

ರ:—ಹುಡುಗಿಯರ ಮನಸ್ಸೇ ಹಾಗೆ; ಬಹಳ ಚಂಚಲ.

ಖಂ:—ಅಯ್ಯೋ! ಚಂಚಲವಲ್ಲವ್ವ! ಸ್ಥಿರವಾದುದು- ನೇತಾಜಿಯಲ್ಲಿ ಒಮ್ಮೆ ನಟ್ಟಿ ಮನಸ್ಸು ಅಲ್ಲಿಂದ ಕದಲಲಿಕ್ಕೆ ಬಹಳ ಕಷ್ಟವಾಯಿತು. ಈಗ ಹೊರಳಿದುದು, ಪುನಃ ಅಲ್ಲಿಯೇ ಸ್ಥಿರವಾಗಬಹುದು.

ರ:—ಅದೊಂದು ಭ್ರಮೆ! ಆಗಾಗ ನೀನು ಅವಳನ್ನು ಕಂಡು ಮಾತನಾಡು; ಅವಳ ಬದುಕೆಯಂತೆ ನಡೆ; ಆಗ ನಿನಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವಾಸವನ್ನಿಡುವಳು. ಅವಳು ನಿನ್ನನ್ನೇ ಪರಿಸುವಳು, ಖಂಡ್ಯಾ! ಸಂಶಯಬೇಡ ನಿನಗೆ.

ಖಂ:— ಎಲ್ಲ ನಿಮ್ಮ ಆಶೀರ್ವಾದ, ಮಾವ.

ರ:—ಸರಿ! ಈಗ ರಾಜಕಾರ್ಯಕ್ಕೆಂದು ಹೋದವನು ಸ್ವಕಾರ್ಯ ವನ್ನೂ ಸಾಧಿಸುವುದು, ಮತ್ತೇನು?

ಖಂ:—ಮೊದಲು ರಾಜ್ಯವಿಚಾರ. ಸಾಯಂಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರಜಾಪ್ರಮುಖರ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಜೆಗಳನ್ನು ಹುರಿದುಂಬಿಸುವ ನಾಲ್ಕು ಮಾತುಗಳನ್ನು ಅವಳು ಆಡುವಂತೆ ಮಾಡಬೇಕು.

ರ:—ಯಶಸ್ವಿಯಾಗವು! (ಖಂಡೋಜಿ ಹೋಗುತ್ತಾನೆ.)

(ಆತ್ಮಗತ) ಅಯ್ಯೋ! ದೇವರೆ! ಎಂತಹ ಹೇಯಕೃತ್ಯವಿದು? ರಾಜ್ಯಲೋಭಕ್ಕೊಳಗಾಗಿ ಅಣ್ಣನನ್ನು, ತನ್ನ ಮಗನಂತೆ ನನ್ನನ್ನು ಪೋಷಿಸಿದವನನ್ನು ಬಲಿಗೊಡಬೇಕಾಯಿತೇ? — ನನಗೇನೋ ಖಂಡೋಜಿಯಲ್ಲಿ ಸಂದೇಹ!—ಆದರೆ, ಅವನು ಇಲ್ಲಿಯೇ ಇದ್ದನಲ್ಲ?—ಅಯ್ಯೋ—ಆ ಆಲೋಚನೆಯೇ ನನ್ನ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಕುದಿಮಾತೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಆ ಬಾಲೆ ತಾರೆಯ ಕಂದಿದ ಮೊಗವನ್ನು ನೋಡುವಾಗ ಅಣ್ಣನ ಸ್ಮರಣೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಅಯ್ಯೋ! ನನಗೆ ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತವೇನು?

ದೃಶ್ಯ ೨

(ಪುರಂದರಗಡೆ. ಸುಗುಣನಾಯಕನ ಮನೆಯ ಚಾವಡಿ.

ನೇತಾಜಿ ಮತ್ತು ಮಾರೋಜಿ ಉಚಿತಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಕುಳಿತಿದ್ದಾರೆ.)

ನೇ:—ಮಾರೋಜಿ! ತಾರೆ ಎಂತಹ ದುಃಖದಲ್ಲಿರಬಹುದು? ಅವಳನ್ನು ಸಮಾಧಾನಗೊಳಿಸುವ ಭಾಗ್ಯವೆನಗಿಲ್ಲ. ಖಂಡೋಜಿ ಇನ್ನೇನೆಲ್ಲ ಬಲಿಯನ್ನೊಡ್ಡಿದ್ದಾನೋ? ಅವಳನ್ನು ಇನ್ನೆಷ್ಟು ಸಂಕಟಕ್ಕೊಳಪಡಿಸಿದ್ದಾನೋ? ನಿಜವಾಗಿಯೂ ಅವಳನ್ನು ಅವನು “ಪ್ರೇಮ, ಪ್ರಣಯ” ಎಂದು ಪೀಡಿಸುತ್ತಿರಬಹುದಲ್ಲವೇ?

ಮಾ:—ಏನುಮಾಡುವುದು? ಎಲ್ಲವೂ ದೈವೇಚ್ಛೆ!

ನೀ:—ನನಗೇನೋ ಅವಳನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡು ಬರಬೇಕೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಅವಳು ಮನವೊಲಿದು ನನ್ನನ್ನು ಪ್ರೀತಿಸುತ್ತಾಳೆ. ಅವಳ ತೀರ್ಥ ರೂಪರು ಸ್ವರ್ಗಸ್ವರಾದ ಮೇಲೆ ಬೇರೆಯವರ ಅನುಮತಿಯನ್ನು ಪಡೆವ ಆವಶ್ಯಕತೆಯಿಲ್ಲ.

ಮಾ:—(ನಿರಾಶೆಯನ್ನು ಸೂಚಿಸುವಂತೆ ನಕ್ಕು) ಸ್ವಾವಿ! ನೀವಿನ್ನೂ ಆಕಾಶ ಗೋಪುರವನ್ನು ಕಟ್ಟುತ್ತಿದ್ದೀರಿ. ಅಲ್ಲಿಯ ಸ್ಥಿತಿಗತಿಗಳನ್ನು ನೀವು ತಿಳಿದಿಲ್ಲ. ಅಂದೇ ರಾತ್ರಿ ನೀವು ಹೊರಟುಬಂದುದು ಪೂರ್ವಪುಣ್ಯದಿಂದ. ಬೆಳಗಿನ ವರೆಗೆ ನೀವು ಅಲ್ಲಿ ಇರುತ್ತಿದ್ದರೆ ನಿಮಗೆ ಸೆರೆಮನೆಯೇ ಒದಗುತ್ತಿತ್ತು. ದ್ರೋಹಿಗೆ ತಕ್ಕ ಶಿಕ್ಷೆಯೂ ಆಗುತ್ತಿತ್ತು.

ನೀ:—ಮಾರೂ! ಖಂಡೋಜಿಯೇನೋ ನನ್ನ ಮರಣವನ್ನಿದಿರುನೋಡುತ್ತಾನೆ. ಆದರೆ ತಾರೆ-ಆ ಮುಗ್ಧಬಾಲೆ-ಆನನ ಸವಿಮಾತುಗಳಿಗೆ ಮರುಳಾಗಿರಬಹುದು.

ಮಾ:—ಏನೋ! ನಿಮ್ಮನ್ನು ನೆರೆಹಿಡಿದಂತ ಗುಪ್ತಚರರನ್ನು ಕಳುಹಿಸಬೇಕೆಂದು ಒತ್ತಾಯಿಸಿದುದೇ ನಮ್ಮ ತಾರಮ್ಮ. ಇನ್ನಾದರೂ ನೀವು ನಮ್ಮ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಾಲಿಟ್ಟ ಕೂಡಲೆ ನಿಮಗೆ ಬಂದಿವಾ ಸವೇ ಗತಿ.

ನೀ:—ಏನೋ?—ಆ ರಾತ್ರಿ ಅವಳು ಬಹಳ ಗಾಬರಿಗೊಂಡು ನನ್ನ ವಿನಾಶಕ್ಕೆ ಅವ್ವಣೆಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿರಬಹುದು. ಆದರೆ ಈಗ-ಸಿಟ್ಟು ಹೋಗಿ ವಿವೇಕವು ಬಲವಾದಾಗ-ತನ್ನ ಅಲ್ಪತೆಗಾಗಿ ಅವಳೇ ಮರುಗಬಹುದು.

ಮಾ:—ನಿಮಗೇನೋ ಅವರ ದಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಚಲವಾದ ನಂಬುಗೆ. ಅದು ಪ್ರೀತಿಯಿಂದಾಗಿ. ಆದರೆ, ಸ್ತ್ರೀಯರು ವಿಶ್ವಾಸವಾತ್ರರಲ್ಲ ವೆಂಬುದನ್ನು ನೀವು ಇನ್ನು ಮನಗಾಣಬೇಕಷ್ಟೆ!

ನೀ:—ಸ್ತ್ರೀವರ್ಗವನ್ನೆ ಹೀಗೆ ನಿಂದಿಸುವುದೆ, ಮಾರೋಜಿ? ಗಂಡುಸರಲ್ಲಿರುವ ಸ್ಪೈರ್ಯವೂ, ವಿವೇಕವೂ, ಚಾತುರ್ಯವೂ ಅವರಲ್ಲಿಲ್ಲವೆಂದು ನಾವು ಅವರನ್ನು ಹಳಿವುದೇ? ನಮ್ಮ

ಸದ್ಗುಣಗಳೊಂದಿಗೆ ಕ್ರೌರ್ಯ, ನಿಷ್ಕರತೆ, ಕಾಪಟ್ಟು, ಸ್ವಾರ್ಥ ಪರತೆ ಮೊದಲಾದ ದುರ್ಗುಣಗಳೂ ಸೇರಿಕೊಂಡಿಲ್ಲವೇ? ಸ್ತ್ರೀಯರ ಸರಳತೆ, ಮುಗ್ಧತೆ, ನಿಸ್ವಾರ್ಥತೆಗಳಿಂದಾಗಿಯೇ ಲೋಕವು ನಡೆಯುತ್ತಿದೆ.

ಮಾ:—ನನ್ನನ್ನು ಕೃಮಿಸಿರಿ!—ಆದರೆ, ತಾರನ್ನುನವರು ತಮ್ಮ ತಂದೆಯ ವರನ್ನು ಕೊಲ್ಲಿಸಿದ ಮಹಾರಾಜರ ಮೇಲೆ ಸೇಡನ್ನು ತೀರಿಸಿಕೊಳ್ಳದೆ ಸುಖೋಪಭೋಗಗಳನ್ನು ಕಣ್ಣೆತ್ತಿಯೂ ನೋಡುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ತೀವ್ರವಾದ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

ನೀ:—ಸತ್ಯಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯದೆ ಮಾಡಿದ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯದು. ನಿಜವಾದ ವಿಚಾರಗಳು ತಿಳಿದರೆ, ಸ್ತ್ರೀಸಹಜವಾದ ಔದಾರ್ಯದಿಂದ ಮಹಾರಾಜರನ್ನೂ ನನ್ನನ್ನೂ ಮನ್ನಿಸುವಳೆಂಬುದರಲ್ಲಿ ಸಂದೇಹವಿಲ್ಲ.

ಮಾ:—ರಾಯರನ್ನು ಕೊಲ್ಲಿಸಿದವರು ಮಹಾರಾಜರೇ ಎಂದು ಊರವರಲ್ಲಿಯೂ ಭಾವನೆ.

ನೀ:—ಅದು ಖಂಡೋಜಿಯ ಹೇಳಿಕೆ. ನಾಯಕರ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಪ್ರಜೆಗಳು ನಂಬುತ್ತಾರೆ. ಅದಿರಲಿ; ಖಂಡೋಜಿಯ ಕುತಂತ್ರವೇ ರಾಯರ ದುರ್ಮರಣಕ್ಕೆ ಕಾರಣವು. ನೀನೇನೆನ್ನುತ್ತೀ?

ಮಾ:—ಏನೋ, ಸ್ವಾವಿಾ! ರಾಯರ ಜತೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಡಲ್ಲಿದ್ದ ಎಷ್ಟೋ ಸೈನಿಕರನ್ನು ಪ್ರಶ್ನಿಸಿದೆನು. ಆದರೆ ಯಾರಿಗೂ ಸತ್ಯ ಸಂಗತಿ ತಿಳಿದಿಲ್ಲ. ಅವರು ಬೇಟೆಯಾಡುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಎಲ್ಲಿಂದಲೋ ಬಂದ ಬಾಣವೊಂದು ತಗಲಿ ಸತ್ತರೆಂದು ಸೈನಿಕರ ಹೇಳಿಕೆ.

ನೀ:—ಆಗಲಿ; ಬಾಣವು ಮರದಿಂದ ಬಂದಿರಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲವಷ್ಟೇ?

ಮಾ:—ಅದು ನಿಜ. ಆದರೆ-ಜಾವಳಿಯಲ್ಲಿ ರಾಯರ ಧ್ವೇಷಿಗಳಿಲ್ಲ. ಆದುದರಿಂದ ಮಹಾರಾಜರ ಕಡೆಯವರೇ ಈ ಕೆಲಸವನ್ನು ಮಾಡಿರಬೇಕೆಂದು ಜನರ ಊಹೆ.

ನೀ:—ಇರಲಿ! ಕೊಲೆಪಾತಕಿಯ ಪತ್ತೆಯಾಗುವುದು. “ಸತ್ಯಕ್ಕೆ ಚ್ಯುತಿಯಿಲ್ಲ”ವೆಂದಲ್ಲವೇ ನಮ್ಮ ಮಹಾರಾಜರ ನಂಬುಗೆ?

ಮಾ:—ಅಪರಾಧಿಯನ್ನು ಗೊತ್ತುಹಚ್ಚಲಿಕ್ಕೆ ಪ್ರಯತ್ನಿಸಬೇಕು, ಸ್ವಾಮಿ!

ನೇ:—ಹೂಂ—ನೀನು ಹಿಂದಿರುಗಿ ಹೋಗುವುದಾವಾಗ?

ಮಾ:—ನಾಸನ್ನೇಕೆ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗುವುದು?

ನೇ:—ಛೇ! ನನ್ನಿಂದ ಅಲ್ಲಿ ಆಗಬೇಕಾದ ಕೆಲಸಗಳು ಎಷ್ಟೋ ಇವೆ.

ಮಾ:—ನನ್ನಿಂದ ಇನ್ನೇನಾಗುವುದು? ನನ್ನನ್ನು ಇನ್ನಾರು ನಂಬುವರು? ನಾನು ನಿಮ್ಮ ಮೆಚ್ಚಿನ ಬಂಟನೆಂದು ಖಂಡೋಜಿಯವರಿಗೆ ದೃಢ ವಾಗಿದೆ. ಆಯ್ಯೋ! ನನ್ನನ್ನು ಎಲ್ಲ ಕಡೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಗುಟ್ಟಾಗಿ ಕಾಯುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ನೇ:—ನಮಗೆ ಖಂಡೋಜಿಯಲ್ಲಿ ಕೆಲಸವಿಲ್ಲ. ರಾಜಕಾರ್ಯಗಳ ವಿಷಯ ಹಾಗಿರಲಿ. ಆದರೆ ತಾರೆಯ ಆಂತರ್ಯವನ್ನು ತಿಳಿಯ ಬೇಕಲ್ಲವೇ?

ಮಾ:—ಆಯ್ಯೋ! ಈ ಕೆಲಸವನ್ನು ನಾನು ಹೇಗೆ ಮಾಡಲಿ?

ನೇ:—ಏಕೋ? ನಿನ್ನ ಹೆಂಡತಿ ಅವಳ ಚಾಕರಿಯಲ್ಲಿಲ್ಲವೇ?

ಮಾ:—ಏನು ಚಾಕರಿಯೋ? ಅವಳನ್ನು ಅರಮನೆಯೊಳಗೆ ಕರೆಯ ಬಾರದೆಂದು ಖಂಡೋಜಿಯವರ ಹೇಳಿಕೆಯಂತೆ. ತಾರಮ್ಮ ನೇನೋ-ಇರಲಿ, ಕೆಲವು ದಿವಸ ಎಂದಿನಂತೆ ಚಾಕರಿಮಾಡಲಿ ಎಂದರಂತೆ.

ನೇ:—ನಮ್ಮ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಅಷ್ಟೇ ಸಾಕು!

ಮಾ:—ಆದರೆ, ಅಮ್ಮನವರೂ ಮೊದಲಿನಂತೆ ಮನಬಿಚ್ಚಿ ಮಾತನಾಡುವುದಿಲ್ಲವಂತೆ; ಹಾಗೆ ಹೇಳುತ್ತಾಳೆ, ಸಖು.

ನೇ:—ದುಃಖದಿಂದ ಮನಸ್ಸು ಕಳವಳಗೊಂಡಿರಬಹುದು. ಅದು ಕಡಮೆ ಯಾಗಲಿ; ಆಗ ಮಾತುಕತೆಗಳು ಸಹಜವಾಗಿ ಹೆಚ್ಚುವುವು.

ಮಾ:—ಏನೋ? ನನಗೆ ತಿಳಿಯದು. ಆದರೆ ಅವರು ಮೊದಲಿನ ತಾರಮ್ಮನಲ್ಲ.

ನೇ:—(ನಗುತ್ತ) ಆಗಲಿ, ಹೊಸ ತಾರಮ್ಮನಿಗೊಂದು ಪತ್ರವನ್ನು ಕೊಡ ಬೇಕು.

ಮಾ:—ಅಯ್ಯೋ! ಮೊದಲಿನ ಪತ್ರದ ಗತಿ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲವೇ ಸಮಗೇ.

ನೇ:—ಒಳ್ಳೆಯ ಸಂದರ್ಭವನ್ನು ನೋಡಿ ನಿನ್ನ ಸಖು ಆದನ್ನು ತಾರೆಗೆ
ಏಕಾಂತದಲ್ಲಿ ಕೊಡಲಿ.

ಮಾ:—ಅಯ್ಯೋ! ಈ ಪತ್ರದ ವಿಚಾರ ನಾಯಕರಿಗೆ ತಿಳಿದರೆ ಅವ
ಳನ್ನು ಶೂಲಕ್ಕೆರಿಸಿಯಾರು-ಶೂಲಕ್ಕೆ?

ನೇ:—ಓಹೋ! ಅಷ್ಟು ಭಯವೋ ನಿನಗೆ?

ಮಾ:—ನನಗಲ್ಲ, ಸ್ವಾಮಿ! ಆದರೆ, ಪಾಪ-ಬಡ ಹೆಂಗುಸೊಬ್ಬ
ಳನ್ನು ನಮ್ಮ ಅಜಾಗ್ರತೆಯಿಂದಾಗಿ ಬಲಿಗೊಡುವುದೇ? ಇದಾವ
ನ್ಯಾಯ?

ನೇ:—(ಆಶೀರ್ವಚನ) ನಿಜ, ಅವಳು ಅಪಾಯಕ್ಕೊಳಗಾಗಬಾರದು.

ಮಾ:—ನಿಷ್ಠೆಯೋಜನವಾಗಿ ಏಕೆ ಎಂದು ನಾನು ಹೇಳಿದನಷ್ಟೆ!

ನೇ:—ಆಗಲಿ, ಅವಳೆ ಬಾಯಿಮಾತಿಂದ ನನ್ನ ಸಂದೇಶವನ್ನು ತಾರೆಗೆ
ಹೇಳಲಿ.

ಮಾ:—ಕೆಲವೆ ಶಬ್ದಗಳೆಂದಾದರೆ ಬಾಯಿಪಾಠ ಮಾಡಿಸುತ್ತೇನೆ.

ನೇ:—ಇಗೋ, (ಮಾರೋಜಿ ಸಮೀಪಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತಾನೆ, ಗುಟ್ಟಾಗಿ ಸಂದೇಶವನ್ನು
ಹೇಳಿ) ಇಷ್ಟೆ.

ಮಾ:—ಇದನ್ನು ಅರಿಗಳಿಗೆಯೊಳಗೆ ಬಾಯಿಪಾಠ ಮಾಡಿಸುವುದಿ
ಲ್ಲವೇ?

ನೇ:—ಅಲ್ಲದೆ, ಅವಳ ಅಂತರಂಗವನ್ನೂ ಕಾರ್ಯದ ಗೂಢವನ್ನೂ
ತಿಳಿದಂತೆ ಹೇಳಿಬಿಡು, ನಿನ್ನ ಸಖುವಿಗೆ.

ಮಾ:—ಅಮ್ಮನವರು ಮಾತನಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಆರಂಭಮಾಡಲಿ-ಆ ಮೇಲೆ.
ನನ್ನ ಸಖುವೇನು ಸಾಮಾನ್ಯಳೇ? ಆ ಮಾತು ಈ ಮಾತೆಂದು
ಅವರ ಹೃದಯವನ್ನೆ ತಿಳುವುದಿಲ್ಲವೇ?

ನೇ:—ಪ್ರಯತ್ನಿಸಲಿ- ಆ ಕಡೆಯ ವರ್ತಮಾನವು ನನಗೆ ತಿಳಿದ ಬಗೆ
ಹೇಗೆ, ಮಾರೋಜಿ?

ಮಾ:—(ಆಶೀರ್ವಚನ) ನಾನು ಪದೇ ಪದೇ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದರೆ ನನ್ನನ್ನು
ಗಡಿಪಾರು ಮಾಡುವರಲ್ಲ, ಬುದ್ಧಿ!

ನೇ:—ಅದಕ್ಕೂ ಒಂದು ಉಪಾಯವಿದೆ (ಗುಟ್ಟಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ.)

ಮಾ:—ಒಳ್ಳೆಯ ಉಪಾಯ. ಸರಿ, ಹಾಗೆಯೇ ಮಾಡುತ್ತೇನೆ.

ಪ್ರತಿ ಆದಿತ್ಯನಾರ ಮುಂಜಾನೆ ಆ ಮರದ ಬುಡಕ್ಕೆ ಬನ್ನಿರಿ.

ನೇ:—ಮಾರೋಜಿ! ನೀನೇ ಅಲ್ಲವೆ ನನ್ನ ಆಪ್ತನು; ಸ್ವಾಮಿನಿಷ್ಠ ಸೇವಕನು.

ಮಾ:—ಹಾ! ಅವೆಲ್ಲ ಬೇಡ! ನನಗೇಕೆ ಈ ಹೊಗಳಿಕೆ? ಸ್ವಾಮಿ, ನನಗೆ ಅಪ್ಪಣೆಯಾಗಲಿ. (ನಮಸ್ಕರಿಸುತ್ತಾನೆ.)

ನೇ:—ಕೃತಕಾರ್ಯನಾಗು, ಅಂಬಾಭವಾನಿ ನಿನ್ನನ್ನು ಸಂರಕ್ಷಿಸಲಿ.

(ಮಾರೋಜಿ ಹೊರಟುಹೋಗುತ್ತಾನೆ.)

(ಆತ್ಮಗತ) ಓಹೋ! ಖಂಡೋಜಿಯ ಚಾತುರ್ಯವನ್ನು ಮೆಚ್ಚಲೇ ಬೇಕು. ಈ ಬುದ್ಧಿವಂತಿಕೆ ನಮ್ಮ ಸತ್ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗವಾದರೆ ನಮ್ಮ ಕೆಲಸವು ಎಷ್ಟು ಬೇಗನೆ ಕೈಗೂಡಬಹುದು!—ಆದರೆ, ಮಹತ್ವಾಕಾಂಕ್ಷೆ ಮುಂದಿಟ್ಟು ಮರೀಚಿಕೆಯನ್ನರಸಿ ಓಡುವ ಆ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಹಿಂದಿರುಗಿಸುವುದಾದರೂ ಹೇಗೆ? ಮಹಾರಾಜರ ಸದುದ್ದೇಶದ ಅರಿವಿಲ್ಲವೇ ಅವನಿಗೆ? ಅದನ್ನು ವಿಶದೀಕರಿಸಿದರೆ ಅವನ ಮನಸ್ಸಿನ ಪರಿವರ್ತನೆಯಾಗಬಹುದೇ? ಏನೋ!

ದೃಶ್ಯ ೪

(ವಿಶಾಲಗಡ; ಅರಮನೆ; ತಾರೆಯ ಅಂತಃಪುರ.)

ತಾರೆ ಗೋಡೆಯಲ್ಲಿ ತೂಗಹಾಕಿರುವ ತನ್ನ ತಂದೆಯ ಚಿತ್ರವನ್ನೂ ಕೈಯಲ್ಲಿರುವ ನೇತಾಜಿಯ ಚಿತ್ರವನ್ನೂ ನೋಡಿಕೊಂಡು ವಿಚಾರಮಗ್ನಳಾಗಿದ್ದಾಳೆ.

ಸಖು ಪ್ರವೇಶಿಸಿ)

ಸ:—(ಆತ್ಮಗತ) ಆಯಿತು; ಇದೇ ಅವಸ್ಥೆ! ಆ ಚಿತ್ರ, ಈ ಚಿತ್ರ-ಅಲ್ಲ! ಅವು ದಿವಸದಿಂದ ದಿವಸಕ್ಕೆ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೋ ಏನೋ? ಅವು ಗಳಲ್ಲೇನು ಕಳೆಯೇರುತ್ತದೋ? — ಹೀಗೆ ಒಂದೆರಡು ಗಳಿಗೆ

ವರೆಗೂ ಕಣ್ಣು ಬಿಟ್ಟು ನೋಡಲಿಕ್ಕೆ ಅವುಗಳಲ್ಲೇನಿದೆ? ಇದನ್ನೆ ಹುಚ್ಚು, ಹುಚ್ಚೆನ್ನುವುದು!— ಈ ಚಿತ್ರವನ್ನು ನಾನೆಷ್ಟು ಸಲ ನೋಡಿದ್ದು? ನೋಡಿದಾಗ ಒಮ್ಮೆ ನಮ್ಮ ರಾಯರ ನೆನಪಾಗುತ್ತದೆ. ಆಯಿತಲ್ಲ! ಅದನ್ನು ಹೀಗೆ ನೋಡುತ್ತಾ ಇದ್ದರೆ ಇನ್ನೇನು ಹೆಚ್ಚು ತೋರುತ್ತದೋ? ಯಾರು ಬಲ್ಲ?

ತಾ: -(ಆತ್ಮಗತ) ಸಿಜ! ಸಿಜವಾಗಿಯೂ ಸಿಮ್ಮಪ್ಪಣೆಯಂತೆಯೇ ನಡೆಯುತ್ತೇನೆ. ಸಿಮ್ಮ ಅಪಮೃತ್ಯುವಿಗೆ ತಕ್ಕ ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತವಾಗಲೇ ಬೇಕು. ಅಪ್ಪಾ! ನಿಮಗೆ ದುರ್ಮರಣವೊದಗಿಸಿದವನನ್ನು ಪ್ರತೀಕಾರಯಜ್ಞಕ್ಕೆ ಪೂರ್ಣಾಹುತಿಯಾಗಿ ಅರ್ಪಿಸುತ್ತೇನೆ. ಅಯ್ಯೋ! ನೀವು ಕಣ್ಣು ಕೆರಳಿಸುವುದೇಕೆ? ನಿಮ್ಮ ಮಗಳು ಪ್ರತಿಜ್ಞಾಭಂಗವನ್ನು ಮಾಡುವವಳಲ್ಲ; ವಿಶ್ವಾಸವಿಲ್ಲವೇ ನನ್ನಲ್ಲಿ! ತನ್ನ ಬಂಧುಬಾಂಧವರ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿದ್ದು ಸಾಯುವವನ ಮುಖದಲ್ಲಿ ರಬಹುದಾದ ಶಾಂತತೆ ಅಪಮೃತ್ಯುಗೋಳಗಾದವನ ಮುಖದಲ್ಲಿ ಹೇಗಿದ್ದೀತು? ಆ ಮರಣಕಾಲದ ಕಳವಳವೇ ನಿಮ್ಮ ಮುಖದಲ್ಲಿದೆ. ತಂದೆ! ನಿಮ್ಮ ಮುಖವು ವಿಕಾರಗೊಂಡಿದೆ! ಅಯ್ಯೋ! ನಾನು ನೋಡಲಾರೆನು. ಹೂಂ! ಮಾಡಿದ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯಿದೆ. ಅದನ್ನು ನಾನು ಮುಂದರೆ ಆಗ ಪುನಃ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ನಿಮ್ಮ ಆತ್ಮಕ್ಕೆ ಶಾಂತಿಯನ್ನೊದಗಿಸದ ಮಗಳಿದ್ದರೇನು? ಸತ್ತರೇನು? ಆಹಾ! ಮಗಳುನಗೆ, ತಂದೆಗೆ ಆನಂದವಾಯಿತು. ಈ ಆನಂದವೇ ಚಿರಕಾಲವಿರಲಿ.

ಈ ಚಿತ್ರವು ನನ್ನ ಕೈಯಲ್ಲಿರುವಾಗ ತಂದೆಗೆ ಹೇಗೆ ಸಮಾಧಾನವಾದೀತು? (ಕೆಳಗೆ ಹಾಕಿ) ಇದನ್ನೊದ್ದರೆ—ಹಾ! ಇಲ್ಲ! ತಂದೆಯವರು ಸಿಟ್ಟುಗೊಂಡಂತಿದೆ; ಪುನಃ ಹುಬ್ಬುಗಂಟಿಕ್ಕಿದರು ಅಪ್ಪಾ! ಏಕೆ? ನಿಮ್ಮ ಅಶಾಂತಿಗೆ ಕಾರಣವಲ್ಲವೇ ಈ ಕೃತಘ್ನನು! ಇವನಿಂದಾಗಿಯೇ ನಿಮಗೆ ದುರ್ಮರಣವೊದಗಿದುದಲ್ಲವೇ?—ಏನು? ನನ್ನ ಪ್ರಿಯತಮನೆಂದು ನಿಮಗೂ ಕನಿಕರವೇ?—ಮಗಳಿಗೆ ತಂದೆಯ ಮೇಲಣ ಭಕ್ತಿವಿಶ್ವಾಸವೇ ನೈಸರ್ಗಿಕವಾದುದು; ತಂದೆಯ ಆತ್ಮತ್ಯಸ್ತಿಯೇ

ಸುಖದಾಯಕವು.—ಪ್ರೇಮ, ಪ್ರಣಯ, ಮೋಹ, ಎಲ್ಲವೂ ಬುದ್ಧಿ
ಯನ್ನು ವಿಕಾರಗೊಳಿಸುವವು! ಸ್ವಾರ್ಥವನ್ನು ಉದ್ದೇಶಿಸುವವು!
ದುರಾರಿಯನ್ನುಂಟುಮಾಡುವವು! ಸಂಸಾರಬಂಧನದಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿಡುವವು!

ಛೇ!—ಅಪ್ಪಾ! ಮೋಹವಾಶವನ್ನು ಕಡಿದು ಕರ್ತವ್ಯಬದ್ಧಳಾದ
ಮಗಳನ್ನು ಆಶೀರ್ವದಿಸಿರಿ! (ಈತಲ್ಲಿಯೇ ತಲೆಬಗ್ಗಿಸುವಳು. ಕೆಳಗಿದ್ದ
ನೇತಾಜಿಯ ಚಿತ್ರವು ಕಾಣಿಸುವುದು.)

ಅಬ್ಬ! ಎಂತಹ ನರಳನೋಟವಿದು!—ನೋಡು!—ಧೈರ್ಯವಿದ್ದರೆ
ನನ್ನ ಮುಖವನ್ನೇ ನೋಡು! ದೀಕ್ಷಾಬದ್ಧಳಾದ ತಾರೆಯ ಮುಖವನ್ನು
ನೋಡು! ಪ್ರತೀಕಾರ ಯಜ್ಞದ ಪಶು!—ಅಲ್ಲ, ಅಲ್ಲ! ಅಬ್ಬ ನೋಟವೇ!
ಏನು ತೀಕ್ಷ್ಣವಪ್ಪಾ ಇದು? ನನ್ನ ಹೃದಯವನ್ನು ಕೊರೆದು ನನ್ನ ಅಂತ
ರಂಗದಲ್ಲಿ ಲೀನವಾಗುತ್ತದಲ್ಲವೇ? ಈ ಪ್ರಭಾವವೆಲ್ಲಿಂದ ಈ
ನೋಟಕ್ಕೆ!—ಇದು ನಿರಪರಾಧಿತ್ವದ ಚಿಹ್ನೆಯಲ್ಲವೇ?

ಆದರೆ, ನನ್ನ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ! (ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ) ಅಯ್ಯೋ, ನನ್ನ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ!

ಸಃ—“ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯ ನೆನಪಿರಲಿ;—ನೆಲೆಯಿರಿಯದೆ ಧುಮುಕಬೇಡ;—
ಶೋಧನೆಯಾಗಲೇ ಬೇಕು”.

ತಾಃ—(ಘಕ್ಕನೆ ಹಿಂದಿರುಗಿ) ಯಾರದು? ಯಾರು? ಸಖು? ಏನೆಂದೆ?
ಎಂತಹ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ?

ಸಃ—ನಾನೇನು ಬಲ್ಲೆ? ನನ್ನನ್ನೇಕೆ ಕೇಳುವುದು?

ತಾಃ—ಈಗ ನೀನು ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯೆಂದೆಯಲ್ಲ? ಈಗ ಹೇಳಿದುದು!

ಸಃ—ಅದೇ? ನೀವು ಹೇಳಿದರೆಂದು ನಾನೂ ಹೇಳಿದೆನು.

ತಾಃ—ನನ್ನ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯೇನು, ನಿನಗೆ ಗೊತ್ತೋ?

ಸಃ—ಊಹು! ನನಗೆ ಹೇಗೆ ಗೊತ್ತು? ನೇತಾಜಿನಾಯಕರನ್ನು ಕೇಳಿ
ಬೇಕು.

ತಾಃ—(ಕಣ್ಣು ಕೆರಳು) ಯಾರನ್ನು? ಯಾರನ್ನು ಕೇಳಬೇಕೆಂದೆ?

ಸಃ—ಏನಮ್ಮ? ನನಗೆ ಭಯವಾಗುತ್ತದೆ.

ತಾಃ—ಭಯ! ನನ್ನನ್ನು ನೋಡಿಯೇ ಭಯ!

ಸಃ—ನಿಮ್ಮ ಆವೇಶದ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಕೇಳಿ.

ತಾ:—ನಿಜ, ಸಖ! ನನಗೆ ಆವೇಶವಾಗಿದೆ.

ಸ:—ಅದೇ ನನಗೆ ಹೆದರಿಕೆ.

ತಾ:—ಆದರೆ, ಈಗ ಆವೇಶವಿಳಿಯಿತು—ಅದಿರಲಿ, ಸಖ. ನೀನೇನೋ
ಕೆಲವು ಮಾತುಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದೆಯಷ್ಟೆ!

ಸ:—ಹೌದಮ್ಮ!

ತಾ:—ಯಾವ ಮಾತುಗಳು ಅವು?

ಸ:—ಇನ್ನೊಮ್ಮೆ ಆವೇಶವಾದರೆ, ನಾನು ಹೇಳಿ, . . .

ತಾ:—ಛೇ! ಎಂತಹ ಹುಚ್ಚು?

ಸ:—ಒಮ್ಮೆಯಾದುದು ಇನ್ನೊಮ್ಮೆ ಆಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ನಾನು ಹೇಗೆ
ನಂಬಲಿ?

ತಾ:—ಇಲ್ಲ, ಸಖ! ತಂದೆಯವರ ಅಪಮೃತ್ಯುವಿನ ವಿಷಯವನ್ನೇ
ಆಲೋಚಿಸುತ್ತಾ ನನಗೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಭ್ರಮೆಯಾಯಿತು; ಅಷ್ಟೆ!

ಸ:—ಹಾಗಾದರೆ ಧೈರ್ಯದಿಂದ ಹೇಳಬಹುದಲ್ಲ!

ತಾ:—ಏನೋ! ನನ್ನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿದ್ದ ವಿಚಾರವನ್ನೇ ನೀನು ಎತ್ತಿ ಹೇಳಿ
ದಂತಾಯಿತು. ಅದೇ ಕೇಳಲಿಕ್ಕೆ ಕುತೂಹಲ.

ಸ:—ಅದು ನಿಜವಮ್ಮ!

ತಾ:—ಆವುದು?

ಸ:—ನಿಮ್ಮ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿದ್ದ ವಿಚಾರವೆಂದುದು.

ತಾ:—ಅದು ನಿನಗೆ ಹೇಗೆ ಗೊತ್ತು?

ಸ:—ಅದೊಂದು ವಿಧ್ಯೆ-ಬೇರೆಯವರ ಮನೋವೃತ್ತಿಯನ್ನೇ ತಿಳಿವುದು.

ತಾ:—ಅಬ್ಬ! ಬಹಳ ತಂತ್ರಗಾರ್ತಿ ನೀನು. ಆಗಲಿ, ಹೇಳಿಬಿಡು.

ಸ:—“ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯ ನೆನಪಿರಲಿ”.

ತಾ:—ಅದನ್ನು ಪೂರೈಸಲಿಕ್ಕೆ ವಿಶ್ವಪ್ರಯತ್ನವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತೇನೆ.

ಸ:—ಮಾಡಿರಿ—“ನೆಲೆಯರಿಯದೆ ಧುಮುಕಬಾರದು”.

ತಾ:—ಛೇ! ನೆಲೆಯರಿವುದೇ? ವಿಚಾರ ಮೊದಲು, ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ ಅನಂತರ.

ಸ:—ಧುಮುಕುವುದು ಆ ಮೇಲಷ್ಟೆ!

ತಾ:—ಆಗ ಧುಮುಕುವುದಲ್ಲ; ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಕೈಹಚ್ಚುವುದು.

ಸ:—ಹಾಗೆಯೇ ಮಾಡಿರಿ. “ಶೋಧನೆಯಾಗಲೇ ಬೇಕು”.

ತಾ:---ಶೋಧನೆ! ಯಾವುದರ ಶೋಧನೆ?—ನನ್ನ ಅಂತರಂಗದಲ್ಲಿ ತರಂಗಗಳಂತೆ ಅಲೆದಾಡುವ ವಿಚಾರಗಳು ಇವು. ನನಗೆ ಹೊಸ ಜೈತನ್ಯವನ್ನುಂಟುಮಾಡಿದ ಮಾತುಗಳು. ನಿನಗೆ ಈ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದುದು ಯಾರೇ?

ಸ:—ಯಾರಾದರೇನು? ಮಾತುಗಳು ನಿಮ್ಮ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿದ್ದವುಗಳಷ್ಟೆ!

ತಾ:—ಆದರೆ, ನಿನಗೆ ಈ ವಿಚಾರಗಳು ತಿಳಿದಂತೆ ಇಲ್ಲ.

ಸ:—ಛೇ! ನನಗೆ ಹೇಗೆ ತಿಳಿಯಬೇಕು?

ತಾ:—ಹಾಗಾದರೆ, ನಿನಗೆ ಕಲಿಸಿಕೊಟ್ಟವರಾರು?

ಸ:—ನಿಮ್ಮ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿದವರ ಮಾತು.

ತಾ:—ನೆಲೆಸಿದವರು! ಹೂಂ! ಯಾರೇ?

ಸ:—ಅಲ್ಲಮ್ಮಾ! ಮನೆಮಾಡಿದವರು.

ತಾ:—ಛೇ! ನನ್ನ ಅಂತರಂಗದಲ್ಲಿ ಯಾರಿಗೂ ಸ್ಥಾನವಿಲ್ಲ.

ಸ:—ಹಾಗಾದರೆ ಕಳ್ಳತನದಿಂದ ಒಳಹೊಕ್ಕು ನಿಮ್ಮ ಅಂತರಂಗವನ್ನು ತಿಳಿದಿರಬೇಕು.

ತಾ:—ಯಾರೇ ಹೇಳಿದುದು?

ಸ:—ಸಿಟ್ಟಿಲ್ಲವಷ್ಟೆ?

ತಾ:—ಸಿಟ್ಟೇ? (ನಕ್ಕು)—ಏನು ಹುಚ್ಚು ನಿನಗೆ?

ಸ:—ಆವೇಶವಾಗಬಹುದೋ ಇನ್ನೊಮ್ಮೆ?

ತಾ:—ಛೇ! ನನ್ನನ್ನು ಕಾಡುತ್ತೀಯಾ, ಸಖು?

ಸ:—ನೇತಾಜಿನಾಯಕರ ಮಾತುಗಳನ್ನೆ ನಾನು ಹೇಳಿದುದು.

ತಾ:—(ಕಣ್ಣುಗಳಿಸಿ, ಪುನಃ ಮುಚ್ಚಿ, ಮೌನವಾಗಿ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾಳೆ.)

ಸ:—ಬೇಡವೆಂದರೆ ಹೆಸರನ್ನು ಕೇಳಿದಿರಿ. ಈಗ ಪುನಃ ಅರಂಭವಾಯಿತು.

ತಾ:—(ಮೌನ.)

ಸ:—ನಾನು ಹೇಳಿದೆ ಅವರಿಗೆ! ಅಮ್ಮನವರು ನೇತಾಜಿನಾಯಕರನ್ನು ದ್ವೇಷಿಸುತ್ತಾರೆ; ಇನ್ನುಮುಂದೆ ಅವರ ವಿಚಾರವನ್ನು ನಿಮ್ಮಿದರಲ್ಲಿ ಆಡಲಾರನೆಂದು.

ತಾ:—ನಾನವರನ್ನು ಧೈಷಿಸುತ್ತೇನೆಂದು ಯಾರೆ ಹೇಳಿದುದು ನಿನಗೆ?

ಸ:—ನಿಮ್ಮ ಚರ್ಯೆಯಿಂದ ತಿಳಿವುದಿಲ್ಲವೇನಮ್ಮಾ?

ತಾ:—ಏನೋ, ಸಖಾ! ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಶಾಂತಿಯೆಂಬುದಿಲ್ಲ.—ಉಹಾ ಪೋಹಗಳು ನನ್ನ ಬುದ್ಧಿಯನ್ನು ತಳಮಳಗೊಳಿಸುತ್ತವೆ. ನನ್ನ ಮುಂದಿನ ಕರ್ತವ್ಯವನ್ನೆ ತಿಳಿಯಲಾರೆನು.

ಸ:—ಅದಕ್ಕೇನೆ ನೇತಾಜಿನಾಯಕರು ಸಂದೇಶವನ್ನು ಕಳುಹಿಸಿದುದು.

ತಾ:—(ಆಶೀರ್ವಚನ)-ನಿಜ! ಅವರ ಮೇಲಿನ ಅವನಾದವನ್ನು ಕೂಡಲೆ ನಂಬುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಮಾತುಕೊಟ್ಟಿದ್ದೇನೆ. ಅಯ್ಯೋ! ವಿಚಾರ ಶಕ್ತಿಯಿದ್ದರಲ್ಲವೆ ನೆಲೆಯರಿವುದು, ಶೋಧಿಸುವುದು?—

ಆಗಲಿ ಅವರಿಗೇಕೆ ನನ್ನಿಂದ ಅವಕಾರವಾಗಬೇಕು. “ಕರ್ಮಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ಫಲ”ವೆಂದಲ್ಲವೆ ಅವರ ತತ್ವ.

ಸ:—ಅಮ್ಮಾ! ದುಡುಕಬಾರದು. ಅವಸರದಲ್ಲಿ ಯಾವುದೊಂದು ಕೆಲಸವನ್ನೂ ಮಾಡಬಾರದು.

ತಾ:—ಹೂಂ! ಇನ್ನೂ ವಿಚಾರಿಸುತ್ತೇನೆ, ಸಖಾ! ನೀನೀಗ ಹೊರಟು ಹೋಗು. ತಂಪೆಯವರ ಚಿತ್ರವನ್ನೆ ನೋಡುತ್ತ ಕುಳಿತರೆ ನನಗೆ ಸಮಾಧಾನವಾಗುವುದು.—ಹೂಂ!—ಹೇಳು ನಿನ್ನ ಗಂಡನ ಹತ್ತಿರ. ಹೇಗೂ-ನನ್ನಿಂದ ಅವರಿಗೆ ಅವಕಾರವಾಗದು. (ಸಖಾ ಹೊರಟು ಹೋಗುತ್ತಾಳೆ.)

(ಅವಳನ್ನು ಕರೆದು), ಸಖಾ! ಹೇ ಸಖಾ! ನೇತಾಜಿನಾಯಕರಲ್ಲಿ ದ್ವಾರಂತೆ? ಸುಖದಲ್ಲಿದ್ದಾರೆಯೇ? ಇಲ್ಲಿಯ ವಿಷವಾಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ತಿಳಿದಿದ್ದಾರೆಯೇ?

ಸ:—(ಬಾಗಿಲ ಬಳಿ ಹಿಂದಿರುಗಿ ನಂತು) ಅವರು ಪುರಂದರಗಡದಲ್ಲಿ ಸುಖದಲ್ಲಿದ್ದಾರೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ದುಃಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ತಿಳಿದಿದ್ದಾರೆ. ಇದರ ಕಾರಣವನ್ನು ತಿಳಿದ ಪ್ರಯತ್ನದಲ್ಲಿದ್ದಾರೆ

ತಾ:—ಹೂಂ-ಆಗಲಿ. ನಾನು ಅವರನ್ನು ವಿಚಾರಿಸಿದನೆಂಬ ವಿಷಯವು ಅವರಿಗೆ ತಿಳಿಯಬೇಕೆಂದಿಲ್ಲ. ಹೋಗು. (ಸಖಾ ಹೋಗುತ್ತಾಳೆ.)

(ತಾರೆ ಅಲ್ಲಿಯೇ ಚಿತ್ರವನ್ನು ನೋಡುತ್ತಾ ತಲೆಗೆ ಕೈಹಿಡಿದುಕೊಂಡು ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾಳೆ.)

ದೃಶ್ಯ ೫

(ವಿಶಾಲಗಡ; ಅರಮನೆ; ತಾರೆಯ ಅಂತಃಪುರ.

ತಾರೆ, ರಘುನಾಥರಾಯ ಮತ್ತು ಖಂಡೋಜಿ ಇವರು ಕುಳಿತಿದ್ದಾರೆ.)

ತಾ: - ನನ್ನ ಸಂಕಲ್ಪವು ದೃಢವಾದುದು; ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ ಅಚಲವಾದುದು.

ಖಂ:—ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ ಶ್ಲಾಘನೀಯವೇ? ಆದರೆ, ಸಾಧಿಸುವ ಕ್ರಮವು ಮಾತ್ರ ಅಯೋಗ್ಯವು.

ತಾ:—ಅದೇನೋ! ನಾನರಿಯೆ. ತಂದೆಯವರ ಆತ್ಮವು ನನ್ನನ್ನು ಅರಣ್ಯಕ್ಕೆ ಕರೆಯುತ್ತಿದೆ. ನನ್ನೆ ರಾತ್ರಿ ಅವರು ಕನಸಿನಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡರು. (ಅಳುವಳು) ನನಗೇನೋ ಅವರು ಮೃತಿ ಹೊಂದಿದ ಸ್ಥಳವನ್ನು ನೋಡಬೇಕೆಂದೂ ಅಲ್ಲಿಯೇ ಸೇಡಿನ ಯಜ್ಞವನ್ನು ಪೂರ್ತಿಗೊಳಿಸಬೇಕೆಂದೂ ಆಶೆ. ಇದು ದಿನೇ ದಿನೇ ಹೆಚ್ಚುತ್ತಿದೆ. ಇನ್ನು ನಾನು ತಡೆಯಲಾರೆನು!

ಖಂ:—(ಆತ್ಮಗತ)-ಅಯ್ಯೋ! ಇವಳ ಹಟಮಾರಿತನವೇ ನನ್ನ ಕಾರ್ಯ ಕ್ರಮವನ್ನೆಲ್ಲ ಹಾಳುಮಾಡುವುದು.

ರ:—ಮಗೂ! ಪರಿವಾರದವರೊಡನೆ ನೀನೊಮ್ಮೆ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗಿ ಬಾ! ಅಣ್ಣನು ಸತ್ತ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಯೋಗ್ಯ ಸಮಾಧಿಯನ್ನು ರಚಿಸಿ ಲಿಕ್ಕೆ ಇಂದೇ ಆಜ್ಞೆಯನ್ನು ಕೊಡುವ. ಆದರೆ, ತಾರೆ! ನೀನು ಹಿಂದಿರುಗಬೇಕು. ಇಲ್ಲವಾದರೆ ನಮ್ಮ ರಾಜ್ಯದ ಗತಿ?

ತಾ:—ಚಿಕ್ಕಪ್ಪಾ! ನನಗೆ ರಾಜ್ಯವೂ ಬೇಡ; ಅಧಿಕಾರವೂ ಬೇಡ. ಈ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ನೀವೇ ಇನ್ನುಮುಂದಿನ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು. ಆಡಳಿತಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದ ಸುವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಮಾಡಿ, ಸಾಧ್ಯವಿದ್ದರೆ ನಮಗಾದ ಅಪಮಾನವನ್ನು ತೊಳೆಯಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿರಿ. ನಾನು

ತಂದೆಯವರ ಅಂತ್ಯಕ್ರಿಯೆಯಾದ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿಯೇ ನನ್ನ ಯಜ್ಞವನ್ನು ಮಾಡುವೆನು. ಆಮೇಲೆ ಅಲ್ಲಿಯೇ ಸಮಾಧಿಯನ್ನು ರಚಿಸುವೆನು. ತಂದೆಯವರ ಆತ್ಮಕ್ಕೆ ಶಾಂತಿಯನ್ನೊದಗಿಸುವೆನು.

ಖಂ:—(ಆತ್ಮಗತ)-ಇವಳಿಗೆ ರಾಜ್ಯವು ಬೇಡ. ಆದರೆ, ನನಗೆ ಬೇಕಲ್ಲ!-ಹೇಗೂ ಇವಳ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಂತೆಯೇ ವರ್ತಿಸಬೇಕು; ಇಲ್ಲವಾದರೆ ಕಾರ್ಯಹಾಸಿ.

(ಪ್ರಕಾಶ) ಆಗಲಿ; ಒಂದಲ್ಲ ಎರಡು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಶತ್ರುವಿನ ವಿನಾಶಕ್ಕೆ ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದಂತಾಗುವುದು. ಸೇನೆಯನ್ನು ಕೂಡಿಸಿ ಬಲಾತ್ಕಾರದಿಂದ ಶಿವಾಜಿಯನ್ನು ಹಣ್ಣುಮಾಡುವುದೊಂದು; ಕುಹಕೋವಾಯದಿಂದ ಅವನನ್ನು ಕೊಲ್ಲಲಿಕ್ಕೆ ಪ್ರಯತ್ನಿಸುವುದೊಂದು.

ರ:—ಏನು? ಅರಣ್ಯಮಧ್ಯದಲ್ಲಿದ್ದುಕೊಂಡೇ ಅವನನ್ನು ಕೊಲ್ಲಲಿಕ್ಕೆ ಪ್ರಯತ್ನಿಸುವುದೇ? ಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ಹಿಂಸ್ರವೃಗದಂತೆ ರೂಪಾಂತರ ಹೊಂದಬೇಕು.

ತಾ:—ಅದೇಕೋ? ತಕ್ಕ ಹಂಚಿಕೆಯನ್ನು ಹುಡುಕಬೇಕು.

ಖಂ:—ಅದೇನೋ ಸುಲಭವೇ! ಶಿವಾಜಿಗೆ ಯೋಗಗಳಲ್ಲಿ ಬಹಳ ವಿಶ್ವಾಸ; ಅಂಧಶ್ರದ್ಧೆ. ಮಹಾಯೋಗಿಗಳೊಬ್ಬರು ಅವನ ಪ್ರಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ತಪಸ್ಸನ್ನಾಚರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆಂದು ತಿಳಿದರೆ ಅವನು ನಿಜವಾಗಿಯೂ ಅವರ ಭೇಟಿಗೆಂದು ಬರುವನು. ಆಗ ನಮ್ಮ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಸಾಧಿಸಬಹುದು.

ತಾ:—ಅದೀಗ. ನಾನು ಇಂದೇ ಗೋಸಾವಿಯ ವೇಷಧರಿಸಿ ತಪಸ್ಸನ್ನಾಚರಿಸಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸುತ್ತೇನೆ.

ರ:—ಅಯ್ಯೋ! ತಾರೆ! ನೀನು ಚಿಕ್ಕವಳಲ್ಲವೇ? ಕಾಡಿನಲ್ಲಿರುವುದು ಹೇಗೆ? ತಪಸ್ಸೆಂದರೆ ಅಷ್ಟು ಸುಲಭವೇ?

ತಾ:—ಚಿಕ್ಕಪ್ಪಾ! ತಂದೆಯವರ ಆತ್ಮತ್ಯಸ್ತಿಯಾಗದೆ ಸುಖೋಪಭೋಗವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಕಣ್ಣೆತ್ತಿಯೂ ನೋಡುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಈ ಮೊದಲೆ ಸಂಕಲ್ಪಿಸಿದ್ದೇನೆ. ಇಲ್ಲಿದ್ದರೂ ನಾನು ಯೋಗಿನಿಯಂತೆಯೇ ಇರಬೇಕು. ನನ್ನ ಜೀವನಕ್ರಮವು ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗಿದೆ.

ರ:—ಏನೋ ಮಗು! ಆ ಶಿವಾಜಿಯಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿಗೌರವವನ್ನುಂಟು ಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ತಪಃಪ್ರಭಾವವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಚಾತುರ್ಯವಾದರೂ ಬೇಕಷ್ಟೆ?—ಇದು ನಿನ್ನಿಂದ ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯವೋ!

ತಾ:—ನನ್ನ ಹೃದಯದ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ನೀವು ಅರಿತಿಲ್ಲ.

ಖಂ:—ಮಾವಾ! ಅವಳೊಬ್ಬಳೆ ಅಲ್ಲಿರುವುದಲ್ಲ. ನೀವಾಗಲಿ ನಾನಾಗಲಿ ಅವಳ ಜತೆಯಲ್ಲಿರಬೇಕು. ಅಲ್ಲದೆ ನಮ್ಮ ಪಂಗಡದ ಕೆಲವು ಆಳುಗಳು ಸಮೀಪದಲ್ಲಿಯೇ ಇದ್ದುಕೊಂಡು ನಮಗೆ ಸೌಕರ್ಯಗಳನ್ನೊದಗಿಸುತ್ತಿರಬೇಕು.

ರ:—ಹಾಗೆ ನಾವು ಒಮ್ಮಿಂದೊಮ್ಮೆ ಹೊರಟುಹೋದರೆ ಜನರೇ ನಿಂದಾರು? ಈ ವಿಷಯವು ಶಿವಾಜಿಗೆ ತಿಳಿದಿಲ್ಲವೇ?

ತಾ:—ಅದಕ್ಕೆಯೇ ನಾನೊಬ್ಬಳೆ ಹೋಗುತ್ತೇನೆಂದುದು.

ಖಂ:—ತಂಗೀ! ನೀನು ಹೋಗಬೇಕೆಂಬುದು ನಿಜ. ಆದರೆ ಒಬ್ಬಳಲ್ಲ.

ರ:—ಓಹೋ! ನಾನು ಜತೆಯಲ್ಲಿ ಹೋಗಲಿಕ್ಕೆ ಸಿದ್ಧನಿದ್ದೇನೆ. (ಆತ್ಮಗತ.) ನನಗೀ ರಾಜ್ಯಕಾರ್ಯದ ಸಂಕಷ್ಟವೇ ಬೇಡ!

ಖಂ:—(ಆತ್ಮಗತ) ಬಹಳ ಪ್ರಶಸ್ತವಾಯಿತು ನೀವು ಹೋದರೆ.

(ಪ್ರಕಾಶ) ನೀವಿಬ್ಬರೂ ಹೊರಟುಹೋದರೆ ಈ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಆಳುವುದಾರು?

ರ:—ತಾರೆಯ ಪರವಾಗಿ ಎಲ್ಲ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ನೀನೇ ಮಾಡಬೇಕು.

ತಾ:—(ಆತ್ಮಗತ) ಖಂಡೋಜಿ ನನ್ನ ಜತೆಯಲ್ಲಿರಬಾರದು. ಇದೇ ಉವಾಯ.

(ಪ್ರಕಾಶ) ಅಣ್ಣಾ!-ತಂದೆಯವರ ಅಕಾಲಮರಣದಿಂದ ಪ್ರಜೆಗಳಿಗೆ ಉಪದ್ರವವಾಗಬಾರದು. ಅಲ್ಲದೆ, ಅವರ ದುರ್ವ್ಯಸನಗಳ ಚಟದಿಂದ ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಪ್ರಜೆಗಳು ಬಹಳ ಕಷ್ಟಕ್ಕೊಳಗಾಗಿದ್ದರು. ನಮ್ಮ ಪ್ರಜೆಗಳ ಸುಖಜೀವನಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದ ಸುವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ನಾವು ಮಾಡಲೇಬೇಕು. ಅದಕ್ಕೆ ನೀನೇ ಸಮರ್ಥನು. ಸೇಡಿನ ವಿಚಾರ ಆ ಮೇಲೆ.

ಖಂ:—ಆಹಾ! ಹಾ! ಮಾವಯ್ಯನವರೂ ನೀನೂ ಇರುವಾಗ ನನಗೇನು ಅಧಿಕಾರವೋ ಈ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ!

ರ:—ಅಣ್ಣನ ಮರಣದ ಅನಂತರ ತಾರಿಯೇ ಈ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಸಹಜವಾಗಿ ಅಧಿಕಾರಿಣಿ. ನಾನೂ ಅವಳ ಅಪ್ಪಣೆಯಂತೆ ನಡೆಯಬೇಕು.

ಖಂ:—(ಆತ್ಮಗತ) ಆಗಲಿ; ಈ ವೀಡೆ ಬಹು ಸುಲಭದಲ್ಲಿ ಕೊನೆಯಾಗುತ್ತದೆ.

(ಪ್ರಕಾಶ) ನಾನೂ ಹಾಗೆಯೇ? ಆಜ್ಞೆಗೆ ವಿಧೇಯನಾದ ಸೇವಕನು.

ರ:—ಪ್ರಜೆಗಳಿಗೆ ಮನವೊಪ್ಪುವಂತೆ ತಾರಿಯೇ ನಿನಗೆ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಕೊಡಬಹುದು. ನೀನು ಅವಳ ಪ್ರತಿನಿಧಿಯಾಗಿ ಆಳುತ್ತಿರು.

ಖಂ:—ಹೂಂ! ಅಪ್ಪಣೆಯಾದರೆ; ಬೇರೆ ಉಪಾಯವಿಲ್ಲ.

ತಾ:—ಓಹೋ! ನನ್ನ ಒಪ್ಪಿಗೆಯೇ? ನಾನು ತಪಸ್ಸನ್ನಾಚರಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಕಾಡಿಗೆ ಹೋಗುತ್ತೇನೆಂದು ನಾಳೆಯೇ ಡಂಗುರ ಹೊಡೆಯಿಸುತ್ತೇನೆ.

ಖಂ:—ಸರಿ ಸರಿ! ಬಹಳ ಚಂದವಾಯಿತು; ನಾನು ನಿಮ್ಮ ಬೆನ್ನು ಹಿಡಿದು ಬರುತ್ತೇನೆ.

ರ:—ಹಾಗಲ್ಲ; ಪ್ರಜಾಪ್ರಮುಖರ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ತಾರೆ ನಿನ್ನನ್ನು ತನ್ನ ಪ್ರತಿನಿಧಿಯಾಗಿ ನಿಯಮಿಸಲಿ. ಆ ಮೇಲೆ ಅವಳು ಹೊರಟು ಹೋಗಲಿ.

ಖಂ:—ಬೇಡ! ನನಗೇಕೆ ಈ ರಾಜ್ಯದ ಗೊಡವೆ? ನನಗೆ ಅಧಿಕಾರವು ಬೇಡ. ನಾನು ನಿಮ್ಮ ಜತೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಹೊರಡುತ್ತೇನೆ.

ರ:—ಹಾಗೆಂದರೆ? ರಾಜ್ಯದ ಅವಸ್ಥೆಯೇನು ಖಂಡ್ಯಾ?

ಖಂ:—ಮೊದಲು ಅವ್ಯವಸ್ಥೆ; ಆ ಮೇಲೆ ಕ್ರಾಂತಿಯುಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಶಿವಾಜಿ ರಾಜನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಹಾಗಾದರೆ, ಮಾವಯ್ಯನವರ ದುರ್ವಿಚಾರಣೆಗೆ ತಕ್ಕ ಪ್ರತೀಕಾರವಾಗುವುದು.

ತಾ:—(ಕಣ್ಣು ಕೆರಳಿಸಿ)—ಛೀ! ಹಾಗಾಗಬಹುದು.

ಖಂ:—ನಿಮ್ಮ ಸೂಚನೆಯಂತೆ ನಡೆದರೆ ಅದೇ ಗತಿ.

ತಾ:—ಅದೇನು ಸ್ವಾಮಿಸಿವ್ವ ನಾಯಕರಿಲ್ಲವೇ ನಮ್ಮ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿ?

ಖಂ:—ಸ್ವಾಮಿನಿಯಿದ್ದರಲ್ಲವೇ ಸಿವ್ವೆ! ನೀನೇ ತಪಸ್ಸನ್ನಾಚರಿಸುವುದಿದ್ದರೆ ಅವರು ಬೇರೆ ಸ್ವಾಮಿಯನ್ನರಸಬಹುದು.

ರ:—ಇದು ನಿಜ! ಇದಕ್ಕೇನುಪಾಯ?

ತಾ:—ರಾಜನೀತಿಜ್ಞರು ನೀವು; ನನ್ನನ್ನು ಕೇಳುವುದೇ?

ಖಂ:—ಉಪಾಯವಿದೆಯಷ್ಟೆ! ಆದರೆ ನನ್ನ ಸೂಚನೆಯನ್ನು ನೀವು ಅನ್ಯಥಾ ಭಾವಿಸಬಾರದು.

ತಾ:—ಅಣ್ಣಾ! ಹೀಗೂ ಸಂಶಯವೇ?

ರ:—ನಿನ್ನ ಮಾತನ್ನು ಅಲ್ಲಗಳೆದವರಾರು?

ಖಂ:—ಹೀಗೆ ಮಾಡಬೇಕು—‘ಮಾವಯ್ಯನವರ ಆತ್ಮರಾಂತಿಗೋಸ್ಕರ ನೀವಿಬ್ಬರೂ ಯಾತ್ರಾರ್ಥಿಗಳಾಗಿ ಹೊರಡುವುದು; ನನ್ನನ್ನು ನಿಮ್ಮ ಪ್ರತಿನಿಧಿಯಾಗಿ ಅಧಿಕಾರದಲ್ಲಿಡುವುದು. ನೀವು ಜಾವಳಿಯ ಅರಣ್ಯವನ್ನು ಗುಟ್ಟಾಗಿ ನೇರಿಕೊಂಡು ಸಂನ್ಯಾಸಿಗಳಂತೆ ನಟಿಸುತ್ತಿರುವುದು’—ಹೀಗೆ ಮಾಡಿದರೆ ಪ್ರಣಿಗಳಿಗೆ ಸಂದೇಹವುಂಟಾಗಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲ. ಅವರ ಸ್ವಾಮಿವಿಷ್ಣು ಮತ್ತಷ್ಟು ಹೆಚ್ಚುವುದು. ಅಲ್ಲದೆ ಅರಣ್ಯದಲ್ಲಿ ನಡೆಯಬೇಕಾದ ಕುತಂತ್ರವೂ ಗುಪ್ತವಾಗಿರುವುದು.

ರ:—ಶಹಭಾಸ್! ಇದೀಗ ಉಪಾಯವೆಂದರೆ!

ತಾ:—ಅಣ್ಣನು ಬಹಳ ಚಾಣಾಕ್ಷನಲ್ಲವೇ?

ಖಂ:—ವಿಶ್ವಾಸಪಾತ್ರರಾದ ಸೇವಕರನ್ನು ಅಲ್ಲಿ ನಿಲ್ಲಿಸಿಕೊಂಡು ಮಾಡಬೇಕಾದ ಕಾರ್ಯಭಾಗವೂ ಇದೆ.

ತಾ:—ಅಣ್ಣಾ! ನೀನು ಹೇಳಿದಂತೆ ಮಾಡಿದರೆ ನನ್ನ ಬಯಕೆ ನೆರವೇರುವುದರಲ್ಲಿ ಸಂದೇಹವಿಲ್ಲ.

ಖಂ:—ನಮ್ಮ ಕಾರ್ಯಸಾಧನೆಗೆ ತಕ್ಕ ಹಂಚಿಕೆಗಳನ್ನು ಹೂಡುವುದು ನನ್ನ ಪಾಲಿನದು. ಅವನ್ನು ಅನುಮೋದಿಸುವುದೂ ಬಿಡುವುದೂ ನಿಮ್ಮ ಕೈಯಲ್ಲಿದೆ.

ತಾ:—ಎಂದರೆ, ನಾಳೆಯೇ ಯಾತ್ರೆಯ ವಿಚಾರವನ್ನು ಬಹಿರಂಗಪಡಿಸುವುದಲ್ಲವೇ?

ಖಂ:—ಹೌದು; ನಾಡಿದು ವಿಜಯದಶಮಿಯ ದಿವಸ ಶುಭಮುಹೂರ್ತದಲ್ಲಿ ನೀವು ಯಾತ್ರಾರ್ಥಿಗಳಾಗಿ ಹೊರಡುತ್ತೀರೆಂದು ತಿಳಿಸಿ ಬಿಡುವುದು.

ತಾ:—ನನ್ನ ಒಪ್ಪಿಗೆ.

ರ:—ಹಾಗೆಯೇ! ಒಂದೆರಡು ತಿಂಗಳ ವರೆಗೆ ಸಂನ್ಯಾಸಿಗಳ ರೀತಿ ನೀತಿಗಳನ್ನು ಅಭ್ಯಾಸಿಸಿ ನಮ್ಮ ಕಾವಟ್ಯವನ್ನು ಅಡಗಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಪ್ರಯತ್ನಿಸುವುದು.

ಖಂ:—ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ; ಮಾವಾ! ನಮ್ಮ ನಾಡಿನ ನಾನೂ ಇನ್ನಿತರರೂ ಆಗಾಗ ಆಶ್ರಮಕ್ಕೆ ಹೋಗಿಬರುತ್ತಾ ಸಂನ್ಯಾಸಿಗಳ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಬೇಕು.

ತಾ:—ಆಗ ಮಾತ್ರ, ಶಿವಾಜಿಯ ವರೆಗೆ ವರ್ತಮಾನವು ಹೋಗಿ ಅವನೂ ಬರಬಹುದು; ನಮ್ಮ ಬಲೆಯೊಳಗೆ ಬೀಳಬಹುದು.

ರ:—ಆದರೆ, ಖಂಡ್ಯಾ! ಈ ಕೆಲಸವೆಲ್ಲ ನಿನ್ನಿಂದ ಮಾತ್ರ ಸಾಧ್ಯ.

ಖಂ:—ಮಾವಾ! ರಾಜ್ಯದ ಗೊಡವೆಯೇ ನಿಮಗೆ ಬೇಡ. ಆಶ್ರಮದಲ್ಲಿ ಮಾಡಬೇಕಾದ ಕೆಲಸಗಳ, ಪೂರ್ವಸಿದ್ಧತೆಗಳ ವಿಷಯ ಆಲೋಚಿಸಿ ನಿಮಗೆ ತಿಳಿಸುತ್ತೇನೆ. ಯೋಗ್ಯರಾದ ಸಂನ್ಯಾಸಿಗಳಂತೆ ನಡೆಸುವುದು ಮಾತ್ರ ನಿಮ್ಮ ಪಾಲಿನದು.

ತಾ:—ಅಣ್ಣಾ! ನಿನ್ನ ಹೇಳಿಕೆಯಂತೆಯೇ ನಾವು ನಡೆಯುತ್ತೇವೆ.

ಖಂ:—ಆದರೆ, ಕಾಡಿಗೆ ಹೋಗುವಾಗ ಜತೆಯಲ್ಲಿ ಸೇವಕರು ಬೇಡವೆ ನಿಮ್ಮ ಚಾಕರಿಗೆ?

ತಾ:—ನನ್ನ ಚಾಕರಿಗೆ ಇದ್ದಾಳಲ್ಲ ನನ್ನ ಸಖು! ಮಾವಯ್ಯನವರ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ-ಆ 'ಸಂಗ'ನನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹೋದರಾಯಿತು.

ಖಂ:—ಊಹು! ಸಖುವನ್ನು ಎಂದೂ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗಬಾರದು. ಅವಳಲ್ಲಿದ್ದರೆ ನಮ್ಮ ಗುಟ್ಟು ಬಯಲಾಗಲಿಕ್ಕೆ ತಡವಿಲ್ಲ. ನಿನ್ನ ವೆಂಕುವನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗುವುದೇ ಒಳ್ಳೆಯದು. (ಓರೆನೋಟದಿಂದ ರಘುನಾಥರಾಯನನ್ನು ನೋಡಿ ಮುಗುಳ್ಳಿಗೆ ನಗುತ್ತಾನೆ.)

ರ:—(ಸಂತೋಷದಿಂದ) ಖಂಡ್ಯಾ ನ ಮಾತು ನಿಜ; ವೆಂಕುವನ್ನು ಎಂತಹ ರಹಸ್ಯವಿಷಯದಲ್ಲಿಯೂ ನಂಬಬಹುದು.

ತಾ:—ಆಗಲಿ, ಯಾರಾದರೇನು? ನನ್ನ ಕೆಲಸವೇನೂ ಹೆಚ್ಚಿಲ್ಲ! ಸಂನ್ಯಾಸಿನಿಯಾಗಿ ನನ್ನ ಕೆಲಸಗಳನ್ನು ನಾನೇ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವೆನು.

ಖಂ:—ಆದರೂ ಸೇವಕರಿರಬೇಕು; ಅಲ್ಲದೆ ತಕ್ಕ ಸಿದ್ಧತೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಇಂದೇ ಆರಂಭಿಸಬೇಕು. ಆಗಲಿ, ನನಗೆ ಅಪ್ಪಣೆಯಾಗಲಿ.

ರ:—ಓಹೋ! ನಾನೂ ಹೊರಟೆ. ಸರಿ, ತಾರೇ! ಈಗಾದರೂ ನಿನಗೆ ಸಮಾಧಾನವಾಯಿತಷ್ಟೆ?

ತಾ:—ನನ್ನ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ ನೆರವೇರಿದಂದು ಸಂಪೂರ್ಣ ಸಮಾಧಾನ. ಆಗಲಿ, ನನ್ನ ಕೆಲಸವು ಕೈಗೂಡುವಂತೆ ಸಹಾಯಮಾಡುವ ಭಾರವು ನಿಮ್ಮಿಬ್ಬರ ಮೇಲೆ.

ಅಂಕ ೪

ದೃಶ್ಯ ೧

(ಜಾವಳಿಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಒಂದು ಹಳ್ಳಿ—

ಒಂದು ಗುಡಿಸಿಲಿನ ಇವಿರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ಬಡರೈತನು ಮತ್ತು ಇಬ್ಬರು ಸೈನಿಕರು.)

ರೈತ:—ನನ್ನೊಡೆಯ! ನಾನಿನ್ನೇನು ಕೊಡಲಿ? ಬಡವರ ಗೋಳು, ಯಾರು ಕೇಳಬೇಕು?

೧. ಸೈನಿಕ:—ಬಡವರು—ಗೊತ್ತಿದೆ, ನಿಮ್ಮ ರಕ್ಕು!

ರೈತ:—ಬುದ್ಧಿ! ಮೊನ್ನೆ, ಮೊನ್ನೆ ತಾನೆ ನನ್ನಲ್ಲಿದ್ದ ದವಸ ಧಾನ್ಯಗಳ ನೈಲ್ದಾ ದೋಚಿಕೊಂಡು ಹೋದರು. ನನ್ನ ಹೆಂಡತಿ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಉಣ್ಣಲಿಕ್ಕೆ ಗತಿಯಿಲ್ಲ.

೧. ಸೈನಿಕ:—ಚೆನ್ನಾಗಿ ದುಡಿಯಬೇಕು, ಕಳ್ಳ!

ರೈತ:—ಅಯ್ಯೋ! ದುಡಿದುಂದೇ? ರಾತ್ರಿ ಹಗಲೆನ್ನದೆ ನಾವು ಗಂಡ ಹೆಂಡಿರು, ಇಬ್ಬರು ದುಡಿಯುತ್ತೇವೆ. ಆದರೆ, ಮೂವರ ಹೊಟ್ಟೆ ಬಟ್ಟೆಗೇ ಗತಿಯಿಲ್ಲ. ನಮ್ಮ ಬೆವರಲ್ಲ, ರಕ್ತ, ರಕ್ತ ಸುರಿಯುತ್ತೇವೆ ಈ ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ.

೨. ಸೈನಿಕ:—ಭೂದೇವಿ-ನಿನ್ನ ಮಾತಾಯಿ ನಿನ್ನಲ್ಲಿ ಮುನಿದಿದ್ದಾಳೆ.

ರೈತ:—ಹೌದು ಬುದ್ಧಿ! ಈ ವರ್ಷ ಮಳೆಯಿರಲಿಲ್ಲ; ಬೆಳೆ ಕಡಮೆ-
ಬೆಳೆದುದು ಹೋಯಿತು ಸರಕಾರಕ್ಕೆ.

೧. ಸೈನಿಕ:—ಏ, ಮೂರ್ಖ! ಕಂದಾಯವನ್ನು ಕೊಡದಿದ್ದರೆ ಸರಕಾ-
ರವು ನಡೆವುದು ಹೇಗೋ?

ರೈತ:—ಸರಕಾರ! ಏನು ಸರಕಾರ, ಬುದ್ಧಿ! ನಮಗೇಕೆ ಸರಕಾರ?
ನಮ್ಮ ಗೋಳನ್ನು ಕೇಳದ ಆ ಸರಕಾರವೇಕೆ ಸ್ವಾಮಿ?

೧. ಸೈನಿಕ:—ಹಾಗೀಗ! ಇವೆಲ್ಲ ಆ ಶಿವಾಜಿಯ ಕಡೆಯ ಪುಂಡರ
ಮಾತುಗಳಲ್ಲನೇ? ಕಂದಾಯ ಕೊಡಬೇಡಿ ಎಂದರೆ ಕಿವಿ ನೆಟ್ಟ
ಗಾಗುತ್ತದೆ, ಅಲ್ಲವೇ?

ರೈತ:—ಮಹಾರಾಜರಲ್ಲಿ?—ನಮ್ಮ ನಾಯಕರಲ್ಲಿ?

೨. ಸೈನಿಕ:—ನಿನ್ನ ಮಹಾರಾಜ ಪುರಂದರಗಡದಲ್ಲಿ; ನಮ್ಮ ನಾಯ-
ಕರು ವಿಶಾಲಗಡದಲ್ಲಿ. ಅಲ್ಲವೇ? (ನಗುತ್ತಾನೆ.)

ರೈತ:—ಮಹಾರಾಜರಿಗೆ ಬಡವರಲ್ಲಿ ಬಹಳ ದಯೆ ಸ್ವಾಮಿ! ಈ
ವರ್ಷ ಬರಗಾಲವೆಂದು ಅನೇಕ ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಂದಾಯ ಮಾಫಿ
ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

೧. ಸೈನಿಕ:—ಅವನಲ್ಲಿಯಾದರೂ ದರೋಡೆಮಾಡಿ ಬೊಕ್ಕಸ ತುಂಬಿಸಿ
ಕೊಳ್ಳುವನು. ನಮ್ಮ ನಾಯಕರಿಂದ ಅದಾಗದು. . . .

೨. ಸೈನಿಕ:—ತಮ್ಮ ಪಾಲಿನ ಕಂದಾಯವನ್ನು ಕೊಟ್ಟೇ ತೀರಬೇಕು
ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ.

೧. ಸೈನಿಕ:—ಮತ್ತೆ? ನ್ಯಾಯವಲ್ಲವೇ ಅದು?

ರೈತ:—ಇದೇನು ಸ್ವಾಮಿ? ಇದು ದರೋಡೆ ಅಲ್ಲವೇ?—ಸರಕಾರ—
ಬೊಕ್ಕಸ—ನಾವು ಬೊಕ್ಕಸವನ್ನು ತುಂಬಲಿಕ್ಕಿರುವ ಜನರು!

೧. ಸೈನಿಕ:—(ಪೊಡೆದು) ಯಾರಲ್ಲಿ ಮಾತಾಡುತ್ತೀಯೆಂದು ಗೊತ್ತಿ-
ದೆಯೋ? ಮಂಗೆ!

೨. ಸೈನಿಕ:—ನಾವು ಸರಕಾರದ ಕಡೆಯವರಲ್ಲವೇ?

ರೈತ:—ಏನು ಬುದ್ಧಿ? ಸರಕಾರದವರಾದರೆ ಹೊಡೆಯಬೇಕೇ?

೧. ಸೈನಿಕ:—ತಲೆ ತುಂಬ ಮಾತನಾಡಿದುದಕ್ಕೆ ಹೊಡೆದುದು. ಇಡು ನಿನ್ನ ಪಾಲಿನ ಕಂದಾಯವನ್ನು!

ರೈತ:—ಮೊನ್ನೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೋದರು, ಬುದ್ಧಿ!

೨. ಸೈನಿಕ:—ಯಾರೋ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೋದುದು? ಸುಳ್ಳು ಹೇಳುತ್ತೀಯಾ, ಕಳ್ಳ!

೧. ಸೈನಿಕ:—ಚರ್ಚೆಯಿಲ್ಲದೆ ಕೊಟ್ಟರೆ ಸರಿ. ಇಲ್ಲವಾದರೆ ನಿನ್ನ ಮನೆಯಲ್ಲಿದ್ದುದೆಲ್ಲ ಹೋಯಿತೆಂದು ತಿಳಿ.

ರೈತ:—ಮೊನ್ನೆಯೂ ಹೀಗೆಯೇ ಗದರಿಸಿದರು; ಇದ್ದುದನ್ನೆಲ್ಲ ದೋಚಿ ಕೊಂಡು ಹೋದರು. ಅಯ್ಯೋ! (ಅಳುತ್ತಾನೆ.)

೧. ಸೈನಿಕ:—ಎಷ್ಟು ಬೇಗ ಕಣ್ಣೀರು ಬರುತ್ತದೆ? ನೆತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಕಣ್ಣೀರ ಬುಗ್ಗೆಯಿದೆಯೋ ಏನೋ?

೨. ಸೈನಿಕ:—ಹಾ! ಅದೀಗ; ತಲೆಯನ್ನು ತಗ್ಗಿಸಿ ಎರಡೂ ಕೈಗಳಿಂದ ಅದನ್ನು ಒತ್ತಿದ ಕೂಡಲೆ ನೀರು ಇಳುವುದು ಕಣ್ಣಿಂದ!

ರೈತ:—ನಮ್ಮ ಸಂಕಟ, ನಮ್ಮ ಗೋಳು, ನಿಮಗೆ ಹೇಗೆ ಗೊತ್ತು?

೧. ಸೈನಿಕ:—ನಿಮ್ಮ ಉಪಾಯವೆಲ್ಲ ಗೊತ್ತು ನಮಗೆ! ಏನು? ಮನೆಯನ್ನು ಹೊಗುವುದೋ? ನೀನಾಗಿಯೇ ತರುವೆಯೋ?

ರೈತ:—ಮನೆಯೇ? ಮನೆಯಲ್ಲೇನಿದೆ?—ಅಯ್ಯೋ! ಮನೆಯಲ್ಲಿರುವುದು ನಾಲ್ಕು ಮಡಕೆಗಳು.

೨. ಸೈನಿಕ:—ಏ! ನಿನ್ನ ಒಣಹರಟೆ ಬೇಡ.

ರೈತ:—ಹೋಗಲಿ, ಬುದ್ಧಿ! ನನ್ನ ಮಡಕೆಗಳು ಹೋಗಲಿ?—ಮನೆಯನ್ನು ಹೊಗುವುದು—ಅದರಲ್ಲೇನಿದೆಯೆಂದೋ?

೧. ಸೈನಿಕ:—ಇವನ ಹರಟೆಯನ್ನು ನೋಡಬಾರದೆ? (ಎಂದು ಒಡೆವನು.)
(೨ನೆಯವನು ಮನೆಯನ್ನು ಹುಡುಕಿ ಒಂದು ಸೀರೆಯನ್ನೂ, ಒಂದು ತಾಮ್ರದ ಕೊಡವನ್ನೂ ತರುವನು.)

೧. ಸೈನಿಕ:—ಹಾ! ಇಲ್ಲಿ ಕೊಡು; ಆ ಸೀರೆಯನ್ನು. (ಅದನ್ನು ಬಿಡಿಸಿ ನೋಡುತ್ತಾ) ಇದೇನೋ? ಹೊಸ ಸೀರೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಲಿಕ್ಕೆ ಹಣ ವಿದೆ ನಿನಗೆ?

ರೈತ:—(ಆಳುತ್ತಾ) ಅದು, ಆಕೆಗೆ ಅವಳ ತಾಯಿ ಕೊಟ್ಟದ್ದು, ಒಡೆಯ!
ಹೆಂಗುಸರ ಸೀರೆ! ಅದು ಸರಕಾರಕ್ಕೆ ಬೇಕೇ?

೧. ಸೈನಿಕ:—ಎಲೋ! ಇದನ್ನು ಕೊಳ್ಳುವವರಿಲ್ಲವೆಂದೂ ನಿನ್ನ
ಧೈರ್ಯ! ಹೇ! ತಕ್ಕ! ಹಣವನ್ನೆಲ್ಲಿಯೋ ಹುಗಿದಿಟ್ಟಿದ್ದೀಯ
ಲ್ಲವೇ?

(ರೈತನ ಹೆಂಡತಿ ಗುಡಿಸಲಿಂದ ಹೊರಗೆ ಬಂದು)

ರೈ. ಹೆ:—ಸ್ವಾಮಿ! ಅದು ನನ್ನ ಸೀರೆ; ಅದನ್ನು ಕೊಡಿ ಬುದ್ಧಿ!
ಅದನ್ನು ಇವರು ಕೊಂಡು ಕೊಟ್ಟದ್ದಲ್ಲ. — ಒಂದಿಷ್ಟೂ ಕರುಣೆ
ಯಿಲ್ಲವೆ ಸಿಮಗೆ!

೧. ಸೈನಿಕ:—ಹೇ! ಎಲಾ! ಬಹಳ ಧಿಮಾಕಿನವಳು ಇವಳು? ಏನೇ?
ನಮಗೆ ಬುದ್ಧಿ ಹೇಳಲಿಕ್ಕೆ ಬಂದೆಯಾ?

ರೈತ:—ಎಲೇ? ಹಾಗೆ ಮಾತನಾಡ ಬೇಡಲೇ? ಅವರು ಸರಕಾರದ
ವರು. ಅವರನ್ನು ಬೇಡಿಕೋ?

ರೈ. ಹೆ:—ಸರಕಾರದವರೇ! ಅಯ್ಯಮ್ಮಾ !

೨. ಸೈನಿಕ:—ಹಾ! ಅಂಜಬೇಡ. ತಿಳಿಯದೆ ಮಾತನಾಡಿದೆ;
ತಪ್ಪೇನು?

೧. ಸೈನಿಕ:—ಹಾಗೆ ಮಾತನಾಡಿದೆಯೆಂದು ನಾವು ಸಿಟ್ಟಾಗುವುದಿಲ್ಲ.
ಹೆದರಬೇಡ.

ರೈ. ಹೆ:—ಸ್ವಾಮಿ! ದಮ್ಮಯ್ಯ. ನನಗಿರುವುದು ಒಂದೇ ಸೀರೆ.
ಅದನ್ನು ನನಗೆ ದಯೆಮಾಡಿ ಕೊಡಿ (ಎಂದು ಎರಡೂ ಕೈಗಳನ್ನು
ಚಾಚುವಳು.)

೧. ಸೈನಿಕ:—(ನಗುತ್ತಾ) ಏ! ನನ್ನ ಜತೆಯಲ್ಲಿ ಬಾ. ನಾನು ಒಂದಲ್ಲ
ಹತ್ತು ಸೀರೆಗಳನ್ನು ಕೊಡುತ್ತೇನೆ.

೨. ಸೈನಿಕ:—ಹೇಗೆ? ಎಷ್ಟು ಉದಾರ ಬುದ್ಧಿ?

ರೈ. ಹೆ:—ನನ್ನ ಸೀರೆ ನನಗೆ ಬುದ್ಧಿ! ನಿಮ್ಮ ಸೀರೆ ನನಗೇಕೆ?

೨. ಸೈನಿಕ:—ಹಾ! ಏ! ನೀನು ಸೀರೆಯುಡುತ್ತೀಯೋ? ಎಷ್ಟು
ಚೆಂದ ಏಟು ಕೊಟ್ಟಳು ನಿನಗೆ?

ರೈತ:—ಹಾಗಲ್ಲ ಬುದ್ಧೀ!

೧. ಸೈನಿಕ:—ಹಾಗಲ್ಲ. ಹೀಗೆ (ಎಂದು ಹೊಡೆವನು. ಅವಳು ತಡೆವಳು.)
ಎನೇ? ನಾನು ಕೊಡುವ ಸೀರೆ ಬೇಡನೆ ನಿನಗೆ?

ರೈ. ಹೆ:—ದಮ್ಮಯ್ಯ! ಅವರಿಗೆ ಹೊಡೆಯಬೇಡಿ.

೨. ಸೈನಿಕ:—ನಿಮ್ಮ ಮೇಲೆ ಕಂದಾಯ ಬಾಕಿಯಾಗಿದೆ. ಬೇಗ
ಕೊಟ್ಟುಬಿಡು ಅದನ್ನು.

ರೈ. ಹೆ:—ಅಯ್ಯೋ! ಈ ವರ್ಷ ಬೆಳೆದುದನ್ನು ಕೊಟ್ಟು, ಇನ್ನೂ
ಕಂದಾಯ ಬಾಕಿಯೇ?

೧. ಸೈನಿಕ:—ಏ! ನನ್ನ ಒಯ್ಯಾರ ಬೇಡ! ಕೊಡುತ್ತೀಯೋ? ಅಲ್ಲ,
ನನ್ನನ್ನೆಳೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗಬೇಕೋ?

ರೈ. ಹೆ:—ನಮ್ಮಲ್ಲೇನಿದೆ ಬುದ್ಧೀ? ಇಂದು ಇನ್ನೂ ಗಂಜಿ ಕುಡಿಯ
ಲಿಲ್ಲ.

೧. ಸೈನಿಕ:—(ನಕ್ಕು) ಗಂಜಿಯೇ!—ವಾಪ! ನನ್ನೊಡನೆ ಬಾ; ಗಂಜಿ
ಯಲ್ಲ, ಅನ್ನ ಕೊಡುತ್ತೇನೆ. ಒಳ್ಳೆಯ ಸೀರೆ ಕೊಡುತ್ತೇನೆ.

೨. ಸೈನಿಕ:—ಓಹೋ! ಧರ್ಮರಾಯ!—ಏ, ಏನಿದು?

೧. ಸೈನಿಕ:—ಸುಮ್ಮನಿರು. —ವಾಪ! ಈ ಭಿಕಾರಿಯ ಕೈಹಿಡಿದುದಕ್ಕೆ
ಅವಳ ಗತಿ!

ರೈ. ಹೆ:—ಅವರನ್ನೇಕೆ ದೂರಲಿ ನಾನು? ನನ್ನ ಹಣೆಯ ಬರೆಹ.

೧. ಸೈನಿಕ:—ಹಾ! ಅದನ್ನೆ ನಾನು ತಿದ್ದಿ ಬರೆಯುತ್ತೇನೆ. ಹೀಗೆ
ಬಾ! (ಎಂದು ಕೈಹಿಡಿಯಲಿಕ್ಕೆ ಹೋಗುವನು.)

ರೈ. ಹೆ:—(ಕೈ ಕೊಡು)—ಏನು? ಹೆಂಗುಸರ ಮೇಲೆ ಕೈಮಾಡುತ್ತೀರಾ?

೨. ಸೈನಿಕ:—(ನಕ್ಕು) ಅದೀಗ. ಸರಿಯಾಯಿತು ನಿನಗೆ, ಮಂಗಳಾ
ರತಿ.

ರೈ. ಹೆ:—ಬಡವರೆಂದು ನಮ್ಮನ್ನು ಪೀಡಿಸುವುದಲ್ಲವೇ?

೧. ಸೈನಿಕ:—ಕೊಟ್ಟುಬಿಡಬಾರದೆ ಬಾಕಿಯಾದ ಕಂದಾಯವನ್ನು?
ಹೇಗಾದರೂ ಅದನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸುವುದು ನನ್ನ ಕೆಲಸ. ಹೂಂ—
ಬೇಗ!

ರೈತ:—(ಸಿಟ್ಟುಗೊಂಡು)—ನಮ್ಮಲ್ಲೇನೂ ಇಲ್ಲ; ಆಯಿತಲ್ಲ. ನಿಮ್ಮ ತೆರಿಗೆ!

೧. ಸೈನಿಕ:—(ಹೊಡೆದು) ನೀನಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದಿರು. ಪುಂಡ!

ರೈ. ಹೆ:—ಅಯ್ಯೋ! ಅವರನ್ನು ಹೊಡೆಯಬೇಡಿ, ಸ್ವಾಮಿ!

೧. ಸೈನಿಕ:—ಹೂಂ!-ಏನೇ? ನಾಳೆ ಬರುವೆನು. ಎಲ್ಲಿಂದಾದರೂ ಹಣವನ್ನು ಕೂಡಿದು.

ರೈ. ಹೆ:—ಎಲ್ಲಿಂದ? ನಾನೆಲ್ಲಿಂದ ಹಣವನ್ನು ತರಲಿ? ನಮಗೆ ಸಾಲ ಕೊಡುವವರು ಯಾರು, ಬುದ್ಧಿ?

೧. ಸೈನಿಕ:—ಏನೇ? ನಿನಗೂ ಹಣ ಸಿಕ್ಕುವುದಿಲ್ಲವೇ? ಕಲಿಕಾಲ!

೨. ಸೈನಿಕ:—ಸ್ವಲ್ಪ 'ಹುರಾರಾ'! ನಮ್ಮಿಷ್ಟನೆ ನಿನಗೆ ಕೊಡುವುದಿಲ್ಲವೇ?

ರೈ. ಹೆ:—ನನ್ನ ಸೀರೆಯನ್ನು ಹಿಂದೆ ಕೊಡದವರು, ಹಣವನ್ನು ಸಾಲ ಕೊಡುತ್ತಾರೆ!

೧. ಸೈನಿಕ:—(ನಕ್ಕು) ಸಾಲವಲ್ಲ; ನಿನಗೆ ಇನಾಮು.

ರೈ. ಹೆ:—(ಮುಖಕ್ಕೆ ಊಗುಳಿ) ಛೇ! ನೀವು ಯಮನ ಕಡೆಯವರು.

೨. ಸೈನಿಕ:—ಏ! ಛೇ! ಧೂ!—ನನ್ನ ಜತೆಯಲ್ಲಿದ್ದುದಕ್ಕೆ ನನಗೂ ಅಪಮಾನ.

೧. ಸೈನಿಕ:—ಅಬ್ಬ! ನಿನ್ನ ಡಂಬವೇ (ಎಂದು ಅವಳ ಕೈಹಿಡಿದು ಎಳೆವನು. ಅವಳು ಅಡಗಿಸಿಟ್ಟುಕೊಂಡಿದ್ದ ಕಂಚಿನ ಬಟ್ಟಲು ಕೆಳಗೆ ಬೀಳುವುದು.)

ರೈ. ಹೆ:—ಅಯ್ಯೋ! ನನ್ನ ಮಗುವಿನ ಬಟ್ಟಲು! ನನ್ನ ಸೀರೆಯನ್ನು ಕೊಂಡುಹೋಗಿ! (ಅದನ್ನು ಹೆಕ್ಕುತ್ತಾಳೆ.) ಆದರೆ, ಈ ಬಟ್ಟಲು, (ಅಳುತ್ತಾಳೆ) ನನ್ನ ಮಗುವಿನದು

೧. ಸೈನಿಕ:—(ಅದನ್ನು ಎಳೆದುಕೊಳ್ಳಲು ಹೋಗುವಾಗ ಎರಡನೆಯವನು ತಡೆದು)

೨. ಸೈನಿಕ:—ಹೆಂಗುಸನ್ನೂ ಹೊಡೆಯುತ್ತೀಯಾ? ನೀನು ಯಮನ ಕಡೆಯವನೇ?

೧. ಸೈನಿಕ:—ಓಹೋ! ಬಹಳ ಬುದ್ಧಿವಂತ! ಅವಳನ್ನು ಹೀಗೆ ಒಲಿಸಿ ಕೊಳ್ಳುವ ನೋಟವಲ್ಲವೇ?

ರೈ. ಹೆ:—(ಎರಡನೆಯವನ ಕಾಲಬುಡದಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದು) ದೇವರೂ! ಈ ಬಟ್ಟೆ
ಲನ್ನು ನನಗೆ ದಾನಮಾಡಿರಿ. ನನ್ನ ಮಗು ಈ ಬಟ್ಟೆಲಿನಲ್ಲಲ್ಲದೆ
ಉಣ್ಣುವುದಿಲ್ಲ. ಇದು ನನ್ನ ಮಗುವಿನದು.

೨. ಸೈನಿಕ:—ಇರಲಿ, ನಿನ್ನಲ್ಲಿರಲಿ!-ಹೇ! ಬಾರೋ! ಇವರನ್ನು ಕಾಡಿ
ಪ್ರಯೋಜನವಿಲ್ಲ.

೧. ಸೈನಿಕ—ಆಹಾ! ಮಗು ಉಣ್ಣುತ್ತದಲ್ಲವೇ? ಈಗ ಹೇಳಿದ
ಳಲ್ಲವೇ ಅವಳು, ನಾವು ಗಂಜಿ ಕುಡಿಯಲಿಲ್ಲವೆಂದು? ಹಳ್ಳಿ
ಯವರು ಹೇಳುವುದೇ ಸುಳ್ಳು.

ರೈ. ಹೆ:—ಸುಳ್ಳೇ! ಏ ದೇವಾ! ನಾವೂ ಸುಳ್ಳು ಹೇಳುವುದೇ?
ಏಕೆವ್ವಾ?

೨. ಸೈನಿಕ:—ಅವರು ಉಪವಾಸವಿದ್ದರೂ ಮಗುವನ್ನು ಉಣ್ಣಿಸುವು
ದಿಲ್ಲವೇ? ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಏನಿದೆ? ಎಷ್ಟು ಪೀಡಿಸುವುದು ಅವರನ್ನು?

೧. ಸೈನಿಕ:—ಹಣವಿಲ್ಲ, ಹೋಗಲಿ!—ಆದರೆ, ಅವಳು.

೨. ಸೈನಿಕ:—ಏನೋ ಹುಚ್ಚು! ನೀನು ಹೀಗೆ ಹೆದರಿಸಿ ಗದರಿಸಿದರೆ
ಅವಳು ಒಲಿಯುತ್ತಾಳೋ?

೧. ಸೈನಿಕ—ಅದು ನಿಜ, ನಿಜ!—ಮತ್ತೇನು ಮಾಡುವುದು?

೨. ಸೈನಿಕ:—ಇಂದೋ ನಾಳೆಯೋ ಬಿಡುವಿದ್ದಾಗ ಬಂದು ನೋಡು
ವುದು.

೧. ಸೈನಿಕ:—ಹೌದು, ಹಾಗೆಯೇ—ಏ, ಹೆಣ್ಣೆ! ನಾಳೆ ಬರುತ್ತೇನೆ
ನಾನು; ಹಣವನ್ನು ಕೂಡಿಸು; ಜೋಕೆ. (ಎಂದು ಓರಿಗಣ್ಣಿಂದ
ನೋಡುತ್ತಾ ಹೋಗುವನು. ೨ನೆಯವನು ಅವನನ್ನು ಅನುಸರಿಸುವನು.)

ರೈ:—ಅಯ್ಯೋ! ಇಲ್ಲಿಗೆ ಹೊಡೆದ ಏಟು ಬಲವಾಗಿದೆ.

ರೈ. ಹೆ:—(ಅವನ ಮೇಲಿನ ಮಣ್ಣನ್ನೂ ಗಾಯದಿಂದ ಇಳುವ ರಕ್ತವನ್ನೂ ತನ್ನ
ಬಟ್ಟೆಯ ಸೆರಗಿನಿಂದ ಒರಸಿ) ಅಯ್ಯೋ, ದೇವರೆ! ನಮ್ಮ ನಾಡಲ್ಲಿಯೆ
ನಮಗೆ ಈ ದುರ್ಗತಿಯೇ?

ರೈ:—(ಸಿಟ್ಟುಗೊಂಡು, ಎದ್ದು ನಿಂತು) ಇರಲಿ, ಈಗಲೆ ಹೊರಟೆ! ಎಲ್ಲ
ಹೇಳುತ್ತೇನೆ.

ರೈ. ಹೆ:—ಎಲ್ಲಿಗೆ? ಹೇಳುವುದಾದರೂ ಯಾರ ಹತ್ತಿರ?

ರೈ:—ಈ ಗಾಯವನ್ನೂ ತೋರಿಸುತ್ತೇನೆ. ನಿನ್ನ ಕೈಹಿಡಿದುದನ್ನೂ ಹೇಳುತ್ತೇನೆ.

ರೈ. ಹೆ:—ನೀವೇಕೆ ಹೀಗೆ? ಯಾರಲ್ಲಿ ಹೇಳುವುದು?

ರೈ:—ಯಾರಲ್ಲಿಯೇ?—ತುಂಟರು ಇವರು. ನಮ್ಮನ್ನು ಕೇಳುವವರಿಲ್ಲವೆಂದೇ ಈ ಸಾಹಸ?

ರೈ. ಹೆ:—(ಅವನ ಕೈಹಿಡಿದು ಅಲುಗಾಡಿಸಿ) ಯಾರ ಹತ್ತಿರ? ಹೇಳುವುದೇನೆಂದು?

ರೈ:—ನಾಯಕರಲ್ಲಿ ಹೇಳುವುದು; ಇವರು ಮಾಡಿದ ಅನ್ಯಾಯವನ್ನು. ಇವರಿಗೆ ತಕ್ಕ ಶಿಕ್ಷೆಯಾಗಬೇಕು.

ರೈ. ಹೆ:—ಅಯ್ಯೋ! ನಾಯಕರ ಹೇಳಿಕೆಯಂತೆಯೇ ಇವರು ನಮ್ಮನ್ನು ನೀಡಿಸುವುದಲ್ಲವೇ?

ರೈ:—ಇಷ್ಟೆಯೇ ನಿನಗೆ ಗೊತ್ತು! ನೋಡು ಏನಾಗುತ್ತದೆಂದು? ನಾನು ಹೀಗೆಯೇ ಹೋಗಿ ಹೇಳಿದರೆ . . .

ರೈ. ಹೆ:—ನಿಮಗೆ ಸೆರೆಮನೆ . . . ಅಯ್ಯೋ, ಬೇಡ! ಮೊನ್ನೆ ಅಲ್ಲಿಗೆ ದೂರಿದಲಿಕ್ಕೆ ಹೋದ ರೈತರ ಗತಿ ಕೇಳಿಲ್ಲವೇ? ಅವರನ್ನು ಬಿಸಿಲಲ್ಲಿ ನಿಲ್ಲಿಸಿ ಚಡಿ ಹೊಡೆಸಿದರಂತೆ ನಾಯಕರು.

ರೈ:—ಅವರು ಜಗಳಮಾಡಿದರೆಂದು! ನಾನು ಹಾಗೆ ಮಾಡಿಲ್ಲ.

ರೈ. ಹೆ:—ಅಲ್ಲವಾ, ಕಂದಾಯ ಕೊಡಲಿಲ್ಲವೆಂದೆ ನಾಯಕರಿಗೆ ಸಿಟ್ಟು ಬಂದುದಂತೆ!

ರೈ:—ನಮ್ಮ ದೊರೆಯೂ ದೂರು ಕೇಳದಿದ್ದರೆ ನಮ್ಮ ಗತಿ?

ರೈ. ಹೆ:—ನಾನು ಮೊನ್ನೆಯೇ ಹೇಳಿದ್ದೆನು. ಪುರಂದರಗಡಕ್ಕೆ ಹೋಗುವ, ಇಲ್ಲಿಂದ ಪಾರಾಗುವ, ಎಂದು.

ರೈ:—ಇನ್ನು ಹೋಗುವುದೆ, ಮತ್ತೇನು?

ರೈ. ಹೆ:—ಮೊದಲೆ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದರೆ ಈ ಅಪಮಾನ,-ಅಯ್ಯೋ, ಈ ಪೆಟ್ಟು ತಪ್ಪುತ್ತಿತ್ತು.

ರೈ:—ನನ್ನ ಹುಟ್ಟುರು! ಬಿಡಬೇಕಲ್ಲಾ ಎನಿಸಿತು. ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೋದರೆ ಇನ್ನೇನೋ? (ಆಳುವನು.)

ರೈ. ಹೆ:—ಇಲ್ಲ, ಎಂದರೆ! ಎಷ್ಟು ಜನ ಈ ಮೊದಲೆ ಹೋದವರು; ಅವರೆಷ್ಟು ಸುಖದಲ್ಲಿದ್ದಾರೆ!

ರೈ:—ಹೂಂ! ಅಲ್ಲಿ ಹೋದರೆ:—ನಮಗೆ ಉಣ್ಣಲಿಕ್ಕೆ ದಾರಿ?

ರೈ. ಹೆ:—ಅಲ್ಲಿ ಹೊಲಗಳನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಾರೆ. ಹೊಲದ ಬಳಿಯಲ್ಲಿಯೇ ನಮಗಿರಲು ಗುಡಿಸಿಲು.

ರೈ:—ಹೊಲವೇಕವ್ವಾ, ನಮಗೆ? ಇನ್ನು ನಾನು ಬೇಸಾಯಮಾಡುವುದುಂಟೇ?

ರೈ. ಹೆ:—ಅದೇಕೋ ಈ ವೈರಾಗ್ಯ?

ರೈ:—ಅಯ್ಯೋ! ನಮಗೆ ಎತ್ತು, ಬಿತ್ತು, ಸಾಮಗ್ರಿಗಳನ್ನು ಕೊಡುವವರು ಯಾರೆ? ಇದ್ದುವೆಲ್ಲ ಹೋದುವು ಈ ವಾಸಿಯ ಕೈಗೆ.

ರೈ. ಹೆ:—ಎಲ್ಲಾ ಕೊಡುತ್ತಾರೆ ಅಲ್ಲಿ. ಹೊಸತಾಗಿ ಹೋದವರ ಹೊಲಗಳನ್ನು ಸರಿಹೊರೆಯುವರೆ ಉತ್ತುಕೊಡುತ್ತಾರೆ; ಬಿತ್ತಲಿಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದ ಬೀಜವನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಾರೆ. ಕೊಯ್ಯುವ ವರೆಗೆ ಉಣ್ಣಲಿಕ್ಕೆ ಕೊಡುತ್ತಾರೆ. ಅಷ್ಟರ ವರೆಗೆ ಕಾಡುಕಡುವ ಕೆಲಸವನ್ನು ಮಾಡಿದರೆ ಸರಿ.

ರೈ:—ಅವರ ಕಂದಾಯ? ಅದನ್ನೆಲ್ಲಿಂದ ಕೊಡಲಿ?

ರೈ. ಹೆ:—ಮಹಾರಾಜರು ಬಹಳ ದಯಾಳುವಲ್ಲವೇ? ನಮ್ಮ ಸ್ಥಿತಿ ಸುಧಾರಿಸದೆ ನಮ್ಮಿಂದ ಕರವೆತ್ತುವುದಿಲ್ಲ.

ರೈ:—ಆಗಲಿ; ಈ ಪೀಡೆ ಬೇಡ! ಎಂತಹ ಕೆಲಸವೂ ಆದೀತು; ಈ ಗೋಳು ಬೇಡವ್ವಾ!

ರೈ. ಹೆ:—ಸರಿ, ಹಾಗಾದರೆ ಇಂದೆ ಹೋಗುವುದು.

ರೈ:—ಓಹೋ! ಹೀಗೆಯೇ ಹೊರಡುವುದು; ಮತ್ತೇನು? ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಬೇಡಿಕೊಂಡು ಹೋಗಬಹುದು. ಹಾಳಾಗಲಿ ಈ ಖಂಡೋಜಿ! (ನಕ್ಕು, ದುಃಖದಿಂದ)—ಬಾ, ಬಾ! ನಾಳೆ ನಿನ್ನ ಕಂದಾಯವು ಸಿಕ್ಕುವುದು ಈ ಮನೆಯಲ್ಲಿ! (ಗುಡಿಸಲಿನ ಒಳಗೆ ಹೋಗುವರು.)

ದೃಶ್ಯ ೨

ಪುರಂದರ ಗಡ: ಸುಗುಣನಾಯಕನ ಕೋಣೆ.

ನೀತಾಜಿಯೂ ಸುಗುಣನಾಯಕನೂ ಕುಳಿತಿದ್ದಾರೆ.

ನೀ:—ಭಾವಾ! ನನ್ನ ಬುದ್ಧಿಯೇ ಹರಿವುದಿಲ್ಲ. ಖಂಡೋಜಿಯ ಕಾರ್ಯದ ಮರ್ಮವನ್ನೇ ತಿಳಿವುದು ಅಸಾಧ್ಯವಾಯಿತು.

ಸು:—ಅವನು ದುಷ್ಟನು. ಇಲ್ಲವಾದರೆ ಹಳ್ಳಿಯವರನ್ನೇಕೆ ವೀಡಿಸಬೇಕು?

ನೀ:—ಈ ದುಷ್ಕರ್ಮದ ಫಲವು ಬಹುಬೇಗನೆ ಅವನಿಗೂ ತಿಳಿವುದು. ಪ್ರಜೆಗಳನ್ನೇಕರು ಮಹಾರಾಜರ ಆಶ್ರಯವನ್ನು ಸೇರಿದರು. ಇನ್ನುಳಿದವರು ಸಮಯನಿರೀಕ್ಷಣೆಯಲ್ಲಿದ್ದಾರೆ.

ಸು:—ಜನರನ್ನು ಹೆದರಿಸಿ, ವೀಡಿಸಿ ಅಂಕೆಯಲ್ಲಿ ಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುತ್ತೇನೆಂಬ ಅವನ ಭಾವನೆಯೇ ವಿಚಿತ್ರವಾದುದು.

ನೀ:—ದುಷ್ಟರೂ ಸ್ವಾರ್ಥಪರರೂ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಾದರೆ ಹೀಗೆಯೇ!—ತಾರೆಯ ವರ್ತಮಾನವೇ ಇಲ್ಲ. ಅವಳನ್ನು ಯಾವ ಸಂಕಷ್ಟದಲ್ಲಿ ಧಿಸಿದ್ದಾನೋ? ಈ ವಿಷಯವೇ ನನ್ನ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಕೊರೆಯುತ್ತಿದೆ.

ಸು:—ಮಾರೋಜಿಗೇನೂ ತಿಳಿದಿಲ್ಲವೆ ತಾರೆಯ ವಿಷಯ?

ನೀ:—ಯಾತ್ರೆಗೆಂದು ಹೊರಟವರು ಅರಣ್ಯವನ್ನು ಸೇರಿದ್ದಾರೆಂದು ಅವನಿಗೆ ತಿಳಿದಿದೆ. ಆದರೆ, ನಮ್ಮ ಗುತ್ತಾಚರರ ಹೇಳಿಕೆಯಂತೆ ಅವರು ಅರಣ್ಯದಿಂದ ಬೇರಾವ ಕಡೆಗೂ ಹೋದಂತೆ ತೋರುವುದಿಲ್ಲ.

ಸು:—ಹಾಗಾದರೆ, ಅವಳನ್ನು ಅರಣ್ಯದಲ್ಲಿಯೇ ಅಡಗಿಸಿಟ್ಟಿರಬೇಕು.

ನೀ:—ಅದರ ಉದ್ದೇಶ?

ಸು:—ಅವಳನ್ನು ದೂರವಿರಿಸಿ ತನ್ನಿಚ್ಛೆಯಂತೆ ವರ್ತಿಸುವುದು. ಬಹುಶಃ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸುವುದು.

ನೇ:—ಛೇ! ಅವಳು ಎಂದೂ ಇದಕ್ಕೆ ಸಮ್ಮತಿಸಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲ.

ಸು: ಅವಳೇ ಬಂಧನದಲ್ಲಿದ್ದರೆ?

ನೇ:—(ಅಲೋಚಿಸಿ)-ಭಾವಾ! ಇದೂ ಅಸಂಭವ. ಸೈನಿಕರಿಗೆ ಅವಳ ಮೇಲಿರುವ ಅಭಿಮಾನವೇನು!—ಅವಳನ್ನು ಬಂಧಿಸಿದರೆ ಸೈನಿಕರು ಅವನನ್ನೇ ಇದರಿಸಬಹುದು.

ಸು:—ಸೈನಿಕರಿಗೆ ತಿಳಿಯದಂತೆಯೇ ಅವಳನ್ನು ಇಟ್ಟಿದ್ದರೆ?

ನೇ:—(ಅಲೋಚಿಸಿ)-ಹೂಂ! ಆದುದರಿಂದ ಅವಳ ಶೋಧನೆಯನ್ನು ಮಾಡಬೇಕಾಯಿತು.

ಸು:—ಇನ್ನೂ ನಿನ್ನ ಹುಚ್ಚು! ಅವಳಿಗೆ ನಿನ್ನಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವಾಸವಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ನಿನಗೆ ಅವಳ ಜಿಂತೆ.

ನೇ:—ನೀವು ಹಾಗೆನ್ನಬಾರದು, ಭಾವಾ! ಅವಳು ಖಂಡೋಜಿಯೊಡನೆ ಬಲೆಯಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದಿರಬಹುದು.

ಸು:—ನೇತಾ! ಆ ಹುಡುಗಿಗೋಸ್ಕರ ನೀನು ಅಪಾಯಕ್ಕೊಳಗಾಗುವುದೇ?

ನೇ:—ನನ್ನ ಕರ್ತವ್ಯವನ್ನು ಮರೆಯಬೇಕೆಂದೇ ನಿಮ್ಮ ಸೂಚನೆ.

ಸು:—(ಅಲೋಚಿಸಿ) (ಆತ್ಮಗತ)-ಹುಡುಗಿಯ ಹುಚ್ಚು. ತಾರುಣ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೀಗೆಯೇ?

(ಪ್ರಕಾಶ) ನೇತಾ! ಆಗಲಿ; ಗುವಾಚರರನ್ನು ಅರಣ್ಯಕ್ಕೆ ಕಳುಹಿಸುವ; ಅವರು ಶೋಧನೆಯನ್ನು ಮಾಡಲಿ.

ನೇ:—ಏಕೆ? ನಾನೇ ಈ ಕೆಲಸದಲ್ಲಿ ಮುಂದಾದರೇನು?

ಸು:—ಅಪಾಯವಿದೆ. ಹೋಗಬೇಡ. ಖಂಡೋಜಿ ನಿನ್ನ ವಿನಾಶವನ್ನೇ ಬಯಸುತ್ತಾನೆಂದು ಬಲ್ಲಿಯಷ್ಟೆ!

ನೇ:—ಅಪಾಯವಿದೆಯೆಂದು ಕರ್ತವ್ಯಪರಾಙ್ಮುಖನಾಗುವುದೇ?

ಸು:—(ಸಿಟ್ಟಿನಿಂದ)-ನಿನ್ನ ಸುಟ್ಟ ಕರ್ತವ್ಯ!

ನೇ:—ಭಾವಾ, ಕ್ಷಮಿಸಿರಿ! ಸಂಕಷ್ಟಕ್ಕೊಳಗಾದ ಆರ್ತರನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುವುದು ನಮ್ಮ ಧರ್ಮವಲ್ಲವೇ?

ಸು:— ತನ್ನನ್ನು ಧರಿಸಬೇಕೆಂದು ಅವಳೇನೂ ನಿನ್ನಲ್ಲಿ ಮೊರೆಯಿಡಲಿಲ್ಲ.
ನೀನೇ ಏನೇನೋ ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಂಡು ಮುಂದುವರಿವುದು. ಧರ್ಮ,
ಕರ್ತವ್ಯ ಎನ್ನುವುದು.

ನೀ:— ಅವಳೇನೋ ಆಪತ್ತಿಗೊಳಗಾಗಿದ್ದಾಳೆಂದು ನೀವೂ ಒಪ್ಪುತ್ತೀ
ರವೈ!

ಸು:— ಇರಬಹುದು. ಅದಕ್ಕೇಯೇ ಹೇಳಿದೆ; ಗುಪ್ತಚರರಿಂದ ಅವ
ಳಿದ್ದ ಸ್ಥಳವನ್ನು ಗೊತ್ತುಹಚ್ಚುವ, ಎಂದು.

ನೀ:— ಸ್ವಕಾರ್ಯಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಮಹಾರಾಜರ ಕಾರ್ಯಹಾಸಿಯಾಗ
ಬಾರದಲ್ಲವೇ? ಗುಪ್ತಚರರನ್ನು ನನ್ನ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಹಚ್ಚಿದರೆ?

ಸು:— ಇದಕ್ಕೂ ಮಹಾರಾಜರ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೂ ಏನು ಸಂಬಂಧ?

ನೀ:— ನಿಕಟವಾದ ಸಂಬಂಧವಿದೆ. ಈ ಮೊದಲೆ ರಾಜರ ಮೇಲೆ
ಅಪವಾದವಿದೆ. ತಾರೆಯ ಶೋಧಕ್ಕೆ ಅವರು ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತಾ
ರೆಂದು ತಿಳಿದರೆ ಆ ಸಂದೇಹವು ಬಲಗೊಳ್ಳುವುದು.

ಸು:— ಓಹೋ! ತಾರೆಯನ್ನೇ ಆ ನಾಡಿನ ರಾಣಿಯನ್ನಾಗಿ ಪಟ್ಟಕ್ಕೇರಿಸು
ವಾಗ ಅಪರಾಧವು ಸಿರಾಧಾರವಾದುದೆಂದು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗು
ವುದು.

ನೀ:— ಅದರೆ, ಆ ಮೊದಲೆ ಮಹಾಯುದ್ಧವನ್ನು ಮಾಡುವ ಪ್ರಸಂಗ
ವೊದಗಿದರೆ?

ಸು:— ಯಾರೊಡನೆ?

ನೀ:— ಏನು ಭಾವಯ್ಯ? ಮಹಾರಾಜರ ಮೇಲಿನ ಅಪವಾದದ
ದುಷ್ಪರಿಣಾಮವನ್ನು ಬಹುಶಃ ನೀವು ತಿಳಿದಿಲ್ಲ.

ಸು:— ಸ್ವಾರ್ಥಪರರೂ ದುರುದ್ದೇಶಪೂರಿತರೂ ಆದ ಕೆಲವರು ನಾಯ
ಕರು ಅದಕ್ಕೆ ಬೆಲೆಗೊಡಬಹುದು.

ನೀ:— ಅಲ್ಲ. ರಾಜರಲ್ಲಿ ಅಭಿಮಾನವಿದ್ದ ಹಲವರಲ್ಲಿ ಒಂದು ತೆರದ
ಕ್ಷೋಭೆಯುಂಟಾಗಿದೆ. ಖಂಡೋಜಿ ಅವರನ್ನು ತನ್ನ ಕಡೆಗೆ
ಬಲಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಪ್ರಯತ್ನದಲ್ಲಿವಾನೆ.

ಸು:—ಹೂಂ—ಅವರು ಇಂದಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ನಾಳೆಯಾದರೂ ಮಹಾ ರಾಜರನ್ನು ಇದಿರಿಸುವವರೇ? ಹೋಗಲಿ.

ನೇ:—ಆದರೆ, ಈ ವೊಡಲು ಮನಃಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಸಹಾಯಮಾಡು ತ್ತಿದ್ದವರನ್ನೂ ನಾವು ಹಾಗೆ ತಿರಸ್ಕರಿಸುವುದೇ?

ಸು:—ಹಾಗಾದರೆ, ಮಹಾರಾಜರ ಸ್ವಭಾವವನ್ನು ತಿಳಿದೂ ಅವರು ಈ ದುಷ್ಟ ವರ್ತಮಾನವನ್ನು ನಂಬುವುದೇಕೋ?

ನೇ:—ಅವರು ಮಹಾರಾಜರ ಸ್ವಭಾವವನ್ನು ತಿಳಿದಿಲ್ಲ; ಅವರ ಮಹೋದ್ದೇಶವನ್ನು ತಿಳಿದಿದ್ದರು. ಸ್ವರಾಜ್ಯಸ್ಥಾಪನೆಗೆಂದು ನಮ್ಮ ಪಕ್ಷವನ್ನು ವಹಿಸಿದರು; ಸಹಾಯವನ್ನು ಮಾಡಿದರು.

ಸು:—ಸ್ವರಾಜ್ಯಸ್ಥಾಪನೆಯಾಗಲಿಲ್ಲವಷ್ಟೆ! ಅವರಿಗ ಮಹಾರಾಜ ರನ್ನು ವಿರೋಧಿಸುವುದೇಕೋ?

ನೇ:—ಮಹಾರಾಜರಿಂದ ಈ ದುಷ್ಟೃತ್ಯವು ಘಟಿಸಿತೆಂಬ ಹೇಳಿಕೆ ನಿಜ ವಾದರೆ ಅವರ ಅಲ್ಪತೆಯನ್ನೂ ಸ್ವಾರ್ಥಪರತೆಯನ್ನೂ ಇದು ಉದ್ದೋಷಿಸುತ್ತದಲ್ಲವೇ? ಅಂತಹ ಮಹಾರಾಜರಲ್ಲಿ ಮಹೋ ದ್ದೇಶವಿದೆಯೆಂದರೆ ನಂಬುವವರಾರು?

ಸು:—ಎಂತೂ ಅವರೆಲ್ಲರೂ ಖಂಡೋಜಿಯನ್ನು ಸೇರುವರು, ಮಹಾ ರಾಜರನ್ನು ಇದಿರಿಸುವರು, ಎಂದಾಯಿತು.

ನೇ:—ಇಲ್ಲ! ಇನ್ನೂ ಅಷ್ಟು ಮುಂದೆ ಹೋಗಿಲ್ಲ. ಹಲವರಲ್ಲಿ ಮಹಾ ರಾಜರ ವಿಷಯವಾಗಿ ವೊಡಲು ತಾತ್ಸಾರವುಂಟಾಗಿದ್ದರೂ ಈಗ ಅದು ಕಡಮೆಯಾಗುತ್ತಿದೆ.

ಸು:—ಅದಕ್ಕೇನು ಕಾರಣವೋ?

ನೇ:—ಖಂಡೋಜಿಯ ಕುತಂತ್ರವು ಮತ್ತು ನಿರ್ದಯಸ್ವಭಾವವು.— ತಾರೆಯಿಲ್ಲದುದರಿಂದ ನೆರೆಹೊರೆಯ ನಾಯಕರಲ್ಲಿ ಖಂಡೋ ಜಿಯ ಸಿಸ್ತೃಹತೆಯಲ್ಲಿ ಸಂದೇಹವುಂಟಾಗಿದೆ. ಈಗಣ ಅವನ ರಾಜ್ಯಭಾರಕ್ಕೆ ಮದಿಂದಾಗಿ ಅದು ಬೆಳೆಯುತ್ತಿದೆ.

ಸು:—ಇಷ್ಟೆಲ್ಲ ನಿನಗೆ ತಿಳಿದಿದೆ. ಪಾಪ! ಚತುರನಾದ ಆ ಖಂಡೋ ಜಿಗೆ ತಿಳಿದಿಲ್ಲ, ಅಲ್ಲವೇ?

ನೇ:—ಓಹೋ! ಅವನೂ ತಿಳಿದಿದ್ದಾನೆ. ಆದರೆ, ದುರ್ಮಾರ್ಗವು
ಯಾವಾಗಲೂ ವಕ್ರವೇ! ಒಂದು ಅವರಾಧವನ್ನು ಅಡಗಿಸಲಿ
ಕೈಂದು ಇನ್ನೊಂದನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾನೆ, ವಾವ!

ಸು:—ತಾರೆಯನ್ನಿರಿದಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ತನ್ನ ಕೆಲಸವನ್ನು ಮಾಡದೆ, ಅವಳ
ನ್ನೇಕೆ ಅಡಗಿಸಿದ್ದಾನೆ, ಅವನು?

ನೇ:—ಅದನ್ನು ತಿಳಿಯಲಾರೆನು. ಅವಳು ಯಾತ್ರೆಗೆ ಹೋಗಿದ್ದಾ
ಳೆಂದೂ ಇನ್ನು ಅಲ್ಪಾವಧಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಹಿಂದಿರುಗುವಳೆಂದೂ
ಸ್ವಾಭಿಮಾನವುಳ್ಳ ನಾಯಕರಿಲ್ಲ ಪುರಾತನ ಮೋರೆವಂಶಕ್ಕಾದ
ಅವಮಾನಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ಪ್ರತೀಕಾರವನ್ನು ಮಾಡುವುದರಲ್ಲಿ ಸಹಾ
ಯಕರಾಗಬೇಕೆಂದೂ ಅವಳ ಪರವಾಗಿ ಅವನು ನಾಯಕರಿಗೆಲ್ಲ
ವಿಜ್ಞಾಪನೆಯನ್ನು ಕಳುಹಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಅದನ್ನು ಅನೇಕರು ಇನ್ನೂ
ಮನ್ನಿಸಿಲ್ಲ.—ಆದರೆ ತಾರೆಯ ಶೋಧವನ್ನು ಮಹಾರಾಜರು
ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆಂದು ಜನಜನಿತವಾದರೆ ಖಂಡೋಜಿಯ ತಂತ್ರವು
ಫಲಕಾರಿಯಾಗಬಹುದು.

ಸು:—ನೇತಾ! ನೀನು ಬಹಳ ಚಾಣಾಕ್ಷನಾಗಿದ್ದೀ. ಎಲ್ಲ ವಿಷಯಗ
ಳನ್ನು ಮೊದಲೆ ತಿಳಿದಿದ್ದೀ; ಸ್ಥಿತಿಗತಿಗಳ ವಿಮರ್ಶೆಯನ್ನು ಕೇಳಿ
ಸಂತೋಷವಾಯಿತು.

ನೇ:—ಭಾವಾಃ ನಿಮ್ಮ ಉಪದೇಶದ ಫಲ. ರಾಜನೀತಿಯನ್ನು ಬೋಧಿ
ಸಿದವರು ನೀವೇ ಅಲ್ಲವೇ?

ಸು:—ಏನಿದ್ದರೂ ತಾರೆ ಸದ್ಯದಲ್ಲಿಯೇ ಹಿಂದಿರುಗಬಹುದಷ್ಟೆ! ಅವಳ
ಶೋಧನೆಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ನಿನಗೇಕಿಷ್ಟು ಆತುರವು?

ನೇ:—ಭಾವಾ! ಖಂಡೋಜಿಯ ಕೃತ್ರಿಮವೇ ನನಗಿನ್ನೂ ತಿಳಿಯಲಿಲ್ಲ.
ಅವನಲ್ಲಿ ದುರುದ್ದೇಶವಿದೆಯೆಂಬುದರಲ್ಲಿ ಸಂದೇಹವಿಲ್ಲ. ಆದರೆ
ಅದೇನೆಂದು ತಿಳಿವುದಿಲ್ಲ. ಏನೋ, ತಾರೆಯನ್ನು ಕಂಡು
ಮಾತನಾಡಿದ ವಿನಾ ನನ್ನ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಸಮಾಧಾನವಿಲ್ಲ.

ಸು:—ಹೂಂ!—ಪ್ರಯತ್ನಿಸು! ಮಂಜಾಗ್ರತೆಯಿಂದ ವರ್ತಿಸು.
ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವನ್ನು ನನಗೆ ತಿಳಿಸದೆ ದುಡುಕಬೇಡ. ನಮ್ಮ

ಮೆಚ್ಚಿನ ಕೆಲವು ಸೈನಿಕರಾದರೂ ಗುಪ್ತವೇಷದಲ್ಲಿ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿಯೇ ಇರುವಂತೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಿರಲಿ.

ನೇ:—ಭಾವಾ! ಇನ್ನೊಂದು ಆಲೋಚನೆಯಿದೆ.

ಸು:—ತಾರುಣ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೀಗೆಯೇ-ಕಲ್ಪನಾಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಓಲಾಡುವುದು!

ನೇ:—ವಿಶಾಲಗಡಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಖಂಡೋಜಿಯನ್ನೇ ನೋಡಿ ಮಾತಾಡಬೇಕೆಂದು.

ಸು:—ಓಹೋ! ಬಹಳ ದೊಡ್ಡ ಆಲೋಚನೆ! ನಿನಗೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಬುದ್ಧಿ ಕೆಟ್ಟಿರಬೇಕು.

ನೇ:—ಖಂಡೋಜಿ ಬಹಳ ಸಮರ್ಥನಲ್ಲವೆ, ಭಾವಾ? ಅವನನ್ನು ನಮ್ಮ ಪಕ್ಷಕ್ಕೆ ತಿರುಗಿಸಿದರೆ . . . !

ಸು:—ಒಮ್ಮೆ ಅವನು ತಂತ್ರಗಾರನು, ದುಷ್ಟನು; ಇನ್ನೊಮ್ಮೆ ಅವನು ಸಮರ್ಥನು ಅಲ್ಲವೇ?—ಹುಲಿಯ ಗವಿಯನ್ನು ಹೊಗಬೇಡ, ನೇತಾ!

ನೇ:—ಹುಲಿಯಾದರೇನು? ಧೈರ್ಯದಿಂದ ಸಮೀಪಿಸುವವನಿಗೆ ಅದು ಅಂಜುತ್ತದಲ್ಲವೇ?

ಸು:—ಆದರೆ, ಅವನು ಹಿಂದಿರುಗಿದಾಗ ಅವನನ್ನು ಹಿಡಿಯುತ್ತದೆ.

ನೇ:—ಹುಲಿಯನ್ನೇ ಸ್ತಂಭನಗೊಳಿಸುವ ಮಂತ್ರವಿದ್ದರೆ? ಭ್ರಾಂತಿಗೊಳಿಸುವ ಶಕ್ತಿಯಿದ್ದರೆ? ಅಲ್ಲದೆ, ಅಲ್ಲಿ ಖಂಡೋಜಿಯ ಅಧಿಕಾರವಾದರೂ ನನ್ನ ಕೂದಲು ಕೂಡ ಕೊಂಕಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲ. ನನ್ನ ಪಕ್ಷಪಾತಿಗಳೂ, ನನ್ನಲ್ಲಿ ಅಭಿಮಾನವುಳ್ಳವರೂ ಇನ್ನೂ ಅಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟೋ ಜನರಿದ್ದಾರೆ. ಆದುದರಿಂದ ಭಯವಿಲ್ಲ.

ಸು:—ನಿನ್ನೊಡನೆ ಚರ್ಚಿಸಿ ಫಲವಿಲ್ಲ. ವೇಷಪಲ್ಲಟಿಸಿಕೊಂಡು ಕೆಲವು ಸೈನಿಕರು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗುವಂತೆ ಆಜ್ಞಾಪಿಸುತ್ತೇನೆ.

ನೇ:—ಭಾವಾ! ಅಗತ್ಯವಿಲ್ಲ; ಇನ್ನು ನಿಮ್ಮಿಚ್ಛೆ. ನನ್ನನ್ನು ಆಶೀರ್ವದಿಸಿರಿ. ನಾನು ನಾಳೆ ಮುಂಜಾನೆಯೇ ವಿಶಾಲಗಡಕ್ಕೆ ಹೋಗುವೆನು!

ಸು:—ಆಗಲಿ! ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿ ಬಾ! ನಾನೂ ಜಾವಳಿಯ ಅರಣ್ಯದಲ್ಲಿ
ಸ್ವಲ್ಪ ಶೋಧವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತೇನೆ.

ದೃಶ್ಯ ೩

(ವಿಶಾಲಗಡದ ಹೊರಗೆ ಒಂದು ಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ಹಳ್ಳಿಯವರಿಬ್ಬರು ಮಾತನಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.)

ಮೊದಲನೆಯವನು: — ಸಾಕಪ್ಪ! ಸಾಕು! ಈ ಹಾಳು ಜೀವನ
ಸಾಕು!

ಎರಡನೆಯವನು: — ಬಹಳ ಸುಲಭ! ಮುಗಿಸಿದೆಯಾ ಜೀವನವನ್ನು?

ಮೊ: — ಮುಗಿಸುವುದೆಲ್ಲಿ? ಬಂದುದನ್ನು ಅನುಭವಿಸಬೇಕು.

ಎ: — ಅದೀಗ. ಹೊಟ್ಟೆಬಟ್ಟೆಗಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ತುಂಬಬೇಕು ಅವನ
ಖಜಾನೆಯನ್ನು.

ಮೊ: — ಬಕಾಸುರನ ಹೊಟ್ಟೆಯಂತೆ ಆ ಬೊಕ್ಕಸ. ನಾನಾಗಿ ಕೊಡು
ವುದು; ಅವನಾಗಿ ಕಸಿದುಕೊಳ್ಳುವುದು—ಇನ್ನು ಅವನ ಕಡೆಯ
ವರು ಸೆಳೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗುವುದನ್ನು ಕೇಳುವವರೇ ಇಲ್ಲ!

ಎ: — ಈ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡು ಸಲವಾಯ್ತು; ಎರಡು ಸಲ, ನನ್ನ ಮನೆ
ಸುಲಿಗೆ. ಈ ವರ್ಷ ಬೆಳೆದುದೆಲ್ಲ ಹೋಯಿತು. ಇನ್ನು ಹಟ್ಟಿ
ಯಲ್ಲಿ ಮೂರು ನಡೆಗಳು ಮಾತ್ರ ಇವೆ.

ಮೊ: — ಅವುಗಳಿಗೂ ಕಾಲ ಬರುತ್ತದೆ—ಅದಿರಲಿ; ಇಷ್ಟೆಲ್ಲ ಹಣವನ್ನು
ಏಕೆ ಕೂಡಿಡುತ್ತಾನೋ, ಮಹಾರಾಯ?

ಎ: — ಹೇಳಿದೆನಲ್ಲ? ಬೊಕ್ಕಸವು ಬರಿದಾಗಿದೆಯಂತೆ; ದೊಡ್ಡ ಕಾಳಗ
ವಾಗಬಹುದಂತೆ; ಅದಕ್ಕೆ ಈಗಲೇ ಹಣಕೂಡಿಸುವುದಂತೆ.

ಮೊ: — ಈ 'ಅಂತೆ'ಯಲ್ಲಿ ನಾವು ಬದುಕುವುದಿಲ್ಲವಂತೆ.

ಎ: — ಅದರಿಂದ ಅವನಿಗೆ ತೊಂದರೆಯಿಲ್ಲವಂತೆ.

ಮೊ: — ದೊಡ್ಡ ಪೀಡೆಯಪ್ಪ ಇದು! ನಾನೇನೋ ಹೆಂಡತಿಮಕ್ಕಳೊ
ಡನೆ ಊರುಬಿಡುವುದೆಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿದ್ದೇನೆ.

ಎ:—ಉರು ಬಿಡುವುದು ಸುಲಭ. ಹೋಗುವುದಾದರೂ ಎಲ್ಲಿಗೆ?

ಮೊ:—ಶಿವಾಜಿ ಮಹಾರಾಜರಿದ್ದಲ್ಲಿಗೆ,—ಅವರನ್ನು ಬೇಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು.

ಎ:—ವಾಪ! ಎಲ್ಲರೂ ಹಾಗೆಯೇ ಬೇಡಿಕೊಂಡರೆ ಅವರೇನು ಮಾಡುವುದು?

ಮೊ:—ಅವರು ಪಾಪವುಣ್ಯ ತಿಳಿದವರು. ಕೋಟಿಯ ಸುತ್ತುವರಿದು ಇದ್ದ ಕಾಡನ್ನು ಕಡಿಸಿ ಹೊಲಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೋದವರಿಗೆ ಬೇಸಾಯಕ್ಕೆ ಹೊಲಗಳನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಾರೆ.

ಎ:—ಇಲ್ಲಿ ಬೇಸಾಯಮಾಡಿ ಆಯಿತಲ್ಲ! ಇಲ್ಲಿಯ ಹೊಲಗಳನ್ನು ಬಿಡುವುದು—ಅಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ಉದ್ಧಾರವಾಗಲಿಕ್ಕಿದೆ.

ಮೊ:—ಉದ್ಧಾರವಾಗಬೇಕೆಂದೇ ನಮಗೆ ಸಹಾಯಮಾಡುವುದು. ಇನ್ನು ನಮ್ಮ ಪೂರ್ವಪುಣ್ಯ.

ಎ:—ಏನು? ಇದು ನಿಜವೆ? ಅಲ್ಲ ಜನರಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದೇ?

ಮೊ:—ಸುಳ್ಳೇಕೆ ಆಡುತ್ತಾರೆ? ಎಷ್ಟು ಜನರು ಹೋಗಿದ್ದಾರೆ ಈ ಮೊದಲು! ನಾನೂ ಹೋಗುತ್ತೇನೆಂದೆನಲ್ಲ!

ಎ:—ಇಲ್ಲಿ ಏನು ಮಾಡಲಿಕ್ಕಿದೆ? ಉತ್ತು ಬಿತ್ತಿ ಬೇಸಾಯಮಾಡಿದುದನ್ನು ಎಲ್ಲ ಹೊತ್ತುಕೊಂಡು ಹೋದರೆ—?

ಮೊ:—ಹೊಟ್ಟೆಗೆ ಕೈಹಿಡಿದುಕೊಳ್ಳುವುದು.

ಎ:—ಇಲ್ಲಿದ್ದರೆ, ಅದೇ ಗತಿ!

ಮೊ:—ಅದಿರಲಿ; ನಮ್ಮ ರಾಣೀಸಾಹೇಬರು ಯಾವಾಗ ಬರುವರೊ?

ಎ:—ಅಯ್ಯೋ! ಅವರಿನ್ನು ಬರುವುದೆಲ್ಲಿ?

ಮೊ:—ಯಾತ್ರೆಗೆ ಹೋದವರ ಸುದ್ದಿಯೇ ಇಲ್ಲವಲ್ಲ!

ಎ:—ಅವರ ಸುದ್ದಿ ನಾಯಕರಿಗೇಕೆ? ಅವರು ಹಿಂದಿರುಗದಿದ್ದರೆ ನಮ್ಮ ನಾಯಕರಿಗೆ ಸುಖವೇ!

ಮೊ:—ಅಯ್ಯೋ! ದೇವರೇ! ಈ ದುಷ್ಟನೇ ಇಲ್ಲಿ ರಾಜನಾಗಿರುವುದೇ?

ಎ:—ಏನೋ ಎಲ್ಲ ಸುದ್ದಿಗಳು! ನಮ್ಮ ಕಾಡಲ್ಲಿ ಮಹಾ ಯೋಗಿಗಳಿದ್ದಾರಲ್ಲ? ಅಲ್ಲಿಗೆ ನಮ್ಮ ನಾಯಕರು ಒಮ್ಮೆ ಹೋದರಂತೆ;

ರಾಣೀಸಾಹೇಬರು ಯಾವಾಗ ಬರಬಹುದೆಂದು ಕೇಳಿದ
ರಂತೆ,—ಇನ್ನು ಆರು ತಿಂಗಳು ಅವರಿಗೆ ಗ್ರಹಚಾರವಿದೆ; ಆ
ಮೇಲೆ ಬರುತ್ತಾರೆ, ಎಂದರಂತೆ.

ಮೋ:—ಬಂತಲ್ಲ ನಿಮ್ಮ 'ಅಂತೆ'ಯ ಕಂತೆ.

ಎ:—ನಾನು ನೋಡಿದ್ದುಲ್ಲ; ಕೇಳಿದ್ದು. ಆದುದರಿಂದ 'ಅಂತೆ'
ಎಂದೆ.

ಮೋ:—ಅದಿರಲಿ—ಆ ಯೋಗಿಗಳ ವಿಷಯವೇನು? ಜನರೇನೋ ಎಲ್ಲ
ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಎ:—ಏನು? ಅವರ ಪ್ರಭಾವವೇ? ನಮ್ಮ ನೆರೆಮನೆ "ಸುಬ್ಬಿ"ಗೆ
ಇತ್ತಲ್ಲ, ಏನೋ, ಭೂತವೋ ಪ್ರೇತವೋ ಹಿಡಿವುದು; ಅವಳನ್ನು
ಅಲ್ಲಿಗೆ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹೋಬರು. ಅಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಕತೆ ಬಹಳ
ವಿಚಿತ್ರ. ಸಾಧುಗಳು ತಮ್ಮ ಹೋಮಕ್ಕೆ ಒಂದು ಹಣ್ಣು
ಹಾಕಿದ್ದೇ ಸರಿ; ಅವಳು ಬೊಬ್ಬಿಟ್ಟಳಂತೆ. ಅವಳ ಮುತ್ತಾತನ
ಕಾಲದ ಕತೆಯನ್ನೂ ಹೇಳಿ ತಾನು ಬಿಟ್ಟುಹೋಗುತ್ತೇನೆಂದಿತಂತೆ
ಆ ಪ್ರೇತವು. ಅವಳಿಗೆ ಆ ಮೇಲೆ ಭಸ್ಮವನ್ನು ಮಂತ್ರಿಸಿ
ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಅವಳು ಈಗ ಎಷ್ಟು ಸುಖವಾಗಿದ್ದಾಳೆ!

ಮೋ:—ನನಗೇನೂ ತಿಳಿವುದಿಲ್ಲ! ನನ್ನ ಹೆಂಡತಿಯ ಅಣ್ಣನಿದ್ದಾನಲ್ಲ—
ಅವನಿಗೂ ನನಗೂ ಸ್ವಲ್ಪ ಹಾಗೆ ಹಾಗೆ—ಅವನ ಅತ್ತೆಯನ್ನು
ಅಲ್ಲಿಗೆ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹೋದನು.

ಎ:—ಯಾರನ್ನು? ಆ ಕುರುಡಿಯನ್ನೆ?

ಮೋ:—ಹಾ! ಅವಳನ್ನೆ! ಸುಮಾರು ಇವತ್ತು ವರ್ಷವಾಯಿತೋ
ಏನೋ, ಅವಳ ಕಣ್ಣು ಹೋಗಿ? . . .

ಎ:—ಈಗ ಕಣ್ಣು ಕಾಣುತ್ತದೆಯೇ, ಅವಳಿಗೆ?

ಮೋ:—ಹಾಗೆ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಈಗ ಅವಳು ತನ್ನ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ
ಬರುತ್ತಾಳೆಂದು ನಮ್ಮಾಕೆ ಹೇಳುತ್ತಾಳೆ.

ಎ:—ಆಶ್ಚರ್ಯ! ವಿಚಿತ್ರವಲ್ಲವೇ ಇದು!

ಮೋ:—ಯೋಗಿಗಳಲ್ಲಿ ಎಂತೆಂತಹವರಿಲ್ಲ!

ಎ:—ನಾನೂ ನಾಳೆ ಅವಳನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡುಹೋಗಬೇಕೆಂದಿದ್ದೇನೆ.

ಮೋ:—ಓಹೋ? ಹೆಂಡತಿಯನ್ನೇ? ಬಹಳ ಪುಣ್ಯಕಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳುವ
ಆಲೋಚನೆ?

ಎ:—ನಾನು ಪಾಪಿಯಷ್ಟೆ!—ಆದರೆ, ಅವರು ಹಣ್ಣನ್ನು ಮಂತ್ರಿಸಿ
ಕೊಟ್ಟರೆ . . .

ಮೋ:—ಓಹೋ! ಮಕ್ಕಳಾಗಬೇಕೆಂಬ ಬಯಕೆ, ಅಲ್ಲವೇ?

ಎ:—ಅದು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಇರುವುದು ಸಹಜ!

ಮೋ:—ಮಕ್ಕಳ ಗೋಳು ಸಾಕವ್ವಾ! ಇಲ್ಲದವನಿಗೆ ಇಲ್ಲವೆಂಬ ಒಂದೇ
ಚಿಂತೆ! ಇದ್ದವರಿಗೆ ಅವನ್ನು ಹೇಗೆ ಸಾಕುವುದೆಂದು ಸದಾ ಚಿಂತೆ.
ಸಾಕಿದ ಮೇಲೆ ಇಕ್ಕೊಳ್ಳಿ, ನನ್ನ ಹಿರಿಯ ಮಗನನ್ನು ಎಳೆದು
ಕೊಂಡು ಹೋದರಲ್ಲಾ!

ಎ:—ಎಲ್ಲಿಗೆ? ಯಾರು?

ಮೋ:—ಮಕ್ಕಳ ಸುಖ! ಏನು ಹೇಳುವುದು? ನಾಯಕರ ಅಪ್ಪಣೆ—
“ಕಾಡಲ್ಲಿ ರಸ್ತೆಯೋ ಸುರಂಗವೋ ಏನೋ ಆಗಬೇಕು; ಬರಲಿ,
ಆ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ” ಎಂದು.

ಎ:—ಸರಿ! ಬೊಗಸೆ ತುಂಬ ಸಂಬಳ ಬರುತ್ತದೆ.

ಮೋ:—ಏನು ಸಂಬಳ? ಸಂಬಳ, ಉಂಬಳ! ಸಂಬಳದಿಂದ ಮನೆಯ
ಲ್ಲಿದ್ದದೆ ಹೋಯಿತಲ್ಲ.

ಎ:—ಹಾಗೆ, ಮನಸ್ಸಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಕಳುಹಿಸಿದುದು ಏಕೋ?

ಮೋ:—ಕಳುಹಿಸಿದುದೇ? ಯಾರು? ನಾನೇ?

ಎ:—ನೀವಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ನಿಮ್ಮಾಕೆ?

ಮೋ:—ಅಲ್ಲಪ್ಪಾ! ಬಲಾತ್ಕಾರದಿಂದ ಎಳೆದುಕೊಂಡು ಹೋದುದು.

ಎ:—ಹಾ! ಹಾ! (ನಕ್ಕು) ಏನು ಕುರಿಮರಿಯೇ? ಹಾಗೆ ಎಳೆದು
ಕೊಂಡು ಹೋಗಲಿಕ್ಕೆ?

ಮೋ:—ನಿಮಗೆ ಮಕ್ಕಳಿಲ್ಲ, ಈ ಕತೆ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲ. “ಗಟ್ಟಿಮುಟ್ಟಾದವರೆಲ್ಲ
ಬಿಟ್ಟಿಗೆ ಬರಬೇಕೆಂದು ನಾಯಕರ ಅಪ್ಪಣೆ—ಹೂಂ! ಹೊರಡಲಿ”
ಎಂದರು ಸೈನಿಕರು. ಅವನೇ ದೊಡ್ಡಮಗ; ದುಡಿವವನೊಬ್ಬನೇ

ಎಂದು ಗೋಳಿಟ್ಟಿ. ಕೇಳುವವರಾರು? ರಟ್ಟಿಗೆ ಕೈಹಾಕಿ ಎಳೆಯಲು ಆರಂಭ. ಹೇಳಿದೆ ಅವನಿಗೆ; “ಅಲ್ಲಿಯಾದರೂ ಸುಖದಲ್ಲಿರವ್ಯಾ” ಎಂದೆ.

ಎ:—ಏನು? ಹೀಗೂ ಉಂಟೇ? ಎಂತಹ ರಾಜ್ಯವವು ಇದು! ತೆರಿಗೆ ತೆರಿಗೆಯೆಂದು ಮನೆಯಲ್ಲಿದ್ದುದನ್ನೆಲ್ಲಾ ದೋಚಿಕೊಂಡು ಹೋಗುವುದು. ಬಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಜನರನ್ನೂ ಎಳೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗುವುದಾದರೆ ಕಷ್ಟ!

ಮೊ:—ಯಾರಲ್ಲಿ ಹೇಳುವುದು? “ದೇವರೇ” ಎನ್ನುವುದು.

ಎ:—ಇನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಕಾಲಕ್ಷೇಪವಾಗುವಂತಿಲ್ಲ. ನಾನೂ ಮತ್ತೇನು? ಅಣ್ಣನ ಮಕ್ಕಳೆಲ್ಲ ಮೊದಲೆ ಊರುಬಿಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಆಗಲಿ, ನಾಳೆ ಹೋದವನು ಸಾಧುಗಳ ಹತ್ತಿರ ಕೇಳಿಬಿಡುತ್ತೇನೆ.

ಮೊ:—ಏನೆಂದು?

ಎ:—ಪುರಂದರಕ್ಕೆ ಹೋದರೆ ನನ್ನ ಸ್ಥಿತಿ ಸುಧಾರಿಸಬಹುದೋ ಎಂದು.

ಮೊ:—ಓಹೋ, ಹಾಗೆ ಕೇಳಿದರೆ ನಿನ್ನ ಸ್ಥಿತಿ ನೆಟ್ಟಗಾಗುತ್ತದೆ. ಮೊನ್ನೆ ಯಾರೋ ಯೋಗಿಗಳಿರಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿಯ ಸಂಕಷ್ಟಗಳನ್ನು ಹೇಳಿ ಬಿಟ್ಟಿರಂತೆ. ಅವರು ಹಿಂದೆ ಬರುವಾಗಲೆ ಅವರಿಗೆ “ಮಾವನ ಮನೆ”-ಸೆರೆಮನೆ.

ಎ:—ಹಾಗೆಂದರೆ? ಮಾತನಾಡಲಿಕ್ಕೂ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವಿಲ್ಲವೇ?

ಮೊ:—ಇದೆಯಪ್ಪಾ! ಹೇಳಿ! ನಮ್ಮ ನಾಯಕರಷ್ಟು ಒಳ್ಳೆಯವರಿಲ್ಲ; ಅವರ ಸರಕಾರವೇ ಸರಕಾರವೆಂದು. ಯಾರು ನಿಮ್ಮನ್ನು ಮುಟ್ಟುತ್ತಾರೆ?

ಎ:—ಒಳ್ಳೆಯ ಕತೆ ಇದು; ಇದ್ದ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಹೇಳಬಾರದು, ಅಲ್ಲವೆ?

ಮೊ:—ಇದ್ದುದೋ, ಇಲ್ಲದುದೋ; ಸರಕಾರಕ್ಕೆ ವಿರೋಧವಾಗ ಬಾರದು.

ಎ:—ಒಳ್ಳೆಯ ಸರಕಾರವಿದು. ಈ ನಾಡಿಂದ ಓಡಿಹೋಗುವುದೇ ಒಳ್ಳೆಯದು. ನಾವು ಜತೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಹೋಗುವ!

ಮೋ:—ನಾನು ಯಾವಾಗಲೂ ಸಿದ್ಧನೇ. ಆದರೆ ಹೋಗಬೇಕಾದರೆ ಸಾಧುಗಳ ಭೇಟಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡೇ ಹೋಗಬೇಕು. ಅಷ್ಟು ದೂರ ಹೋದ ಮೇಲೆ, ಅದಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಬರುವುದೆಂದರೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಕಷ್ಟ.

ಎ:—ಸರಿ, ನಾಳೆಯೇ ಹೊರಡುವುದು; ಅಲ್ಲಿಂದಲೇ ಪುರಂದರಕ್ಕೆ ಹೋಗುವುದು.

ದೃಶ್ಯ ೪

(ವಿಶಾಲಗಡದ ಆರಮನೆ, ಖಂಡೋಜಿಯ ಓಲಗಸಾಲೆ. ಖಂಡೋಜಿ ಮತ್ತು ಸಾವಳ್ಯ ಇವರಿಬ್ಬರೂ ಮಾತನಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.)

ಖಂ:—ಸಾವಳ್ಯ, ನಮ್ಮ ಕೆಲಸವು ಹೇಗೆ ಸಾಗುತ್ತಿದೆ?

ಸಾ:—ಓಹೋ! ಪ್ರತಿದಿವಸವೂ ಯೋಗಿಗಳ ಭೇಟಿಗೆಂದು ಬರುವವ ರೆಷ್ಟು ಮಂದಿ! ಮಹಾತ್ಮರಲ್ಲವೇ? ಹತ್ತು ಕೇಳಿದರೆ ಒಂದು ಮಾತು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಆ ಒಂದು ಮಾತನ್ನು ಕೇಳಲಿಕ್ಕೆ ಜನರ ಕುತೂಹಲವೇನು!

ಖಂ:—ಹೂಂ! ಮಾವಯ್ಯನವರು ಹೇಗೆ?

ಸಾ:—ಆ ಸಾಧುಗಳಿಗೆ ಯೋಗ್ಯರಾದ ಶಿಷ್ಯರು. ಗುರುಗಳು ಸಮಾಧಿಯಲ್ಲಿರುವಾಗ ಪುಣ್ಯಕಥೆಗಳನ್ನು ಹೇಳುವುದು; ಬಂದ ಕಾಣಿಕೆಗಳನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುವುದು; ಮಂತ್ರಿಸಿದ ಫಲಮಂತ್ರಾ ಕ್ಷತೆಗಳನ್ನು ಕೊಡುವುದು; ಸಮಾಧಾನ ಹೇಳುವುದು; ಮತ್ತಿದೆ ಯಲ್ಲ; ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಓರೆಗಣ್ಣಿಂದ ನೋಡುವುದು. (ನಕ್ಕು)-ಅವ ರಿಗೆ ಒಂದು ಮಠವನ್ನು ಬೇಗನೆ ಕಟ್ಟಿಸಿಕೊಡಬೇಕು.

ಖಂ:—(ನಗುತ್ತಾ) ವೆಂಕು ಮಠದಲ್ಲಿರುವುದಾದರೆ ಅವರು ಅದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ನಮ್ಮ ರಾಜ್ಯದ ತಂಟೆಗೆ ಬರಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲ. ಆಗಲಿ; ನಮ್ಮ ಜಾವಳಿಯವರು ಮಾತ್ರವೇ ಬರುವುದು ಅಲ್ಲಿಗೆ?

ಸಾ:—ಅಲ್ಲವು! ನಾಲ್ಕು ಕಡೆಗಳಿಂದಲೂ ಬರುತ್ತಾರೆ. ಎರಡು ಮೂರು ದಿವಸಗಳ ಪ್ರಯಾಣಮಾಡಿ ಬರುತ್ತಾರೆ. ರೋಗಿಗಳನ್ನು, ಕಣ್ಣುಕೈಕಾಲು ಇಲ್ಲದವರನ್ನು ಹೊತ್ತುಕೊಂಡು ಬರುತ್ತಾರೆ. ದರ್ಶನಕ್ಕೇಂದು ಬರುವವರು ಕೆಲವರು, ಆಶೀರ್ವಾದಕ್ಕೇಂದು ಕೆಲವರು; ನೋಡಿ ಹೋಗಲಿಕ್ಕೇಂದು ಇನ್ನಿತರರು.

ಖಂ:—ಯೋಗಿಗಳ ಪ್ರಭಾವವೇ ಅಂತಹದು.

ಸಾ:—ಕಾಯನ್ನು ಮಂತ್ರಿಸಿಕೊಟ್ಟರೆ ಮಕ್ಕಳಾಗುತ್ತವಂತೆ,—ಮಕ್ಕಳು!

ಖಂ:—(ಮುಗುಳ್ಳಗೆಯ್ದು) ಆಗಲಿ, ನಮ್ಮ ದೇಶಿಕೆಗಳೆಲ್ಲ ಹಿಡಿದು ವಂದಾಯಿತು.—ಅದಿರಲಿ ನಮ್ಮ ಇನ್ನೊಂದು ಕೆಲಸ?

ಸಾ:—ಅದೂ ಆಗುತ್ತ ಬಂತು. ಆಶ್ರಮದ ಮೂರು ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು ಐನೂರು ಮಾರು ಸುರಂಗವನ್ನು ತೋಡಿಯಾಯಿತು.

ಖಂ:—ಬರುವ ಜನರಿಗೇನಾದರೂ ಸಂಶಯಕ್ಕೆಡೆಯಿದೆಯೇ?

ಸಾ:—ಅಯ್ಯೋ! ವಾಪ! ಹಳ್ಳಿಗಾಡಿನ ಜನರಿಗೆ ಸುರಂಗವೆಂದರೇನು ಗೊತ್ತು? ಅಲ್ಲದೆ ನಮ್ಮ ಕೆಲಸವು ಎಷ್ಟು ಜಾಗ್ರತೆಯಲ್ಲಿ ಸದ್ದಿಲ್ಲದೆ ಆಗುತ್ತದೆ!

ಖಂ:—ಬೆಳಕುಕಂಡಿಗಳ ವಿಚಾರ!

ಸಾ:—ನೀವು ಬಂದು ಹುಡುಕಿದರೂ ಅವನ್ನು ಗೊತ್ತುಹಚ್ಚಲಾರಿರಿ.

ಖಂ:—ಬೇಕಾದಷ್ಟು ಸಿಡಿಮದ್ದು ಒದಗಿದೆಯೋ?

ಸಾ:—ಓಹೋ! ಯಥೇಷ್ಟವಾಯಿತು! ಪರ್ಣಶಾಲೆಯ ಅಡಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಅಗೆದಾದ ಮೇಲೆ ಮದ್ದನ್ನು ಕೂಡಿಡುವುದೇ!

ಖಂ:—ಸಾವಳ್ಯ! ಇನ್ನು ಮತ್ತಷ್ಟು ಎಚ್ಚರಿಕೆಯಿಂದಿರಬೇಕು.

ಸಾ:—ನಾವೇನೋ ರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಕೆಲಸಮಾಡುತ್ತಿದ್ದೇವೆ. ಆದರೆ ಈಗೀಗ ಕೆಲವರು ಹಳ್ಳಿಯವರು ಆಶ್ರಮದಲ್ಲಿಯೇ ರಾತ್ರಿಕಾಲ ದಲ್ಲೂ ನಿಲ್ಲುತ್ತೇನೆಂದು ಹಟಮಾಡುತ್ತಾರೆ.

ಖಂ:—ಛೇ! ಅದಾಗದು ಸಾವಳ್ಯ! ನಮ್ಮ ಗುಟ್ಟು ರಟ್ಟಾದೀತು.

ಸಾ:—ಆದರೆ, ಬಹುದೂರದಿಂದ ಬರುತ್ತಾರಲ್ಲ, ಅವರನ್ನೇನು ಮಾಡುವುದು? ಅದಕ್ಕೆ ನಾನೊಂದು ಉಪಾಯ ಮಾಡಿದ್ದೇನೆ. ದೂರದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಗುಡಿಸಿಲುಗಳನ್ನು ಹಾಕಿಸಿದ್ದೇನೆ.

ಖಂ:—ಇದೇನು? ಸಾವಳ್ಯ!-ಇಷ್ಟೂ ವಿಚಾರವಿಲ್ಲವೇ? ಜನರು ಅಲ್ಲಿ ಉಳುಕೊಂಡರೆ ನಮ್ಮ ಕಾರ್ಯಭಾಗವು ತಿಳಿವುದಿಲ್ಲವೇ? ಹೂಂ-ಅವನ್ನು ಹೋದವನೆ ತೆಗೆಯಿಸಿ ಬಿಡು.

ಸಾ:—ಆದರೆ ಅಲ್ಲಿಯ ಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಕೇಳಿ, ಆಮೇಲೆ ಅಪ್ಪಣೆಯಾಗಲಿ. ಆಹ್ನಿಕಕ್ಕೆ ಸಮಯವಾಯಿತೆಂದು ಹೊತ್ತು ಕಂತುವಾಗಲೆ ಜನರನ್ನು ಆಶ್ರಮದಿಂದ ಹೊರಗೆ ಕಳುಹಿಸುತ್ತೇವೆ. ಆದರೆ, ಬಹುದೂರದಿಂದ ಬಂದವರು ಹೋಗುವುದಾದರೂ ಎಲ್ಲಿಗೆ? ಅವರನ್ನು ಮಾತ್ರ ಗುಡಿಸಿಲುಗಳಲ್ಲಿ ಉಳುಕೊಳ್ಳಲಿಕ್ಕೆ ಬಿಡುತ್ತೇವೆ. - ಕಾಣಿಕೆಯಾಗಿ ಬರುವ ಹಣ್ಣುಕಾಯಿಗಳೆಷ್ಟು? ಅವನ್ನೆಲ್ಲಾ ಅವರೊಳಗೆ ಹಂಚುತ್ತೇವೆ. ಈ ಕ್ರಮದಿಂದ ಪ್ರಯೋಜನವಿದೆ. ಜನರ ಭಕ್ತಿ ಹೆಚ್ಚಾಗುತ್ತಿದೆ.

ಖಂ:—ಏನೋ, ನನ್ನ ಸಂದೇಹವು ಪರಿಹಾರವಾಗಲಿಲ್ಲ.

ಸಾ:—ಮರುದಿನ ಬೆಳಗ್ಗೆ ಅವರನ್ನೆಲ್ಲಾ ಗಡಿದಾಟಿಸಿ ಬರುತ್ತೇವೆ. ಅಲ್ಲದೆ ರಾತ್ರಿ ಹಗಲೂ ಅಲ್ಲಿ ಕಾವಲಿದೆ.

ಖಂ:—ಹೂಂ! ನಿಜ! ಯಾರೂ ನಿಲ್ಲಬಾರದೆಂದು ಒತ್ತಾಯಿಸಿದರೂ ಸಂಶಯಕ್ಕೆಡೆಯಿದೆ. ಆಗಲಿ, ಇನ್ನು ಕೆಲವೇ ದಿವಸಗಳಲ್ಲವೇ?

ಸಾ:—ಇನ್ನೊಂದು ವಿಷಯವಿದೆ.

ಖಂ:—ಏನದು?

ಸಾ:—ಇಲ್ಲಿಂದ ಬಂದ ಜನರು ನಿಮ್ಮನ್ನು ಬಹಳವಾಗಿ ದೂರುತ್ತಾರೆ.

ಖಂ:—ತುಂಟರು! ಅವರನ್ನು ಹಣ್ಣುಮಾಡದಿದ್ದರೆ ರಾಜ್ಯವಿದ್ದೂ ಪ್ರಯೋಜನವಿಲ್ಲ. ಆ ಶಿವಾಜಿಯ ಕಡೆಯವರು ಕಲಿಸಿಕೊಟ್ಟ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಹೇಳುವುದು, ಕಂದಾಯ ಕೇಳಿದರೆ! ಅವರಿಗೆ ತಲೆ ತಿರುಗಿದೆ. ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವಂತೆ; ಅವರ ಜೀವನೋಪಾಯವನ್ನು

ಸರಕಾರವು ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಡಬೇಕಂತೆ! ಕೆಲಸಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಎದೆ ಬಗ್ಗುವುದಿಲ್ಲ!

ಸಾ:—ನಿಮ್ಮ ಮಾತು ನಿಜ. ಆದರೆ ನಮ್ಮ “ಮಹಾಯೋಗಿಗಳು” ಮಾತ್ರ ಬಹಳ ಕಳವಳಗೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಪ್ರಜೆಗಳೆಲ್ಲ ಕಾರಣಾಂತರದಿಂದ ಊರುಬಿಟ್ಟು ಹೋದರೆ ರಾಜ್ಯವಾರಿಗೆನ್ನುತ್ತಾರೆ.

ಖಂ:—ರಾಜ್ಯವು ನಮಗೆ!—ಮತ್ತಾರಿಗೆ?—ಆ ಹಳ್ಳಿಜನರಿಗೋ?—ಅವಳ ತಂದೆಯ ಮತ್ತು ಅವಳ ಔದಾರ್ಯದಿಂದ ಖಜಾನೆ ಬರಿದಾಗಿದೆ. ಈಗಲೆ ಹಣವನ್ನು ಕೂಡಿದದ್ದರೆ ಇನ್ನುಮುಂದೆ ಯುದ್ಧವನ್ನು ಹೂಡುವುದು ಹೇಗಂತೆ?

ಸಾ:—ಈ ಎಲ್ಲ ವಿಚಾರಗಳು ಅವರಿಗೆಲ್ಲಿ?—ಎಷ್ಟಾದರೂ ಹೆಂಗುಸಲ್ಲವೇ? ಸ್ವಲ್ಪ ಕರುಣೆ ಹೆಚ್ಚು.

ಖಂ:—ಆಗಲಿ, ಮಾವಯ್ಯನವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವೇನು ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ?

ಸಾ:—ಪಾಪ! ಅವರಿಗೆ ನನ್ನಷ್ಟು ಗೊತ್ತಿಲ್ಲ. ನಿಮ್ಮನ್ನು ಕೇಳಿ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು; ದೂರಿದುವವರ ಮಾತುಗಳಿಂದ ಸಿಟ್ಟಾಗಬಾರದು, ಎಂದು ಆಗಾಗ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಹೇಗೂ ಸಮಾಧಾನಗೊಳಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಖಂ:—ಇರಲಿ! ನಾನು ಬಂದಾಗ ಎಲ್ಲ ವಿವರಿಸುತ್ತೇನೆ; ಸರಿಪಡಿಸುತ್ತೇನೆ.

(ಚಾರನೊಬ್ಬನು ಬಂದು ನೇತಾಜಿಯ ಆಗಮನವನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅವನನ್ನು ಒಳಗೆ ಕರೆತರುವಂತೆ ಹೇಳಿ)

ಅವನೇಕೆ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದನು?—ಪಾಪ! ತಾರೆಯಿಲ್ಲವೆಂದು ಕಳವಳವೇನೋ? (ನಕ್ಕು) ಅವನಿಗೇ ಇಲ್ಲಿಯ ವರ್ತಮಾನವೇ ಇಲ್ಲವಲ್ಲ!—ಆದರೆ, ನನ್ನಲ್ಲಿನು ಕೆಲಸವವನಿಗೆ?—ಹೂಂ!—ಬರಲಿ! (ಎದ್ದು ನಿಂತುಕೊಳ್ಳುವನು.)

(ನೇತಾಜಿ ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ವಂದಿಸಿ ನಿಂತುಕೊಳ್ಳುವನು.)

ಖಂ:—(ಪ್ರತಿವಂದನೆಯನ್ನು ಮಾಡಿ)—ಓಹೋ! ಸರದಾರರು! ಅಪೂರ್ವ ಆಗಮನ!

ನೇ: - ನಿಜ! ನಿಮ್ಮಲ್ಲಿ ಸಂಭಾಷಿಸುವ ಅವಶ್ಯಕತೆಯಿದ್ದುದರಿಂದ ಬಂದೆನು.

ಖಂ:—ಓಹೋ! ಅಂತಹ ಗಹನ ವಿಚಾರವೇನೋ?

ನೇ:—ಅದು ಗುಟ್ಟಿನ ವಿಷಯ. (ಸಾವಳ್ಯನ ಕಡೆಗೆ ನೋಡುವನು. ಅವನು ಹೊರಟು ಹೋಗುವಾಗ)

ಖಂ:—ಸಾವಳ್ಯ! ನೀನು ಹೊರಟುಹೋಗಬೇಕೆಂದಿಲ್ಲ. ದ್ರೋಹಿಗಳಿರಲ್ಲಿರುವಾಗ ಬೆನ್ನ ಹಿಂದಿರುವ ಮಿತ್ರನನ್ನು ಕಳುಹಿಸುವುದು ಸರಿಯಲ್ಲ. (ನೇತಾಜಿಯನ್ನು ನೋಡಿ)—ಇವನು ನನ್ನ ನಂಬುಗೆಯ ಸೇವಕನು. ಇವನು ಕೇಳಬಾರದ ವಿಚಾರವೇ ಇಲ್ಲ.

ನೇ:—ನಾನು ದ್ರೋಹಿಯಲ್ಲ.—ಆದರೂ—

ಖಂ: - ಆರಂಭದಲ್ಲಿಯೇ ಮತಭೇದ-ನಮ್ಮ ಸಂಭಾಷಣೆಯಿಂದ ಪ್ರಯೋಜನವೇನೋ?

ನೇ:—ಆಗಲಿ, ದ್ರೋಹಿಯೆಂದೇ ತಿಳಿಯಿರಿ. ತಾರೆ ಯಾತ್ರೆಗೆ ಹೋಗಿ ದ್ವಾಳೆಂದು ವರ್ತಮಾನವಿದೆ! ಇದು ನಿಜವೇ?

ಖಂ:—ತಾರೆ! ಹೂಂ, ತಾರೆ ಚಂದ್ರನೊಡನೆ ಇರಬಹುದು!

ನೇ:—ನಾನು ಕೇಳಿದುದು ಚಂದ್ರರಾಯರ ಮಗಳು ತಾರೆಯ ವಿಚಾರ—

ಖಂ:—ಓಹೋ! ರಾಣೀಸಾಹೇಬರು; ಅವರ ವಿಚಾರ—.

ನೇ:—ಅವರು ಯಾತ್ರೆಗೆ ಹೋದ ವರ್ತಮಾನ?

ಖಂ:—ನಿಜವಲ್ಲದುದನ್ನು ಜನರೇಕೆ ಆಡುತ್ತಾರೆ?

ನೇ:—ಬರಿಯ ವರ್ತಮಾನವಲ್ಲವೇ? ಅದರ ಮೂಲವನ್ನು ಶೋಧಿಸಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಅವರಿಗ ಎಲ್ಲಿದ್ದಾರೆ?

ಖಂ:—ಅವರೊಡನೆ ಹೋದವರು ಇನ್ನೂ ಹಿಂದೆ ಬರಲಿಲ್ಲ.

ನೇ:—ಆಗಲಿ; ಅವರ ಯಾತ್ರಾಕ್ರಮವು ನಿಮಗೆ ತಿಳಿದಿದೆಯಷ್ಟೆ! ಈಗ ಅವರೆಲ್ಲಿರಬಹುದೆಂಬುದೂ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲವೇ?

ಖಂ:—ಅದಕ್ಕಿಂತ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯವಾದ ವಿಚಾರಗಳಲ್ಲಿ ನನ್ನ ದೃಷ್ಟಿಯಿದೆ.

ನೇ: -ಅದು ರಾಜ್ಯವಿಚಾರ—ಆದರೆ, ರಾಜ್ಯಾಧಿಕಾರಿಯ ವಿಷಯವನ್ನೂ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವುದು ಅಷ್ಟೇ ಅವಶ್ಯವಲ್ಲವೇ?

ಖಂ:-ಯಾತ್ರೆಗೆ ಯೋಗ್ಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಮಾಡಲಿ ಮಾಡಿಯಾಗಿದೆ.

ನೇ:- ಆ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಂತೆ ನಡೆಯುತ್ತದೋ ಎಂದಾದರೂ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕಷ್ಟೆ!

ಖಂ:-ಹಾಗೆ ನಡೆಯುತ್ತದೆ-ನಡೆಯಲೇ ಬೇಕು. ನನ್ನ ಆಜ್ಞೆಯೆಂದರೆ ಅಂತಹುದು.

ನೇ:-ನಿಮ್ಮ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಂತೆ, ಅವರಿಗ ಎಲ್ಲಿರಬಹುದು? ಅದನ್ನಾದರೂ ಹೇಳಿರಿ.

ಖಂ:-ಅದಿರಲಿ, ನಿಮಗೇಕೆ ಅವರ ವಿಚಾರವು?

ನೇ:-ಗೆಳತಿಯ ಕ್ಷೇಮಸಮಾಚಾರವನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವುದು ಕರ್ತವ್ಯವೆಂದು.

ಖಂ:-ಓಹೋ! ಬಹಳ ಸದ್ಭಾವನೆ!-ಅವರ ಮೇಲೆ ನಿಮ್ಮ ಕುಡ್ಭುಷಿಯಿಲ್ಲವೆಂದು ಕೇಳಿ ಆನಂದವಾಯಿತು!

ನೇ:-ಏನು ನಾಯಕರೆ? ನಿಮ್ಮ ಬಾಯಿಂದಲೂ ಇಂತಹ ಮಾತುಗಳೇ?

ಖಂ:-ನಿಜವಾದುದನ್ನು ಆಡುವುದಕ್ಕೆ ಹಿಂಜರಿವುದು ನನ್ನ ಸ್ವಭಾವವಲ್ಲ.

ನೇ:-ದೋಷಾರೋಪಣೆಯನ್ನು ಮಾಡುವ ಮೊದಲು ವಿಚಾರಿಸಬೇಕು.

ಖಂ:-ಓಹೋ! ತುಂಬಾ ವಿಚಾರಿಸಿದ್ದೇನೆ. ವಿಚಾರಿಸಿಯೇ ಆಡಿದ್ದೇನೆ!

ನೇ:- (ಸಿಟ್ಟನ್ನು ಅಡಗಿಸಿ) ಆಗಲಿ, ಅವರು ಯಾವಾಗ ಹಿಂದಿರುಗಬಹುದು?

ಖಂ:-ಬಂದಾಗ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ.

ನೇ:- ಈಗಲೆ ತಿಳಿಯಬಹುದೋ ಎಂದು ನನ್ನ ಪ್ರಶ್ನೆ!

ಖಂ:- ಅದನ್ನೀಗ ತಿಳಿಸಲಾರೆನು.

ನೇ:-ಹೂಂ-ಇನ್ನೊಂದು ವಿಚಾರ. ನೀವು ಪ್ರಜೆಗಳನ್ನು ಬಹಳ ನೀಡಿ ಸುವಂತಿದೆ!

ಖಂ:—ನಮ್ಮ ಪ್ರಜೆಗಳ ವಿಚಾರವಾದರೂ ನಿಮಗೇಕೋ?

ನೇ:—ಪ್ರಜೆಗಳಲ್ಲಿ ಕ್ಷೋಭೆಯನ್ನುಂಟುಮಾಡಿದರೆ ಪರಿಣಾಮವೇನು ಬಲ್ಲಿರಾ?

ಖಂ:—ಓಹೋ! ಪರಿಣಾಮವು ಗೊತ್ತಿದೆ; ಸ್ವಾಮಿದ್ರೋಹಿಗಳಿಗೆ, ತುಂಟರಿಗೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಆಸ್ತದವಾಗುತ್ತದೆ.

ನೇ:—ನಾಯಕರೇ! ನೀವು ಪ್ರತಿನಿಧಿಯಾಗಿ ಕೆಲಸಮಾಡುವವರು. ಮೊದಲಿದ್ದ ಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಬದಲಾಯಿಸುವುದಾಗಲಿ ಹೊಸ ತೆರಿಗೆಯನ್ನು ಹೊರಿಸುವುದಾಗಲಿ ನ್ಯಾಯವಲ್ಲ.

ಖಂ:—ನ್ಯಾಯಾನ್ಯಾಯ ವಿಚಾರವನ್ನು ನ್ಯಾಯಬಾಹಿರನಾದ ದ್ರೋಹಿಯಿಂದ ತಿಳಿಯಬೇಕೆಂದಿಲ್ಲ.

ನೇ:—ನ್ಯಾಯವೆಂದಾದರೆ ದ್ರೋಹಿಯ ಹೇಳಿಕೆಯಾದರೂ ಅದರ ವರ್ತಿಸ್ಸು ಕಡಮೆಯಾಗದು.

ಖಂ:—ನಮ್ಮ ಪ್ರಜೆಗಳ ಮೇಲೆ ತೆರಿಗೆಯನ್ನು ಹೊರಿಸುವ ಅಧಿಕಾರವು ನಮ್ಮದು.

ನೇ:—ಆದರೆ, ಅದು ಮಿತಿವಿರಿದರೆ, ಜನರು ಕೊಡಲು ಅಸಮರ್ಥರಾದರೆ-ಪರಿಣಾಮವು ಕ್ರಾಂತಿಯೆಂದು ಬಲ್ಲಿರಾ?

ಖಂ:—ಓಹೋ! ಬಂಡಾಯವನ್ನೆಬ್ಬಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಈ ಕಡೆಗೆ ತಮ್ಮ ಸವಾರಿಯಾದುದೋ?

ನೇ:—ಅದು ತಾನಾಗಿಯೇ ಉಂಟಾಗುತ್ತಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಬಂದುದು.

ಖಂ:—ದ್ರೋಹಿಯನ್ನು ಇಂದಿನವರೆಗೆ ಕಾರಣಾಂತರಗಳಿಂದ ದಂಡಿಸದಿದ್ದರೂ ಇನ್ನು ಶಿಕ್ಷಿಸುವ ಪ್ರಸಂಗವೊದಗಬಹುದು, ನೆನಪಿರಲಿ!

ನೇ:—ಆಗಲಿ! ಆ ನ್ಯಾಯವನ್ನಾದರೂ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅರಿತಿದ್ದೀರಲ್ಲವೆ! ಆದರೆ ನಿಮ್ಮ ಈ ವರ್ತನೆಯಿಂದ ಜಾವಳಿಯ ರಾಜ್ಯವೇ ನಾಶವಾಗುತ್ತದಲ್ಲ ಎಂದು ವ್ಯಸನ.

ಖಂ:—ನಿಮ್ಮ ತತ್ವಬೋಧೆಯ ಆವಶ್ಯಕತೆಯಿಲ್ಲ. ನಿಮ್ಮ ಶಿವಾಜಿಯಂತೆ ಕದಿವುದು, ಕೊಲೆಮಾಡಿಸುವುದು ನಮ್ಮ ಉದ್ಯೋಗವಲ್ಲ.

ನೀ:—ಅಬ್ಬ! ಮಹಾರಾಜರು ಮಹಾತ್ಮ, ಕಾರುಣ್ಯಮೂರ್ತಿ, ಸದ್ಗುಣದ ಗನಿ ಎಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿದೂ ನೀವೂ ಹೀಗೆ ಆಡುವುದೇ? ಅವರ ಮಹೋದ್ದೇಶವನ್ನು ನೀವೂ ವಿರೋಧಿಸುವುದೇ? ಇನ್ನೂ ದರೂ ನಿಮ್ಮ ಕುಟಿಲೋಪಾಯಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಮಹಾಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಕೈಕೊಡಿ, ನಾಯಕರೇ!

ಖಂ:—ಏನಿದು? ನಾನೂ ನಿನ್ನಂತೆ ಸ್ವಾಮಿದ್ರೋಹಿಯಾಗಬೇಕೆಂದೇ? ಸ್ವಾರ್ಥಪರರಾದ ಪುಂಡರ ತಂಡವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಮೋಸದಿಂದಲೂ ಬಲಾತ್ಕಾರದಿಂದಲೂ ಕೋಟಗಳನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡು, ಪರದ್ರವ್ಯಾಪಹರಣದಿಂದ ಜೀವಿಸುವ ಆ ಶಿವಾಜಿಗೆ, ಅವನ ಅನುಚರರಿಗೆ, ನಿಮಗೆ, ಸ್ವರಾಜ್ಯದ ಚಿಂತೆಯೇಕೆ? ಪುರಾತನವಾದ ಎಷ್ಟು ಮನೆಗಳನ್ನು ನೆಲಸಮಮಾಡಿದಿರಿ? ಎಷ್ಟು ಶೂರ ಸರದಾರರನ್ನು ಮೋಸದಿಂದ ಕೊಲ್ಲಿಸಿದಿರಿ? ನಿಮ್ಮ ಕುತಂತ್ರಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಯಾರಾದರೊಬ್ಬ ಸದ್ವಂಶಸ್ಥನು ಸ್ವರಾಜ್ಯಸ್ಥಾನನೆಗೆ ಪ್ರಯತ್ನಿಸುವುದಿದ್ದರೆ ಅವನಿಗೆ ಸಹಾಯಮಾಡಿ. ಇದು, ನನ್ನದೊಂದು ಹಿತಸೂಚನೆ.

ನೀ:—ಅಂತಹ ರಾಜಮನೆತನವಾದರೂ ಆವುದು? ದೇಶಾಭಿಮಾನಿಗಳಾದ ವೀರನಾಯಕರ ನಿಷ್ಠೆಯನ್ನು ಏಕೀಕರಿಸಲು ಸಮರ್ಥವಾದ ಆ ಮನೆತನವಾವುದು? ಅಂತಹ ವಿಭೂತಿಪುರುಷನಾದರೂ ಆರು?

ಖಂ:—(ಸಿಟ್ಟಿನಿಂದ)—ಏಕೆ? ಮೋರಿಯವರ ವಂಶವು ಪುರಾತನವಾದ್ದಲ್ಲವೇ?

ನೀ:—ಅದರಲ್ಲಿ ನಮಗೀಗ ತೋರುವವರು ಕೃತಸ್ಥರು, ಕರ್ತವ್ಯವಿಮುಖರು!

ಖಂ:—ಹಾ! ಜೋಕೆ!—ನಮ್ಮ ರಾಣಿ 'ತಾರೆ' ವೀರನಾರಿಯೆಂಬುದನ್ನು ಮರೆತೆ. ಅವಳನ್ನು ಮುಂದಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಸ್ವರಾಜ್ಯವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲಿಕ್ಕೆ ನಾವೂ ಪ್ರಯತ್ನಿಸುವೆವು.

ನೀ:—ಹಾಗಾದರೆ, ಈಗೇಕೆ ಅವಳನ್ನು ಅಡಗಿಸಿದುದು?

ಖಂ:—ಏನು ದರ್ಪ? ಅಡಗಿಸಿದುದೆಂದು ಹೇಳಿದವರಾರು? ಒಂದು ವೇಳೆ ಅಡಗಿಸಿದ್ದರೂ, ನಿನ್ನಂತಹ ದ್ರೋಹಿಗಳ ವಿಶ್ವಾಸಘಾತ ದಿಂದ ಅವಳನ್ನು ಪಾರಾಗಿಸುವುದಕ್ಕೆ!

ನೇ:—ಛೇ! ನಿನ್ನಲ್ಲಿ ಮಾತು ಬೆಳೆಯಿಸಿ ಪ್ರಯೋಜನವಿಲ್ಲ.

ಖಂ:—ನನ್ನನ್ನು ಹುಡುಕಿಬಂದವನು ನೀನು! ನಮ್ಮ ಮಾತಿನಿಂದ ಪ್ರಯೋಜನವಿಲ್ಲವೆಂದು ನಾನು ಆರಂಭದಲ್ಲಿಯೇ ಹೇಳಿದ್ದೆ.

ನೇ:—ಆದರೆ, ಅಂಬಾಭವಾನಿಯನ್ನು ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿಟ್ಟು, ಈ ಖಡ್ಗವನ್ನು ಹಿಡಿದು ಪ್ರತಿಜ್ಞಾಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತೇನೆ. “ಮಹಾರಾಜರಿಂದಾಗಲಿ, ಅವರ ಪಕ್ಷದವರಿಂದಾಗಲಿ ಯಾವುದೊಂದು ತರದ ದ್ರೋಹವೂ ತಾರೆಗುಂಟಾಗದು. ಅವಳನ್ನು ಶೋಧಿಸಿ ಈ ರಾಜ್ಯದ ಪಟ್ಟಾಭಿಷಿಕ್ತರಾಜ್ಞಿಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಬೇಕೆಂಬುದೇ ನಮ್ಮ ಮಹಾರಾಜರ ಉದ್ದೇಶವು.”

ಖಂ:—ಓಹೋ! ಆಗ ನೀನು ರಾಜನಾಗಿ ಮೆರೆಯಬಹುದೆಂದು! ಅಲ್ಲವೆ?

ನೇ:—ಛೇ, ಮೂರ್ಖ! ನಿನ್ನ ಕುತಂತ್ರಗಳನ್ನು ಬಯಲಿಗೆಳೆದರೆಯೇ ನಾನು ನೇತಾಜಿ!

ಖಂ:—ಏನು? ನನ್ನರಮನೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಇಂತಹ ಮಾತುಗಳೇ? ದ್ರೋಹಿ! (ಖಡ್ಗವನ್ನೆಳೆದು ಮುಂಡೊತ್ತುವಾಗ ಸಾವಳ್ಯನು ತಡೆಯುತ್ತಾನೆ. ನೇತಾಜಿಯೂ ಖಡ್ಗವನ್ನೆಳೆದು ಹಿಂದೆ ನೋಡುತ್ತಾ ಹೋಗುತ್ತಾನೆ.)

ಅಯ್ಯೋ! ಒಂದೇಟಿನಲ್ಲಿ ಅವನನ್ನು ಮುಗಿಸುತ್ತಿದ್ದೆ!—ಸಾವಳ್ಯ! ನೋಡು; ಅವನ ಬೆನ್ನಟ್ಟುವಂತೆ ಕಳುಹಿಸು ರಾವುತರನ್ನು. ನಮ್ಮ ರಾಜ್ಯದ ಗಡಿಯಲ್ಲಿ ತೀರಿಸಿಬಿಡಲಿ ಅವನನ್ನು; ಅಯ್ಯೋ!

ಸಾ:—ನಾವು ದುಡುಕಬಾರದು; ಕಾರ್ಯ ಹಾಸಿಯಾದೀತು.

ಖಂ:—ಅಬ್ಬ! ಅವನ ಧೈರ್ಯವೇ!—ನಾನು ಅವನ ಹತ್ತಿರ ಮಾತನಾಡಬಾರದಿತ್ತು. ಬಂದಾಗ ಸೆರೆಹಿಡಿಯಬೇಕಿತ್ತು. ಸೇವಕರಾದರೂ ವೀರಾವೇಶದಿಂದ ಹೋಗುವ ಅವನನ್ನೇಕೆ ಬಿಟ್ಟರೋ? ಕರೆ, ಸಾವಳ್ಯ! ಆ ಬಾಗಿಲುಕಾಯುವವನನ್ನು ಕರೆ!

ಸಾ:—ಕಾವಲುಗಾರನೇಕೆ?

ಖಂ:—ನೇತಾಜಿಯನ್ನು ಹೊರಟುಹೋಗಲು ಬಿಟ್ಟುದೇಕೆ ಅವನು?
ಶತ್ರುವನ್ನು ಸೆರೆಹಿಡಿಯಬೇಕಿತ್ತು ಅವನು. ಹೂಂ-ಕರೆ ಅವನನ್ನು.

ಸಾ:—ನಾಯಕರೇ! ನಾವು ದುಡುಕಬಾರದು.

ಖಂ:—ದುಡುಕುವುದೇ! ಅಯ್ಯೋ! ಸಾವಳ್ಯ! ನೇತಾಜಿಯಿದ್ದಷ್ಟೆ
ಕಾಲ ನಮಗೆ ಸುಖವಿಲ್ಲ! ಇಲ್ಲವೇ ಇಲ್ಲ!-ಪ್ರಜೆಗಳಿಗೆ, ನಮ್ಮ
ಜನರಿಗೆ, ಅವನಲ್ಲಿ ಅಭಿಮಾನ. ಇನ್ನು, ತಾರೆ ಅವನನ್ನು
ನೋಡಿದರೆ ತನ್ನ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯನ್ನೇ ಮರೆಯಬಹುದು.

ಸಾ:—ಹೋಗಲಿ; ಹುಲಿಯೊಂದು ಬೋನಿನಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಲಿ!-ಆ ಮೇಲೆ
ಇವನ ವಿಚಾರ.

ಖಂ:—ಅಪ್ಪೆ; ಹೇಗೂ ಹೋದನಲ್ಲ! ಇನ್ನು ಬೆನ್ನುಹಿಡಿದೂ ಪ್ರಯೋ
ಜನವಿಲ್ಲ. ನೀನು ಹೋಗು ಸಾವಳ್ಯ! ಹೋಗು! ನೀನಾದರೂ
ಮುಂಜಾಗ್ರತೆಯಿಂದ ಕೆಲಸಮಾಡು. ಅವನಲ್ಲಿಯಾದರೂ
ಒಬ್ಬಂಟಿಗನಾಗಿ ನಮ್ಮ ನಾಡಿನ ಎಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿದರೆ, ಇಗೋ!
ಇದೇ ಅನುಜ್ಞೆ; “ನೆಟ್ಟೊಂದು ತುಂಡೆರಡು” ನಿನ್ನ ಮಾತೇ—

ಸಾ:—ಆಯಿತು! ಅಪ್ಪಣೆಯಾಗಲಿ. (ಹೋಗುತ್ತಾನೆ.)

ಖಂ:—(ಆತ್ಮಗತ) ಇನ್ನೂ ಎದೆ ಹೊಡೆಯುತ್ತಿದೆ. ಅಬ್ಬ! ಇನ್ನು ತಡ
ಮಾಡಬಾರದು. ಆ ಪೋರನಿಗೆ ಸಂದೇಹವುಂಟಾಗಿದೆ. ಅವಳ
ಶೋಧವನ್ನಾರಂಭಿಸಬಹುದು.

ಹುಡುಕಲಿ; ಎಲ್ಲಾ ಯಾತ್ರಾಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಹುಡುಕಲಿ!-(ನಗುತ್ತ)
ನನ್ನಿಂದಾಗಿ ಅವನೂ ಯಾತ್ರೆಮಾಡಿ ಪುಣ್ಯಕಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳಲಿ.

ಅರಣ್ಯದ ಕಡೆಗೆ ಅವನ ದೃಷ್ಟಿ ಬೀಳುವಂತಿಲ್ಲ. ಬಿದ್ದರೇನು?
ಯೋಗಿಗಳ ಪ್ರಭಾವವು ಜನಜನಿತವಾಗಿದೆ. ಅವನಿಂದೇನಾ
ಗುವುದು?

ದೃಶ್ಯ ಚಿ

(ಪುರಂದರಗಡ. ಸುಗುಣನಾಯಕನ ಮನೆ. ಹೈಮವತಿ ಚಿಂತಿಸುತ್ತಾ ಕುಳಿತಿದ್ದಾಳೆ.
ಮಾರೋಜಿ ನಿಂತಿದ್ದಾನೆ.)

ಮಾ:—ಅಮ್ಮಾ! ಇನ್ನು ಚಿಂತಿಸಿ ಫಲವೇನು? ನೀವೂ ಹೀಗೆ ಧೈರ್ಯ
ಗೆಟ್ಟರೆ!

ಹೈ:—ಮಾರೋಜಿ! ನಮ್ಮ ತಂದೆಯವರ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಸ್ವಾಮಿನಿಷ್ಠ
ನಾಗಿದ್ದವನು ನೀನು. ಇಂದು ನಿನ್ನ ಸ್ವಾಮಿಯನ್ನು, ನಮ್ಮ
ನೇತಾಜಿಯನ್ನು ಶತ್ರುಗಳ ದವಡೆಯೊಳಗೆ ತುರುಕಿಸಿದೆಯಲ್ಲವೆ?

ಮಾ:—ಅಮ್ಮಾ! ನೀವೂ ಹೀಗೆನ್ನುವುದೇ? ಅಯ್ಯೋ, ದೇವರೇ!
(ತಲೆಗೆ ಕೈಹಿಡಿದುಕೊಂಡು ಮೌನವಾಗಿ ನಿಲ್ಲುವನು.)

ಹೈ:—ಬೇಸರಿಸಬೇಡ ಮಾರೋಜಿ; ನಿನ್ನನ್ನು ಹಳಿದುಹಾಕಿ. ಆ
ಪೋರನಲ್ಲಿ ವಿವೇಕವಿಲ್ಲ. ಎಲ್ಲದರಲ್ಲಿಯೂ ಸಾಹಸ! ನೀನು
ದರೂ ಬುದ್ಧಿಹೇಳಬೇಕಿತ್ತು.

ಮಾ:—ಅಮ್ಮಾ! ಪರಸೇವೆಯೇ ಕಷ್ಟ! ನನ್ನದು ತಪ್ಪಾಯಿತು. ಅದಕ್ಕೆ
ತಕ್ಕ ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವೆನು.

ಹೈ:—(ಎದ್ದುನಿಂತು) ಮಾರೋಜಿ! ಏನಿದು? ನೋಡು, ನನ್ನ ಮುಖ
ವನ್ನು ನೋಡು.

ಮಾ:—ಅಮ್ಮಾ! ನಾನು ತಪ್ಪುಮಾಡಿದವನಲ್ಲವೇ? ನಿಮ್ಮ ಮುಖ
ವನ್ನು ಹೇಗೆ ನೋಡಲಿ?

ಹೈ:—ಹೀಗೂ ಇದೆಯೇ? ನಾನೇನೋ ಚಿಂತಾಭರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ
ಮಾತನ್ನೇ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಹಚ್ಚಿಕೊಳ್ಳುತ್ತೀಯಾ? ಛೇ, ಛೇ! ಆ
ಮಾತು ಬಿಡು.

ಮಾ:—ಅಮ್ಮಾ ನೀವು ಹೇಳಿದ ಮಾತು ನಿಜ. ಇನ್ನೊಬ್ಬರು ನನ್ನ
ತಪ್ಪನ್ನು ತೋರಿಸಿಕೊಟ್ಟಾಗ ಅದನ್ನು ಕಾಣಲಾರದಷ್ಟು
ಮೂಢನೆ ನಾನು?

ಹೈ:—ನೀನೂ ಅವನ ಜತೆಯಲ್ಲಿ ಹೋಗಬಹುದಿತ್ತು ಎಂದು ನನಗೆ ಹೊಳೆಯಿತು. ಏನೋ ಹೇಳಿಬಿಟ್ಟೆ; ಅದನ್ನು ಮರೆತುಬಿಡು.

ಮಾ:—ರಾಯರು ನನ್ನ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳಿಲ್ಲವಮ್ಮ! ಎಷ್ಟೋ ಹೇಳಿ ಕೊಂಡೆ! “ನೀನು ಹೇಳಿದಷ್ಟು ಕೆಲಸವನ್ನು ಮಾಡೆ”ಂದು ಗದರಿಸಿ ದರಮ್ಮ!

ಹೈ:—ಅಹುದು! ಅವನ ಚಲವು ನನಗೆ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲದುದೇ?

ಮಾ:—ತಮ್ಮ ವಿಚಾರವನ್ನು ನಿಮಗೆ ಕೂಡಲೆ ತಿಳಿಸಬೇಕೆಂದು ಕಟ್ಟಿ ಪುಣೆ ಮಾಡಿದರು. ನಾನು ಈ ಕಡೆ ಬರಬೇಕಾಯಿತು.—ಇಲ್ಲ ದಿದ್ದರೆ ಅವರನ್ನು ಅನುಸರಿಸುತ್ತಿದ್ದೆನು.

ಹೈ:—ಅದು ಅವನ ಸ್ವಭಾವ. ವಿಚಾರವಿಲ್ಲ; ಮುಂದಾಲೋಚನೆಯಿಲ್ಲ.

ಮಾ:—ಆಗಲಿ; ಒಬ್ಬರೇ ಹೋಗಿದ್ದರೂ ಭಯವಿಲ್ಲವಮ್ಮ. ಅಲ್ಲಿ ಅವರನ್ನಾರೂ ಗುರುತಿಸುವಂತಿಲ್ಲ.

ಹೈ:—(ನಕ್ಕು) ನನ್ನ ಸಮಾಧಾನಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಹೇಳುವ ಮಾತುಗಳಲ್ಲವೇ ಇವು?—ತಾರೆ ಅಥವಾ ಖಂಡೋಜಿ ಅಲ್ಲಿದ್ದರೆ ಅವನನ್ನು ನಿಜ ವಾಗಿಯೂ ಗುರುತಿಸುವರು.

ಮಾ:—ಅಲ್ಲಮ್ಮ! ವೇಷಪಲ್ಲಟದಲ್ಲಿ ಅವರಿಗಿರುವ ಚಾತುರ್ಯ ವನ್ನು ನೀವು ತಿಳಿದಿಲ್ಲ. ಬಡ ಹಳ್ಳಿಯವನಂತೆ ವೇಷಧರಿಸಿ ನನ್ನ ಮನೆಯಿಂದ ಹೊರಟಾಗ ನಾನೇ ಅವರನ್ನು ಗುರುತಿಸ ಲಿಲ್ಲ, ಅವಮ್ಮ!

ಹೈ:—ಹೂಂ! ಬಂದುದನ್ನು ಅನುಭವಿಸಬೇಕು. ನೋಡುವ, ಬಂದಾನು, ನಾಳೆ ಸಂಜೆಯೊಳಗೆ!

ಮಾ:—ನಾಳೆ ಹೊತ್ತೇರಿ ಒಂದು ಜಾವದೊಳಗೆಯೇ ಬರುವರಮ್ಮ! ಅವರ ಕಂಕುವನ್ನು ನಮ್ಮ ಸಂಕೇತಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ನಿಲ್ಲಿಸಿದ್ದೇನೆ.

ಹೈ:—ಆಗಲಿ; ನೀನೂ ಹೋಗಿ ವಿಶ್ರಮಿಸು. (ನಮಸ್ಕರಿಸಿ ಅವನು ಹೋಗುತ್ತಾನೆ.) (ಆತ್ಮಗತ) ಅವರೂ ಹೋಗಿದ್ದಾರಲ್ಲ ಶೋಧನೆ ಗೆಂದು. ಗುವ್ವಚರರೂ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿಯೇ ತಿರುಗುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಹಾಗೆ ಭಯವೇನು?

ದೃಶ್ಯ ೬

(ಜಾವಳಿಯ ಅರಣ್ಯಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಶ್ವಮು.)

ರಘುನಾಥರಾಯನು ಯೋಗಿಯಂತೆ ಯಜ್ಞಕುಂಡದಿದಿರಲ್ಲಿ ಕುಳಿತಿದ್ದಾನೆ.
ಅಗ ಸೇವಕನೊಬ್ಬನೂ ಹಳ್ಳಿಯವನೊಬ್ಬನೂ (ನೇತಾಜಿ) ಬಂದು ನಮಸ್ಕರಿಸುತ್ತಾರೆ.)

ಸೇವಕ:—ಮಹಾರಾಜ! ಎಷ್ಟು ತಡೆದರೂ ಇವನು ಕೇಳುವುದಿಲ್ಲ.
ಮನೆಯಲ್ಲೇನೋ ಆಪತ್ತಂತೆ. ಮಹಾಸ್ವಾಮಿಗಳನ್ನು ನೋಡಲೇ
ಬೇಕಂತೆ.

ರ:—ಈ ಸಮಯದಲ್ಲಿ? ಇದು ಅಕಾಲವೆನ್ನಲಿಲ್ಲವೇ? ಹೇಳು-
ಸ್ವಾಮಿಯವರು ಸಮಾಧಿಯಲ್ಲಿದ್ದಾರೆಂದು ಹೇಳು.

ನೇ:—ಹೇಳಿದರೂ ಅವನ ಗೋಳೇ ಗೋಳು. ಅವನ ಹೆಂಡತಿಯನ್ನೂ
ಮಗನನ್ನೂ ಉಳಿಸಿ ಪುಣ್ಯಕಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಂತೆ.

ರ:—ಯಾವಾಗಲೂ ಇದೇ ಅವಸ್ಥೆ. ಸ್ವಾಮಿಯವರ ಸಮಾಧಿಯಿ-
ವಾಗ ಒಂದು ಜಾವ ರಾತ್ರಿಯಾಗಬಹುದು. ಅವನನ್ನೀಗ ಗುಡಿ
ಸಿಲಿಗೆ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗು.

ನೇತಾಜಿ:—(ಹಳ್ಳಿಯವನು)—ನನ್ನೊಡೆಯ! (ಆಡ್ದಬಿಡ್ಡು) ದರಿದ್ರ
ಸ್ವಾಮಿ! ನನ್ನನ್ನು ಕಾವಾಡಬೇಕು.

ರ:—ಏ: ಈ ಅಕಾಲದಲ್ಲೇಕೆ ಬಂದೆಯೋ?

ಸೇ:—ದೇವರೆ! ನನ್ನೂರು ಬಹಳ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಅಲ್ಲಿಂದ ಹೊತ್ತು
ಅಷ್ಟೇರುವಾಗ ಹೊರಟೆ. ಆದರೂ ಇಲ್ಲಿ ಬರುವಾಗ ಕತ್ತಲೆ
ಯಾಯಿತು ಸ್ವಾಮಿ!

ರ:—ಎಲ್ಲಿಯವನೋ ನೀನು?

ನೇ:—ನಾನು ಕರ್ತಾಡದವ ಸ್ವಾಮಿ! ಸುಮಾರು ಹತ್ತು ಹರದಾರಿ
ದೂರವಿದೆ.

ರ:—ಆಪತ್ತೇನೋ?

ನೇ:—ನನ್ನಾಕೆಗೆ ಏನೋ ಜ್ವರವಂತೆ—ಬೋಧವಿಲ್ಲ ಸ್ವಾಮಿ!

ರ:—ಜ್ವರಕ್ಕೆ ತಕ್ಕುದಾದ ಔಷಧವನ್ನು ಮಾಡದೆ ಇಲ್ಲಿಗೇಕೆ ಬಂದೆ?

ನೇ:—ಅಯ್ಯೋ! ಎಲ್ಲಾ ಆಯಿತು ಸ್ವಾಮಿ! ಇಪ್ಪತ್ತು ದಿನಸವಾ
ಯಿತು. ಇನ್ನು ಮದ್ದಿನಿಂದ ಗುಣವಾಗುತ್ತದೆಲ್ಲಿ?—ಮಗನಿಗೆ
ಹುಚ್ಚು!

ರ:—ಜ್ವರ, ಹುಚ್ಚು! ಇದೇನು ಔಷಧಶಾಲೆಯೇ?

ನೇ:—ಅಲ್ಲ, ಸ್ವಾಮಿ! ನನಗೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಭಸ್ಮವನ್ನು ಕರುಣಿಸಬೇಕು.

ರ:—(ನಕ್ಕು) ರೋಗಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ಮದ್ದುಮಾಡು.

ನೇ:—ಎಂತಹ ಮದ್ದು ಸ್ವಾಮಿ! ಮದ್ದಿನಿಂದ ಗುಣವಾಗುವ ರೋಗ
ವಾಗಿದ್ದರೆ ಎಂದೋ ಆಗುತ್ತಿತ್ತು. ನನ್ನಲ್ಲಿ ದಯೆಯಿಡಬೇಕು,
ದೇವರೆ! ಸ್ವಾಮಿಗಳ ಭೇಟಿಮಾಡಿಸಬೇಕು, ನನ್ನೊಡೆಯ.

ರ:—ಸರಿ! ಈ ರಾತ್ರಿ ಗುಡಿಸಿಲಲ್ಲಿ ಉಳುಕೊ. ನಾಳೆ ಮುಂಜಾನೆ
ಸ್ವಾಮಿಗಳ ದರ್ಶನವಾಗುವುದು.

ನೇ:—ಹೂಂ; ಅಯ್ಯೋ! ನನಗೆ ಪುಣ್ಯಬೇಕಲ್ಲ! ಅದೇ ಹೀಗಾಗು
ವುದು. (ಅಡ್ಡಬಿದ್ದು ಅಳುತ್ತಾನೆ.)

ರ:—ಎಂತಹ ವೀಡೆಯಿದು! ಏ! ನಾನೇ ಭಸ್ಮವನ್ನು ಕೊಡುತ್ತೇನೆ.

ನೇ:—(ಅಳುತ್ತಾ) ನನ್ನ ಗ್ರಹಚಾರ. ಯಾರನ್ನು ದೂರುವುದೇಕೆ?

ರ:—(ಭಸ್ಮವನ್ನು ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು) ಏನೋ ಇದು? ಭಸ್ಮವನ್ನೂ ತೆಗೆದು
ಕೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲ! ನೀನೊಂದು ವಿಚಿತ್ರ ಪ್ರಾಣಿ!

ನೇ:—ಹೌದು ದೇವರು! ಮೊನ್ನೆಯಾದುದು ವಿಚಿತ್ರ. ಅಲ್ಲ, ಅವಳು
ಸತ್ತುಹೋದಳೆಂದು ನಾವು ಮರಕಡಿಯಲಿಕ್ಕೆ ಹೋಗಿದ್ದೆವು.

ರ:—ಏ! ಏನು ಹುಚ್ಚು ಮಾತಾಡುತ್ತೀಯೋ?

ನೇ:—ಹುಚ್ಚೋ, ಏನೋ, ಯಾರು ಬಲ್ಲ? ಇಲ್ಲಿ ಸ್ವಾಮಿಗಳು ಪ್ರಸಾದ
ಕೊಟ್ಟ ಸಮಯ; ಅಲ್ಲಿ ಅವಳು ಎದ್ದು ಕುಳಿತುಕೊಂಡಳು.
ನಮ್ಮ ಸೋಮ್ಯ ಬಂದವ ಹೇಳಿದಾಗ ನಮಗೆ ಗೊತ್ತಾಯಿತು.

ರ:—ಎಂತಹ ವಿಚಾರವೋ ಇದು?

ನೇ:—ಹೌದು ಬುದ್ಧಿ! ನಮ್ಮ ಸೋಮ್ಯ ಬಂದಿದ್ದ ಮೊನ್ನೆ. ಅವನ
ಹೆಂಡತಿ ಸತ್ತು ಹುಟ್ಟಿದ್ದು ಸ್ವಾಮಿ!

ರ:— ಹೇಗೋ? ಭಸ್ಕರ ಪ್ರಭಾವದಿಂದಲೋ?

ನೀ:— ಅದೇ ಭಸ್ಕರ! ನನಗೂ ಕರುಣಿಸಬೇಕು, ಬುದ್ಧಿ!

ರ:— (ಆತ್ಮಗತ) ಇವನು ಶುದ್ಧ ತಿಳಿಗೇಡಿ. ಇವನ ಕತೆಯೇ ಇವನಿಗೆ.

(ಪ್ರಕಾಶ)— ಹೇ! ನಿನಗೇನಾಗಬೇಕು?

ನೀ:— ಮಹಾಸ್ವಾಮಿಗಳ ಪ್ರಸಾದ, ಆಶೀರ್ವಾದ. ನನ್ನ ಹೆಂಡತಿ
ಯನ್ನು ಜ್ವರದಿಂದ ಎದ್ದೇಳು ಎಂದು ಅವರು ಹೇಳಿದರೆ ಅವಳು
ಕೂತುಕೊಂಡಾಳು. ನನಗೆ ಭರವಸೆಯಿಲ್ಲವೆ?— ಸ್ವಾಮಿ!
ನನ್ನ ಮಗನ ಹುಚ್ಚು ಬಿಡಲಿ. ಅವನನ್ನು ನಿಮ್ಮ ಸೇವೆಗೆ
ಇಲ್ಲಿಯೇ ಬಿಡುವೆನು.

ರ:— ನೀನು ಸುಮ್ಮನೆ ಕಾಯುವುದೆಷ್ಟು? ಇಗೋ! ಈ ಭಸ್ಕರ ಅವರು
ಮೊದಲೇ ಮಂತ್ರಿಸಿದುದು. ಅವರೇಳುವಾಗ ಬಹಳ ರಾತ್ರಿ
ಯಾಗಬಹುದು. ಇದನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗು.

ನೀ:— ಅಯ್ಯೋ! ನನ್ನ ಕೆಲಸವು ಆಗಬೇಕಲ್ಲ? ನಾನು ಕಾಯುತ್ತೇನೆ
ಸ್ವಾಮಿ; ಅವರ ಬಾಯಿಂದ ಒಂದು ಮಾತು ಹೇಳಿಸಬೇಕು,
ಬುದ್ಧಿ!

ರ:— ಹೂಂ! ಅಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದಿರು. ಸಮಾಧಿಯಿಳಿದ ಮೇಲೆ ಸ್ವಾಮಿಗಳು
ಹೊರಗೆ ಬರುವರು; ಆಗ ನಿನ್ನ ಸಂಕಷ್ಟವನ್ನರಿಕೆಮಾಡು.

ನೀ:— (ಅಡ್ಡಬಿದ್ದು) ನನ್ನೊಡೆಯ, ಬಡವನನ್ನು ಬದುಕಿಸಿದಿರಿ!

ಸೇವಕ:— ಇವನಲ್ಲಿಯೇ ಇರುವುದೇ?

ರ:— ಇರಲಿ; ದೋಷವೇನು? ನಾಯಕರು ಬಂದರೆ ಅವರನ್ನು ಕರೆದು
ಕೊಂಡು ಬಾ.

ಸೇವಕ:— ಅವರು ಆಗಲೆ ಬಂದಿದ್ದಾರೆ, ಬುದ್ಧಿ! ಸುರಂಗಗಳಲ್ಲಿ
ತಿರುಗಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ; ಈಗಲೆ ಬರಬಹುದು ಇಲ್ಲಿಗೆ!

ರ:— ಹೂಂ! ನೀನು ಹೋಗು. (ಅವನು ನಮಸ್ಕರಿಸಿ ಹೋಗುತ್ತಾನೆ.)

(ನೇತಾಜಿಯನ್ನು ನೋಡಿ) ನೀನು ಅಲ್ಲಿಯೇ ಮಲಗಿರು. ಕತ್ತಲೆ
ಯಲ್ಲಿ ಅತ್ತಿತ್ತ ಹೋಗಬೇಡ.

ನೀ:—ಬುದ್ಧೀ, ಅವ್ವಣೆ. (ರಘುನಾಥರಾಯನು ಹೊರಟುಹೋಗುತ್ತಾನೆ.)
 (ಆತ್ಮಗತ) — ಇದೇನೋ ಗಹನವಿಚಾರ. ಖಂಡೋಜಿ ನಾಯಕ
 ನಿದ್ದಾನೆ; ಸೈನಿಕನಿದ್ದಾರೆ; ಅವನಾಳುಗಳಿದ್ದಾರೆ; ಸುರಂಗವಿದೆ.
 ಇವರೆ ರಘುನಾಥರಾಯರಲ್ಲವೇ? ಏನೋ ಕಪಟಾಚರಣೆಯಿದೆ;
 ಸಂದೇಹವಿಲ್ಲ. ಆದರೆ, ಏನಿರಬಹುದು? ಗುಟ್ಟನ್ನು ತಿಳಿವುದೆಂತು?
 (ಖಂಡೋಜಿಯೂ ಸಾವಳ್ಯನೂ ಮಾತನಾಡುತ್ತಾ ಬರುತ್ತಾರೆ. ನೇತಾಜಿ
 ಅಲ್ಲಿಯೇ ಮಲಗಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ.)

ಖಂ.—ಸಾವಳ್ಯ! ಎಷ್ಟು ಚೆನ್ನಾಗಿದೆ, ನಿನ್ನ ಕೆಲಸ? ನಿನ್ನನ್ನೆಷ್ಟು ಹೊಗಳಿದರೂ ಸಾಲದು. ಇನ್ನು ಮಾತ್ರ ನಮ್ಮ ಆಳುಗಳನ್ನು ಸುರಂಗದೊಳಗೆ ಇಳಿಸಬಾರದು. ನಂಬುಗೆಯವರಾದ ಒಬ್ಬಬ್ಬರನ್ನು ಮಾತ್ರ ಒಳಗೆ ಕಳುಹಿಸಬೇಕು.

ಸಾ:—ಗುಟ್ಟು ಬಯಲಾಗುವ ಭಯವಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಎರಡುಮೂರು ಆಳುಗಳನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ಬೇರೆಯವರನ್ನು ಊರಿಗೆ ಕಳುಹಿಸಿಬಿಡುವ.

ಖಂ:—ಛೇ, ಛೇ! ಇಲ್ಲಿಯ ಕೆಲಸವು ತೀರುವ ವರೆಗೆ ಹಾಗೆ ಮಾಡಬಾರದು. ಅವರೆಲ್ಲರೂ ಇಲ್ಲಿಯೇ ಇರಬೇಕು.

ಸಾ:—ಕೆಲಸವಿಲ್ಲದೆ ಅವರಿಲ್ಲಿರುವುದು ಅಪಾಯಕರ.

ಖಂ:—ಅದಕ್ಕೋಸ್ಕರವೇ ಅವರಿಗೆ ಕೆಲಸವನ್ನು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿದ್ದೇನೆ. ನಮ್ಮ ಕೋಟೆಯಿಂದ ಈ ಪವಿತ್ರಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಬರುವುದಕ್ಕೆ ರಸ್ತೆ ಕಡಿಯಬೇಕೆಂದು ಹೇಳು. ಅಲ್ಲಿಲ್ಲಿ ಮರವನ್ನು ಕಡಿಯುತ್ತಾ ಇರಲಿ.

ಸಾ:—ಅವ್ವಣೆ.

ಖಂ:—ಏನು? ಇಬ್ಬರೂ ಒಳಗಿದ್ದಾರೋ?

ಸಾ:—ಮತ್ತೇನು? ಫಲಾಹಾರವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿರಬಹುದು; ನೀವೇ ಒಳಗೆ ಹೋಗಬಹುದಲ್ಲ?

ಖಂ:—ಹೂಂ! ಆಗಲಿ, ನಾನು ಬೇಗನೇ ಬರುತ್ತೇನೆ. ನೀನು ನಮ್ಮ ಜನರಿದ್ದಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗು. ಅವರಿಗೇನಾದರೂ ಸಂದೇಹಕ್ಕೆಡೆ

ಬೇಡ! (ಒಳಗೆ ಹೋಗುತ್ತಾನೆ. ಸಾವಳ್ಯನೂ ಹೊರಟುಹೋಗುತ್ತಾನೆ.)

ನೀ:—(ಆತ್ಮಗತ) ಓಹೋ! ಗುಟ್ಟಿಲ್ಲ ತಿಳಿಯಿತು. ಯೋಗಿಗಳಿಬ್ಬರೂ ನನ್ನ ಊಹೆಯಂತೆಯೇ!—ಆದರೆ, ಸುರಂಗವೇಕೆ? (ಆಲೋಚಿಸುತ್ತಾ, ಒಳಗಿನಿಂದ ಮಾತನಾಡುವ ಸದ್ದು ಕೇಳಿ) ಹಾ! ಒಳಗಿನಿಂದ ಮಾತು ಕೇಳುತ್ತದೆ. (ಬಾಗಿಲ ಬಳಿ ಹೋಗಿ ಕಿವಿಗೊಟ್ಟು ಕೇಳುತ್ತಾ) ಆಹಾ! ಕೆಲಸವೆಲ್ಲ ತೀರಿತೇ?—ಏನು? ರಾಜರನ್ನು ಆಮಂತ್ರಿಸುವುದೇ? ಇಲ್ಲಿಗೆ?—ಊಹಾ! ದೊಡ್ಡ ಸಾಧುಗಳೇ ಹೋಗುವುದು.—ನಿಜ, ನಿಜ! ಮಹಾರಾಜರು ನಿಸ್ಸಂಶಯವಾಗಿ ಬರುವರು. ಸಾಧುಗಳಲ್ಲಿ ಅವರಿಗಿರುವ ಅಭಿಮಾನವೇ ಅಂತ ಹುದು. ಬಂದರೆ ತೀರಿತು; ಏನು? ಎಂತಹ ದುಷ್ಟರಿವರು?—ಹೇ, ದೇವಿ! ಏನಿದು? ಕುಹಕಿಗಳು ಬಲೆಯನ್ನು ಇಷ್ಟು ದೂರ ಬೀಸುವವರೆಗೂ ನಮ್ಮ ಕಣ್ಣು ತೆರೆಯಲಿಲ್ಲವೇ? ಗುಪ್ತಚರ ರಿದ್ದೇನು? ಅಯ್ಯೋ, ಇವರೇಕೆ ಇಷ್ಟು ಮೆಲ್ಲಗೆ ಮಾತನಾಡುವುದು? ಇವರ ದುರುದ್ದೇಶವೇನೋ? ಸುರಂಗನೇಕವಾ? (ಮತ್ತೂ ಸವಿಸಂಕೇತವಾಗಿ ಕೇಳಲಿಕ್ಕೆ ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತಾ) ಅಯ್ಯೋ, ಗುಣುಗುಟ್ಟುವುದೇ? ನಾನು ಒಳಗೆ ಹೋದರೇನು? ಅವರು ಮೂವರು, ನಾನೊಬ್ಬ! ಪ್ರಯೋಜನವೇನು? (ಸ್ವಲ್ಪ ಸಮಯ ಅಲ್ಲಿಯೇ ನಿಂತು)—ದುಷ್ಟರಲ್ಲವೇ? ದುಷ್ಟೃತ್ಯಗಳ ವಿಷಯ ಮಾತನಾಡುವಾಗ ಕಂಠಸ್ವರವು ಇಳಿದುಹೋಗುವುದು ಸಹಜವೇ!—ಅಯ್ಯೋ!

(ತಾನು ಮೊದಲು ಮಲಗಿದ್ದ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಬಂದು ಕುಳಿತು),—ರಾಜರನ್ನು ಆಮಂತ್ರಿಸುವುದು, ಅವರನ್ನು ಮೋಸಗೊಳಿಸುವುದು; ಸರಿ!—ಹೇಗೆಂದು ತಿಳಿಯಲಿಲ್ಲ; ಹೇಗೆ?—(ವಿಚಾರಮಗ್ನನಾಗಿ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ.)

(ಖಂಡೋಜಿಯೂ ರಘುನಾಥರಾಯನೂ ಹೊರಗೆ ಬರುತ್ತಾರೆ. ಖಂಡೋಜಿ ಮೂಲೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ನೇತಾಜಿಯನ್ನು ನೋಡಿ)

ಖಂ:—ಯಾರಿವನು? ಎಲೇ, ಯಾರು?

ನೇ:—ನಾನು; ಬುದ್ಧೀ! ನನ್ನ ಹೆಂಡತಿ, ಮಗ, ಬುದ್ಧೀ!

ರ:—ಅವನಿಗೇನೋ ಭಸ್ಮ ಬೇಕಂತೆ. ಮಹಾಸ್ವಾಮಿಗಳ ಆಶೀರ್ವಾದ ಬೇಕಂತೆ.

ನೇ:—ಏನಿದ್ದರೂ ಈ ಅಪರರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಅವನಿಲ್ಲೇಕೆ ಬಂದಿದ್ದಾನೆ? ಕಳ್ಳ, ಹಿಡಿಯಿರವನನ್ನು! ಯಾರಲ್ಲಿ?

ರ:—ಛೇ! ಬೇಡ; ಅವನನ್ನಲ್ಲಿ ಕುಳ್ಳಿರಿಸಿದುದೇ ನಾನು. ಸ್ವಾಮಿಗಳು ಸಮಾಧಿಯಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಅವನು ಬಂದನು. ಸಮಾಧಿಯಿಳಿದ ಮೇಲೆ ಪ್ರಸಾದ ಕೊಡಿಸುತ್ತೇನೆಂದೆ.

ಖಂ:—ಏನು ಮಾವ? ಇಂತಹ ಅಚಾತುರ್ಯವೇ? ಇನ್ನು ಅವನು ರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಉಳಿವುದೆಲ್ಲಿ?

ರ:—ದರ್ಶನವಾದ ಮೇಲೆ ಅವನನ್ನು ಕಳುಹಿದರಾಯಿತು. (ತಾರೆ ಹೊರಗೆ ಬರುತ್ತಾಳೆ) ಹ! ಸ್ವಾಮಿಗಳೆ ಬಂದರಷ್ಟೆ!—ಮಹಾರಾಜ! ಇವನಲ್ಲೇನೋ ಆಪತ್ತಂತೆ.

ತಾ:—(ಹೀಗೆ ಆಲೋಚಿಸಿ) ಅಸ್ವಸ್ಥತೆಯಲ್ಲವೇ?

ನೇ:—(ಅಡ್ಡಬಿದ್ದು)—ಅಪ್ಪಣೆಯಾದುದು ಸರಿ! ಬದುಕಿಸಬೇಕು; ದೇವರು, ಆಶೀರ್ವದಿಸಬೇಕು.

ರ:—ಭಸ್ಮವನ್ನು ತೆಗೆದಿಟ್ಟಿದ್ದೇನೆ; ಅದನ್ನು ಅವನಿಗೆ ಅನುಗ್ರಹಿಸಬೇಕು.

ತಾ:—(ಅದನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಕಣ್ಣುಮುಚ್ಚಿ ಧ್ಯಾನಿಸಿ) ಇಗೋ, ಜಗದಂಬೆ ರಕ್ಷಿಸುವಳು!

ರ:—(ಅದನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ನಮಸ್ಕರಿಸಿ ಎದ್ದು) ನಿಮ್ಮ ದಯೆ.

ತಾ:—ಭಕ್ತಿವಿಶ್ವಾಸಗಳಿರಲಿ; ಆರೋಗ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ.

ರ:—ಹೂಂ! ಇನ್ನು ನೀನು ಹೊರಡು; ಜನರುಳುಕೊಳ್ಳುವ ಸತ್ಯವಿದೆಯಲ್ಲಿ; ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗು. ಜೋಕೆ! ಅತ್ತಿತ್ತ ಹೋಗಬೇಡ.

ನೇ:—ಒಡೆಯ! ನಾನೆಲ್ಲಿ ಹೋಗಲಿ? ಇಲ್ಲಿಯೇ ಬಿದ್ದಿರುತ್ತೇನೆ. ಮುಂಜಾನೆ ಹೊರಟು ಹೋಗುತ್ತೇನೆ ಸ್ವಾಮಿ!

ತಾ:—ಇರಲಿ! ಒಂದು ಮೂಲೆಯಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದಿರುತ್ತಾನೆ.

ಖಂ:—ಅಹಾ! ಹಾ! ನಿಮ್ಮ ಕಾರುಣ್ಯದಿಂದ ಕೆಲಸವು ಕೆಡುತ್ತದೆ.

(ನೇತಾಜಿಯನ್ನು ನೋಡಿ) ಹೋಗೋ ಇಲ್ಲಿಂದ! ರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಸ್ವಲ್ಪವಿಶ್ರಾಂತಿಯಿಲ್ಲ. ನಿಮಗೆಲ್ಲ ಸೌಕರ್ಯಗಳನ್ನೊದಗಿಸಿದ್ದರೂ ಇಲ್ಲಿ ನಿಮ್ಮ ಕಾಟ ತಪ್ಪುವುದಿಲ್ಲ. ಹೂಂ, ಹೊರಟುಹೋಗು.

ನೇ:—ಇಲ್ಲ ಬುದ್ಧೀ! ನನ್ನ ಕೆಲಸವಾಯಿತು. ಪ್ರಸಾದ ಸಿಕ್ಕಿತು; ಆಶೀರ್ವಾದವಾಯಿತು. ಇನ್ನು ನನಗೇನು ಬೇಕು? ನಾನು ಇಲ್ಲಿಯೇ ಸ್ವಲ್ಪ ಒರಗುತ್ತೇನೆ. ಮಹಾರಾಜರಿಗೆ ಇನ್ನು ಉಪದ್ರವವಾಗಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲ ಬುದ್ಧೀ!

ಖಂ:—ಹೂಂ! ಹೋಗು!—ಏಳು!—ರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಈ ಭಿಕಾರಿಯನ್ನು ಬರಗೊಡಿಸಿದುದೇ ತಪ್ಪು.

ರ:—ಹೋಗುತ್ತೀಯೋ, ಇಲ್ಲಿಂದ ದೂಡಬೇಕೋ?

ನೇ:—ದೇವರೇ? ಈ ಕತ್ತಲಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗಲಿ ಬುದ್ಧೀ!

ಖಂ:—ಏ! ಹಟಮಾರಿ! (ಸಿಕ್ಕು ಹಾಕುತ್ತಾನೆ. ಇಬ್ಬರು ಸೇವಕರು ಬರುತ್ತಾರೆ.) ಎಳೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗಿ ಇವನನ್ನು, ಅರಣ್ಯದ ಹೊರಕ್ಕೆ ದೂಡಿ ಬಿಡಿ.

ನೇ:—ಅಯ್ಯೋ, ದೂಡುವುದೇಕೆ ನನ್ನನ್ನು! ನಾನೇ ಹೋಗುತ್ತೇನೆ. ಕತ್ತಲಲ್ಲಿ ನನಗೆಯೇ ಈ ಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ದಾರಿಸಿಕ್ಕಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೆದರಿದೆ. ಇವರು ಬಂದುದು ಬಹಳ ಉಪಕಾರವಾಯಿತು. ನಾನು ರಾತ್ರಿಯೇ ಊರಿಗೆ ಪ್ರಯಾಣ ಮಾಡುತ್ತೇನೆ.

ಖಂ:—ನೋಡುವುದೇನು? ಇವನನ್ನು ಅನ್ನಸತ್ರದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿ ಬಿಡಿ.

ನೇ:—ಬುದ್ಧೀ! ಈ ಕಾಡಿನ ಹೊರಗೆ ಹೋಗುವ ದಾರಿ ತೋರಿಸಲಿ. ಬಹಳ ಉಪಕಾರ. ಇಬ್ಬರ ಜೀವವನ್ನು ಉಳಿಸಿದ ಪುಣ್ಯ ನಿಮಗೆ.

ಖಂ:—ಛೀ, ಮೂರ್ಖ! ಹೊರಟು ಹೋಗು.

ತಾ:—ಸರಿ, ಸರಿ! ಅವನನ್ನು ಹೆದ್ದಾರಿಯ ವರೆಗೆ ಮಾಡಿ ಬಿಡಿ.

ನೇ:—(ತಾರೆಯನ್ನು ಎವೆಯುಕ್ಕದೆ ನೋಡುತ್ತಾ ಅಡ್ಡಬಿದ್ದು ನಮಸ್ಕರಿಸಿ, ಬೇರೆಯವರಿಗೂ ನಮಸ್ಕರಿಸಿ) ದಯೆಯಿರಲಿ ಬುದ್ಧೀ, ನನಗೊದಗಿದ

ಆಪತ್ತು ಮುಗಿಯಲಿ. ಇನ್ನೊಮ್ಮೆ ದರ್ಶನಕ್ಕೆ ಬರುವೆನು.
(ಹೋಗುತ್ತಾನೆ. ಸೇವಕರಿಬ್ಬರೂ ಅವನನ್ನನುಸರಿಸುತ್ತಾರೆ)

ಖಂ:— ಇಂತಹ ಪೋರರನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಇರಗೊಡಿಸಬಾರದು. ಯಾವಾವ
ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಯಾರಾರು ಬರುತ್ತಾರೆಂಬುದರ ನಿರ್ಣಯವಿಲ್ಲ.

ತಾ:— ಆಗಲಿ, ಖಂಡ್ಯಾ! ಇನ್ನೆಷ್ಟು ದಿವಸಗಳು?

ಖಂ:— ತಾರೇ! ಈಗ ಮತ್ತಷ್ಟು ಜಾಗ್ರತೆಯಲ್ಲಿರಬೇಕು. ಇಲ್ಲದಿ
ದ್ದರೆ ಮಾಡಿದ ಕೆಲಸವೆಲ್ಲ ನೀರಮೇಲೆ ಹೋವು ಮಾಡಿದಂತಾ
ಗುವುದು.

ಮಾವ! ನೀವು ನಾಳೆಯೇ ಹೋಗುತ್ತೀರಷ್ಟೆ! ಶಿವಾಜಿ ರಾಮ
ನವಮಿ ಪೂಜೆಗೆ ಬರುವಂತೆ ಮಾಡುವುದು ನಿಮ್ಮ ಪಾಲಿಗೆ.

ರ:— ಆಗಲಿ; ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತೇನೆ.

ತಾ:— ಒಂದು ವೇಳೆ ಅವನು ಬಾರದಿದ್ದರೆ ನಮ್ಮ ಸಿದ್ಧತೆ?

ಖಂ:— ನಿರಾಶೆಗೆಡೆಯಿಲ್ಲ, ತಾರೇ! ಈ ಮೊದಲೆ ರಾಮನವಮಿ ಉತ್ಸ
ವದ ವರ್ತಮಾನ ಊರುಗಳಲ್ಲಿ ಹಬ್ಬಿದೆ. ಅಲ್ಲದೆ, ರಾಮ
ದಾಸಸ್ವಾಮಿಗಳ ಶಿಷ್ಯೋತ್ತಮರೇ ಇಲ್ಲಿರುವ ಯೋಗಿಗಳೆಂದು
ಜನಜನಿತವಾಗಿದೆ. ನಮ್ಮ ಹೇಳಿಕೆಯಿಲ್ಲದೆಯೇ ಯೋಗಿಗಳ
ಸಂದರ್ಶನಕ್ಕೆ ಅವನಾಗಿಯೇ ಬರಬಹುದು.

ತಾ:— ಏನೋ? ನನ್ನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಕಳವಳಕ್ಕಾರಂಭಿಸಿದೆ.

ರ:— ಅದು ಹಾಗೆಯೇ, ಮಗು! ಕೆಲಸವು ನೆರವೇರುವ ಕಾಲವು
ಸಮೀಪಿಸಿದಂತೆ ಆತುರವು ಹೆಚ್ಚುವುದು.

ಖಂ:— ತಾರೇ! ಅಂಜಬೇಡ. ನಾವು ಕೃತಕಾರ್ಯರಾಗಲೇ ಬೇಕು.
ನಾನು ಇಂದೇ ರಾತ್ರಿ ಹಿಂದೆ ಹೋಗುತ್ತೇನೆ. ಮಾವಯ್ಯನ
ವರು ಹಿಂದಿರುಗಿದ ಕೂಡಲೆ ಶಿವಾಜಿಯ ವಿಚಾರವನ್ನು ನನಗೆ
ತಿಳಿಸಬೇಕು. ನಾನು ಅಷ್ಟಮಿಯ ದಿವಸವೇ ಬರುವುದು.

ತಾ:— ಸರಿ! ನೀನು ಹೇಳಿದಂತೆಯೇ! ನಮ್ಮ ಸಾರ್ಯವಾಗಲೇಬೇಕು.
ಆಗುವುದೆಂದು ನನ್ನ ಹೃದಯವು ಆಶ್ವಾಸನೆಯನ್ನು ಕೊಡುತ್ತದೆ.
ಸರಿ! ನೀನು ಹೋಗಬಹುದು. ನಾವೂ ಸ್ವಲ್ಪ ನಿದ್ರಿಸುತ್ತೇವೆ.

ಅಂಕ ೫

ದೃಶ್ಯ ೧

(ಪುರಂದರ ಗಡ; ಸುಗುಣನಾಯಕನ ಮನೆ.
ಸುಗುಣನಾಯಕ, ನೇತಾಜಿನಾಯಕ, ಮತ್ತು ಹೈಮವತಿ,
ಇವರು ಮಾತನಾಡುತ್ತಾ ಇದ್ದಾರೆ.)

ನೇ: — ಈಗಿರುವುದು ಎರಡು ಮುಖ್ಯವಾದ ಕೆಲಸಗಳು. ಮಹಾ
ರಾಜರು ಆಶ್ರಮಕ್ಕೆ ಹೋಗದಂತೆ ಮಾಡುವುದೊಂದು; ಶತ್ರುಗಳು
ಮಾಡಿಟ್ಟ ಸುರಂಗದ ಮರ್ಮವನ್ನು ತಿಳಿವುದೊಂದು.

ಸು: — ಎರಡೂ ಸುಲಭ ಸಾಧ್ಯಗಳಲ್ಲ.

ನೇ: — ಏಕೆ ಭಾವಾ! ಸಾಧುಗಳು ಕವಟಿಗಳೆಂಬುದನ್ನು ಮಹಾರಾಜ
ರಿಗೆ ವ್ಯಕ್ತಗೊಳಿಸಿರಿ.

ಸು: — ಜಾವಳಿಯಲ್ಲಿರುವ ಯೋಗಿಗಳ ಪ್ರಭಾವವು ಜನಜನಿತವಾಗಿ
ಮಹಾರಾಜರ ಕಿವಿಗೂ ಬಿದ್ದಿದೆ. ನಾನೊಬ್ಬನು ತದ್ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ
ಹೇಳಿ ಪ್ರಯೋಜನವೇನು?

ನೇ: — ಮಹಾರಾಜರಿಗೆ ನಿಮ್ಮಲ್ಲಿ ಅಭಿಮಾನವಿದೆ, ವಿಶ್ವಾಸವಿದೆ. ನಿಮ್ಮ
ಮಾತನ್ನು ಅವರು ವಿಾರುವಂತಿಲ್ಲ.

ಸು: — ಆದರೆ, ಸಾಧುಗಳ ಮೇಲಿರುವ ಭಕ್ತಿಗೌರವಗಳು ನನ್ನಲ್ಲಿರುವ
ವಿಶ್ವಾಸಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾದವುಗಳು.

ನೇ: — ಹಾಗಾದರೆ, ಭಾವಾ! ನಾನು ನೋಡಿ ಬಂದ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು
ಮಹಾರಾಜರಿಗೆ ತಿಳಿಸಿರಿ.

ಸು: — ಅದರಿಂದಲೂ ಪ್ರಯೋಜನವಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲಿ ಮೋಸಗಾರರಿದ್ದಾ
ರೆಂದು ಕೇಳಿದರೆ ನಮ್ಮನ್ನು ಅವರಿಂದೂ ಹೋಗಗೊಡರು.
ತಮಗಾಗಿ ಒಡ್ಡಿದ ಬಲೆಯನ್ನು ತಾವೇ ಕೀಳಬೇಕೆಂದು ಹಟ
ಮಾಡಬಹುದು.

ನೀ:—ಅದರ ಪರಿಣಾಮವು ಪ್ರಾಣಾಪಾಯವೆಂದು ವಿಶದಗೊಳಿಸಿದರೆ?

ಸು:—(ನಕ್ಕು)—ಓಹೋ! ಜೀವದಾಸೆಯಿಂದ ಅವರು ಹಿಂಜರಿಯಬಹುದೆಂದೇ ನಿನ್ನ ಭಾವನೆ.

ನೀ:—ಹಾಗಲ್ಲ, ಭಾವಾ! ಅವರ ಪ್ರಾಣರಕ್ಷಣೆಯೇ ನಮ್ಮೆಲ್ಲರ ಕರ್ತವ್ಯವಲ್ಲವೇ? ಪ್ರಾಣಾಪಾಯವಿರುವ ಆ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಅವರು ಹೋಗಬಾರದೆಂಬ ನಮ್ಮ ಬಿನ್ನಹವನ್ನು ಅವರು ಮನ್ನಿಸಬೇಕೆಂದು ನೀವು ಬೇಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

ಸು:—ನೇತಾ! ಅದಕ್ಕಿಂತ, ನಾವೊಂದು ಸೈನ್ಯವನ್ನೇ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗಿ ಆಶ್ರಮವನ್ನಾಕ್ರಮಿಸಿದರೇನು?

ನೀ:—ಅವರೂ ನಾವೂ ಧ್ವಂಸವಾಗುವುದು. ಬಹುಶಃ ಅವರ ವಿದ್ಯಮಾನದ ಸಂಪೂರ್ಣ ಜ್ಞಾನವಿಲ್ಲ ನಿಮಗೆ.

ಸು:—ಮೋಸದಿಂದ ನಮ್ಮನ್ನು ಸುರಂಗಕ್ಕಿಳಿಸಿ ಬಂಧಿಸುವ ದುರಾಲೋಚನೆಯಿಂದಿರಬಹುದು. ಅಲ್ಲವೇ?

ನೀ:—ಓಹೋ! ಇದೇಯೋ ನಿಮ್ಮ ಊಹೆ? ಹಲವು ಜನರನ್ನು ಅಂತಹ ಸುರಂಗದಲ್ಲಿ ಬಂಧಿಸಿಯೇನು ಪ್ರಯೋಜನ? ಅದನ್ನು ಕೊರೆದು ಹೊರಗೆ ಬರುವುದು ಅಸಾಧ್ಯವೇ?

ಸು:—ಹೂಂ! ನೀನೇ ಹೇಳಿಬಿಡು. ಅವರ ದುರುದ್ದೇಶವೇನು?

ನೀ:—ನನ್ನದೂ ಊಹೆಯಷ್ಟೆ! ಆದರೆ ಹೆಚ್ಚು ಸಂಭವನೀಯವು. ನನ್ನ ಊಹೆಯಂತಾದರೆ ಅವರು ನರರೂಪದಲ್ಲಿರುವ ರಾಕ್ಷಸರು!

ಹೈ:—ಹಾಗೆಂದರೆ?

ನೀ:—ಅದನ್ನು ಸ್ಮರಿಸುವಾಗ ನನ್ನ ಮೈಜುಮ್ಮೆನ್ನುತ್ತದೆ! ಅಂತಹ ಭಯಂಕರ ಕೃತ್ಯವನ್ನದ್ದೇಶಿಸಿದ್ದಾರೆ, ಅವರು.

ಸು:—ಏನದು? ಹೇಳಬಾರದೆ?

ನೀ:—ಮತ್ತೇನು? ಸುರಂಗದಲ್ಲಿ ಸಿಡಿಮದ್ದನ್ನು ತುಂಬಿ ನಾವಲ್ಲಿರುವಾಗ ಅದನ್ನು ಸ್ಫೋಟನಗೊಳಿಸುವುದು.

ಹೈ:—ಅಬ್ಬ! ನೇತಾ! ಅದನ್ನು ಸವಿವೇಶಿಸಿದವರಿಗೆ ಉಳಿಗಾಲವಿಲ್ಲ!

ನೀ:—ಅದಕ್ಕೆಯೇ ಮಹಾರಾಜರು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗಬಾರದೆಂದು ನಾನು ಹೇಳುವುದು.

ಹೈ:—ನಿಜ! ನಿಜ! (ಗಂಡನ ಕಡೆಗೆ ತಿರುಗಿ) ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ಮಹಾರಾಜರಿಗೆ ಮಂತ್ರಿಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಅರಿಕೆಮಾಡಿ. ನೀವು ಹೇಗೂ ಸೇನಾನಾಯಕರಷ್ಟೆ! ಈ ಕಷ್ಟದಿಂದ ಮಹಾರಾಜರನ್ನೂ ನಿಮ್ಮ ಪಕ್ಷದವರನ್ನೂ ಪಾರಾಗಿಸುವುದರಲ್ಲಿಯೇ ಇರುವುದು ನಿಮ್ಮ ಜಾಣ್ಮೆ.

ಸು:—ಅದನ್ನೆ ಆಲೋಚಿಸುತ್ತೇನೆ. ಆದರೆ, ನೇತಾನ ಕಲ್ಪನೆ ಸರಿಯಲ್ಲ. ಹಾಗೆ ಸ್ಫೋಟನಗೊಳಿಸಿದರೆ ಅವರ ಗತಿ! ಆಗಲಿ, ನಾವು ತಿಳಿಯದವರು; ಅವರು ಗುಟ್ಟನ್ನು ತಿಳಿದವರು. ತಿಳಿದೂ ತಿಳಿದೂ ಸ್ವನಾಶದ ಮಾರ್ಗವನ್ನನುಸರಿಸುವರೇ? ಛೇ! ಇದಕ್ಕೆ ಯಾರ ಮನಸ್ಸೂ ಒಪ್ಪದು.

ನೀ:—ಅದೇಕೋ? ನಮ್ಮನ್ನು ನಂಬಿಸಿ ಅಲ್ಲಿ ಕುಳ್ಳಿರಿಸಿ ಅವರು ಓಡಿ ಹೋಗಲೂ ಬಹುದು.

ಸು:—ಛೇ! ನಮ್ಮ ಮೇಲಣ ದ್ವೇಷದಿಂದ, ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬರುವ ಸಾವಿರಾರು ಜನರನ್ನೂ, ತಮ್ಮ ಕಡೆಯವರನ್ನೂ ಕೊಲ್ಲಲಿಕ್ಕೆ ಅವರೇನು ನರಪಿಶಾಚಿಗಳೇ?

ನೀ:—ಭಾವಾ! ಉದ್ರೇಕಗೊಂಡವನು ಸ್ವಾರ್ಥಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಎಂತಹ ಭೀಕರ ಕೃತ್ಯವನ್ನೂ ಮಾಡಬಲ್ಲನು.

ಹೈ:—ನೇತಾ! ತಾರೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀಸಹಜವಾದ ಕಾರುಣ್ಯವಿಲ್ಲವೇ?

ನೀ:—ಅದನ್ನಾಧರಿಸಿಯೇ ನಮ್ಮ ರಕ್ಷಣೆಯ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಹುಡುಕಬೇಕು.

ಹೈ:—ಏನೋ? ನೀನು ಹೇಳಿದಂತೆಯೇ ಇರಬಹುದು. ರಾಮನವಮಿಯ ದಿನ ಮಹಾರಾಜರು ಯೋಗೀಶ್ವರರ ದರ್ಶನಾರ್ಥಿಗಳಾಗಿ ಬರುವುದರಿಂದ ಬೇರೆ ಯಾರೂ ಆ ದಿನಸ ಬರಬಾರದೆಂದು ಆಜ್ಞೆಯಾಗುತ್ತದಂತೆ.

ನೀ:—ಹಾಗಾದರೆ, ನನ್ನ ಊಹೆಯೇ ಸರಿಯಲ್ಲವೇ? ಮಹಾರಾಜ ರನ್ನೂ ಅವರ ಅನುಚರರನ್ನೂ ಅಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸುವ ಆಲೋಚನೆಯಲ್ಲವೇ ಇದು?

ಸು:—ಆಗಲಿ ನೇತಾ! ಅವರು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಮಂಡಿಗೆ ತಿನ್ನಲಿ. ನಾವು ಅರಣ್ಯದ ಆ ಭಾಗಕ್ಕೆ ಹೋಗುವುದೇ ಬೇಡ. ತಮ್ಮ ಕುಹಕೋಪಾಯಗಳು ಬಯಲಾದುವೆಂದು ತಿಳಿದರೆ ಆ ಮೇಲೆ ತಣ್ಣಗಾಗುವರು. ನಿರಾಶಿಗೊಳ್ಳುವರು. ಸಾಧುಗಳ ಅಸಾಧುತ್ವವೂ ತನ್ನ ಪಕ್ಕೆಯೇ ಪ್ರಕಟವಾಗುವುದು.

ನೀ:—ಭಾವಾ! ನಮ್ಮ ಗಡಿನಾಡಿನಲ್ಲಿಯೇ ನಮಗರಿಯದ ಅಂತಹ ಸುರಂಗಗಳನ್ನಿಡುವುದು ಹಿತಕರವಲ್ಲ!

ಸು:—ಸುರಂಗದ ವಿಚಾರವು ನಮಗೆ ತಿಳಿದಾಯಿತಲ್ಲವೇ? ಖಂಡೋಜಿ ದೊಡ್ಡ ಸೈನ್ಯವನ್ನಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಅದನ್ನು ಎಷ್ಟು ಕಾಲ ಕಾಯುವನು! ಸ್ವಲ್ಪ ಸಮಯದಲ್ಲಿಯೇ ನಾವದನ್ನು ಸುಲಭವಾಗಿ ಸ್ವಾಧೀನಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು.

ಹೈ:—ಹಾ! ಇದು ಒಳ್ಳೆಯ ಉಪಾಯ. ಅವರ ಮೋಸಕ್ಕೆ ತಕ್ಕುದಾದ ಹಂಚಿಕೆ.

ಸು:—ಇಷ್ಟು ಕಷ್ಟವೆಟ್ಟು ಮಾಡಿದ ಕೆಲಸವೆಲ್ಲ ನಿರರ್ಥಕವಾಗಬೇಕು. ಅಲ್ಲದೆ ಸ್ವಾರಸ್ಯ!

ನೀ:— (ಆಲೋಚಿಸುತ್ತಾ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ.)

ಹೈ:—ಏನು ನೇತಾ? ನಿನ್ನ ಒಪ್ಪಿಗೆಯಿಲ್ಲವೇ ಇದಕ್ಕೆ?

ನೀ:—ಒಪ್ಪಿಗೆಯೇ, ಮತ್ತೇನು? ರಾಜಕಾರ್ಯದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಇದಕ್ಕಿಂತ ಉತ್ತಮವಾದ ಮಾರ್ಗವಿಲ್ಲ.

ಸು:—ನಾವು ವಿಮರ್ಶಿಸುವುದಾದರೂ ರಾಜಕಾರ್ಯವನ್ನೆ.

ಹೈ:—ಏನೋ, ನಮ್ಮ ನೇತಾಜಿಗೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಸ್ವಕಾರ್ಯವೂ ಇದೆ. ಅಲ್ಲವೇ?

ನೀ:—ಸ್ವಕಾರ್ಯಕ್ಕೂ ರಾಜಕಾರ್ಯಕ್ಕೂ ಸಂಬಂಧವಿಲ್ಲ. ರಾಜಕಾರ್ಯದ ಹಿತವೇ ಪ್ರಧಾನವಾದುದು. ಅದಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಮೊದಲನೆಯದನ್ನು ಮರೆಯಬೇಕು.

ಸು:—ಆಹಾ! ಹಾ! ಅಕ್ಕ, ತಮ್ಮ; ನಿಮ್ಮ ಗುಟ್ಟು ನಿಮ್ಮೊಳಗಿಯೇ.

ಹೈ:—ಗುಟ್ಟೇನು ಬಂತು? ಎಂದರೆ, ನಿಮಗೆ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲವೆ? ಅವನಿಗೆ ಪಾಪ, ಆ ತಾರೆಯ ವಿಚಾರವೇ, ಇನ್ನೂ.

ಸು:—ಓಹೋ! ಒಳ್ಳೆಯ ಆಲೋಚನೆ. ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಹೋಗುವ ಮಾರಿ ಯನ್ನು ಮನೆಹೊಗಿಸುವ ಆಲೋಚನೆ. ನೇತಾ! ಬಿಡು ಅವಳ ಚಿಂತನೆಯನ್ನು.

(ನೇತಾಜಿ ತಲೆತಗ್ಗಿಸಿ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳುವನು.)

ಹೈ:—ಅಬ್ಬ! ನೇತಾ, ಇನ್ನೂ ನಿನಗನಳಲ್ಲಿ ಪ್ರೇಮವೇ? ವಿಶ್ವಾಸವೇ?

ನೇ:—‘ಪ್ರೀತಿ ಸ್ಥಿತಿಗತಿಗಳನ್ನನುಸರಿಸುವುದಿಲ್ಲ’ ಅಲ್ಲವೇ ಅಕ್ಕಾ? ‘ಪ್ರೀತಿಸುವುದೆಂದರೆ ಮನಃಪೂರ್ತಿಯಾಗ.’

ಹೈ:—ಏನು? ಪ್ರೀತಿಗೆ ಅಯೋಗ್ಯವಾದ, ಕ್ಷುದ್ರವಾದ ವ್ಯಕ್ತಿಯೆಂದು ತಿಳಿದೂ?

ನೇ:—ಛೇ! ಯಾರೋ ಏನೋ ಹೇಳುತ್ತಾರೆಂದು ಅವಳನ್ನು ಜರೆದಾಡ ಬಾರದು.

ಸು:—ನೀನೇ ಹೇಳಿದೆಯಲ್ಲ? ಅವರೆಲ್ಲರೂ ಒಂದೇ ಕೂಟದವರೆಂದು; ದೀರ್ಘಾಲೋಚನೆಮಾಡಿದರು ನೀನಿರುವಾಗಲೇ ಎಂದು?

ನೇ:—ಹೇಳಿದುದು ನಿಜ. ಆದರೆ ಖಂಡೋಜಿಯ ಕುಟಿಲತೆಯ ಬಲೆಯಲ್ಲಿ ಅವಳು ಸಿಕ್ಕಿಬಿದ್ದಿದ್ದಾಳೆಂದೇ ನನ್ನ ಭಾವನೆ.

ಸು:—ಹೂಂ! ‘ಆಕಾಶಗೋಪುರವನ್ನು ಕಟ್ಟು’-ಅಬ್ಬ! ಎಂತಹ ಹೇಯ ವಾದ ಕೆಲಸವನ್ನು ಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಅವಳು ಸಿದ್ಧಳಾಗಿದ್ದಾಳೆ!

ನೇ:—ಅವಳ ತಂದೆಯ ಮರಣಾನಂತರ ಅವಳನ್ನು ಮಾತನಾಡಿಸುವ ಸುಯೋಗವು ನನಗೊದಗಲಿಲ್ಲ. ಖಂಡೋಜಿಯ ದುರ್ಬೋಧನೆಗೊಳಗಾಗಿ ಪಾಪ, ಅವಳು ಈ ಪ್ರತೀಕಾರಕ್ಕೆ ಕೈಹಚ್ಚಿರ ಬಹುದು. ನೈಜಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ತಿಳಿದರೆ ಈಗಲೂ ಅವಳ ಬುದ್ಧಿ ಬದಲಾಗಬಹುದೆಂದೇ ನನ್ನ ನಂಬುಗೆ.

ಹೈ:—ಆಗಲಿ; ಈಗೇನು ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ನಿನ್ನ ಆಲೋಚನೆ?

ನೇ:—ರಾಮನವಮಿಯ ದಿನ ಮಹಾರಾಜರನ್ನು ಅವರು ಪ್ರತೀಕ್ಷಿಸು
ತ್ತಾರಷ್ಟೆ! ಅಂದು ನಾನು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗಿ ಧೈರ್ಯದಿಂದ ತಾರೆ
ಯನ್ನು ಮಾತನಾಡಿಸಬೇಕೆಂದು.

ಸು:—ಖಂಡೋಜಿಯ ಬಲೆಯಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದು ಸಾಯಬೇಕೆಂದು!

ನೇ:—ಅದನ್ನು ಮುರಿಯಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗದಿದ್ದರಲ್ಲವೇ?

ಹೈ:—ಅಪ್ಪಾ, ನೇತಾ. ಈಗಣ ಅವರ ಕಾರ್ಯಭಾಗವು ತೀರಲಿ;
ನಿರಾಶೆಗೊಂಡು ಅವಳೂ ವಿಶಾಲಗಡವನ್ನು ಸೇರಲಿ. ಆಗ
ನೀನು ಹೋಗಿ ಅವಳನ್ನು ನೋಡಬಹುದು.

ನೇ:—ಅವಳು ಅಂದಿನವರೆಗೆ ಬದುಕಬೇಕಷ್ಟೆ!

ಸು:—ಇಷ್ಟೆಲ್ಲ ತಂತ್ರಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಸುವ ಮಾಟಗಾರ್ತಿ, ಅಷ್ಟು
ಸುಲಭದಲ್ಲಿ ಸಾಯಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲ. ನೇತಾ! ಅಂಜಬೇಡ!

ಹೈ:—ಅಲ್ಲದೆ, ನಿನ್ನನ್ನು ಅವಳು ಪ್ರೀತಿಸುವುದು ನಿಜವಾಗಿದ್ದರೆ
ನಿನ್ನನ್ನು ಕರೆಕಳುಹಿಸುತ್ತಿದ್ದಳು; ನಿನಗೇನಾದರೂ ಸಂದೇಶವನ್ನು
ಕಳುಹಿಸುತ್ತಿದ್ದಳು. ಆ ಸಖಾ ಅಲ್ಲಿಯೇ ಇದ್ದಳಲ್ಲವೇ?
ಮಾರೋಜಿ ನಿನ್ನ ನಚ್ಚಿನ ಬಂಟನೆಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿದಿದ್ದಳಲ್ಲವೇ?

ನೇ:—ಅಕ್ಕಾ! ಪ್ರೇಮದ ವಿಚಾರವು ಹಾಗಿರಲಿ! ಅವಳ ಸ್ವಭಾವ
ವನ್ನು ನೀವರಿಯಿರಿ. ಈ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಭಗ್ನಮನೋರಥಳಾ
ದಂದೇ ಅವಳು ಪ್ರಾಣತ್ಯಾಗ ಮಾಡಬಹುದೆಂದು ನನ್ನ ಭಯ.

ಸು:—ಓಹೋ! ಹೋ! ತಂದೆಗೆ ಅಪಮಾನವಾದಾಗ, ತಂದೆ ಸತ್ತಾಗ,
ಆತ್ಮಹತ್ಯೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳದವಳು ಮಹಾರಾಜರನ್ನು ಕೊಲ್ಲಲಿಕ್ಕಾ
ಗಲಿಲ್ಲವೆಂದು ಪ್ರಾಣತ್ಯಾಗಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು; ಅಲ್ಲವೇ?
ನಿನಗೆ ಹುಚ್ಚು.

ನೇ:—ಮಹಾರಾಜರ ಮೇಲಣ ಅಪವಾದವನ್ನೆ ನಂಬಿ, ಕ್ಷೋಭೆ
ಗೊಂಡು, ಉದ್ರೇಕಗೊಂಡ ಬುದ್ಧಿಯಿಂದ ಪ್ರತೀಕಾರಕ್ಕೆ ಪ್ರಯತ್ನ
ಸಿರಬಹುದು. ಆದರೆ ಕಾರ್ಯವು ಮಿಂಚಿಹೋದ ಮೇಲೆ
ವಿವೇಕೋದಯವಾದರೆ ಪಶ್ಚಾತ್ತಾಪವೂ ನಿರುತ್ಸಾಹವೂ ಉಂಟಾ
ಗಬಹುದು. ಅವಳ ಹೃದಯದ ಕೋಮಲತೆಯನ್ನು ನೀವರಿಯಿರಿ.

ಸು:— ಹೋಗವ್ವಾ ಹೋಗು! ನೀನು ಹೋದಕೂಡಲೆ ನಿನಗೊಲಿದು
ವರಮಾಲೆಯನ್ನು ಹಾಕುವಳು. ಸೈನಿಕರು ಬೇಡ, ವಾದ್ಯದವ
ರನ್ನು ಜತೆಗೂಡಿಗೊಂಡು ಹೋಗು.

ನೇ:— ಇಲ್ಲ ಭಾವಾ! ಆ ಆಶೆಯಿಲ್ಲ. ಆದರೆ, ಅವಳ ಮನಸ್ಸನ್ನು
ತಿರುಗಿಸಬಹುದೆಂದು ನನ್ನ ನಿರೀಕ್ಷೆ.

ಹೈ:— ಅಯ್ಯೋ, ನೇತಾ! ಮಾತನಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಎಡೆಸಿಕ್ಕಿದರಲ್ಲವೇ ಮನ
ಸ್ಸನ್ನು ತಿರುಗಿಸುವುದು? ನೀನು ಹೋದ ಕೂಡಲೆ ನಿನ್ನನ್ನು
ಗೊತ್ತುಹಚ್ಚಿದರೆ.

ನೇ:— ಅಬ್ಬ, ನಿನ್ನ ಸಂಶಯಗಳೇ! ಖಂಡೋಜಿಗೆ ಜೀವವೆಂದರೆ ಜೀನಿ
ಗಿಂತ ಸವಿ. ಅವನಲ್ಲಿರುವ ವರೆಗೆ ನನಗೆ ಭಯವಿಲ್ಲ. ಅವರು
ಹಾಗೇನೂ ದುಡುಕಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲ.

ಸು:— ಖಂಡೋಜಿಯೇ ನಿನ್ನನ್ನಾಕ್ರಮಿಸಿದರೆ?

ನೇ:— (ನಕ್ಕು) ತಾರೆಯ ಇದಿರಲ್ಲಿ ಅವನೆಂದೂ ಹಾಗೆ ಮಾಡನು.
ಒಂದು ವೇಳೆ ಅವನು ಮುಂದೊತ್ತಿದರೆ—ನನ್ನ ಖಡ್ಗವಿದೆ.

ಹೈ:— ಹಾಗಾದರೆ ಮಹಾರಾಜರು ರಾಮನವಮಿಯ ದಿನ ಅಲ್ಲಿಗೆ
ಹೋಗಬಾರದು; ನೀನಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗಬೇಕು; ಅಲ್ಲವೆ?

ನೇ:— ನನ್ನ ಸೂಚನೆ ಹಾಗೆ. ಇನ್ನು ಭಾವಯ್ಯನವರ ಇಷ್ಟ.

ಸು:— ನನಗೇನು? ಮಂತ್ರಿಮಂಡಲದವರಿಗೆ ಮೊದಲು ಈ ವಿಚಾರಗ
ಳನ್ನೆಲ್ಲ ತಿಳಿಸುತ್ತೇನೆ. ಆ ಮೇಲೆ ನಮ್ಮ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಅಭಿಪ್ರಾಯ
ವನ್ನು ಮಹಾರಾಜರಿಗೆ ಅರಿಕೆ ಮಾಡುತ್ತೇನೆ.

ನೇ:— ಮಹಾರಾಜರ ಪರವಾಗಿ ನಾನಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗುವುದೆಂಬುದನ್ನೂ
ತಿಳಿಸಿರಿ.

ಸು:— ಏನು? ನೀನೇ ಮಹಾರಾಜನಾಗುವುದೋ?

ನೇ:— ಕವಟ ಯೋಗಿಗಳನ್ನು ಪೂಜಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಕವಟ ಮಹಾರಾಜರು
ಹೋಗಲಿ! ಅರಣ್ಯದ ಗಡಿಯ ವರೆಗೆ ಮಹಾರಾಜರಂತೆ ಮೆರವ
ಣಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಹೋಗುವುದು. ಅನಂತರ ಕೆಲವು ಸೈನಿಕರೊಡನೆ
ಆಶ್ರಮಕ್ಕೆ ಹೋಗುವುದು.

ಸು:—ಇದನ್ನೆ ಹುಚ್ಚೆನ್ನುವುದು. ನನ್ನನ್ನು ಗುರುತಿಸುವುದಿಲ್ಲವೇ ಅವರು?

ನೇ:—ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೋದಮೇಲೆ ಗುರುತಿಸಿದುದರಿಂದ ಬಾಧೆಯಿಲ್ಲ.

ಸು:—ನನಗೇನು? ಮಹಾರಾಜರ ಅನುಮತಿಯನ್ನು ಪಡೆಯಲಿಕ್ಕೆ ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತೇನೆ. (ಹೋಗುತ್ತಾನೆ. ಇಬ್ಬರೂ ಎದ್ದು ನಿಲ್ಲುತ್ತಾರೆ.)

ಹೈ:—ಮಗೂ, ನೇತಾ! ಚೆನ್ನಾಗಿ ವಿಚಾರಿಸಿಕೋ? ಅನಾವಶ್ಯಕವಾಗಿ ಪ್ರಾಣವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಡ.

ನೇ:—ಅಕ್ಕಾ! ನನ್ನಲ್ಲಿ ನನ್ನ ವಾತ್ಸಲ್ಯವನ್ನು ಬಲ್ಲಿನು. ಆದರೆ, ಕರ್ತವ್ಯಬಾಹಿರನಾಗುವೆನಬೇಡ.

ಹೈ:—ಹಾಗೆಂದವರಾರು? ಯುದ್ಧರಂಗದಲ್ಲಿ ಸ್ವಪಕ್ಷಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಹೊಡೆದಾಡುತ್ತಾ ನೀನು ಮೃತಿಯನ್ನೈದಿದರೆ, ಅಥವಾ ಮಹಾರಾಜರ ಮಹಾಕಾರ್ಯವನ್ನು ಸಾಧಿಸುವಾಗ ದುರ್ಮರಣವೊದಗಿದರೆ ನಾನು ದುಃಖಿಸೆನು, ನೇತಾ! ಆದರೆ, ಯಾರೋ ಒಬ್ಬಳು ಹುಡುಗಿಗೋಸ್ಕರ . . .

ನೇ:—ಅಕ್ಕಾ! ಕ್ಷಮಿಸು! ಯಾರೋ ಒಬ್ಬಳಲ್ಲ. ನನ್ನ ಮನಸ್ಸನ್ನಪಹರಿಸಿದವಳು; ನನ್ನನ್ನು ಮನಃಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಪ್ರೀತಿಸುವವಳು; ನನಗೋಸ್ಕರ ತನ್ನ ಸುಖಕ್ಕೆ ತಿಲಾಂಜಲಿಯನ್ನಿತ್ತಿರುವವಳು; ನನ್ನನ್ನು ಹೃತ್ಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ವರಿಸಿದವಳು; ಮತ್ತು ತನ್ನ ಸ್ಮರಣೆಗಿಂದು, ಕಣ್ಣೀರು ಸುರಿಸುತ್ತ, ನನಗೆ ಈ ಉಂಗುರವನ್ನು ಅರ್ಪಿಸಿದವಳು. ಅವಳು ನನ್ನವಳೇ! ಅವಳು ಕೆಟ್ಟಕೆಲಸದಲ್ಲಿ ಪ್ರವರ್ತಿಸುವಾಗ ಅವಳನ್ನು ಸರಿಪಡಿಸಿವಳೆವುದು ನನ್ನ ಕರ್ತವ್ಯವಲ್ಲವೇ? ಇಷ್ಟರವರೆಗೆ ನಾನು ತಡೆದುದೇ ಅವರಾಧವು. ಅವಳನ್ನು ದುಷ್ಟರ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿರಗೊಳಿಸಿದುದೇ ನನ್ನ ತಪ್ಪು. ಅಕ್ಕಾ! ಚಿಂತಿಸಬೇಡ. — ಯಶಸ್ವಿಯಾದರೆ ಒಬ್ಬಳು ಅಬಲೆಯನ್ನು, ಏಕೆ?—ನನ್ನ ಅರ್ಧಾಂಗಿಯನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಿದ, ಕೀರ್ತಿಗೊಂಡ ಪುರಾತನವಂಶವೊಂದನ್ನಳಿಸಿದ ಪುಣ್ಯ—ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ನನ್ನರವಾದ ದೇಹವನ್ನು ಉದಾತ್ತವಾದ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಬಲಿಗೊಟ್ಟ

ಕೀರ್ತಿ. ಈ ನಿರ್ಣಯದಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗದು. ಅಕ್ಕಾ!
ನನ್ನನ್ನು ಕ್ಷಮಿಸು. ತಮ್ಮನು ಅವಿಧೇಯನೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಡ.
(ಎಂದು ಕುಳಿತುಬಿಡುವನು.)

ರೈ:—(ಸಮೀಪಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ, ಬೆನ್ನುಸವರುತ್ತಾ) ಆಗಲಿ, ಮಗು! ನಿನ್ನ
ಭಾವ ಬರಲಿ. ಮಹಾರಾಜರ ಅನುಜ್ಞೆಯಾಗಲಿ. ಅವರ
ಅಪ್ಪಣೆಯಾದರೆ ಅಂಬಾಭವಾನಿಯ ಅನುಗ್ರಹವಿದೆ. ಹೆದರ
ಬೇಡ.

ದೃಶ್ಯ ೨

(ಜಾವಳಿಯ ಅರಣ್ಯ. ಆಶ್ರಮದ ಹಿಂಭಾಗ. ಖಂಡೋಜಿಯ ಪ್ರವೇಶ.)

೦೦:—(ಅಲೋಚಿಸುತ್ತಾ) (ಅತ್ಯಂತ) ಇದೀಗ ಗಹನವಾದ ಪ್ರಶ್ನೆ. ಈ
ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಶಿವಾಜಿ ಆಹುತಿಯಾಗುತ್ತಾನಷ್ಟೆ! ಆದರೆ,
ನೇತಾಜಿ!-ನೇತಾಜಿ ಬರಬಹುದೆ ಇಲ್ಲಿಗೆ? ಓಹೋ! ಬಂದೇ
ಬರುವನು. ಹೊಸ ಸರದಾರನಲ್ಲವೇ? ರಾಜನ ಅನುಗ್ರಹ
ವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸುವುದಕ್ಕೇಂದು ಬೆನ್ನ ಹಿಂದೆಯೇ ಇರುವನು.
ಎತ್ತಿದ ಬಾಲ ಹಿಡಿದವರ ಸ್ವಭಾವವೇ ಹಾಗೆ! ಬರಲಿ! ಬಂದರೆ
ಅವನ ಕಥೆ ಮುಗಿಯುವುದು.

(ನಗುತ್ತಾ) ಅಬ್ಬ! ನಮ್ಮ ಯೋಗಿಗಳ ಪ್ರಭಾವವೇ? ನೆಟ್ಟಗೆ
ಗರ್ಗಲೋಕಕ್ಕೆ-ಅಲ್ಲಿ, ಆ ನರಕಕ್ಕೋ-ಕಳುಹಿಸಲು ಸಮರ್ಥರು
!ಮ್ಮ ಸಾಧುಗಳು! ಈ ಮೂಢಜನರು ಸ್ವರಾಜ್ಯವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸುವ
ಂತೆ. ಯಾರೋ ಒಬ್ಬರು ಮಹಾತ್ಮರು-ಯೋಗಿಗಳು-ಬಂದಿದ್ದಾ
ಂದ ಕೂಡಲೆ ಆರಂಭವಾಯಿತು; ಹತ್ತಿಪ್ಪತ್ತು, ನೂರಿನ್ನೂರು, ಸಾವಿ
ರಾರು ಜನರು ಬಂದರಪ್ಪಾ, ಬಂದರು. ಹೂಂ! ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಪ್ರಸಾದ,
ಶೀರ್ವಾದ, ಅನುಗ್ರಹ. ಇನ್ನೇನು? ಸ್ವರ್ಗಲೋಕದಿಂದಲೆ ಬರುತ್ತದೆ
ವರಿಗೆಲ್ಲ ವಿಮಾನ.

ಅಲ್ಲ! ಆ ಶಿವಾಜಿಗಾಗಲಿ ಅವನ ಕಡೆಯವರಿಗಾಗಲಿ ಒಂದಿಷ್ಟೂ ಬುದ್ಧಿಯಿಲ್ಲವೇ? ಬಹುಶಃ ಮಿದುಳಿದ್ದವನು ಶಿವಾಜಿಯ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನೂ ಇಲ್ಲ. ಯೋಗಿಗಳು ಎಲ್ಲಿಂದ ಬಂದವರು, ಎಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗುವವರು, ಅರಣ್ಯದಲ್ಲೇಕಿದ್ದಾರೆ ಎಂಬ ವಿಚಾರವಾದರೂ ಬೇಡವೇ? ವಾಸ! ಇಂತಹ ಪ್ರಾಣಿಗಳೂ ಸ್ವರಾಜ್ಯವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸುವುದಂತೆ!

ಅದಿರಲಿ! ಈ ಸಾವಳ್ಯನನ್ನೇನುಮಾಡುವುದು? ನನ್ನ ಎಲ್ಲಾ ಕಾರ್ಯಕಲಾಪಗಳನ್ನು ಅವನು ಬಲ್ಲನು. ಅವನು ಬದುಕಿದರೆ ಗುಟ್ಟುರಟ್ಟುಗುವ ಸಂಭವವಿದೆ. ಈಗಂತೂ ತಾರೆಯ ಸಲಿಗೆ ಸಿಕ್ಕಿದೆ ಅವನಿಗೆ. ಇನ್ನು ಅವನಿಗೆ ನನ್ನಾಶ್ರಯವೇಕೆ? ಅಲ್ಲದೆ ಅವನ ದುರಾಶೆ ಹೆಚ್ಚುತ್ತಿದೆ. ಈಗ ನನ್ನ ಸೇವಕನಲ್ಲ ಅವನು; ನನ್ನ ಸರಿಸಮಾನನಂತೆಯೇ ಮಾತನಾಡುತ್ತಾನೆ; ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ನನ್ನನ್ನೆ ಗದರಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಆರಂಭ. — ಅವನಿಗೆ ಜಮೀನು ಕೊಡಬೇಕಂತೆ; ಮತ್ತೆ ಸೇನಾ ನಾಯಕನ ಪಟ್ಟವೊಂದು, ಅಷ್ಟೆ, ಪ್ರಕೃತಕ್ಕೆ. — ಅಖ್ಖ! ಏನು ಸೊಕ್ಕು? ಎಲ್ಲಿಯೋ ಬಿಟ್ಟಿಬೇಸಾಯ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದವನನ್ನು ತಂದು ಘನತೆಗೇರಿಸಿದುದಕ್ಕೆ ಇದುವೇ ಫಲ. ಕ್ರಮೇಣ ನನ್ನ ಎದೆಮೆಟ್ಟಿ ನಿಲ್ಲಲೂ ಬಹುದು . . .

ಅಹುದು. ಇವನಿಗೆ ನನ್ನಾಶ್ರಯಬೇಡ. ನನಗೇಕೆ ಇವನ ಸಹಾಯ? ಇವನನ್ನೇಕೆ ಜೀವಿಸುವುದು?—ಇವನನ್ನು ಕೊಲ್ಲುವುದು ಹೇಗೆಂದೇ ನಿನ್ನೆಯಿಂದ ಆಲೋಚನೆ! (ನಕ್ಕು) ಅಂತಹ ಶಿವಾಜಿಗೆ ಹೊಂಡ ತೆಗೆದವನು ನಾನು, ಈ ಸಾವಳ್ಯನಿಗಂಜುವುದೇ?—ಈ ಅರಣ್ಯ ದಿಂದ ಇವನು ಪಾರಾಗಬಾರದು. ಊಹು! ಪಾರಾಗುವಂತಿಲ್ಲ. ಇನ್ನೊಂದು ಆಹುತಿ ಈ ಯಜ್ಞಕ್ಕೆ . . . ಉಪಾಯವಿದೆ.

ನಮ್ಮ ಸಾಧು ಮಹಾರಾಜರನ್ನು ನೋಡಿ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವನ್ನು ನಿಶ್ಚಯಿಸಬೇಕು. ಬೇರೆಲ್ಲರ ಗತಿಯೇನಾದರೂ ತಾರೆಯನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಬೇಕು. ಅದಕ್ಕೋಸ್ಕರವೇ ಪರ್ಣಶಾಲೆಯಿಂದ ಗುಪ್ತಮಾರ್ಗವಿಡಿಸಿದುದು; ಅದರ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ನನ್ನ ಕುದುರೆಯನ್ನಿಗ ನಿಲ್ಲಿಸಿದುದು . . .

ಓಹೋ! ನಾನೇ ಬೆಂಕಿ ಹಚ್ಚಿ ಈ ಯಜ್ಞಕುಂಡದಿಂದ ಪಾರಾಗಿ ಹೋಗಲಿಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದಷ್ಟು ಸಮಯವಿದೆ.

ಆದರೆ, ಆದರೆ, ಎಲ್ಲ ವಿಷಯದಲ್ಲಿಯೂ ಆತುರತೆಯೇನೂ ಹೆಚ್ಚುತ್ತಿದೆ.—ಇರಲಿ; ಅವರನ್ನು ನೋಡುತ್ತೇನೆ. ಅಲ್ಲ! ಅದಕ್ಕಿಂತ ಮೊದಲು ಆ ಕಾರ್ಯವಾಗಬೇಕು.

ದೃಶ್ಯ ೩

(ಜಾವಳಿಯ ಅರಣ್ಯದ ಗಡಿಯಲ್ಲಿ.

ಸುಗುಣನಾಯಕ, ನೇತಾಜಿ, ಮಾರೋಜಿ ಮತ್ತು ಸೈನಿಕರು ಪ್ರವೇಶಿಸುವರು.)

ನೇ:—ಭಾವ! ನೀವೆಲ್ಲರೂ ಇಲ್ಲಿಯೇ ತಂಗುವುದು. ನಾನು ಹೋಗಿ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಸಾಧಿಸುತ್ತೇನೆ.

ಸು:—ಅರ್ಧಾಂಶ ಸೈನ್ಯವನ್ನಾದರೂ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗು ಜತೆಯಲ್ಲಿ, ನೇತಾ!

ನೇ:—ಈಗ ಸೈನಿಕರಿಂದೇನು ಪ್ರಯೋಜನ? ಸೈನಿಕರಿದ್ದರೆ ಕಾರ್ಯ ಹಾನಿಯಾಗುವ ಸಂಭವವೇ ಹೆಚ್ಚಲ್ಲವೇ? ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ತಿಳಿದೂ ನೀವು ಹೀಗೆನ್ನವುದೇ?

ಸು:—ಆಗಲಿ, ನಾನೂ ನಿನ್ನ ಜತೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಬರುತ್ತೇನೆ.

ನೇ:—ನೀವು ನಾಯಕರಲ್ಲವೇ? ಸೈನ್ಯದೊಡನೆ ನೀವು ಇಲ್ಲಿಯೇ ಇರಬೇಕು. ನಾನು ಮಾರೋಜಿಯನ್ನೂ ಇಬ್ಬರು ಸೈನಿಕರನ್ನೂ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗುತ್ತೇನೆ.

ಸು:—ಹಾಗಾದರೆ ಈ ಸೈನ್ಯವೇಕೆ? ಸೈನಿಕರು ಬೇಕೆಂದವನೂ ನೀನೇ! ಯುದ್ಧೋತ್ಸಾಹವಿರುವ ಸೈನಿಕರನ್ನು ಈಗ ಸುಮ್ಮನಿರುವಂತೆ ಹೇಳುವವನೂ ನೀನೇ!

ನೇ:—ಮಹಾರಾಜರು ಹೊರಟುಬರುವಾಗ ಸೈನ್ಯವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಹೇಗೆ? ಆದರೆ ಆಶ್ರಮವನ್ನು ಹೊಗುವಾಗ ದೊಡ್ಡ ಸೈನ್ಯವನ್ನು

ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗಬಾರದು. ಸಾಧುಗಳ ತಪೋಭಂಗವಾ ದೀತು. ಸಂದೇಹಕ್ಕೆಡೆಯಾದೀತು.

ಮಾ:—ನಾಯಕರೇ! ಈ ಮಾರೋಜಿಯ ದೇಹದಲ್ಲಿ ರಕ್ತಸಂಚಾರ ವಿರುವ ವರೆಗೆ ನನ್ನೊಡೆಯನ ಒಂದೇ ಒಂದು ರಕ್ತಬಿಂದು ಭೂಮಿಗುರುಳದು. ನಿಶ್ಚಿಂತರಾಗಿರಿ. ಆಶೀರ್ವದಿಸಿ ಕಳುಹಿ ಸಿರಿ.

ಸು:—ಹಾಗಾದರೆ, ನಾವು ಇಲ್ಲಿಯೇ ನಿಂತು ಏನುಮಾಡಬೇಕೆನ್ನು ವುದು?

ನೇ:—ನಮ್ಮ ಕೆಲಸವು ನೆರವೇರದೆ-ಮೋಸವೇ ನಡೆದರೆ, ನಿಮಗೆ ತಿಳಿ ಯುತ್ತದಷ್ಟೆ. ಆಗ ಅರಣ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ದ್ರೋಹಿಗಳನ್ನು ಸೆರೆ ಹಿಡಿಯಬೇಕು ಮೋಸಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ಪ್ರತೀಕಾರವನ್ನು ಮಾಡ ಬೇಕು. ಇನ್ನು ಮುಂದೆ ಅವರಿಂದ ಮಹಾರಾಜರಿಗೆ ಉಪದ್ರವ ವಾಗದಂತೆ ತಕ್ಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು.

ಸು:—ನಮ್ಮ ಸೈನಿಕರನ್ನು ಈ ಮೊದಲೆ ಕವಟವೇಷದಲ್ಲಿ ಅರಣ್ಯದ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ನಿಲ್ಲಿಸಿದ್ದೇನೆ. ದ್ರೋಹಿಗಳು ತಪ್ಪಿಸಿ ಕೊಂಡು ಹೋಗುವಂತಿಲ್ಲ, ನೇತಾ!

ನೇ:—ನಮ್ಮ ಕಾರ್ಯಸಾಧನೆಯಾಗುವಾಗ ಸೈನಿಕರ ಅವಶ್ಯಕತೆಯಿ ದ್ದರೆ ಒಂದು ಸಿಳ್ಳು ಹಾಕುತ್ತೇನೆ.

ಸು:—ನಾವು ಶುಭವನ್ನೇ ಪ್ರತೀಕ್ಷಿಸುವವರು.-ಹೋಗಿ ಬಾ, ಮಗೂ! ಯಶಸ್ವಿಯಾಗವು! (ನೇತಾಜಿ ನಮಸ್ಕರಿಸುತ್ತಾನೆ) ಜಯಶಾಲಿಯಾಗು! ಅಂಬಾಭವಾನಿ ನಿನ್ನನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಲಿ.

ನೇ:—ಎಲ್ಲ ದೈವೇಚ್ಛೆ!

ಸು:—ಮಾರೋಜೀ, ಜೋಕೆ!-ಈ ದಿನ ನಿನ್ನ ರಕ್ಷಣೆಯಲ್ಲಿರುವ ನಮ್ಮ ನೇತಾಜಿ, ಮಹಾರಾಜರ ಮೆಚ್ಚಿನವನು. ಅವನನ್ನುಳಿಸಿ ದರೆ ಮಹಾರಾಜರಿಗೆ ಬಹಳ ಸಂತೋಷವಾಗುವುದು. ನಿನಗೆ ತಕ್ಕ ಪುರಸ್ಕಾರವೂ ದೊರಿವುದು.

ಮಾ:—(ನಮಸ್ಕರಿಸಿ)—ನಿಳಲಂತೆ ಅವರನ್ನನುಸರಿಸುತ್ತಿದ್ದವನು ನಾನು.
ಇಂದೂ ಹೋಗುತ್ತೇನೆ. ದೇಹವಿದ್ದರೆ, ನಿಳಲುಂಟು. ಎಲ್ಲವೂ
ನಿಮ್ಮ ಆಶೀರ್ವಾದ; ಜಗದಂಬೆಯ ಅನುಗ್ರಹ.

(ನೇತಾಜಿ, ಮಾರೋಜಿ, ಮತ್ತು ಇಬ್ಬರು ಸೈನಿಕರು ಹೋಗುತ್ತಾರೆ.)

ಸು:—ಹೇ! ಜಗದಂಬೆ! ಎಲ್ಲವೂ ನಿನ್ನ ಲೀಲೆ. ಹಲವು ಸಂಕಷ್ಟಗಳನ್ನು ತಂದೊಡ್ಡಿ ನಿನ್ನ ಭಕ್ತರನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸುತ್ತೀಯಲ್ಲವೇ? ಏನೋ? 'ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಚ್ಯುತಿಯಿಲ್ಲ'ದಿದ್ದರೆ, 'ಸತ್ಯಕ್ಕೆ ಜಯ'ವಾದರೆ ನೇತಾಜಿ ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಲೇಬೇಕು. ನಿಷ್ಕಳಂಕ ಹೃದಯದ ತರುಣನವನು. ಮಹಾರಾಜರ ಮೇಲಣ ಅವರಾಧವು ನಿರಾಧಾರವಾದುದೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಾಗಬೇಕು. ದುಷ್ಟರ ನಿಗ್ರಹವಾಗಬೇಕು. ಹೇ! ಭವಾನಿ! ಭಕ್ತರನ್ನುದ್ಧರಿಸು; ಕಾಪಾಡು.

ದೃಶ್ಯ ೪

(ಜಾವಳಿಯ ಅರಣ್ಯ. ಆಶ್ರಮ. ತಾರೆ, ರಘುನಾಥರಾಯ ಮತ್ತು ಖಂಡೋಜಿ ಇವರು ಕುಳಿತಿದ್ದಾರೆ)

ಖಂ:—ಏನು ಮಾವ, ತಾರೆ ಬಹಳ ವಿಚಾರಮಗ್ನಳಾಗಿದ್ದಾಳೆ?

ರ:—ಏನೋ, ಶಿವಾಜಿ ಈ ಹೊತ್ತು ಬರುತ್ತಾನೆಂಬುದನ್ನು ಕೇಳಿದಂದಿ ನಿಂದ ಅವಳ ಸ್ಥಿತಿ ಇದೇ.

ಖಂ:—(ಆತ್ಮಗತ) ನನ್ನದೂ ಹಾಗೆಯೇ! ನನ್ನ ಮನಸ್ಸು ಇಂದಿನ ವರೆಗೆ ಕಳವಳಗೊಂಡುದೆಂದು ಇಲ್ಲ. (ಪ್ರಕಾಶ) ಕಾರ್ಯಸಾಧನೆಯಾಗುವಾಗ ಇಂತಹ ಉತ್ಕಂಠೆ ಸಹಜವೇ. ಆದರೆ, ಇಂದು ಮಾತ್ರ ಸಾಧುಗಳ ಮುಖದಲ್ಲಿ ತೇಜಸ್ಸು ತುಂಬಿ ತುಳುಕಾಡಬೇಕು.

ರ:—ನೀನೇ ಹೇಳಿನೋಡು ಖಂಡ್ಯಾ; ಅವಳೇನೋ ಮೊನ್ನೆಯಿಂದ ಸರ್ವಸಂಗ ಪರಿತ್ಯಾಗಮಾಡಿದ ಮಹಾಯೋಗಿಯಂತೆಯೇ ಇದ್ದಾಳೆ.

ಖಂ:—ಅದರಿಂದ ದೋಷವಿಲ್ಲ; ಪ್ರಯೋಜನವೇ. ಹಾಗೆ ತೋರಿದರೆ, ಶಿವಾಜಿಯೂ ಅವನ ಪರಿವಾರದವರೂ ಯೋಗಿಗಳನ್ನು ಭಕ್ತಿ ಪುರಸ್ಕರವಾಗಿ ಪೂಜಿಸಿ ಪ್ರಸಾದಕ್ಕೊಂದು ಬಾಯಿತೆರೆದು ಕುಳಿತು ಕೊಳ್ಳುವರು.

ರ:—ಏನೋ, ಖಂಡೋಜಿ! ನನಗೇನೋ ಭೀತಿ ಹೆಚ್ಚುತ್ತಿದೆ. ನೀನೇ ಸುರಂಗಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ನೋಡಿಬಂದೆಯಾ?

ಖಂ:—ಓಹೋ! ಎಲ್ಲಾ ಭಾಗಗಳಿಗೂ ಹೋಗಿ ಸಕಲಸಿದ್ಧತೆಗಳನ್ನೂ ನೋಡಿಬಂದೆನು. ಹೇಳಿದುದನ್ನೆಲ್ಲಾ 'ಚಾ ಚೂ' ತವ್ವದೆ ಸಾವಳ್ಯನು ನೆರವೇರಿಸಿದ್ದಾನೆ.

ರ:—ಪಾಪ! ಅವನ ಕಾರ್ಯದಕ್ಷತೆಯೇನು? ರಾತ್ರಿಯೆನ್ನದೆ ಹಗಲೆನ್ನದೆ ಅವನು ಮಾಡಿದ ಕೆಲಸವೇನು? ಅವನ ಸ್ವಾಮಿನಿಷ್ಠೆ ಹೊಗಳಿಕೆಗೆ ಯೋಗ್ಯವೇ!

ಖಂ:—(ಆತ್ಮಗತ) ಸ್ವಾಮಿನಿಷ್ಠೆ, ಅಬ್ಬ! ಸ್ವಪ್ರತಿಷ್ಠೆಗೋಸ್ಕರ-ಆಗಲಿ, ಇನ್ನೆಷ್ಟೂ ಹೊಗಳಿಲಿ; (ಫಕಾಶ) ಕೆಲಸವೆಲ್ಲ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿದೆ. ಬೆಳಕುಗಂಡಿಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಮುಚ್ಚಿಸಿಯಾಯಿತು.

ತಾ:—ಯಜ್ಞಕ್ಕೆ ಇಂದೆ ಪೂರ್ಣಾ ಹುತಿಯಲ್ಲವೇ?

ಖಂ:—ನೀವು ಮಾಡಿಸಿದರೆ!

ತಾ:—ಆಗಲೇಬೇಕು. ಶಿವಾಜಿಯೂ ಅವನ ಅನುಚರರೂ ಬಂದ ಕೂಡಲೆ ನೀವೆಲ್ಲರೂ ಹೊರಟುಹೋಗಬಹುದು.

ಖಂ:—ಹಾಗೆಂದರೆ?

ತಾ:—ಅಂತ್ಯಕ್ರಿಯೆ ನನ್ನ ಕೈಯಿಂದಲೇ ಆಗಬೇಕು.

ಖಂ:—ಛೇ! ಛೇ! ಏಕೆ ನಾನಿಲ್ಲವೇ ಆ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ?

ತಾ:—ಊಹು! ಆ ಕೆಲಸ ನನ್ನ ಪಾಲಿನದು. ಪೂರ್ಣಾಹುತಿ ನನ್ನ ಕೈಯಿಂದಲೇ ಸಲ್ಲಬೇಕು. ನನ್ನ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯೇ ಹಾಗೆ.

ಖಂ:—ಅಯ್ಯೋತಾರೆ! ಅದೇನು ಅಷ್ಟು ಸುಲಭವೇ? ಅದಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದ ಸ್ಥೈರ್ಯವು ನಿನಗೆಲ್ಲಿದೆ? ಅಲ್ಲದೆ ಅದರಲ್ಲಿ ಅಪಾಯವೂ ಇದೆ

ತಾ:—ಅಪಾಯವೇ?— ಸ್ಕೈರ್ಯ! ನನ್ನ ಸ್ಥಿರತೆಯ ಪರೀಕ್ಷೆಯಾಗ
ಲಿಲ್ಲವೇ ಇನ್ನೂ?

ಖಂ:—(ಆತ್ಮಗತ) ಇನ್ನೂ ಚಲ! ಅಯ್ಯೋ! ಇದನ್ನು ನುಂಗಲಿಕ್ಕೂ
ಅಲ್ಲ, ಉಗುಳಲಿಕ್ಕೂ ಅಲ್ಲ ಎಂಬ ಸ್ಥಿತಿಯಾಯಿತಲ್ಲ, ನನ್ನದು!
(ಪ್ರಕಾಶ) ಆಗಲಿ, ಶಿವಾಜಿ ಬಂದಾಗ ಆದರೋಪಚಾರಗಳನ್ನು
ಮಾವಯ್ಯನವರೇ ಮಾಡಲಿ. ಸಾಧುಮಹಾರಾಜರ ಶಿಷ್ಯೋ
ತ್ತಮರು; ಶಿವಾಜಿಯನ್ನು ಆಮಂತ್ರಿಸಿದವರು.

ರ:—ಅಬ್ಬ! ಅವನ ಆ ತೀಕ್ಷ್ಣ ನೋಟವು ನನ್ನ ಹೃದಯವನ್ನು
ಹೊಕ್ಕು ಎಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ಕವಟಾಚರಣೆ ಬಯಲಾಗುತ್ತದೋ ಎಂಬ
ಭಯವಾಗುತ್ತದೆ ನನಗೆ, ಅವನನ್ನು ನೋಡಿದಾಗ.

ತಾ:— ಛೇ! ಆದರೋಪಚಾರವೇ? ಯಾರಿಗೆ? ಅವನು ಬಂದ ಮೇಲೆ
ಕಾಲವಿಳಂಬವಾಗಬಾರದು. ಹಕ್ಕಿ ಹಾರಿಹೋಗಬಹುದು.

ಖಂ:—ಅಯ್ಯೋ ತಾರೆ! ನಿನ್ನ ಅವಸರದಿಂದ ಕೆಲಸವೆ ಕೆಟ್ಟುಹೋಗ
ಬಹುದಲ್ಲ!

ತಾ:—ಹೆದರಬೇಡ! ಅವರು ಬರುವಾಗಲೆ ಬೆಂಕಿಯ ಕೊಳ್ಳಿಯನ್ನು
ಹಿಡಿದಿರುತ್ತೇನೆ.

ಖಂ:—ಅವರು ಓಡಿ ಹೋದರೆ?

ತಾ:—ಓಡಿಹೋಗುವುದೇ? ಇಷ್ಟು ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ಬೀಸಿದ ಬಲೆಯಿಂ
ದಲೂ? ಎಷ್ಟು ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ಕೆಲಸವನ್ನು ತೀರಿಸುತ್ತೇನೆಂಬು
ದನ್ನು ದೂರ ನಿಂತುಕೊಂಡು ನೋಡು. ಓಡುವುದು! ಭಯ
ಗೊಂಡು ಓಡಬೇಕು; ಆಗ ಭಸ್ಮವಾಗಬೇಕು; ನನಗೆಷ್ಟು ಅನಂ
ದವಾದೀತು?

ಖಂ:— ಇದು ಅಸಾಧ್ಯ ತಾರೆ! ಇಲ್ಲಿ ಬೆಂಕಿ ಕೊಟ್ಟರೆ ಆಶ್ರಮದ ಅಡಿ
ಯಲ್ಲಿರುವ ಮದ್ದಿನ ಮೂಟೆಗೆ ಬೆಂಕಿ ತಗಲಲಿಕ್ಕೆ ಕಾಲು
ಗಳಿಗೆಯಾದರೂ ಬೇಡವೆ?

ತಾ:—ಅಯ್ಯೋ! ಅಷ್ಟು ಹೊತ್ತೇಕವ್ವಾ?

ಖಂ:— ಸರಂಜಾಮಿಯನ್ನು ಅಷ್ಟು ಉದ್ದವಾಗಿಟ್ಟಿದೆ. ಇಲ್ಲವಾದರೆ ನಾವು ಇಲ್ಲಿಂದ ಪಲಾಯನ ಮಾಡುವುದು ಹೇಗೆ?

ತಾ:— ಓಹೋ! ಹಾಗಾದರೆ ನಾನು ಮದ್ದಿನ ಮೂಟೆಗೆಯೇ ಬೆಂಕಿ ಹಚ್ಚುತ್ತೇನೆ. ಅವರು ಆಶ್ರಮವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿದೊಡನೆ ಪ್ರಾಣದಾಶೆಯುಳ್ಳವರು ಪಲಾಯನ ಮಾಡಬಹುದು.

ಖಂ:—ನೀನು?

ತಾ:— ನನ್ನ ವಿಚಾರ ನಿನಗೇಕೆ?

(ಖಂ; ರ):— ತಾರೆ! ಏನಿದೆ? ನಿನ್ನ ಬುದ್ಧಿ ವಿಕಾರಗೊಂಡಿದೆಯೇ?

ತಾ:— ಬುದ್ಧಿ ತೀಕ್ಷ್ಣವಾಗಿದೆ. ನನ್ನ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ ನೆರವೇರಿದ ಮೇಲೆ ನಾನು ಜೀವಿಸುವುದೇಕೆ?

ಖಂ:— ಏನು, ಶಿವಾಜಿಯನ್ನು ಕೊಂದರೆ ನಿನ್ನ ಕಾರ್ಯವಾಯಿತೇ?

ತಾ:— ಪಿತೃಮುಣವನ್ನು ಪರಿಹಾರ ಮಾಡಿದಂತಾಯಿತು.

ರ:— ಮಗೂ! ನಮ್ಮ ನಾಡಿನ ಗತಿಯೇನು? ನಮ್ಮ ಸದ್ವಂಶವೆ ನಿರ್ಮೂಲವಾಗುವುದಲ್ಲ, ತಾರೆ! ನೀನು ಇನ್ನೂ ತರುಣಿ. ಎಷ್ಟೋ ಸುಖೋಪಭೋಗಗಳನ್ನು ಅನುಭವಿಸಲಿಕ್ಕಿದೆ. ಸುಮ್ಮನೆ ನಿರಾಶ ಳಾಗಬೇಡ.

ತಾ:— ಅಶೆಯಿದ್ದರಲ್ಲವೆ ನಿರಾಶೆಗೊಳ್ಳುವುದು! ನನ್ನ ಆಶೆಗೆ ತಿಲಾಂಜಲಿ ಯನ್ನಿತ್ತೆ ಪ್ರತೀಕಾರ ಯಜ್ಞಕ್ಕೆ ಬದ್ಧಕಂಕಣಳಾದುದು.

ಖಂ:— ಏನೋ, ಯೋಗಿಯಂತೆ ನಟಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದು ಸ್ವಲ್ಪ ಬುದ್ಧಿ ಭ್ರಂಶವಾಗಿದೆ.

ರ:— ಪಾಪ! ಮೊನ್ನೆಯಿಂದ ಉಪವಾಸವೇ ಇದ್ದಾಳೆ. ನಿನ್ನೆ ರಾತ್ರಿ ಬಹಳ ಒತ್ತಾಯಿಸಿ ಒಂದು ಹಣ್ಣನ್ನೂ ಸ್ವಲ್ಪ ಹಾಲನ್ನೂ ತೆಗೆದು ಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ಮಾಡಿದೆನು. ನಿತ್ರಾಣದ ಪರಿಣಾಮವಿದು.

ಖಂ:— ಕ್ರಮೇಣ ಅವಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಮಾಡೋಣ.—ತಾರೆ! ಕೆಲಸ ವನ್ನು ಕಡಿಸಬೇಡ. ಶಿವಾಜಿ ಬರುವಾಗ ನೀನು ಸಮಾಧಿಯಲ್ಲಿ ದ್ವಂತ ಸುಮ್ಮನಿರು; ಮೌನವಾಗಿರು. ಮಾವಯ್ಯನವರು ಎಲ್ಲ ವನ್ನೂ ಸರಿಗೊಳಿಸುವರು.

ತಾ:—ಪಾಪ!—ಅವರು ನಿರಸರಾಧಿ! ಅವರೇಕೆ ಬಲಿಯಾಗಬೇಕು?
ಇನ್ನು ಅವರಿಷ್ಟ; ನನಗೇನು?

ರ:—ತಾರೇ! ಹೀಗೂ ಇದೆಯೇ? ಖಂಡೋಜಿಯನ್ನು ಮದುವೆಯಾಗಿ
ನಮ್ಮ ನಾಡಿನ ರಾಣಿಯಾಗಿ ಮೆರೆ! ಉತ್ಸಾಹಭರತಳಾಗು,
ಮಗು!

ತಾ:—ಚಿಕ್ಕಪ್ಪ! ನೀವೂ ಹೀಗೆನ್ನುವುದೇ? ನಾಡು-ನಾಡೆಲ್ಲಿದೆ? ಇನ್ನಿ
ರುವುದು ಕಾಡು-ಶ್ಮಶಾನ. ಈ ದುಷ್ಟನು ತನ್ನ ಕ್ರೌರ್ಯದಿಂದಲೂ
ನಿರ್ದಯಸ್ವಭಾವದಿಂದಲೂ ಪ್ರಜೆಗಳೆಲ್ಲರನ್ನು ಓಡಿಸಿದ್ದಾನಷ್ಟೆ!
ಅಲ್ಲಿ ಅವನು ರಾಜ, ನಾನು ರಾಣಿ-ಆಹಾ! ಹಾ!

ಖಂ:—ಅಯ್ಯೋ, ತಾರೇ! ನಾನು ಮಾಡಿದುದೆಲ್ಲವೂ ನಿನ್ನ ಹಿತದೃಷ್ಟಿ
ಯಿಂದ.

ತಾ:—ಇರಬಹುದು. ಆದರೆ ನನ್ನ ಹಿತದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಾದುದು ಪ್ರಜೆಗಳ
ಪೀಡೆಯಲ್ಲವೇ? ನನಗೆ ರಾಜ್ಯವೂ ಬೇಡ, ನನ್ನಿಂದಾಗಿ ಪ್ರಜೆ
ಗಳು ಗೋಳಿಡುವುದೂ ಬೇಡ. ನನ್ನ ಸುಖ, ಪ್ರಜೆಗಳ ಸಂಕಟ!

ರ:—ತಾರೇ! ಕೆಲವರು ರೈತರು ಬಂದು ಖಂಡೋಜಿಯನ್ನು ದೂರದ
ರೆಂದು ನೀನು ಒಮ್ಮಿಂದೊಮ್ಮೆ ಈ ಸಂಕಲ್ಪವನ್ನು ಮಾಡುವುದೇ?

ಖಂ:—ಅಲ್ಲದೆ, ಮಾವ! ಹಿರಿಯಮಾವಯ್ಯನವರ ದುಂದುಗಾರಿಕೆ
ಯಿಂದ ಖಜಾನೆ ಮೊದಲೇ ಬರಿದಾಗಿದೆ. ಈ ನಮ್ಮ ಸಿದ್ಧತೆ
ಗಳಿಗೆ, ಇನ್ನು ಮುಂದೆ ಆ ಶಿವಾಜಿಯೊಡನೆ ಯುದ್ಧವಾಗಬೇಕಾ
ದರೆ ಅದಕ್ಕೆ, ಬೇಕಾದುದು ಹಣ. ಹಣವೆಲ್ಲಿಂದ ಬರುವುದು?
ಕಂದಾಯವನ್ನು ಹೊರಿಸಿ ಅದನ್ನೆತ್ತುವುದಕ್ಕೆ ಜನರನ್ನು ಅಲ್ಪ
ಸ್ವಲ್ಪ ಗದರಿಸಿದುದು ನಿಜ.

ತಾ:—ಪ್ರಜೆಗಳೆಲ್ಲನೇಕರು ಅಲ್ಪಸ್ವಲ್ಪ ಹೆದರಿ ಓಡಿಹೋದುದೂ ನಿಜ.

ರ:—ತಾರೇ! ಹಾಗೆ ಯಾರಿಗಾದರೂ ಅನ್ಯಾಯವಾಗಿದ್ದರೆ ಅದನ್ನು
ವಿಚಾರಿಸಿ, ಅವರಿಗೆ ತಕ್ಕ ಪ್ರತಿಫಲವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಹಿಂದೆ ಕರೆತರ
ಬಹುದು. ಅನ್ಯಾಯವಾಗಬೇಕೆಂದು ಬಯಸುವವನೇ ನಮ್ಮ
ಖಂಡೋಜಿ!

ಖಂ:— ಏನು ಮಾಡುವುದು? ಎಷ್ಟೋ ಗಹನಕಾರ್ಯಗಳು ಆಗಬೇಕಾದುದು ನನ್ನೊಬ್ಬನಿಂದ! ಒಂದು ವೇಳೆ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಅನ್ಯಾಯಮಾಡಿದ್ದರೂ ಇರಬಹುದು. ಅದು ಋಜುವಾಗಲಿ; ಅವರನ್ನು ಆಗ ಹೇಗೆ ದಂಡಿಸುವೆನೆಂಬುದು ತಿಳಿವುದು.

ತಾ:— ಚಿಕ್ಕಪ್ಪ! ಇನ್ನು ನೀವೇ ರಾಜರಾಗಬಹುದು. ನ್ಯಾಯಾನ್ಯಾಯವನ್ನು ವಿಮರ್ಶಿಸಿ ಅನ್ಯಾಯಗಾರರಿಗೆ ತಕ್ಕ ಶಿಕ್ಷೆಯನ್ನು ವಿಧಿಸಬಹುದು. ಧರ್ಮದ ತಳಹದಿಯ ಮೇಲೆ ನಿಂತ ರಾಜ್ಯವೇ ಸ್ಥಾಯಿಯಾಗುವುದು ಎಂಬ ತತ್ವದ ನೆನಪಿರಲಿ. ಆದರೆ, ನನ್ನ ಐಹಿಕ ಸುಖವು ಕೊನೆಗೊಂಡಿತು. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ನನ್ನ ಸಂಕಲ್ಪವು ಸ್ಥಿರವಾದುದು. (ಪರ್ಣಶಾಲೆಯೊಳಗೆ ಹೋಗುವಳು)

ಖಂ:— ತಾರೆ! ಹೇ ತಾರೆ! ಆದರೆ, ಅವಸರಮಾಡಿದರೆ, ನಿನ್ನ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾ ಭಂಗವಾದೀತು!—

ಇಲ್ಲ! ಹೊರಟೇ ಹೋದಳು.—ಮಾವ! ಈಗ ಸಕಲ ಭಾರವೂ ನಿಮ್ಮ ತಲೆಯ ಮೇಲೆ. ಶಿವಾಜಿಗೆ ಸಂಶಯಕ್ಕಡೆಗೊಡದೆ, ಅವನ ಮನವೊಲಿಸಿ, ಸಾಧುಮಹಾರಾಜರ ಆಶೀರ್ವಾದವನ್ನು ಪ್ರತಿಕ್ಷಿಸುತ್ತ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ಮಾಡುವ ಕೆಲಸವು ನಿಮ್ಮದು.

ರ:— ಆಗಲಿ; ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತೇನೆ— ಖಂಡ್ಯಾಃ ನಮ್ಮ ವೆಂಕುವನ್ನು ಮೊದಲೇ ಊರಿಗೆ ಕಳುಹಿಸಬಹುದಲ್ಲವೇ?—ಪಾಪ! ಇಲ್ಲಿಯ ಭೀಕರ ಕೃತ್ಯಗಳನ್ನು ನೋಡಿದರೆ—

ಖಂ:—(ಆತ್ಮಗತ) ಈ ಮುದಿ ಕೋತಿಗೆ ವೆಂಕುವಿನ ಆಲೋಚನೆ! ಪಾಪ! (ಪ್ರಕಾಶ) ನಿಮ್ಮನ್ನು ಅವಳು ಬಿಟ್ಟು ಹೋಗುವಳೆಂದು ವಿಶ್ವಾಸವಿಲ್ಲ.

ರ:— ಅಹುದು. ಅವಳ ಭಕ್ತಿ ಅಷ್ಟು ಗುರುತರವಾದುದು. ಆಗಲಿ, ನಾನೇ ಅವಳಿಗೆ ಬುದ್ಧಿವಾದವನ್ನು ಹೇಳಿ ಬರುತ್ತೇನೆ. ಇಲ್ಲಿದ್ದರೆ ಅಪಾಯವಿದೆಯೆಂದು ಮಂದಟ್ಟುಮಾಡಿ ಅವಳನ್ನು ಕಳುಹಿಸಿ ಬರುತ್ತೇನೆ . . . ಸಾವಳ್ಯನೆಲ್ಲಿ?

ಖಂ:—(ನಕ್ಕು) ಮಾವ! ಈ ಕೆಲಸವನ್ನೆಲ್ಲ ನಾನೇ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲವೇ? ನೀವು “ನಿಮ್ಮ ಗುರುಗಳ, ಯೋಗೀಶ್ವರರ” ಮನಸ್ಸನ್ನು ಬದಲಾಯಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿ, ಮಾವ!

ರ:—ವೆಂಕುವನ್ನು ಕಳುಹಿಸಿಕೊಟ್ಟು ಆ ಮೇಲೆ ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತೇನೆ.

ಖಂ:—ಛೇ! ಮಾವ! ಇನ್ನು ಸಮಯವೆಲ್ಲಿದೆ? ವೆಂಕುವಿನ ಆಲೋಚನೆಯೇ ಬೇಡ ನಿಮಗೆ. ಸಾವಳ್ಯನಿಗೂ ಇನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಕೆಲಸವಿಲ್ಲ, ಅವನ ಜತೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಕಳುಹಿಸುತ್ತೇನೆ ಅವಳನ್ನು.

ರ:—ಆದರೆ, ಖಂಡ್ಯಾ! ಮರೆಯಬೇಡ. ಒಂದು ವೇಳೆ ನನ್ನನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಊರಿಗೆ ಹೋಗಲು ಒಪ್ಪದಿದ್ದರೆ ಅವಳನ್ನೊಂದು ಸುರಕ್ಷಿತವಾದ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿಯಾದರೂ ನಿಲ್ಲಿಸು. ಜೋಕೆ! (ಹೋಗುತ್ತಾನೆ.)

ಖಂ: (ಆತ್ಮಗತ) ಅಯ್ಯೋ! ಗೃಹಚಾರವೇ! “ಕೈಗೆ ಬಂದ ತುತ್ತು ಬಾಯಿಗಿಲ್ಲ” ಎಂಬ ಗತಿಯಾಯಿತಲ್ಲ! ತಾರೆಯೇನೋ ಬಹಳ ಕಾತರಳಾದಂತಿದೆ! ಮನಸ್ಸು ಪರಿವರ್ತನೆಯಾಗುವ ಲಕ್ಷಣವೂ ಇಲ್ಲ. ಅಯ್ಯೋ! ಚಂಚಲಿಯರನ್ನು ನಂಬಿ ಇಂತಹ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಕೈಹಚ್ಚಬಾರದು.

ಹೂಂ! — ಈಗ ಉಪಾಯವೇನು? ತಾರೆಯನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ನಾಶ ಹೊಂದಗೊಡಬಾರದು! — ಇವಳಿಲ್ಲದೆ ನಾನು ವಿಶಾಲಗಡಕ್ಕೆ ಹೋಗುವುದೆಂತು? ನನಗಲ್ಲೇನಧಿಕಾರ?

(ಸಿಟ್ಟುಗೊಂಡು)—ಶ್ವಾಪದವನ್ನು ಪಳಗಿಸುವ ಇವಳನ್ನು ಪಳಗಿಸುತ್ತೇನೆ. ನಯದಿಂದ ಒಲಿಯದುದನ್ನು ಭಯದಿಂದ ಮುರಿಯುತ್ತೇನೆ. —ಎನು? ಈ ಖಂಡೋಜಿಯನ್ನು ಇದಿರಿಸುವ ಧೈರ್ಯವೇ ನಿನಗೆ?

ದೃಶ್ಯ ೫

(ಸುರಂಗದ ಒಂದು ಮೂಲೆಯಲ್ಲಿ.

ಸಾವಳ್ಯನು ನರಳುತ್ತಿದ್ದು ಮೆಲ್ಲನೆ ಎದ್ದು)

ಸಾ:—(ಆತ್ಮಗತ) ಅಯ್ಯೋ! ನಿಲ್ಲುವಾಗ ತಲೆತಿರುಗುತ್ತದೆ; ಕಣ್ಣು ಕತ್ತಲೆ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಅಬ್ಬ! ಏನು ಮೋಸ,—ಮೋಸ! ಮೋಸ ವೆಂದು ನಾನೂ ದೂರುವುದೇ? ನಾನು ಇಂದಿನ ವರೆಗೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದದೇನು? ಮೋಸ; ದ್ರೋಹ!—ಆದರೆ, ಅಯ್ಯೋ! ನಾನು ಮಾಡಿದುದೇ? ಅಲ್ಲ; ಆ ದುಷ್ಟನು ನನ್ನಿಂದ ಮಾಡಿಸಿದುದು.

ಆಶೆ, ದುರಾಶೆ! ನಿನ್ನ ಬಂಧನದಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿದನಲ್ಲವೇ? ಎಂತಹ ಹೇಯಕೃತ್ಯಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದನು! ಈ ಮೊದಲು ನೇತಾಜಿಯನ್ನು ಕೊಲ್ಲಲಿಕ್ಕೆ ಒಮ್ಮೆ ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿಯಾಯಿತು. ದೇವರ ದಯೆಯಿಂದ ಬದುಕಿದನವನು. ಆಗ ನಾನು ಮಾಡಿದುದು ಮೋಸವಲ್ಲವೇ? ಇನ್ನು ನಮ್ಮ ರಾಯರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ... ಅಯ್ಯೋ, ದ್ರೋಹ! ದ್ರೋಹವನ್ನು ಮಾಡಿದ ಪಾಪಿ! ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಮಾಡಿದುದು ಆ ಕೃತಘ್ನನಿಗೋಸ್ಕರ!—ದೇವರೇ! ನನ್ನನ್ನೇಕೆ ಉಳಿಸಿದೆ? ಪರಮ ಮಿತ್ರನಂತೆ ನೆಟಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಆ ದುಷ್ಟನ, ಆ ಪಾಪಿಯ ಕೈಯಿಂದ ದುರ್ಮರಣವೇ ನನಗೆ ತಕ್ಕ ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತವಲ್ಲವೇ?

ಅಬ್ಬ! ಆ ಮಾತು, ಈ ಮಾತು ಎಂದು ಎಷ್ಟು ಸುಲಭದಲ್ಲಿ ನನ್ನನ್ನು ಮೋಸಗೊಳಿಸಿದನವನು? ನಾನು ಬಗ್ಗಿದಾಗಲೇ ಈ ಮಗ್ಗುಲಿಗೆ ತನ್ನ ಕಠಾರಿಯಿಂದ ತಿವಿದನಲ್ಲ! ಒಂದೇಟು ಹೊಡೆದುದೆಂದರೆ ನಾನು ಮೂರ್ಛಿತನಾಗಿ ಬಿದ್ದುದೇ! ಅಬ್ಬ! (ಸಿಕ್ಕಿರುವ ಕಠಾರಿಯನ್ನೆಳೆದು) ಈ ಕಠಾರಿ! ಉಕ್ಕಿನ ಕವಚವಿದ್ದುದರಿಂದಲೇ ಬದುಕಿದೆ!

ಅವನ ಹೇಳಿಕೆಯಂತೆ ಒಂದೂ ಬಿಡದೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದೆ. ಹಜ್ಜೆ ಹಜ್ಜೆಗೂ ಅವನು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದುದೇನು? ಹೂಂ! ತನ್ನ ಕೆಲಸವು ಕೈಗೂಡಿತು ಅವನಿಗೆ. ಅಯ್ಯೋ! ನನ್ನ ದುರಾಶಾಪೂರ್ತಿಗಾಗಿ ನನ್ನ

ತಂಗಿಯನ್ನು ಬಲಿಗೊಟ್ಟೆನಲ್ಲವೇ? ಅವಳ ಸುಖವನ್ನು ಮುಣ್ಣುಗೂಡಿ
ಸಿದೆನಲ್ಲವೇ? ಹೇ, ವೆಂಕೂ! ನಾವು ಒಂದೇ ತಾಯಿ ಹೊಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ
ಹುಟ್ಟಿದವರಾದರೂ ನಾನು ನಿನಗೆ ಅಮಂಗಲವನ್ನು ಬಯಸಿದೆನು.
ನನ್ನನ್ನು ಕ್ಷಮಿಸು, ತಂಗೀ! (ಅಳುತ್ತಾನೆ)

ಹೇ, ದೇವಾ! ನನ್ನನ್ನುಳಿಸಿದುದೇಕೆ? ನನ್ನ ಪಾಪಕೂಪವು ತುಂಬ
ಲಿಲ್ಲವೇ? ಛೇ! ಅಲ್ಲ! ಇನ್ನಾಗುವ ಕಾಲೆಯನ್ನು ತಪ್ಪಿಸಬೇಕು;
ಖಂಡೋಜಿಯ ದುರುದ್ದೇಶವು ಬಯಲಾಗಬೇಕು; ತಾರೆಯ ರಕ್ತಣಿ
ಯಾಗಬೇಕು. ಹೂಂ, ಇದಕ್ಕೋಸ್ಕರವೆ ನನ್ನನ್ನುಳಿಸಿದುದು; ನಿಜ!

ಆದರೆ, ಅವನಿಗೀಗ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಾರದು. ಇಲ್ಲಿಯೇ ಇದ್ದು
ಸಮಯವನ್ನು ಸಾಧಿಸಬೇಕು.

ದೃಶ್ಯ ೬

(ಜಾವಳಿಯ ಅರಣ್ಯ. ಆಶ್ರಮ. ರಘುನಾಥರಾಯನು ಯಜ್ಞಕುಂಡದಿರಲ್ಲಿದ್ದಾನೆ.
ತಾರೆ ಪರ್ಣಶಾಲೆಯೊಳಗೆ ಇದ್ದಾಳೆ. ಖಂಡೋಜಿ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿಯೇ ಆಡಗಿದ್ದಾನೆ.
ನೇತಾಜಿ ಮೊದಲಾದವರು ಪ್ರವೇಶಿಸುತ್ತಾರೆ.)

ರ:—ಓಹೋ! ಹೀಗೆ ಬರಬೇಕು. ಇಲ್ಲಿ ಮಂಡಿಸಬೇಕು. (ನೇತಾಜಿ
ಮೊದಲಾದವರು ನಮಸ್ಕರಿಸುತ್ತಾರೆ.) ರಾಜಾ! ದೀರ್ಘಾಯುಷ್ಯಂತ
ನಾಗು. ಅಂಬಾಭವಾನಿ ನಿಮಗೆಲ್ಲರಿಗೂ ಮಂಗಳವನ್ನುಂಟು
ಮಾಡಲಿ-ಶುಭಾಗಮನವೇ?

ನೇ:—ಮಹಾತ್ಮರ ಆಶೀರ್ವಾದ ಮತ್ತು ಅನುಗ್ರಹ.

ರ:—ಸಾಧುಸಂತರಲ್ಲಿ ನಿಮಗಿರುವ ಭಕ್ತಿಗೌರವಗಳನ್ನು ತಿಳಿದು
ಗುರುಮಹಾರಾಜರು ಆನಂದಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ನೇ:—ಮಹಾತ್ಮರ ಸದ್ಧರ್ಮ ಪ್ರಭಾವದಿಂದಲೇ ಲೋಕವು ನಡೆಯು
ತ್ತಿದೆ.

ರ:—ಧರ್ಮವನ್ನು ಪರಿಪಾಲಿಸುವ ಪ್ರಭುಗಳಿಂದಾಗಿ ಸಾಧುಸಂತರು
ಸುಖವಾಗಿರುತ್ತಾರೆ.

ನೇ:—ಅವರಿಗೆ ಸುಖದುಃಖವೆಂದರೇನೋ? ನಾವು ನಮ್ಮ ಮಂದ ಮತಿಗನುಸಾರವಾಗಿ ಅವರು ಸುಖವಾಗಿರಬೇಕೆಂದು ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತೇವೆ.

ರ:—ನಿರ್ವಿಘ್ನವಾಗಿ ತಪಸ್ಸು ಮಾಡಲು ಅನುವು ದೊರೆತರೆ ಯೋಗಿಗಳಿಗೆ ಸುಖ. ಆ ತಪಃಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಲೋಕಕಲ್ಯಾಣವಾಗುವುದು.

ನೇ:—ಎಲ್ಲವೂ ನಿಮ್ಮ ಆಶೀರ್ವಾದ ಪ್ರಭಾವ! ಸ್ವಾಮಿಗಳು ಆಹ್ಲಿಕದಲ್ಲಿದ್ದಾರೋ?

ರ:—ಅವರ ಸಮಾಧಿಯಿಳಿಸ ಕಾಲವಾಯಿತು. ಅವರ ಸಮಯವನ್ನು ವಿಚಾರಿಸಿ ಬರುತ್ತೇನೆ. (ಒಳಗೆ ಹೋಗಿ, ತಾರೆಯೊಡನೆ ಹೊರಗೆ ಬರುತ್ತಾನೆ. ಎಲ್ಲರೂ ನಮಸ್ಕರಿಸುತ್ತಾರೆ.)

ತಾ:—(ಆಶೀರ್ವದಿಸಿ) ಮಹಾರಾಜನಿಗೆ ಸುಖಾಗಮನವೇ? ಅಂಬಾ ಭವಾನಿಯ ಕೃಪಾಕಟಾಕ್ಷದಿಂದ-(ಆತ್ಮಗತ) ಹಾ! ಇದಾರು? ನೇತಾಜಿ ನಾಯಕರಲ್ಲವೇ? (ಬೆರಗಾಗುತ್ತಾಳೆ)

ನೇ:—ಏನು ಪ್ರಭೋ! ಒಮ್ಮಿಂದೊಮ್ಮೆ ಚಕಿತರಾದಿರಿ?

ತಾ:—ನಮ್ಮಲ್ಲಿಯೂ ಮೋಸವನ್ನು ಸಾಧಿಸುವುದೇ? — ಏನು? ನೀನು ಶಿವಾಜಿಯೇ? ಶಿವಾಜಿಯೆಂದು ಹೇಳಿ ನಮ್ಮನ್ನು ವಂಚಿಸಲೆಳಿಸಿದೆಯಾ?

ನೇ:—ವಂಚನೆಯಲ್ಲಿಂದ? ನಾನು ಮಹಾರಾಜರ ಕಡೆಯವನು.

ತಾ:—ನಮ್ಮ ಭೇಟಿಯನ್ನಪೇಕ್ಷಿಸಿದವನು ನಿನ್ನ ಮಹಾರಾಜನು; ನೀನಲ್ಲ.

ನೇ:—ತಮ್ಮ ಅನುಕೂಲತೆಯನ್ನು ತಿಳಿದು ಬರುವಂತೆ ಮಹಾರಾಜರೇ ನನ್ನನ್ನು ಕಳುಹಿಸಿದರು. ಅವರು ಇಲ್ಲಿಯೇ, ಅರಣ್ಯದ ಹೊರಗೆ ಪರಿವಾರ ಸಮೇತರಾಗಿ ತಂಗಿದ್ದಾರೆ.

ತಾ:—ಇಂದು ನಾವು ಬೇರೆ ಯಾರನ್ನೂ ನೋಡುವುದಿಲ್ಲ; ಶಿವಾಜಿ ಬೇಕಾದಾಗ ಬರಬಹುದೆಂದು ಹೇಳಿರಲಿಲ್ಲವೇ?

ನೇ:—ಅಪ್ಪಣೆ-ಈಗಲೆ ಅವರನ್ನು ಕರೆತರುತ್ತೇನೆ.

ರ:—ಬೇಗ ಬನ್ನಿ. ನಮ್ಮ ಗುರುಮಹಾರಾಜರು ಸಿಟ್ಟುಗೊಂಡರೆ ಮತ್ತೆ ಭೇಟಿಯಾಗಲಾರದು.

ನೇ:—ಸಿಟ್ಟೇಕೆ ಸ್ವಾಮಿ?

ತಾ:—ಸಿಟ್ಟೇ? ನೀವು ನಮ್ಮನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸಲಿಕ್ಕೆಂದು ಬಂದಿರೆಂದು ಸಿಟ್ಟು. ಶಿವಾಜಿ ಕುಹಕಿಯೆಂಬ ಮಾತು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಯಿತು.

ನೇ:—ಛೇ! ಪರೀಕ್ಷಿಸುವುದೇನನ್ನು? ಯೋಗಿಗಳ ಪ್ರಭಾವವು ಜನ ಜನಿತವಾಗಿದೆ. ಸಂದೇಹಕ್ಕೆ ಎಡೆಯೇ ಇಲ್ಲ.

ರ:—ಇರಲಿ; ಮಹಾರಾಜರು ಬೇಗ ಬರಲಿ. ನಮ್ಮ ಗುರುಗಳ ಸ್ವಭಾವವನದು. ಬೇಸರಿಸಬೇಡಿ.

ನೇ:—ಆದರೆ ಇಂತಹ ದುಡುಕುತನವು ಸರ್ವಸಂಗಪರಿತ್ಯಾಗ ಮಾಡಿ ದಂತಹ ಯೋಗಿಗಳಲಿ ಶೋಭಿಸಲಾರದು.

ತಾ:—ವಿಶ್ವಾಸದಂತೆ ಫಲ! ದುರುದ್ದೇಶದಿಂದ ಬಂದವರಿಗೆ ಎಲ್ಲವೂ ವಿಸರೀತವಾಗಿ ತೋರಿದರೆ ವಿಚಿತ್ರವಲ್ಲ.

ನೇ:—ಏನೋ ದುರುದ್ದೇಶವಿದ್ದು ಚರಿದರಲೇ ಈ ತೆರದ ಸಿಡುಕು ಸ್ವಭಾವ.

ರ:—ಏನಿದು? ಗುರುಗಳ ಮಾನಹಾಸಿ!—ಛೇ! ಜಾಗ್ರತೆ! ಶಸಿಸಿ ನಿಮ್ಮನ್ನು ಸುಟ್ಟುಬಿಟ್ಟಾರು!

ನೇ:—ಓಹೋ! ಸುಡಲಿಕ್ಕೆ ಸಕಲ ಸಿದ್ಧತೆಗಳಾಗಿವೆಯೆಂಬುದನ್ನು ಬಲ್ಲೆನು—ಆದರೆ, ಶಾಪದಿಂದಲ್ಲ; ಕುತಂತ್ರದಿಂದ.

ತಾ:—(ಆಶ್ಚರ್ಯ) ಹಾ! ಏನು? ಗುಟ್ಟೆಲ್ಲ ಬಯಲಾಯಿತೆ? ನಾನಿಲ್ಲಿರಲಾರೆನು. ಇವರ ಮುಂದೆ ನನ್ನ ಎದೆ ಹೊಡೆದಾಡುತ್ತಿದೆ. ನನ್ನ ಧೈರ್ಯವಡಗಿತು.

(ಪ್ರಕಾಶ) ಶಿಷ್ಯೋತ್ತಮ! ಇವರನ್ನು ಆಶ್ರಮದಿಂದ ಹೊರಗೆ ಕಳುಹಿಸಿಬಿಡು. ಯಾರಿಗೂ ಇಂದು ಭೇಟಿ ದೊರೆಯಲಾರದು.

(ಹಿಂದಿರುಗುತ್ತಾಳೆ).

ನೇ:—ಈಗ ದೊರೆತ ಭೇಟಿಯ ಪರಿಸಮಾಪ್ತಿಯಾಗಬೇಕಷ್ಟೆ! ಹೇ, ತಾರೇ! (ಚಕಿತಳಾಗಿ ನಿಲ್ಲುವಳು) ನಿನ್ನಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಮಾತುಗಳನ್ನಾಡಬೇಕೆಂದೇ ಬಂದವನು ನಾನು.

ತಾ:—ಯಾರು? ಯಾರನ್ನುದ್ದೇಶಿಸಿ ಮಾತನಾಡಿದೆ? (ರಘುನಾಥರಾಯನು ಪರ್ಣಶಾಲೆಯೊಳಗೆ ಹೋಗುತ್ತಾನೆ).

ನೇ:—ನಿನ್ನನ್ನೆ! ಸಂದೇಹವೇಕೆ? ನೀನು ಯಾವ ಸೋಗಿನಲ್ಲಿ ದ್ದರೂ ಈ ನೇತಾಜಿ ನಿನ್ನನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಲ್ಲನು.

ತಾ:—ನೀವು ಯಾರನ್ನೋ ಉದ್ದೇಶಿಸಿ ಯಾರಲ್ಲಿಯೋ ಮಾತನಾಡುವಂತಿದೆ.

ನೇ:—ಛೇ! ಹಾಗೇನಾದರೂ ಭ್ರಾಂತಿಯಾಗಲಿಲ್ಲ, ತಾರೆ!

ತಾ:—ಸ್ತ್ರೀವ್ಯಾಮೋಹದಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿ ನಿಮ್ಮ ಬುದ್ಧಿ ಭ್ರಮಿಸಿರಬೇಕು.

ನೇ:—ಮೋಹಕ್ಕೊಳಗಾಗಿ ಕರ್ತವ್ಯವನ್ನು ಮರೆವವನಲ್ಲವೆಂದು ಈ ಮೊದಲೇ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿದೆಯಷ್ಟೆ!

ತಾ:—ನಾನೂ ಹಾಗೆಯೇ! (ಆಸನನ್ನು ಇರಿಸಿ) ಮೋಹಕ್ಕೊಳಗಾಗುವವಳಲ್ಲ. ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯನ್ನು ಮರೆವಂತಿಲ್ಲ.

ನೇ:—ಸಕಾರಣವಾದ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯನ್ನು ಪರಿಪಾಲಿಸಲೇ ಬೇಕು.

ತಾ:—ವಿಚಾರವಿಲ್ಲದೆ ಯಾರೂ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯನ್ನು ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ.

ನೇ:—ವಸ್ತುಸ್ಥಿತಿಯ ಮರ್ಮವನ್ನರಿಯಲು ಪ್ರಯತ್ನವಿಲ್ಲದೆ ವಿಚಾರವಿಡೆಯೆಂದರೆ ಹೇಗೆ ನಂಬುವುದು?

ತಾ:—ಮರ್ಮವೇ? ಮರ್ಮವನ್ನೆಲ್ಲ ಬಲ್ಲೆನು.

ನೇ:—ಇಲ್ಲ! ಹಾಗೆ ನಿನ್ನ ಭಾವನೆ, ಅಷ್ಟೆ!

ತಾ:—(ಆಲೋಚಿಸುತ್ತಾಳೆ)

ನೇ:—ತಾರೆ! ಯಾರಲ್ಲಿ ನಿನ್ನ ಪ್ರತೀಕಾರ? ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಅನಭಿಷಿಕ್ತ ಮಹಾರಾಜನಲ್ಲಿಯೇ?

ತಾ:—ನನ್ನ ತಂದೆಯನ್ನು ಅಪಮೃತ್ಯುವಿನ ಬಾಯಿಗೆ ತುರುಕಿಸಿದವನನ್ನು ಕೊಲ್ಲುವುದೇ ನನ್ನ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ.

ನೇ:—ಹಾಗಾದರೆ, ಕೊಂದವನು ಯಾರೆಂಬುದನ್ನು ನಿರ್ಣಯಿಸದೆ ಮಡುಕುವುದೇ?

ತಾ:—ಕೊಂದುದು ಯಾರೇ ಆಗಲಿ; ಕೊಲ್ಲಿಸಿದವನು ಯಾರೆಂಬುದನ್ನು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿದ್ದೇನೆ. ಆ ಮೇಲೆ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾಬದ್ಧಳಾಗಿದ್ದೇನೆ.

ನೇ:— ಛೇ! ಮಹಾರಾಜರ ಸೌಜನ್ಯವನ್ನೂ ಧರ್ಮಾಭಿಮಾನವನ್ನೂ ಸ್ವಜನಾನುರಾಗವನ್ನೂ ತಿಳಿಯದೆ ನೀನು ಹೀಗೆ ಮಾತಾಡುವೆ!

ತಾ:— ಆ ಸೋಗಿನಿಂದಲೇ ಕಾರ್ಯಜಾಣರು ರಾಕ್ಷಸಕೃತ್ಯಗಳನ್ನೆ ಸಗುವುದು.

ನೇ:— ನೀವೀಗ ಪ್ರಯತ್ನಿಸುವಂತೆ, ಅಲ್ಲವೇ?

ತಾ:— ಶಕ್ತಿಯಿಲ್ಲದಲ್ಲಿ ಯುಕ್ತಿ. ಮತ್ತೇನು ಮಾಡಬಹುದು?

ನೇ:— ಅಯ್ಯೋ! ಹೇಳಿದವರ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳಿ ನೀನೂ ಹೀಗೆ ಊಹಿಸುವುದೇ?

ತಾ:— ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಕ್ಕೆ ಪ್ರಮಾಣವವಶ್ಯವಿಲ್ಲ.

ನೇ:— ದೃಷ್ಟಿಯೇ ಮಂದವಾಗಿರುವಾಗ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾದುದೂ ವಿಶ್ವಸನೀಯವಲ್ಲ.

ತಾ:— ನನ್ನ ಮನೋವೇದನೆಯನ್ನು ನೀವರಿಯಿರಿ.

ನೇ:— ಅದೇಕೆ, ಹೀಗೆನ್ನುವೆ ತಾರೆ? ನಿನ್ನ ದುಃಖದ ಕಾರಣವೂ ತಿಳಿದಿದೆ. ಅದೇ ವೇದನೆ ನನ್ನ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಅನುತಾಪವನ್ನುಂಟುಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ನನ್ನ ಅಂತರಾತ್ಮವನ್ನು ನೀನು ತಿಳಿದ ಬಗೆ ಹೇಗೆ?

ತಾ:— ನಿಮಗೂ ಶಿವಾಜಿಯ ಕುತಂತ್ರಗಳ ಅರಿವಿಲ್ಲದಿರಬಹುದು. ರಾಜ್ಯಲೋಭದಿಂದ, ಪೂಜ್ಯರಾದ ನನ್ನ ತಂದೆಯವರನ್ನು ಕೊಲ್ಲಿಸಿದವನು ಅವನೇ.

ನೇ:— ಇನ್ನೂ ಅದೇ ಮಾತು. ಚಂದ್ರರಾಯರ ಮರಣದ ಕಾರಣವನ್ನು ತಿಳಿವುದಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಮಹಾರಾಜರು ಮಾಡುತ್ತಿರುವ ಪ್ರಯತ್ನವು ಮತ್ತು ನಿನ್ನ ರಾಜ್ಯರಕ್ಷಣೆಗೋಸ್ಕರ ಅವರು ಮಾಡಿರುವ ಏರ್ಪಾಡು, ಇವನ್ನು ನೀನು ತಿಳಿದರೆ

ತಾ:— ಓಹೋ, ಗೊತ್ತಿದೆ! ನಮ್ಮಲ್ಲಿಂದ ಕಂದಾಯವನ್ನು ಕೊಡದೆ ಹೋದ ರೈತರನ್ನು ಉತ್ತೇಜಿಸಿ ಅವರಿಗೆ ಆಶ್ರಯವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದು.

ನೇ:— (ನಕ್ಕು) ಅಬ್ಬ! ಆ ಖಂಡೋಜಿ ನಿನ್ನನ್ನು ಪೂರಾ ಮಂಕುಗೊಳಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಅದಿರಲಿ-ನನ್ನ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ನಿನಗೆ ವಿಶ್ವಾಸವಿಲ್ಲವೇ?

ತಾ:—ಶಿವಾಜಿಯ ಪಕ್ಷವಹಿಸಿ ಮಾತನಾಡುವ ಮಾತುಗಳಲ್ಲೇ?

ನೇ:—ಪಕ್ಷವಹಿಸಿ ಆಡುವ ಮಾತುಗಳಲ್ಲ; ತಾರೇ! ಸತ್ಯವಾದ ಮಾತುಗಳು.

ತಾ:—ಮಾತುಗಳೇ ಬೇಡ. ಶಿವಾಜಿಯನ್ನು ಕೊಂದೇ ಪಿತೃಖುಣ ಪರಿಹಾರ; ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯ ಪಾಲನೆ.

ನೇ:—ತಾರೆ! ಚಂದ್ರರಾಯರ ಮರಣಕ್ಕೆ ಮಹಾರಾಜರು ಕಾರಣ ವಲ್ಲದಿದ್ದರೆ?

ತಾ:—ನನ್ನ ಅಂತರಾತ್ಮವು ಶಿವಾಜಿಯ ದುಷ್ಕೃತ್ಯವನ್ನು ಉದ್ಘೋಷಿಸುತ್ತಿದೆ. ನನ್ನ ತಂದೆಯ ಆತ್ಮವು ಪ್ರತಿರಾತ್ರಿಯೂ ಕನಸಿನಲ್ಲಿ ನನ್ನನ್ನು ಎಚ್ಚರಿಸುತ್ತಿದೆ.

(ರಘುನಾಥರಾಯನು ಖಂಡೋಜಿಯನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡು ಬರುತ್ತಾನೆ. ಪರ್ಣಶಾಲೆಯ ಬಾಗಿಲ ಬಳಿ ಇಬ್ಬರೂ ನಿಲ್ಲುತ್ತಾರೆ; ಇವರೊಳಗಿನ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಕೇಳುತ್ತಾರೆ.)

ಖಂ:—(ಜನಾಂತಿಕ) ಓಹೋ! ಅವನೇ ನೇತಾಜಿ!—ಸರ್ವನಾಶ! ಇನ್ನು ನಾಲ್ಕು ಮಾತುಗಳಲ್ಲಿ ಅವಳು ಅವನ ವಶವಾಗುವಳು. ಅಯ್ಯೋ, ಮಾವ!

ನೇ:—ಆಗಲಿ, ತಾರೆ! ನಿನ್ನ ಪ್ರತೀಕಾರ ಮಾರ್ಗವನ್ನೆಲ್ಲ ಬಲ್ಲಿನು. ಇಂದು ಮಹಾರಾಜರು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದಿದ್ದರೆ ಅವರನ್ನು ಸುಟ್ಟು ಬಿಡಲಿಕ್ಕೆ ಸಕಲ ಸಿದ್ಧತೆಗಳಾಗಿವೆಯೆಂದು ಅರಿತಿದ್ದೇನೆ. ಅದರಲ್ಲಿಯೇ ನನ್ನನ್ನು ಸುಟ್ಟುಬಿಡು. ಮಹಾರಾಜರ ಪವಿತ್ರ ಕಾರ್ಯ ಸಾಧನೆಗೆ ಪ್ರಾಣವನ್ನರ್ಪಿಸಿದ ಪುಣ್ಯವಾದರೂ ನನ್ನ ಪಾಲಿಗೆ ಇರಲಿ.

ತಾ:—ನಾನು ಕಟುಕನ ವಂಶಸ್ಥಳಲ್ಲ!

ಖಂ:—(ಜನಾಂತಿಕ)—ಹೂಂ, ಆಯಿತು!

ನೇ:—ಆದರೆ, ತಾರೆ! ನಿನ್ನ ಪ್ರತೀಕಾರೇಚ್ಛೆ ಎಷ್ಟು ತೀವ್ರವಾದುದು! ಅದನ್ನು ನೆರವೇರಿಸುವ ದುರ್ಮಾರ್ಗವು ಎಷ್ಟು ಭೀಕರವಾದುದು!

ತಾ:—ಮೋಸಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ಮೋಸ!

ಖಂ:—(ಜನಾಂತಿಕ) ಹೂಂ, ಬಹಳ ಹೆದರಿ ಹೇಳುತ್ತಾಳೆ! ಆಯಿತು.

ಅವಳನ್ನು ಧ್ವರಿಸುವುದು ಇನ್ನು ಸಾಧ್ಯವಲ್ಲ.

ನೇ:—ಆಗಲಿ, ಈಗ ನಿಮ್ಮ ದುಷ್ಕೃತ್ಯವೆಲ್ಲ ತಿಳಿಯಿತಷ್ಟೆ. ಮಹಾ ರಾಜರ ಸೈನಿಕರೆಲ್ಲ ಈ ಅರಣ್ಯವನ್ನು ಮುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಸಿಡಿ ಮದ್ದಿನ ಮೂಟೆಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಸ್ವಾಧೀನಪಡಿಸಿಕೊಂಡು ಸುರಂಗ ವನ್ನು ನೆಲಸಮಮಾಡುವರು.

ತಾ:—ಅಯ್ಯೋ, ಕೇಳಲಾರೆನು ಈ ಮಾತುಗಳನ್ನು! (ಒಂದು ಕಿವಿಗೆ ಕೈಹಿಡಿದು, ಆಲೋಚಿಸಿ)—ಇನ್ನೇನಾದರೂ ಉಪಾಯವನ್ನು ಸಾಧಿಸುವೆನು.

ಖಂ:—(ಜನಾಂತಿಕ) ಅಯ್ಯೋ! ನಾಲ್ಕು ತಿಂಗಳುಗಳ ಮಹಾಕಾರ್ಯವು ಹೀಗೂ ನಿಷ್ಫಲವಾಗಬೇಕೇ? ಈ ಗುಟ್ಟು ಇವನಿಗೆ ತಿಳಿದುದು ಪೇಗೆ?

ರ:—(ಜನಾಂತಿಕ) ಇನ್ನೇನು ಗತಿ, ಖಂಡಾ! ನಮ್ಮನ್ನೆಲ್ಲ ಸೆರೆಹಿಡಿದ ರಲ್ಲವೆ? ನನಗೇಕೆ ಬೇಕಿತ್ತು ಈ ರಾಜ್ಯದ ಮೇಲಣ ಆಶೆ?

ನೇ:—ತಾರೆ! ಒಮ್ಮೆ ನನ್ನಲ್ಲಿ ಸಂಪೂರ್ಣ ವಿಶ್ವಾಸವನ್ನಿಟ್ಟು, ಇಗೋ ಈ ಉಂಗುರವನ್ನತ್ತೆ; ಆ ವಿಶ್ವಾಸವು ಅಚಲವಾದುದೆಂದೆ. ಆದರೆ ನಿನ್ನಲ್ಲಿದ್ದುದು ಪವಿತ್ರಪ್ರಣಯವಲ್ಲವೆಂದು ಇಂದು ಖಚಿತವಾಯಿತು. ಇಗೋ! ನಿನ್ನ ಉಂಗುರವನ್ನು

ತಾ:—(ಕಣ್ಣೀರು ಮಿಡಿದು)—ಅಲ್ಲ! ಅದು ಪವಿತ್ರಪ್ರಣಯವೇ? ಅದರ ಪರೀಕ್ಷೆ ಇಂದೇ ಆಗುತ್ತಿತ್ತು; ಆದರೆ ದೈವೇಚ್ಛೆ ಬೇರೆ. ಪಿತೃ ಋಣವನ್ನು ನಾನು ತೀರಿಸಬೇಡವೆ?

ನೇ:—ಆಗಲಿ; ಆ ಋಣವು ಇಂದೇ ತೀರಲಿ. ಮಹಾರಾಜರ ಪರವಾಗಿ ಬಂದಿರುವ ಯಜ್ಞಪಶು ನಾನು. ನನ್ನನ್ನು ಕೊಂದು ನಿನ್ನ ಸೇಡನ್ನು ತೀರಿಸಿಕೋ. ಅತ್ಯಂತ ಸ್ತ್ರೀತಿಯ ವಸ್ತುವನ್ನರ್ಪಿಸುವುದೇ ಸ್ವಾರ್ಥತ್ಯಾಗದ ಲಕ್ಷಣವಲ್ಲವೇ?

ತಾ:—ಉದ್ದೇಶಿಸಿದ ಪಶು ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಂಡಿರಲು ಇನ್ನೊಂದನ್ನು ಬಲಿಗೊಡುವುದು ಯಾವ ಕ್ರಮ? ನೀವು ಸುರಕ್ಷಿತವಾಗಿ ಹೊರಟು

ಹೋಗಿರಿ. ನಾನೂ ಇಲ್ಲಿಂದ ಹೋಗುವೆನು. ಸಾಧ್ಯವಾದರೆ
ಸೇಡನ್ನು ತೀರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವೆನು. ಇಲ್ಲವಾದರೆ

ಖಂ:—(ಜನಾಂತಿಕ) ಇವನನ್ನು ಹೋಗಗೊಡುವುದೇ? ಒಂದೇ ಪೆಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ
(ಎಂದು ಮುಂದುವರಿವನು).

ರ:—ಛೇ, ಛೇ! ತಡೆ, ತಡೆ! (ತಡೆವನು)

ತಾ:—ಇಲ್ಲವಾದರೆ ನನ್ನ ಆತ್ಮಾರ್ಪಣೆಯಾಗುವುದು.

ನೇ:—ನಾನೊಬ್ಬನೆ ಇಲ್ಲಿಂದ ಹೋಗುವಂತಿಲ್ಲ, ತಾರೆ! ನಾನು ಹೋಗು
ವುದಿದ್ದರೆ ನಿನ್ನನ್ನು ಈ ಪಾಪಕೂಪದಿಂದ ಉದ್ಧರಿಸಿ; ಇಲ್ಲಿರುವ ನರ
ಪಿಶಾಚಿಗಳ ಕೈಯಿಂದ ನಿನ್ನನ್ನು ಬಿಡಿಸಿ, ನಿನ್ನೊಡನೆ. ಇಲ್ಲವಾದರೆ,
ಇಗೋ! ಈ ಕಠಾರಿಯಿಂದಲೇ ನೀನು ನನ್ನನ್ನು ತಿವಿದು ಮುಂದೂ
ತ್ತು. (ಕಠಾರಿಯನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಾನೆ; ಅವಳು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲ.)

ಖಂ:—(ಜನಾಂತಿಕ) ಒಂದೇಟು ಸಾಕು. ತೆಗೆದುಕೋ? ಛೇ! ನೋಡು
ವುದೇ ಹೀಗೆ.

ತಾ:—ನಾನು ನಿಮ್ಮನ್ನು ಕೊಲ್ಲುವುದಿಲ್ಲ.

ನೇ:—ಬೇಡ; ನಾನೇ ಆತ್ಮಹತ್ಯೆಯನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತೇನೆ. ಅನುಜ್ಞೆ
ಯನ್ನು ಕೊಡು.

ತಾ:—ಓಹೋ! ಸಾಯುವವರಿಗೆಲ್ಲ ನನ್ನ ಅನುಜ್ಞೆಯಾಗಬೇಕೋ?

ನೇ:—ಎಲ್ಲರಿಗಲ್ಲ, ನನಗೆ. ನನ್ನನ್ನೆ ನಿನಗೆ ಎಂದೋ ಅರ್ಪಿಸಿದ್ದೇ
ನಷ್ಟೆ! ನಿನ್ನ ಅನುಮತಿಯಿಲ್ಲದೆ ಪ್ರಾಣತ್ಯಾಗವನ್ನಾದರೂ ಹೇಗೆ
ಮಾಡಲಿ, ತಾರೆ?

ತಾ:—(ಆಲೋಚಿಸುತ್ತಾಳೆ.)

ಖಂ:—(ಜನಾಂತಿಕ) ಅಯ್ಯೋ! ಒಂದು ಮಾತು ಹೇಳಲಿಕ್ಕೂ ಇಷ್ಟು
ವಿಚಾರವೇ? 'ಹೂಂ' ಎಂದರೆ ಸಾಕು. ಮಾವಾ! ನಾನೀಗ
ಬರುತ್ತೇನೆ. (ಒಳಗೆ ಹೋಗುತ್ತಾನೆ.)

ನೇ:—ಇನ್ನೂ ಆಲೋಚನೆಯೇ, ತಾರೆ? ನನ್ನ ನಿನ್ನ ದ್ವೇಷಿಗಳು
ಸಮಯವನ್ನು ಸಾಧಿಸುತ್ತಿರಬಹುದು. ಸಿಡಿದುಬಿದ್ದ ನಮೇಲೆ
ನಿಂತಿದ್ದೇವೆಂಬುದನ್ನು ಮರೆತೆಯಾ?

ತಾ:- ಹಾ! ನನ್ನ ಅನುಜ್ಞೆಯಿಲ್ಲದೆ ಅದನ್ನು ಮುಟ್ಟುವವರಿಲ್ಲ.

(ಒಳಗಿನಿಂದ ಸಾವಳ್ಯನು) 'ಅಯ್ಯೋ, ಮೋಸ! ಹಿಡಿಯಿರಿ, ಮೋಸ!'

ನೇ:- ಮಾರೋಜಿ! ಏನು ನೋಡುತ್ತೀರಿ?

(ಅವರು ಒಳಗೆ ಹೋಗಿ ಖಂಡೋಜಿಯನ್ನೂ ರಘುನಾಥರಾಯನನ್ನೂ ಎಳೆದುಕೊಂಡು ಬರುತ್ತಾರೆ. ಸಾವಳ್ಯನು ಹಿಂದಿನಿಂದ ಬರುತ್ತಾನೆ. ಖಂಡೋಜಿಯ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಬೆಂಕಿಯ ಕೆಡ್ಡು. ಅದನ್ನು ನೇತಾಜಿಯ ಮೇಲೆ ಗುರಿಯಿಟ್ಟು ಬಿಸಾಡುತ್ತಾನೆ. ನೇತಾಜಿ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಂಡು)-

ನೇ:- ಅಯ್ಯೋ! ನಾಯಕರೇ! ನಿಮ್ಮ ದುರಾಶಾವಾಶದಲ್ಲಿ ಈ ನಿರಪರಾಧಿಗಳನ್ನು ಬಂಧಿಸಿ ಕುಣಿಸಿದಿರಲ್ಲವೇ?

ಖಂ:- ದ್ರೋಹ! ನಾಲಗೆಯನ್ನು ಬಿಗಿಹಿಡಿ!

ನೇ:- ಮತ್ತನಾದವನಿಗೆ ಭೂಮಿಯೇ ತಿರುಗಿದಂತೆ ಭಾಸವಾಗುತ್ತದೆ! ದುಷ್ಕರ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಸಜ್ಜನರೆಲ್ಲರೂ ದ್ರೋಹಿಗಳೇ!

ಖಂ:- ಛೇ, ಮೂರ್ಖ! ಮಾವಯ್ಯನವರನ್ನು ಅಪಮಾನಗೊಳಿಸಿದೆ; ಅವರ ನಿರ್ಮಲ ಕೀರ್ತಿಗೆ ಕಳಂಕವನ್ನುಂಟುಮಾಡಿದೆ; ಆ ಮೇಲೆ ಸಮಯವನ್ನು ಸಾಧಿಸಿ ಅವರನ್ನು ಕೊಂದೆ. ಆಗಲಿ, ನಿನಗೆ ನಾಚುಗೆಯಿಲ್ಲವೇ! ನಮ್ಮಿದರಲ್ಲಿ ತಲೆಯೆತ್ತಲಿಕ್ಕೆ ನಿನಗೆ ಧೈರ್ಯವೇ?

ನೇ:- ಅಪವಾದಗಳ ಜಡಿನುಳಿಯನ್ನೆ ಸುರಿಸಿದೆಯಲ್ಲವೇ? ಆದರೆ ಇವು ನಿರಾಧಾರವಾದುವೆಂದು ಹೇಗೆ ಋಜುಗೊಳಿಸಲಿ! (ವೀರಾವೇಶ ದಿಂದ) ತೆಗೆದುಕೋ ಖಡ್ಗವನ್ನು! ಧೈರ್ಯವಿದ್ದರೆ ಮಾಡು ದ್ವಂದ್ವಯುದ್ಧವನ್ನು. - "ಚಂದ್ರರಾಯರಿಗೆ ನಾನು ಅವಬಗೆಯಲ್ಲಾದರೂ ದ್ರೋಹವನ್ನೆಣಿಸಿದ್ದರೆ, ಮಹಾರಾಜರಾಗಲಿ ಅವರ ಪಕ್ಷದವರಾಗಲಿ ಚಂದ್ರರಾಯರನ್ನು ಕೊಂದಿದ್ದರೆ ನನ್ನ ಖಡ್ಗವು ಈ ಯುದ್ಧ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿಯೇ ಮುರಿದುಹೋಗಲಿ!" ಇಗೋ! ಈ ಪವಿತ್ರವಾದ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯಿಂದಲೇ ಅಂಬಾಭವಾನಿ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿ ಖಡ್ಗವೆತ್ತುತ್ತೇನೆ. ಎಲ್ಲಿ? ಬಾ!

ಖಂ:- (ತಲೆತಗ್ಗಿಸಿಕೊಂಡು ಕಾಲ ಬೆರಳಿಂದ ನೆಲವನ್ನು ಗೀರುತ್ತಾನೆ.)

ನೀ:—ಏ, ಹೇಡಿ! ಏನು? ನಿನ್ನ ಕೈ ಆಡುವುದಿಲ್ಲವೇ? ನಿನ್ನ ಪೌರುಷ
ವೆಲ್ಲ ಅಂಕೆಯಿಲ್ಲದ ಆ ನಾಲಗೆಯಲ್ಲಿ ಸೇರಿಹೋಗಿದೆಯಲ್ಲವೇ?

(ಸಮೀಪಕ್ಕೆ ಹೋಗುತ್ತಾನೆ.)

ಸಾ:—(ಅವನನ್ನು ತಡೆದು) ಸ್ವಾಮಿ! ಇನ್ನು ರಕ್ತಪಾತವು ಬೇಡ.

ಖಂ:—ಏ, ಸಾವಳ್ಯ! ಏನು? ನೀನು ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ಸೇರಿದೆಯಾ? ನನ್ನ
ಅಪರಾಧವನ್ನು ಕ್ಷಮಿಸು; ನನ್ನನ್ನು ಮನ್ನಿಸು, ಸಾವಳ್ಯ!

ಸಾ:—ಹೇ ಕರ್ಕೋಟಕ!—ಅಮ್ಮಾ! ಸತ್ಯವು ಮರೆಮಾಡದು. ಕೊಲೆ
ಗಾರನ ಪತ್ನಿಯಾಗುವುದು. ನನ್ನನ್ನು ಕ್ಷಮಿಸಿರಿ.
(ಆಡ್ಡಬೀಳುವನು.)

ಖಂ:—ತಾರಮ್ಮ! ಮೊದಲೆ ಕ್ಷಮಿಸಿದ್ದಾಳೆ ನಿನ್ನನ್ನು! ಏಳು! ಏಳು
ಸಾವಳ್ಯ!

ಸಾ:—ಅಮ್ಮಾ! ನಾನೇ ದ್ರೋಹಿ! ಈ ದುಷ್ಟನ ಮಾತನ್ನು ನಂಬಿ—

ಖಂ:—ಓಹೋ! ಈ ಗುಟ್ಟನ್ನೆಲ್ಲ ಈ ನೇತಾಜಿಗೆ ತಿಳಿಸಿದ ದ್ರೋ
ಹಿಯೇ? ನಿನಗೂ ಕ್ಷಮೆಯೇ?

ಸಾ:—ಅಬ್ಬ: ನಿನ್ನ ನಾಲಗೆಯೇ? ನಿನಗೆ ನಾನು ಎರಡೆಣಿಸುತ್ತಿದ್ದರೆ
ನಿನ್ನ ಕಾರ್ಯಭಾರವೆಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತಿತ್ತೋ? ಸುಮ್ಮನಿರು-
ಅಮ್ಮಾ! ಇವನು ಕನ್ನಡಿಯಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಿದ ಗಂಟೆಗೆ ಮರು
ಳಾಗಿ ದ್ರೋಹವನ್ನೆಸಗಿದವನು ನಾನೇ!

ಖಂ:—ಹೇ, ಸಾವಳ್ಯ! ಕನ್ನಡಿಯ ಗಂಟೆಲ್ಲೇನೋ? ನೋಡು!
ಈಗಣ ಪ್ರಯತ್ನವು ನಿಷ್ಫಲವಾಯಿತು.

ಸಾ:—ಹೌದು! ದೇವರ ದಯೆಯೊಂದರಿಂದಲೇ ಬದುಕಿದೆನು ನಾನು!
ನಿನ್ನ ದಯೆಯಿಂದಲ್ಲ!

ಖಂ:—ಇನ್ನೂ ನಮ್ಮಿಂದ ಎಷ್ಟೋ ಕೆಲಸಗಳಾಗಲಿಕ್ಕಿವೆ, ಸಾವಳ್ಯ!
ಅಮ್ಮನ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯಂತೆ ಆಗಬೇಡವೆ?

ಸಾ:—ಓಹೋ! ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯಂತಾಗುತ್ತದೆ, ಈಗಲೆ!

ಖಂ:—ಛೇ, ಛೇ! ನೀನು ತಾರೆಗೆ ಮೋಸಮಾಡಬೇಡ. ನಿನಗೆ
ಕೊಡುವ ಪುರಸ್ಕಾರವನ್ನು ಅಮ್ಮನ ಇದಿರಲ್ಲಿಯೇ ನಿಶ್ಚಯಿಸುವ.

ಸಾ:—ಓಹೋ! ನನಗಾಗುವ ಪುರಸ್ಕಾರವಲ್ಲವೆ? ಇಗೋ! (ಎಂದು ಬಚ್ಚಿಟ್ಟಿದ್ದ ಖಂಡೋಜಿಯ ಕಠಾರಿಯನ್ನು ತೆಗೆದು ತೋರಿಸುವನು.)

ಖಂ:—ಛೇ! ಅದಲ್ಲ. ಸಾವಳ್ಯ!

ಸಾ:—ನನಗೆ ಪುರಸ್ಕಾರವಲ್ಲ. ಪಾಪಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತ. ಅದಕ್ಕೆ ಸಿದ್ಧನಾಗಿದ್ದೇನೆ.

ಖಂ:—(ಸಿಟ್ಟಿನಿಂದ) ವಿಚಾರಿಸು; ದ್ರೋಹಿಗಾಗುವ ಶಿಕ್ಷೆಯ ಅರಿವಿ ದೆಯೇ?

ಸಾ:—ಓಹೋ! ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಬಲ್ಲೆನು.—ಅಮ್ಮಾ! ನಾನೇ ಅಪರಾಧಿ. ನನ್ನನ್ನು ಕ್ಷಮಿಸಿರಿ. (ಎಂದು ಪಾದದ ಬಳಿ ಬೀಳುತ್ತಾನೆ. ತಾರೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಹಿಂದೆ ಸರಿದು ನಿಲ್ಲುತ್ತಾಳೆ)

ಖಂ:—ಏ, ಮೂರ್ಖ! (ಎಂದು ತನ್ನ ಕಠಾರಿಯನ್ನು ಹುಡುಕುತ್ತಾನೆ)

ನೇ:—ಅವನನ್ನು ನಿತ್ಯಸ್ತನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿ, ಬಂಧಿಸಿರಿ.

ಖಂ:—ಅಯ್ಯೋ, ಪಾಪಿ! ಒಂದು ಆಯುಧವಿದ್ದರೆ—?

ನೇ:—ನಾನೇ ಕೊಟ್ಟಿನಲ್ಲ! ತೆಗೆದುಕೋ ಖಡ್ಗವನ್ನು! (ಖಂಡೋಜಿ ಮುಖವನ್ನು ತಗ್ಗಿಸುತ್ತಾನೆ. ಸೈನಿಕರು ಅವನನ್ನು ಬಂಧಿಸುತ್ತಾರೆ)

ಸಾ:—ಅಮ್ಮಾ! ನನಗೆ ಅಭಯವಾಗಲಿ.—ಜೀವದಾನ ಮಾಡಿ.

ಖಂ:—ಹಾಗೀಗ, ಬೇಡಿಕೋ! ನಾವಿಬ್ಬರೂ ಜತೆಯಲ್ಲಿ ಇವರ ರುಂಡಗಳನ್ನು ಚೆಂಡಾಡಬಹುದಿತ್ತು.

ತಾ:—ಸಾವಳ್ಯ! ಏಳು, ಮನಬಿಚ್ಚಿ ಮಾತನಾಡಬಾರದೇ?

ಸಾ:—ಅಮ್ಮಾ! ಜೀವದಾನ ಮಾಡಿರಿ. ಕ್ಷಮಿಸಿದನೆಂದು ಹೇಳಿರಿ.

ನೇ:—ಹೇ, ಸಾವಳ್ಯ! ಮಹಾರಾಜರ ಹೆಸರಲ್ಲಿ ನಿನಗೆ ಅಭಯವನ್ನು ಕೊಡುತ್ತೇನೆ. ಹೂಂ-ಏಳು! ಅನುತಾಪವೇ ಪಾಪಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತವೆಂದು ಅವರ ತತ್ವ.

ಸಾ:—ನಾಯಕರೇ! ನಾನು ನಿಮ್ಮಲ್ಲಿಯೂ ಅಪರಾಧಿ. (ನಿಲ್ಲುತ್ತಾನೆ)

ನೇ:—ಏನೋ, ನೀನು ದ್ರೋಹಿ, ಅಪರಾಧಿ ಎಂದರೆ ನಮಗೇನು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ? ಮನಬಿಚ್ಚಿ ಮಾತನಾಡಬಾರದೆ.

ಖಂ:—ನಿನ್ನ ಶಿವಾಜಿಯ ದ್ರವ್ಯದ ಆಶೆಯಿಂದ ಚಂದ್ರರಾಯರನ್ನು ಕೊಂದವನು ಅವನೇ!

ತಾ:—ಹಾ! ಅಯ್ಯೋ! ಅಪ್ಪಾ!—(ಬೀಳುವಂತಾಗುತ್ತಾಳೆ. ನೇತಾಜಿ ಅವಳನ್ನು ಆಧರಿಸಿ ಹಿಡಿದು)

ನೇ:—ಮುಚ್ಚುಬಾಯಿ! ಅವನ ಹೇಳಿಕೆಯ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ನಿನ್ನ ಸುಳ್ಳಿನ ಸುರಿಮಳೆ ಬೇಡ.

ಸಾ:—ಅಯ್ಯೋ! ನಿನ್ನ ಬಾಯಲ್ಲಿ ಹುಳ ಬೀಳಲಿ. ಇನ್ನೂ ಎಷ್ಟೋ ಸುಳ್ಳು ಹೇಳುತ್ತೀ? (ತಾರೆಯ ಕಡೆಗೆ ತಿರುಗಿ) ಚಂದ್ರರಾಯರು ನನ್ನ ಅಜಾಗ್ರತೆಯಿಂದಾಗಿ ಮಡಿದರು.

ನೇ:—ಹಾಗೆಂದರೆ? (ತಾರೆ ಕಣ್ಣುಕೆರಳಿಸಿ ನೋಡುತ್ತಾಳೆ.)

ಸಾ:—ಈ ನೀಚನ ದುರ್ಬೋಧೆಗೊಳಗಾಗಿ, ತೋರಿಸಿದ ಹಣದ ಗಂಟೆಗೆ ಮರುಳಾಗಿ, ನನ್ನ ಧನಿಯನ್ನು, ನನ್ನನ್ನು ಸಾಕಿ ಸಲಹಿದ ಚಂದ್ರರಾಯರನ್ನು ಕೊಲ್ಲಲಿಕ್ಕೆಂದು ಅವರ ಸೇವಕನಂತೆ ಅವರನ್ನು ಅನುಸರಿಸುತ್ತಿದ್ದೆನು. ಆಗ

ತಾ:—ಸಮಯವನ್ನು ಸಾಧಿಸಿದೆಯಲ್ಲವೆ? ಅಯ್ಯೋ! (ಪ್ರಜ್ಞಾಹೀನಳಾಗುತ್ತಾಳೆ)

ಸಾ:—ಅಮ್ಮಾ! ಇಲ್ಲ, ನಾನು ಕೊಲ್ಲಲಿಲ್ಲ. ಒಂದು ದಿನ ಬೇಟೆಯಾಡುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಒಂದು ಹುಲಿ ಅವರ ಮೇಲೆ ಹಾರಿತು. ಆಗ . . .

ತಾ:—(ಫಕ್ಕನೆ) ಹುಲಿ! ಎಲ್ಲಿ? ಅಯ್ಯೋ, ಹುಲಿಯೇ! (ಸ್ತೂತಿಯಿಲ್ಲದೆ ಬೀಳುತ್ತಾಳೆ. ನೇತಾಜಿ ಅವಳನ್ನು ಸಂತ್ಪಿಸುತ್ತಾನೆ.)

ಸಾ:—ಅಮ್ಮಾ, ನನ್ನಿಂದಾದ ಅವರಾಧವನ್ನು ಕೇಳಿರಿ. ನಾನು ಹುಲಿಯನ್ನು ಕೊಲ್ಲಬಹುದಿತ್ತೋ, ಏನೋ? ಆದರೆ ನನ್ನ ಕೈಯೇ ಆಡಲಿಲ್ಲ.

ನೇ:—ಹೂಂ—ಖಂಡೋಜಿ ಇದನ್ನು ಬಲ್ಲನೇ?

ಸಾ:—ಓಹೋ! ಈ ವಿಷಯಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಬಲ್ಲನು.

ಖಂ:—ಛೇ! ಸುಳ್ಳು. ಎಲ್ಲಿಂದಲೋ ಬಂದ ಬಾಣದ ಪೆಟ್ಟಿನಿಂದ ಸತ್ತರೆಂದು ನನಗೆ ತಿಳಿದ ವಿಷಯ.

ನೇ:—ನಿಮ್ಮ ಕುತಂತ್ರದಿಂದ ಈ ಸಾಧ್ವಿಯನ್ನು ಎಂತಹ ಸಂಕಷ್ಟ ಕೊಳ್ಳಪಡಿಸಿದಿರಿ! ಅವಳಿಂದ ಎಂತಹ ಹೇಯವಾದ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಮಾಡಿಸುತ್ತಿದ್ದಿರಿ!

ಸಾ:—ಬುದ್ಧೀ! ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ. ರುದ್ರಮಂಡಲದ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ನಿಮ್ಮನ್ನು ಕೊಲ್ಲಬೇಕೆಂದು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದೆವು. ಆದರೆ ನಿಮ್ಮ ವೀರಾವೇಶವನ್ನು ನೋಡಿ ನಿಮ್ಮನ್ನು ಸಮೀಪಿಸುವ ಧೈರ್ಯವೂ ಈ ಹೇಡಿಗಾಗಲಿಲ್ಲ.

ಖಂ:—ಎಲ್ಲ ಸುಳ್ಳು! ಶುದ್ಧ ಸುಳ್ಳು! ನೇತಾಜಿಯನ್ನು ಕೊಲ್ಲಲಿಕ್ಕೆ ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದುದೇ ನಾನು? ಛೇ!

ಸಾ:—ನಿಮ್ಮ ಮಾರೋಜಿಯನ್ನೇ ಕೇಳಿ. ಯುದ್ಧಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಎರಡು ಸಲ ನಿಮ್ಮ ಮೇಲೆ ಎತ್ತಿದ ಖಡ್ಗವನ್ನು ತಡೆದವನು ಅವನು. ಅವನಿಗೇನೋ ಬಹಳ ಸಂಶಯವಾಗಿತ್ತು. ಅವನು ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ನನ್ನಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟೋ ಸಲ ಕೇಳಿದನು.

ಮಾ:—ಸ್ವಾಮಿ! ಇದು ನಿಜ—ಆದರೆ, ಈ ವಿಚಾರವನ್ನು ಹೇಳಿ ನಿಮ್ಮಿಬ್ಬರಲ್ಲಿ ಒಡಕುಂಟುಮಾಡಬಾರದೆಂದು ನಾನು ಮಾನದಲ್ಲಿದ್ದೆನು.

ಖಂ:—ಅವನಿಗೆ ಇವನೊಬ್ಬ ಸಾಕ್ಷಿ! ಹೋಗೋ!

ನೇ:—ಏ ಹೇಡಿ! ನಿನ್ನ ದುರಾಶೆಗೆ ಈ ಬಾಲೆಯನ್ನು ಬಲಿಗೊಡಬೇಕಿತ್ತೆ?

ಖಂ:—ನೀವೆಲ್ಲರೂ ದ್ರೋಹಿಗಳು. ನಾನು ನಿಮ್ಮಲ್ಲಿ ಮಾತನಾಡುವುದಿಲ್ಲ.

ನೇ:—ಓಹೋ! ನಿನಗೆ ದ್ರೋಹಿಗಳೇ! ನಿನ್ನ ದುರುದ್ದೇಶವನ್ನು ಭಂಗಿಸಿದವರಲ್ಲವೇ! (ಸಿಕ್ಕು ಹಾಕುತ್ತಾನೆ. ತಾರೆ ಏಳುತ್ತಾಳೆ).

ಹಾ, ಮಾರೋಜಿ! ಒಳಗೆ ಹೋಗು, ಜಾಗ್ರತೆ!

ಸಾ:—ಭಯವಿಲ್ಲ, ಬುದ್ಧೀ! ಸಿಡಿನುದ್ದಿನ ಮೂಟೆಗಳಿಗೆಲ್ಲ ನೀರು ಹೊಯ್ದಿದ್ದೇನೆ. ಈ ಕರ್ಕೋಟಕನ ವಿಷದ ಹಲ್ಲನ್ನು ಮುರಿದಿದ್ದೇನೆ.

ನೇ:—ಆಗಲಿ; ಇಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟು ಸೈನಿಕರಿದ್ದಾರೆ?

ಸಾ:—ಏನತ್ತು ಸೈನಿಕರೂ, ಹತ್ತು ಕೂಲಿಯಾಳುಗಳೂ ಇದ್ದಾರೆ.

ಆದರೆ ಅವ್ಯನವರ ಅವೃಣೆಗೆ ವಿರೋಧವಾಗಿ ಅವರು ವರ್ತಿಸು
ವಂತಿಲ್ಲ. —ಓಹೋ! ಅವರೇ ಬಂದರು. (ಕೆಲವರು ಸೈನಿಕರಪ್ರವೇಶ.)

ಖಂ:—ಶಹಭಾಸ್! ವೀರಾಗ್ರಣಿಗಳೇ! ಸಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬಂದಿರಿ. ಈ
ಖೂಳನಿಂದಾಗಿ ದೊಡ್ಡ ಮೋಸವಾಗಿದೆ. ಈ ಶತ್ರುಗಳನ್ನು
ಸಂಹರಿಸಿರಿ. ನಿಮ್ಮ ರಾಣಿಯನ್ನೂ ನನ್ನನ್ನೂ ಕಾಪಾಡಿರಿ. ಹೂಂ—

ತಾ:—ಬೇಡ! ಖಡ್ಗವೆತ್ತುವ ಅವಶ್ಯಕತೆಯಿಲ್ಲ.

ನೇ:—ತಾರೆ! ಅವರಿಗೇನವೃಣೆ?

ತಾ:—(ನಮಸ್ಕರಿಸಿ) ನೀವೇ ನನ್ನ ನಾಯಕರು. ನಿಮ್ಮ ಆಜ್ಞೆಯನ್ನು
ಅವರು ಪಾಲಿಸುವರು.

ಖಂ:—ಅಯ್ಯಯ್ಯೋ! ನಾಚುಗೆಯಿಲ್ಲವೇ ನಿನಗೆ?

ನೇ:—ಇನ್ನೂ ಸ್ವಲ್ಪ ಬುಸುಗುಟ್ಟಲಿ! ಇಲ್ಲಿ ಕೆಲವರನ್ನು ಕಾವಲಿರಿಸಿ
ನಾವು ಪುರಂದರಗಡವನ್ನು ಸೇರಬೇಕು. ಮಹಾರಾಜರು
ನಮ್ಮನ್ನು ಪ್ರತೀಕ್ಷಿಸುತ್ತಿರಬಹುದು.

ಖಂ:—ನನಗೆ ಪುರಂದರಗಡದಲ್ಲೇನು ಕೆಲಸ?

ತಾ:—ಆದರೆ ನನ್ನದೊಂದು ಬಯಕೆ.

ನೇ:—ಏನದು?

ತಾ:—ನನ್ನ ತಂದೆಯವರ ಶವಸಂಸ್ಕಾರವಾದ ಸ್ಥಳವಿದು. ಇಲ್ಲಿಯೇ
ಅವರ ಆತ್ಮತ್ಯಸ್ತಿಯನ್ನು ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ನಾನು ಹವಣಿಸಿ
ದುದು.

ಖಂ:—ನೀನು ನನ್ನನ್ನು ಮದುವೆಯಾಗಬೇಕೆಂದು ಅವರು ಬಯ
ಸಿದುದು. ಹಿಡಿ! ನೇತಾಜಿಯ ಕೈಹಿಡಿ! ಅವರ ಆತ್ಮಕ್ಕೆ
ತ್ಯಸ್ತಿಯಾಗುತ್ತದೆ.

ನೇ:—ಸತ್ಯವು ಹೊರಬಿದ್ದದ್ದೇ ತಕ್ಕ ಪ್ರತೀಕಾರ. ಯಜ್ಞದ ಪೂರ್ತಿ
ಯಾಯಿತು. ರಾಯರ ಸ್ಮಾರಕವಾಗಿ ಇಲ್ಲಿಯೇ ಸಮಾಧಿ
ಯನ್ನು ರಚಿಸುವ ಏರ್ಪಾಡುಮಾಡುವ.

ತಾ:— ನಿಮ್ಮಿಚ್ಛೆಯಂತೆ! (ಸುಗುಣನಾಯಕನೂ ಸೈನಿಕರೂ ಬರುತ್ತಾರೆ.)

ನೇ:— ಭಾವಾ! ಅಂಬಾಭವಾನಿಯ ಕೃಪೆಯಿಂದ, ಮಹಾರಾಜರ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ, ನಿಮ್ಮ ಆಶೀರ್ವಾದದಿಂದ, 'ಸತ್ಯಕ್ಕೆ ಚ್ಯುತಿಯಿಲ್ಲ' ವೆಂಬ ಮಾತು ಸತ್ಯವಾಯಿತು. (ನಮಸ್ಕರಿಸುವನು, ತಾರೆಯೂ ನಮಸ್ಕರಿಸುವಳು.)

ಖಂ:— ಅಬ್ಬಬ್ಬ! ಎಲ್ಲರೂ ನಮಸ್ಕರಿಸಲಿ! ನಾನು ನಮಸ್ಕರಿಸಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲ.

ಸು:— ನೇತಾ! ನಿನ್ನ ಸ್ಥೈರ್ಯ ಮತ್ತು ಪರಾಕ್ರಮಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯಳಾದ ಸದ್ಗುಣಮಣಿಯನ್ನು ಅರ್ಧಾಂಗಿಯಾಗಿ ಪಡೆದೆ. ನೀನು ಈ ಬಾಲೆಯನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡು ಕೂಡಲೆ ಹೋಗು. ಇಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳನ್ನು ನಾನೇ ಮಾಡಿಸಿ ಹಿಂದಿನಿಂದ ಬರುವೆನು.

ನೇ:— ಭಾವಾ! ಶತ್ರುವಕ್ಷ್ಯವೆಂದಿಲ್ಲ. ಜಾವಳಿಯ ಸೈನಿಕರೂ ನಮ್ಮ ಅನುಜ್ಞೆಯಂತೆಯೇ ನಡೆವರು.

ಮಾ:— ಜಯ ಅಂಬಾಭವಾನಿ! ಜಯ— ಶಿವಾಜಿ ಮಹಾರಾಜರಿಗೆ ಜಯವಾಗಲಿ!

ದೃಶ್ಯ ೭

(ವಿಶಾಲಗಡಸುಗುಣನಾಯಕನ ಮನೆಯ ಕೊಠಡಿ)

ತಾರಿ:— (ಅಲೋಚಿಸುತ್ತಾ) ಸ್ವಾರ್ಥಪರನಾದ ಮಾನವನು ಎಂತಹ ನೀಚಕೃತ್ಯವನ್ನೂ ಮಾಡುವನು. ತಿಳಿದೂ ತಿಳಿದೂ ಖಂಡೋಜಿ ನನ್ನನ್ನು ಪಾಪಕೂಪಕ್ಕೆಳೆದನಲ್ಲವೇ? ತಂದೆಯವರ ಕೃತಘ್ನತೆಗೂ ಅವನೇ ಕಾರಣವಾಗಿರಬಹುದು. ಹಾಗಲ್ಲವೇ ಸಾವಳ್ಯನ ಹೇಳಿಕೆ?— ಏ, ಖಂಡೋಜಿ! ಸ್ತ್ರೀವ್ಯಾಮೋಹದಿಂದ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಎಂತೆಂತಹ ಅನಾಹುತಗಳಾಗುತ್ತವೆಂಬುದಕ್ಕೆ ನಿನ್ನ ಚರ್ಯೆಯೇ ನಿದರ್ಶನ. ನಿನ್ನಂತಹವನೂ ಸುಧಾರಿಸಿ ಕೊಳ್ಳುವುದಿದೆಯೇ?

ನಿನ್ನನ್ನು ಕೈಮಿಸಿದುದು ದೊಡ್ಡ ಅಪರಾಧ. ಇನ್ನಾರಾದರೂ ಅವಿಚಾರಿಗಳ ಆಶ್ರಯವನ್ನು ಹೊಂದಿ ಅವರನ್ನೆ ಮಹಾರಾಜರ ಪ್ರತಿ ಸ್ಪರ್ಧಿಗಳಾಗಿ ಮಾಡಲು ನೀನು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಬಹುದು. ಅಂತಹ ಕೆಲಸದಲ್ಲಿ, ಒಡಕನ್ನುಂಟುಮಾಡುವುದರಲ್ಲಿ ನೀನು ಸಮರ್ಥನು.

ಆದರೆ, ಮಹಾರಾಜರ ಸೌಜನ್ಯವನ್ನೂ, ಔದಾರ್ಯವನ್ನೂ, ತೇಜಸ್ಸನ್ನೂ, ಸೌಮ್ಯಮೂರ್ತಿಯನ್ನೂ ನೋಡಿ ನಾನು ಮುಗ್ಧೆಯಾಗಿ ದ್ದೇನೆ. ಛೇ! ಅವರ ತೀರ್ಮಾನವು ಆಯೋಗ್ಯವೆನ್ನಲಾರೆ.

ನೇ:—(ನೇತಾಜಿ ಸಮೀಪಕ್ಕೆ ಬಂದು) ಏನು ತಾರೆ? ಪ್ರತೀಕಾರವನ್ನು ಸಾಧಿಸುವುದಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಹೊಸ ಹಂಚಿಕೆಯ ಆಲೋಚನೆಯೇ?

ತಾ:—ಪ್ರತೀಕಾರವಾಯಿತಲ್ಲ! ನನ್ನನ್ನು ಧರಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದವರ ಕೊರಳಿಗೆ ಒಂದು ಕೊರಡು.

ನೇ:—ತಾರುಣ್ಯದಲ್ಲಿ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ ಉಂಟಾಗುವ ಅಲಕ್ಷ್ಯ ಭಾವ, ಎದೆಗಾರಿಕೆ, ಸಾಹಸಗಳನ್ನು ತಗ್ಗಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಅಂತಹ ಒಂದು ಕೊರಡಿನ ಅವಶ್ಯಕತೆಯಿದೆ. ಸಂಸಾರ ಶಕಟವನ್ನು ಸುಗಮವಾಗಿ ನಡೆಯಿಸಲು ಆಗಮಾತ್ರ ಸಾಧ್ಯವಲ್ಲವೆ, ತಾರೆ?

ತಾ:—ಆಗಲಿ, ನಾನಾಗಿ ಹಾರೈಸಿದುದು; ನೀವಾಗಿ ಸ್ವೀಕರಿಸಿದುದು.

ನೇ:—ಅದಿರಲಿ, ಪ್ರಿಯೇ! ನಿನ್ನ ಮುಖವು ಇನ್ನೂ ಕಂದಿರುವುದೇಕೆ?

ತಾ:—(ಆವನ ಭುಜದ ಮೇಲೆ ಕೈಯಿಟ್ಟು) ಛೇ! ನನಗೆ ಚಿಂತೆಯೆಲ್ಲಿಂದ? ಹಿಂದಿನ ವಿಷಯಗಳ ಸ್ಮರಣೆಯಾಗುವಾಗ ನನ್ನ ಭೀಕರ ಕೃತ್ಯಗಳಿಗಾಗಿ ನನ್ನಲ್ಲಿಯೇ ಭಯವುಂಟಾಗುತ್ತದೆ.

ನೇ:—ಆಹಾ! 'ಮನಸ್ಸಿನ ಕಳವಳವು ಮುಖದಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ' ಎಂಬ ಮಾತು ನಿಜವಾದರೆ ನಿನ್ನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಏನೋ ಗಹನ ವಿಚಾರವಿದೆಯೆಂದು ನಾನು ನಿಸ್ಸಂದೇಹವಾಗಿ ಹೇಳಬಲ್ಲೆನು.

ತಾ:—ನಾಥ! ನನ್ನದೇನು ಗಹನ ವಿಚಾರ? ಹೆಂಗುಸಿಗೆ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ವಾದ ಭಯ.

ನೇ:—ಇನ್ನೂ ಭಯವೇ, ತಾರೆ! ಯಾರ ಭಯ?

ತಾ:—ಅಂತಹುದೇನಲ್ಲ! “ಕಾಡಲ್ಲಿದ್ದ ಶ್ವಾಪದವನ್ನು ನಾಡಲ್ಲಿ ತಂದುಬಿಡುವುದೇ?” ಎಂಬೊಂದು ಪ್ರಶ್ನೆ.

ನೇ:—ಛೀ! ಹಾಗೆ ಮಾಡಿದವರಾರು?

ತಾ:—ಮಹಾರಾಜರು.

ನೇ:—(ಆಲೋಚಿಸಿ)—ಏನು? ಖಂಡೋಜಿಯ ವಿಚಾರವೇ?

ತಾ:—ಅದನ್ನು ಆಲೋಚಿಸುತ್ತಿದ್ದೆ. ಚಿಕ್ಕಂದಿನಿಂದಲೂ ಮೋಸ, ಕುತಂತ್ರಗಳ ಪ್ರಯೋಗಗಳಲ್ಲಿ ನುರಿತು, ಕುವಿದ್ಯೆಗಳಲ್ಲಿ ಪಳಗಿದ ಆ ನರರಾಕ್ಷಸನನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಬಿಟ್ಟುದು ಅಮಂಗಲದಾಯಕ ವೆಂದೇ ನನ್ನ ಭಾವನೆ.

ನೇ:—ಅವನು ಮಾಡಿದ ದುಷ್ಕೃತ್ಯದಿಂದ ಅವನನ್ನು ನೀನು ಶ್ವಾಪದಕ್ಕೆ ಸರಿಹೋಲಿಸಿದರೂ, ಸೃಷ್ಟಿ ನಿಯಮದಲ್ಲಿಯೇ ಅದಕ್ಕೂ ಮಾನವನಿಗೂ ಬಹಳ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿದೆ.... ದುಷ್ಪ್ರಮೃಗವನ್ನಾದರೂ ಪಳಗಿಸಬಹುದಲ್ಲವೇ?

ತಾ:—ಆದರೇನು ಪ್ರಯೋಜನ? ತನ್ನ ಶಿಕ್ಷಕನ ಇದಿರಲ್ಲಿ ಭಯದಿಂದ ವಿಫೇಯತೆಯನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿದರೂ ತನ್ನ ಹುಟ್ಟುಗುಣವನ್ನು ಅದು ಎಂದೂ ಮರೆಯಲಾರದು.

ನೇ:—ನಿಜ! ಆದರೆ ಮಾನವನು ಸ್ವಭಾವತಃ ವಿವೇಕವುಳ್ಳವನು. ಅವನ ಶಿಕ್ಷಣ ಒಡನಾಟಗಳಿಂದಾಗಿ ಅವನ ಶೀಲಸ್ವಭಾವಗಳಲ್ಲಿ ಬದಲಾವಣೆಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಅವು ಸದ್ಗುಣಗಳೋ ದುರ್ಗುಣಗಳೋ ಆಗುವುದು ಸಂದರ್ಭವನ್ನನುಸರಿಸಿ.

ತಾ:—ಆದರೆ, ದುರ್ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತಿಯಿರುವವನನ್ನು ಮನ್ನಿಸಿದರೆ?

ನೇ:—ಅಂತಹವನನ್ನು ಅಂಕೆಯಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು, ದುರ್ಮಾರ್ಗಕ್ಕೆ ತಿರುಗಲಿಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವನ್ನು ಕೊಡದೆ, ಋಜುಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಹೋಗುವಂತೆ ಮಾಡಬೇಕು. ಹಾಗೆ ಹೋಗುವುದು ಮಾನವ ಸ್ವಭಾವವು. ತಪ್ಪಿದವನನ್ನು ತಿದ್ದಲಿಕ್ಕೆ ಪ್ರಯತ್ನಿಸುವುದು ತಿಳಿವುಳ್ಳವರ ಧರ್ಮವು.

ತಾ:—ಏನೋ? ಮಾನವ ಸ್ವಭಾವದಲ್ಲಿ ನಿಮ್ಮ ವಿಶ್ವಾಸವು ಅಚಲವಾದುದು.

ನೇ:—ನನ್ನದಲ್ಲ; ಮಹಾರಾಜರದು. ಆದರೆ ಸದ್ಗುಣದ ಮತ್ತು ಮಹಾತ್ಮರ ಪ್ರಭಾವವೆಂತಹದೆಂಬುದನ್ನು ನೀನು ಬೇಗನೆ ತಿಳಿವೆ. ಖಂಡೋಜಿ ಮಹಾರಾಜರ ಪಕ್ಷವನ್ನು ವಹಿಸಿ ಸ್ವಾಮಿಸಿಷ್ಯನೂ ವೀರಾಗ್ರೇಸರನೂ ಆಗಬಹುದು.

ತಾ:—ಹಾಗೆ ಮಾರ್ಪಡುವ ಮೊದಲೇ ಪುನಃ ಕುಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದು ನಮಗೇನಾದರೂ ವಿಪತ್ತನ್ನು ತಂದೊಡ್ಡುವನೋ ಎಂದು ಸಂದೇಹ.

ನೇ:—ಛೇ! ಹಾಗಾಗದು; ಅವನ ಕಾರ್ಯಕಲಾಪಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಗುಟ್ಟಿನಲ್ಲಿಯೇ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವ ಗುಪ್ತಚರರು ಅವನ ಬೆನ್ನಹಿಂದಿದ್ದಾರೆ.

ತಾ:—ಸರಿ, ಸರಿ! (ಹೈಮವತಿ ಪ್ರವೇಶಿಸಿ)

ಹೈ:—ಏನು ಸರಿ, ರಾಣೀಸಾಹೇಬರಿ?

ತಾ:—(ತರುಗಿ) ಓಹೋ, ಅತ್ತಿಗೆ! ನೀವೇನೆಂದುದು?

ಹೈ:—‘ರಾಣೀಸಾಹೇಬರಿ’ ಎಂದುದು. ನಾನೂ ಹಾಗೆಯೇ ಕರೆಯಬೇಕಷ್ಟೆ!

ನೇ:—ಅಕ್ಕಾ, ಹಾಸ್ಯಮಾಡುವ ಕಾಲವಲ್ಲವೇ?

ಹೈ:—ಅಲ್ಲ ರಾಜರಿ! ಹಾಸ್ಯವಲ್ಲ.

ನೇ:—ಆಯಿತು; ರಾಜನಾಯಿತು, ರಾಣಿಯಾಯಿತು. ರಾಜ್ಯವೊಂದು ಮಾತ್ರ ಇಲ್ಲ.

ಹೈ:—ಇದೆ; ಜಾವಳಿಯ ರಾಜಿವಿದೆ.

ತಾ:—ಅತ್ತಿಗೆ! ನಿಮ್ಮ ಆಶೀರ್ವಾದದಿಂದ ಹಾಗೇಕೆ ಆಗಬಾರದು.
(ಸುಗುಣನಾಯಕನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿ)

ಸು:—ಮಹಾರಾಜರ ಕೃಪೆಯಿಂದ ರಾಜರಾಣಿಯರೇ ಆದಿರಿ.

ನೇ:—ಸರಿ, ಭಾವಾ! ನೀವೂ ಸೇರಿದರೇ ಹಾಸ್ಯಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ! (ಮಾರೋಜಿ ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ಹಿಂದಿನಿಂದ ನಿಲ್ಲುತ್ತಾನೆ.)

ಹೈ:—ನೇತಾ! ಹಾಸ್ಯವಲ್ಲ. ನಾಡಿದು ಯುಗಾದಿಯ ದಿವಸವೇ ಪಟ್ಟಾಭಿಷೇಕವಂತೆ! ಹೊಸ ಸಂವತ್ಸರಕ್ಕೆ ಜಾವಳಿಗೆ ಹೊಸ ರಾಜರು.

ಸು:—ಹೌದು, ಇದು ಮಹಾರಾಜರ ಅಪೇಕ್ಷೆ.

ನೇ:—ನನಗೆ ಪಟ್ಟಾಭಿಷೇಕವೇ? ಏಕೆ?

ಸು:—ನೋಡು, ಈ ತರುಣಿಯನ್ನು ಮದುವೆಯಾದುದಕ್ಕೆ ಶಿಕ್ಷೆ.
(ತಾರೆ ಲಜ್ಜೆಯಿಂದ ತಲೆ ತಗ್ಗಿಸುತ್ತಾಳೆ)

ನೇ:—ತಾರೇ ನಮಗೇಕೆ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ರಾಜ್ಯವು? ಮಹಾರಾಜರ ಆಳಿಗೆ ಒಳಗಾಗಿಯೇ ಇರಲಿ ಆ ಪ್ರಾಂತ್ಯವೂ.

ಸು:—ತಾರೇ ಬಿಟ್ಟುಕೊಡಬೇಕಲ್ಲವೇ?

ತಾ:—ಅಬ್ಬ! ಅದೇಕೋ? ನಾನು ಮರವನ್ನವ್ವಿದ ಬಳ್ಳಿಯಲ್ಲವೆ?

ನೇ:—ಏನೇ ಆಗಲಿ; ನಾನು ಮಹಾರಾಜರನ್ನು ಬಿಟ್ಟಿರಲಾರೆನು. ಅವರ ರಾಜ್ಯಕ್ಕಿಂತ ಬೇರೆಯಾದ ಒಂದು ರಾಜ್ಯವು ನನಗೆ ಬೇಡ.

ಸು:—ಏನು ಹುಚ್ಚು? ನೇತಾಜಿ! ದೀರ್ಘವಿಚಾರಾನಂತರ ಮಹಾರಾಜರೂ ಮಂತ್ರಿಮಂಡಲದವರೂ ಹೀಗೆ ನಿರ್ಣಯಿಸಿದರು. 'ಅಲ್ಲಲ್ಲಿದ್ದ ಅರಸುಮನೆತನಗಳನ್ನು ಬಲಪಡಿಸಿ ಸ್ವರಾಜ್ಯದ ಆಧಾರಸ್ತಂಭಗಳನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಬೇಕು' ಎಂದು. ತಾರೆಯೇ ಜಾವಳಿಯ ರಾಣಿಯಾಗಿರಬೇಕೆಂದು ಮಹಾರಾಜರ ನಿಶ್ಚಿತಾಭಿಪ್ರಾಯವು. ಈಗ ಬಾಡಿಹೋದ ಮೋರೆವಂಶದ ಕೀರ್ತಿಲತೆ ಪುನಃ ಹುಲುಸಾಗಿ ಬೆಳೆದು ಹಬ್ಬಲೆಂದೇ ಮಹಾರಾಜರ ಸಂಕಲ್ಪ.

ನೇ:—ನನಗೇನೋ ರಾಜ್ಯದ ಆಡಳಿತಕ್ಕಿಂತ ಸ್ವರಾಜ್ಯ ಸೇವೆಯೇ ಮಹತ್ವದ್ದೆಂದು ಹೊಳೆಯುತ್ತದೆ-ತಾರೆ ಬೇಕಾದರೆ ಅಲ್ಲಿಯ ರಾಣಿಯಾಗಲಿ.

ತಾ:—ಹೂಂ— ಹೂಂ!— ಅಬಲೆ ಹೊಣೆಗಾರಿಕೆಯನ್ನು ವಹಿಸಬೇಕಲ್ಲವೇ?

ಸು:— ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಮಹಾರಾಜರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ತಿಳಿಸಿದ
ನಲ್ಲವೇ? ಆ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಜನರನ್ನು ಸುಧಾರಿಸಿದರೆ ಸ್ವರಾಜ್ಯ
ಸೇವೆಯನ್ನೇ ಮಾಡದಂತಾಗುವುದು.

ಹೈ:—ಮತ್ತೇನು? ನೇತಾ! ಮಹಾರಾಜರ ಆಜ್ಞೆಯನ್ನು ಶಿರಸಾವಳಿ
ಸುವುದು!

ನೇ:—ಆಜ್ಞೆಯೆಂದಾದರೆ ನನ್ನದು ಮರುಮಾತಿಲ್ಲ.

ಸು:— ಅಲ್ಲದೆ, ಇಂದೆ ಪ್ರಯಾಣಕ್ಕೆ ಅನುವಾಗುವುದು. ಅಲ್ಲಿ ಸಕಲ
ಸಿದ್ಧತೆಗಳಾಗುವಂತೆ ಮಹಾರಾಜರು ಸ್ವಜನರನ್ನು ಈ ಮೊದಲೆ
ಕಳುಹಿದ್ದಾರೆ.

ನೇ:—ಆದರೆ, ನನಗೆ ಮಹಾರಾಜರ ಭೇಟಿ?

ಸು:—ಮಹಾರಾಜರೇ ಬರುವರು ಆ ದಿನ. ಅವರ ಸಮ್ಮುಖದಲ್ಲಿಯೇ
ನೀವು ಸಿಂಹಾಸನವನ್ನೇರುವುದು.

ಮಾ:—ಜಯ ಶಿವಾಜಿ ಮಹಾರಾಜ! ಜಯ ನೇತಾಜಿ ರಾಜ! ಜಯ
ಅಂಬಾ ಭವಾನಿ!

ನೇ:—ಬಂದ ವಿವತ್ತುಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಬದಿಗೊತ್ತಿ ಮಹಾರಾಜರ ಉತ್ತಮ
ಧೈಯಗಳನ್ನು ಲೋಕಕ್ಕೆ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷೀಕರಿಸುವಂತೆ ಸಂದರ್ಭ
ವನ್ನೊದಗಿಸಿದ ಜಗದಂಬೆ ಅಂಬಾಭವಾನಿಯನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುವ!

